

**ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK VE KİMLİK İMGESİNİN
KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİME ETKİLERİNİ
BELİRLEMeye YÖNELİK BİR UYGULAMA**

(Doktora Tezi)

Emine OYUR

Kütahya-2019

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İşletme Anabilim Dalı

Doktora Tezi

**ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK VE KİMLİK İMGESİNİN
KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİME ETKİLERİNİ BELİRLEMeye
YÖNELİK BİR UYGULAMA**

Danışman:
Doç. Dr. Ceren KARAVELİOĞLU

Hazırlayan:
Emine OYUR

Kütahya – 2019

Kabul ve Onay

Emine OYUR'un hazırladığı “Çok Kültürlü Kişilik ve Kimlik İmgesinin Kültürlerarası İletişime Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama” başlıklı Doktora tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2019

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Prof.Dr. Sema BEHDİOĞLU		
Doç. Dr. Ceren KARAVELİOĞLU (Danışman)		
Doç.Dr. Cengiz DURAN		
Doç.Dr. Mustafa SOBA		
Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur T. ALTINAY		

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Doktora tezi olarak sunduğum “Çok Kùltürlü Kişilik ve Kimlik İmgesinin Kùltürlerarası İletişime Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Uygulama” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2019

Emine OYUR

Özgeçmiş

1976 yılında Kütahya’da dünyaya geldi. Sırasıyla Kütahya Fuat Paşa İlkokulu ve Kütahya Lisesini bitirdi. 1994 yılında Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo-Tv-Sinema Bölümünü kazandı ve 1998 yılında mezun oldu. Yüksek lisans öğrenimini ise Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme (Yönetim-Organizasyon) A.B.D. “Yerel Medya Örgütlerinde Örgütsel İletişim ve Kütahya ili Örneği” adlı teziyle 2003 yılında tamamladı. 2011 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim dalında doktora öğrenimine başladı.

1997-1999 yılları arasında TRT Avrasya Dairesinde yönetmen yardımcılığı, 1999-2000 yılları arasında Commercial Union şirketinde Finansal Danışmanlık, 2000-2001 yılları arasında Fuat Paşa Sigorta Aracılık Hizmetleri limited şirketinde müdür yardımcılığı yaptı. 2002 yılında Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Meslek Yüksek Okulunda Öğretim Görevlisi olarak göreve başladı. Halen Dumlupınar Üniversitesi Kütahya Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulunda görevine devam etmektedir.

ÖZET

ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK VE KİMLİK İMGESİNİN KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİME ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR UYGULAMA

OYUR, Emine

Doktora Tezi, İşletme Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Ceren KARAVELİOĞLU

Ocak, 2019, 174 sayfa

Sınırların ortadan kalkmasıyla birlikte kültürlerin birbiriyle etkileşimi kaçınılmaz hale gelmiştir. Toplumlar kozmopolit hale geldiğinden dolayıdır ki iletişim kurabilmenin önemi daha da fazlaşmış, bireylerin eğitim hayatında, sosyal hayatında ve iş hayatında kendinden farklı kültürden insanlarla karşılaşma olasılığı yükselmiştir. Farklı kültürlerden olup bir araya gelen bireylerin kişilik özellikleri bu noktada önemli rol oynamaktadır. Esnek, iletişime açık, hoşgörülü, dengeli ilişkilerin kurulabilmesi adına bireylere önemli görevler düşmektedir. Öncelikle kişiliğin çok kültürlülüğe açık olması ve zamanla kazanılan kimliğin kültürlerarası iletişimi desteklemesi zorunlu hale gelmiştir. Kendi kültürüne hâkim olan bireyin, diğer kültürlere olan yaklaşımını sürekli olarak geliştirmesi, zorunlu hallerde değişmesi ve yenilenmesi gereklidir. Bunun için kişilik ve kimliğin önemi kültürlerarası iletişimde öne çıkmakta ve vazgeçilmez bir unsur olarak kabul edilmektedir. Kültürlerarası iletişimde, bireylerin ırk, dil, din, milliyet vb. gibi temel unsurlara dikkat ederek yaklaşması ve gerektiğinde ortak bir kültür yaratma çabası içine girmesi gerekmektedir. Oluşacak ortak kültür kişilik ve kimlik gelişimini destekleyerek bireylerin eğitim, sosyal ve iş hayatlarında başarılı olmalarını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Kişilik, Kimlik, Çok Kültürlü Kişilik, Çok Kültürlü Kimlik İletişim, Kültürlerarası İletişim

ABSTRACT**AN APPLICATION FOR DETERMINING THE EFFECTS OF
MULTICULTURAL PERSONALITY AND IDENTIFICATION ON
INTERCULTURAL COMMUNICATION****OYUR, Emine****Ph. D. Dissertation, Business Administration Department****Thesis Advisor: Asst. Prof. Ceren KARAVELİOĞLU****January, 2019, 174 pages**

Interaction of cultures with each other has become inevitable. As societies become cosmopolitan, the importance of communicating is further enhanced and the probability of individuals encountering different cultural backgrounds in education, social life and business life has increased. Personality characteristics of individuals coming from different cultures play an important role at this point. In order to establish flexible, open, tolerant and balanced relations, individuals have important responsibilities. First of all, it has become obligatory for the personality to be open to multiculturalism and to support intercultural communication. The individual, who has mastered his / her own culture, needs to constantly improve his / her approach to other cultures, change and renew it in compulsory situations. For this reason, the importance of personality and identity is prominent in intercultural communication and considered as an indispensable element. In intercultural communication, individuals' race, language, religion, nationality etc. It should be approached by paying attention to basic elements such as; the common culture that will be created will support the development of personality and identity and ensure that individuals are successful in education, social and business life.

Keywords: Culture, Personality, Identity, Multicultural Personality, Multicultural Identity Communication, Intercultural Communication

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK VE KİMLİK

1.1. KİŞİLİK KAVRAMI.....	5
1.1.1. Kişiliğin Yönleri.....	7
1.1.1.1. Karakter	7
1.1.1.2. Mizaç	8
1.1.1.3. Yetenek.....	9
1.1.2. Kişiliği Oluşturan Faktörler.....	9
1.1.2.1. Bedensel Yapı ve Kalıtsal Faktörler	10
1.1.2.2. Kültürel Faktörler	11
1.1.2.3. Aile Faktörü.....	12
1.1.2.4. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf (Sosyalleşme Süreci Faktörü).....	13
1.1.2.5. Durumsal Faktörler	13
1.1.2.6. Fiziki ve Coğrafi Faktörler	14
1.1.3. Kişiliğe Tipolojik Yaklaşım	14
1.1.3.1. Jung'un Kişilik Tipolojisi.....	14
1.1.3.2. Eysenck'in Kişilik Tipolojisi	15
1.1.3.3. Kretschmer'in Kişilik Tipolojisi	16
1.1.3.4. Sheldon'un Kişilik Tipolojisi	16
1.1.3.5. A ve B Tipi Kişilik	17
1.1.4. Çok Kültürlü Kişilik ve Boyutları	17
1.1.4.1. Kültürel Empati.....	20
1.1.4.2. Açıklık	21
1.1.4.3. Duygusal Denge.....	22
1.1.4.4. Sosyal Girişkenlik.....	22
1.1.4.5. Esneklik	23
1.2. KİMLİK KAVRAMI	23
1.2.1. Etnik Kimlik (Etnisite Kavramı)	27
1.2.2. Kolektif Kimlik	28
1.2.3. Bireysel Kimlik	30
1.2.4. Sosyal Kimlik Kuramı.....	31
1.2.5. Kültürel Kimlik ve Kültürlerarası Adaptasyon	33

1.2.6. Çok Kültürlü Kimlikler	35
-------------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM KÜLTÜR, İLETİŞİM, KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

2.1. KÜLTÜR KAVRAMI.....	41
2.1.1. Kültürün Özellikleri	47
2.1.2. Kültürün İşlevleri	48
2.1.3. Kültür Türleri	49
2.1.3.1. Alt Kültür ve Genel Kültür.....	49
2.1.3.2. Manevi Kültür ve Maddi Kültür.....	49
2.1.3.3. Karşı Kültür	50
2.1.4. Kültürel Farklılıklar.....	50
2.1.5. Çok Kültürlülük (Kültürel Çeşitlilik) Kavramı	53
2.2. İLETİŞİM KAVRAMI	55
2.2.1. İletişimin Amacı ve Önemi	56
2.2.2. İletişimin Fonksiyonları	57
2.2.3. İletişim Süreci.....	58
2.2.4. İletişim ve Kültür.....	59
2.3. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KAVRAMI	61
2.3.1. Kültürlerarası İletişimde Kuramlar	69
2.3.1.1. Enformasyon Sistemleri Kuramı	71
2.3.1.2. Kültürel Boyutlar Kuramı	73
2.3.1.3. Değer Yönelimleri Kuramı.....	73
2.3.1.4. İletişimsel Eylem Kuramı.....	74
2.3.2. Kültürlerarası İletişimi Engelleyen Faktörler.....	75
2.3.2.1. Dil Farklılıkları.....	76
2.3.2.2. Sözsüz İletişimde Yanlış Anlamalar	76
2.3.2.3. Benzerlik Varsayımı.....	77
2.3.2.4. Önyargı ve Stereotipler	78
2.3.2.5. Normlar ve Roller.....	80
2.3.2.6. Etnomerkezcilik	81
2.3.2.7. Yüksek Kaygı ve Belirsizlik	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK-KİMLİK VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM ARASINDAKİ İLİŞKİLER

3.1. ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM	85
3.2. KÜLTÜREL MELEZLEŞME VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM.....	94
3.3.ÜÇÜNCÜ KÜLTÜR BİREYLERİ.....	99

3.4. ÇOK KÜLTÜRLÜ KİMLİK VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM 100

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK VE KİMLİK İMGESİNİN KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİME ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR UYGULAMA

4.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	105
4.2. ARAŞTIRMANIN SORULARI.....	105
4.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	105
4.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI VE SINIRLILIKLARI	106
4.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	107
4.5.1. Veri Toplama Aracı.....	108
4.5.2. Örneklem	109
4.5.3. Analiz Teknikleri.....	109
4.6. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	114
4.6.1. Demografik Bulgular.....	114
4.6.2. Kültürlerarası İletişim Ölçeğine İlişkin Bulgular	116
4.6.3. Kimlik Ölçeğine İlişkin Bulgular	118
4.6.4. Çok Kültürlü Kişilik Ölçeğine İlişkin Bulgular	118
4.6.5. Araştırmanın Modeli	120
4.6.6. Araştırmanın Hipotezleri.....	121
4.6.7. Geçerlik ve Güvenilirlik Analizleri.	122
4.6.8. Araştırma Modelinin Yapısal Eşitlik Modellemesi İle Test Edilmesi	132
4.6.8.1. H ₂ Hipotezinin Yapısal Eşitlik Modellemesi İle Test Edilmesi.....	132
4.6.8.2. H ₃ Hipotezinin Yapısal Eşitlik Modellemesi İle Test Edilmesi.....	133
4.6.8.3. H ₁ Temel Hipotezin Yapısal Eşitlik Modellemesi ile Test Edilmesi ...	134
4.6.9. Araştırma Modelinin Regresyon Analizi İle Test Edilmesi	137
4.6.9.1. H ₁ Temel Hipotezinin Regresyon Analizi İle Test Edilmesi	138
4.6.9.2. H ₂ Hipotezinin Regresyon Analizi İle Test Edilmesi.....	139
4.6.9.3. H ₃ Hipotezinin Regresyon Analizi İle Test Edilmesi.....	140
4.6.10. Araştırma Modelinin Korelasyon Analizi ile Test Edilmesi	141
4.6.10.1. Çok Kültürlü Kişilik ve Boyutlarının Korelasyon Analizi ile Test Edilmesi (H ₄ , H ₅ , H ₆ , H ₇ , H ₈ Hipotezleri)	141
4.6.10.2. Çok Kültürlü Kimlik ve Boyutlarının Korelasyon Analizi ile Test Edilmesi (H ₉ , H ₁₀ Hipotezleri).....	143
4.6.10.3. Temel Modelin Tüm Değişkenleri ile Korelasyon Analizi.....	143

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	147
KAYNAKÇA	154
DİZİN	174

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 4.1: Yapısal Eşitlik Modellemesinin Uygunluğunun Değerlendirilmesi.....	113
Tablo 4.2: Araştırmaya Katılan Havalimanı Çalışanlarının Demografik Özellikleri ..	115
Tablo 4.3: Kültürlerarası İletişime İlişkin İfade ve Katılım Düzeyleri	117
Tablo 4.4: Kimliğe İlişkin İfadeler ve Katılım Düzeyleri.....	118
Tablo 4.5: Çok Kültürlü Kişiliğe İlişkin İfadeler ve Katılım Düzeyleri	119
Tablo 4.6: Araştırmanın Hipotezleri	121
Tablo 4.7: Kimlik Ölçeği Boyutlarının Cronbach's alpha Değerleri	122
Tablo 4.8: Çok Kültürlü Kişilik Ölçeği Boyutlarının Cronbach's alpha Değerleri	123
Tablo 4.9: Çok Kültürlü Kişilik Ölçeği Modeli İçin Uyum İyiliği Ölçütleri	123
Tablo 4.10: Ölçüm Modeli İçin DFA Sonuçları	126
Tablo 4.11: Çok Kültürlü Kişilik Alt Boyutları Korelasyon Analizi Sonuç Tablosu ..	127
Tablo 4.12: Kültürlerarası İletişim Ölçeği Modeli İçin Uyum İyiliği Ölçütleri.....	128
Tablo 4.13: Ölçüm Modeli İçin DFA Sonuçları	131
Tablo 4.14: H ₂ Hipotezi İçin Yapısal Eşitlik Modellemesi Sonuçları	132
Tablo 4.15: H ₃ Hipotezi İçin Yapısal Eşitlik Modellemesi Sonuçları	134
Tablo 4.16: H ₂ ve H ₃ Hipotezi İçin Yapısal Eşitlik Modellemesi Sonuçları	135
Tablo 4.17: Araştırma Sonuç Modeline İlişkin Uyum İyiliği Ölçütleri.....	136
Tablo 4.18: Çok Kültürlü Kişilik Boyutları ile Kimlik Boyutlarının Kültürlerarası İletişime Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları	138
Tablo 4.19: Çok Kültürlü Kişilik Boyutlarının Kültürlerarası İletişime Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları.....	139
Tablo 4.20: Kimlik Boyutlarının Kültürlerarası İletişim Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları.....	140
Tablo 4.21: Çok Kültürlü Kişilik ve Çok Kültürlü Kişilik Boyutları Arasındaki İlişkinin Ölçümüne Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları	141
Tablo 4.22: Çok Kültürlü Kimlik ve Çok Kültürlü Kimlik Boyutları Arasındaki İlişkinin Ölçümüne Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları.....	143
Tablo 4.23: Temel Modelin Tüm Değişkenleri ile Korelasyon Analizi	145
Tablo 4.24: Araştırma Modeline İlişkin Hipotezlerin Kabul/Red Durumu	146

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1: Kimliğin Sınıflandırılması.....	26
Şekil 1.2: Çok Kültürlü Kimlik Boyutları Modeli.....	38
Şekil 2.1: Kültürel Davranış Kalıpları.....	47
Şekil 2.2: Temel İletişim Süreci	59
Şekil 2.3: Buzdağı Modeli	64
Şekil 2.4: Hall'ın (1976) Kültürel İletişimde Yüksek Bağlam-Düşük Bağlam Şeması .	67
Şekil 2.5: Bireyler Düzeyinde Doğrudan Kültürlerarası İletişim	68
Şekil 4.1: Araştırma Modeli	120
Şekil 4.2: Ölçeğe ait Path Diagramı	125
Şekil 4.3: Ölçeğe ait Path Diagramı	130
Şekil 4.4: Çok Kültürlü Kişilik Boyutları ile Kültürlerarası İletişim İlişkisi	133
Şekil 4.5: Kimlik ve Kültürlerarası İletişim İlişkisi.....	134
Şekil 4.6: Sonuç model parametre değerleri.....	137

KISALTMALAR

ICE	Kapsayıcı Kültürel Empati
AGFI	Adjusted Goodness of Fit Indisis (Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi)
BASIC	Kültürlerarası İletişim için Davranışsal Değerlendirme Ölçeği Etkinlik
CFI	Comparative Fit Index (Karşılaştırmalı Uyum İndeksi)
CQ	Kültürel Zekâ
DFA	Doğrulamalı faktör analizi
DMIS	Kültürlerarası Hassasiyetin Gelişim Modeli
FSI	Foreign Service Institute
GFI	Goodness of Fit Indisis (Uyum İyiliği İndeksi)
IBM	International Business Machines
ICAPS	Kültürlerarası Bilinçlendirme Profili
IDI	Kültürlerarası Kalkınma Envanteri
IRC	Kültürlerarası Hazırlık Denetimi
ISS	Kültürlerarası Hassasiyet Ölçeği
MPQ	Multicultural Personality Question
NFI	Normed Fit Index (Normlandırılmış Uyum İndeksi)
NNFI	Non-normed Fit Index (Normlandırılmamış Uyum İndeksi)
RMSEA	Root Mean Square Error of Approximation
YEM	Yapısal Eşitlik Modellemesi

TEZ METNİ

GİRİŞ

Yeni binyıl artan küresel bağlanırlık ve kültürlerarası göç doğrultusunda başlamıştır. Birleşmiş milletlerin 2002 raporuna göre dünya genelinde 185 milyon insan doğduğu ülkenin dışında bir ülkede ikamet etmektedir ve göçmenlerin sayısı turizm ve kısa süreli girişler hariç 1975 den bu yana iki katından daha fazla artmıştır. Gelişmiş ülkeler, 3. Dünya ülkelerinden çok sayıda göç almıştır. Bunun sonunda her on kişiden biri daha gelişmiş bölgelerde göçmen olarak yaşamaktadır. Buna ek olarak göç, uluslararası seyahatler ve telekomünikasyondaki hızlı büyüme insanları artan oranda yabancı kültürlerle maruz kalmalarına neden olmuştur. Yapılan analizler, dünyanın küresel bir köy olma fikrine olan ilgiyi ve bütün bölgesel farklılıkların çok uluslu kültürler egemenliğinde çözüme kavuşacağı fikrini etkili bir şekilde yok etmektedir. Global köy kavramına rağmen gerçekte birçok insan çok kültürlü toplumlarda yaşamakta ve artan kültürlerarası bağlılıkta bu kavramı tartışmaya açık bir hale getirmektedir (Parameswaran, 2002: 289).

Çok kültürlülük, toplumun kendi içinde ayrı ayrı kültürlerin ve kültürel bakış açılarının olmasıdır. Modern toplumlarda çok kültürlülük bireylerin bağımsızlığının önemli bir koşulu ve bileşeni olarak görülmektedir. Bireyler kültürlerinin dışına çıkmazlarsa o kültürün içinde hapsolacak ve öz kültürlerini mutlaklaştırma eğiliminde olacaklardır. Çok kültürlülük bireylere, öz kültürleri içinde var olan çeşitliliklerden haberdar olmalarını ve böylece o toplumdaki bireylerin öz kültürlerinin farklı tesirlerinin bir sonucu olacağını, değişik düşünce tarzlarını içinde barındırdığını ve farklı yorumlara açık olması sonucunu doğuracaktır (Parekh, 2002: 215).

Çok kültürlülük kavramıyla birlikte sınırların ortadan kalkarak tüm insanların dünya vatandaşı olma konusu gündeme gelmiştir. Kültürlerin birbirleriyle olan etkileşimleri ancak bireylerin birbiriyle kuracağı etkin iletişim sayesinde gerçekleşeceğinden dolaydır ki kültürlerarası iletişim kavramının ortaya çıkma zorunluluğu doğmuştur. Dil, din, etnik köken, mezhep vb. gibi temel bileşenlerle birlikte bireylerin gerek eğitim hayatında gerek sosyal hayatta gerekse iş hayatında karşılaşlarına çıkan farklı kültürden bireylerle anlaşabilmeleri, gruplar oluşturabilmeleri aynı sisteme uyum sağlamaları gerekmektedir. Bu gereklilik kültürlerarası iletişimin

doğması ve iletişim kuran bireylerin kişilik ve kimlik özelliklerinin gelişmesiyle mümkün olabilecektir.

Kültürlerarası iletişim kavramını Edward T. Hall 1959'da yazdığı Sessiz Dil (*The Silent Language*) adlı kitabında antropolojik tanımıyla ele almış ve “enformasyon sistemleri kuramı” olarak adlandırılan kuramıyla kültürlerin farklılaşmasını açıklamaya çalışmıştır. Hall (1959) gerçekleştirdiği karşılaştırmalı kültür çalışmaları ile iletişimde pratik etkileşimin ortaya çıkmasını sağlayarak kültürel çalışmalarını iletişim alanında da genişletmiş ve niteliksel araştırma yöntemlerinin iletişim alanında da kullanılmasını sağlamış, kültürü ve iletişimi birbirinden ayrılmayan iki kavram olarak görmüş ve bağlantılı tanımlamıştır. Kültür iletişimdir ve farklı kültürlerde ki iletişim süreçlerini anlayabilmek, sonu olmayan insan davranışı alanını anlamayı ve tanımayı sağlar. Bu davranışlar alanı *sessiz dil* olarak nitelendirilir. Sessiz dil, sadece o kültürün içerisinde yaşanılarak öğrenilebilen pratik esasları içermekte olup farklı bir kültür içinde yer alabilmek, bu pratik esasları anlama ve içselleştirmekten geçmektedir. Uluslararası göçlerde yoğun olarak yaşanan bu durumlarda göçler sonucu karşılaşmış ve beraber yaşamak zorunda kalan bireyler açısından pek çok değişik kültür unsurları ortaya çıkmıştır. İnanç ve dil sistemleri kuşkusuz bu farklılıkların başını çekmektedir. Kültür bu iki ögeyi insanların davranışlarını yönlendirmede pratik esaslar olarak ortaya koyar. İşte bu pratik esaslar kültürlerin uyumunun sağlanması ve kültürlerarası iletişim engellerini aşabilmek için temel görev üstlenmektedir (Hall, 1959: 120-122).

Son kültürleşme modelleri kültürleri, bireylerin yeni bir kültürü bilme ve uygulama, miras kalan kültürü bilme ve uygulama açısından çok boyutlu olarak ele almaktadır. Bireyler stratejik olarak değişen çevre şartlarına göre kültürel kişiliklerini ve kimliklerini yenilemektedirler. Padilla ve Perez (2003) yeni bir kültüre uyum için, yeni katılımcıların birçok farklı kimlik stratejisi uyguladıklarını belirtmişlerdir. Bu uygulama bulunan yere göre kültürel ve ırksal ayrıma, baskın grupların değerlerine, yine bu grupların önceki tecrübelerine istinaden yeni katılımcılara bakış açılarına, baskın ve baskın olmayan gruplarla ilişkilerine göre değişmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı kültürlerarası çeşitliliğe sahip ülkemizde kültürlerarası iletişim, çok kültürlü kişilik ve kimliklerin özellikle farklı millet, farklı dil, farklı din ve farklı kültürlerin en yoğun şekilde karşılaştığı havayolu

işletmelerindeki sektör başarısına katkı derecesini belirleyebilmektir. Kültürel farklılıkların en sık karşılaştığı alanda çalışanların çok kültürlü kişilik özellikleriyle birlikte kimlikleri ve kltrlarası iletişime bakış açıları irdelenmiştir. Araştırmanın birinci bölümünde kültür, iletişim ve kltrlarası iletişim kavramları teorisine yer verilmiştir. İkinici bölümde kişilik, kimlik, çok kültürlü kişilik ve çok kültürlü kimlik kavramları yer almaktadır. nc bölümde alinyazında çok kültürlü kişilik ve kimliğin kltrlarası iletişimle olan bağlantılarının yer aldığı çalışmaların içeriğine bakılmış ve dördüncü bölümde ise, yapısal eşitlik modellemesiyle çok kültürlü kişilik, kimlik ve kltrlarası iletişim arasındaki bağlantıyı sağlayacak araştırma yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK VE KİMLİK

1.1. KİŞİLİK KAVRAMI

Kişilik sözcüğü, Latince’de var olan "persona" sözcüğüne dayanmaktadır. Klasik Roma tiyatrosunda oyuncu, temsil ettiği özelliklere uygun maskeler takarak, kendi rolünü bu maskeler yardımıyla canlandırmaktaydı. Bu maskeler yüze takılmakta ve bu maskelere "persona" adı verilmekteydi. Sahnenin seyircilere uzak olmasından dolayı ve oyuncunun yansıttığı role uygun yüz mimikleri görülemediği için bu yol seçilmekteydi. Bu metodla "persona" kavramının kişiler arasındaki farklılıkları anlattığı vurgulanmaktadır. Özde kişiliğin bir tarafı, bireyin öteki bireylerle olan ilişkilerinde gösterdiği davranış, aldığı tavır yani taktığı maskedir (Luthans, 1995: 114). Kişilikle ilgili en özet tanımlama ise; kişilik “bir kişiye özgü özellikler örüntüsüdür” ve bu özellikler “bireyi başkalarından ayıran göreceli kalıcı yapılarıdır” biçimindedir. Kişiliğin farklı yönlerini yansıtan büyük özellik kategorileri ise; somatik özellikler (yapısal ve fizyolojik), motivasyonel özellikler (ihtiyaçlar, ilgiler ve tutumlar), yetenek ve huylardır (Guilford, 1959: 5-7).

Dış çevreyle devamlı ilişkide olan birey, çoğu kez düşüncelerine, duygularına, davranışlarına ve tutumlarına olduğundan farklı şekil vermeye çalışmaktadır. Kimi bireylerde bu durum sürekliyken; kimisinde ise yerine göre farklı görünmektedir. Birey sürekli olarak ya da zaman zaman taktığı maskenin arkasına sığınmakta ve kendini istediği veya ondan istendiği gibi göstermeye çabalamaktadır. Böylelikle kişilik kavramında birey, başka bireylerle kurduğu ilişkilerdeki tepkiyi ve kendini gösterme biçimini de göstermektedir (Köknel, 1983: 26). Kültür nasıl bir toplumun yaşam tarzını göstermekteyse, kişilik de bir bireyin yaşam tarzını göstermektedir. Fakat bu yaşam tarzının içinde çok sayıda özellik kimi birinci kimi ikinci derecede olmak üzere, bilinen ve bilinmeyen, birçok boyutu barındırmaktadır (Bonner, 1961’den akt. Eroğlu, 1998: 138).

Kişilik, bireyin doğduktan itibaren sahip olduğu tüm donanımla sonradan edindiği bütün donanımları içermektedir. Bu donanımlarla ilk olarak, kişinin psiko-sosyal varlığının biyolojik varlığına, ikinci olarak ise kişinin sosyalleşme boyutuna vurgu yapılmaktadır. Bireylerin kendilerine has tutumları ve davranışları tamamıyla bu donanımların bir bütün olarak üretildiği süreçlerdir (Akyıldız, 2006: 3). Diğer taraftan kişilik, “bireylerin iç ve dış çevreleriyle kurdukları, kendilerini diğer bireylerden ayırt eden, yapılaşmış ve tutarlı bir ilişki biçimidir” olarak tanımlanmaktadır. Bu

tanımlamayla kişilik kavramını; bireyin başkalarından farklı olmasını sağlayan özelliklerini ele aldığından dolayı “ayırt edici”, zaman boyutunda o bireyin benzer durumlarla karşılaştığında sergilediği davranışın değişmediğini vurgulamasıyla “tutarlı”, fazla sayıda unsurdan oluşmasıyla “yapılaşmış” ve sürekli ilişkide olmasından ve bireylerin içlerindeki duygu ve düşünceleri olduğu kadar, kendileri dışında yer alan birey, nesne ve olayları algılamaları yönüyle de bir “ilişki biçimi” olarak değerlendirilmektedir (Cüceloğlu, 2003: 404-405).

Yapılmış olan kişilik kavram tanımları incelendiğinde türlü bilim alanlarında araştırma yapanların, genellikle kişiliğin birtakım özelliklerini ön planda tuttıkları görülmektedir. Bu özellikler aşağıda verildiği gibidir (Şimşek vd., 2001: 66; Eren, 2004: 84- 85; Güney, 2006: 188).

- Kişilik doğumdan getirilen ve sonradan edinilen eğilimlerin tümünden meydana gelmektedir.
- Kişilik kazanılmış olan bu eğilimlerin düzenlenmesi sürecidir. Böylelikle eğilimlerin tamamının oluşturduğu bir yapıdan söz edilebilmektedir.
- Kişilik zihinsel ve bedensel özelliklerin tümünü kapsamaktadır.
- Kişilik davranışları idare etmekte ve davranışlara yön vermektedir.
- Her bireyin kişisel özelliklerini diğerlerinden ayıran bir takım farklılıklar bulunmaktadır. Bu yüzden kişilik kavramı yeryüzünde sayılamayacak kadar çok tipi içermektedir.
- Kişilik sosyalleşme içinde sergilenen davranışlardan oluşmaktadır. Bireyin eğilimlerini çevreye uydurmaktadır. Bu durum sosyal uyum kavramı olarak adlandırılmaktadır.
- Kişilik planlı bir çevrenin ortaya çıkardığı olgudur.
- Her kişiliğin doğuştan gelen tek bir mizacı ve karakteri vardır. Mizacı ve karakter kişiliğin vazgeçilmez bir ögesidir.

Kişiliğin oluşmasını sağlayan faktörler genel olarak dört grupta incelenmektedir.

Bu faktörler şunlardır (Eren, 2004: 83-84):

- Bireyin diğerlerinden ayrılmasını sağlayan dış görünüm: Bu özellik ile birey fiziksel olarak diğerlerinden boy, vücut ağırlığı, vücut güzelliği, kusurları vb. ile ayrılmaktadır.

- Bireylerin faaliyet alanlarıyla ilgili görev veya rolleri: Bireylerin belirli bir yaşa gelmesi ve aktif olarak bir görevi yüklenmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır.
- Görev veya rol alan bireylerin, enerji, arzu, ahlak ve zekâ seviyeleri etkilemektedir.
- Bireyin içinde yaşadığı toplumun özellikleri: Toplumun kültür seviyesi, ahlak anlayışı, yaşam felsefesi, din anlayışı vb. hususlar kişilik üzerinde ve dolayısıyla davranış ve tutumların etkilemektedir.

1.1.1. Kişiliğin Yönleri

Kişilik çok sayıda özelliğin bir araya gelişi ile ortaya çıkan karmaşık bir yapıdır ve net kesin çizgilerle hangi unsurlardan meydana geldiğini ortaya çıkarabilmek pek mümkün değildir. Kişilik tek bir olgu olarak düşünülemez ancak temel yapısı karakter, mizaç ve yetenek olmak üzere üç ana başlıkta incelenebilir. Genel olarak bütün kişilik özelliklerini bu üç alt başlıktan birisinin kapsamında değerlendirmek mümkündür (Zel, 2001: 26, Barlı, 2008: 84).

1.1.1.1. Karakter

Kişilik kavramı ile birlikte en çok kullanılan olgu karakterdir. Karakter, bireylerin zihinsel güçlerini oluşturan ve şekillendiren genel özelliklerin bütünüdür. Karakter kişiliğin tamamını yani iskeletini oluşturmaktadır (Oktay, 1996: 284).

Karakter özellikleri kişiyi saygınlığa ulaştıracak araçların toplamıdır. Bu araçların tümü bir araya gelerek, bir yaşam yöntemini oluştururlar. Doğumsal güçlere ya da temellere dayanmayan bu özelliklerin, birey tarafından erken bir dönemde olmakla beraber belirli bir yaşam biçimine bağlı kalmak için sonradan edinildiğini savunulmaktadır (Adler, 2008: 191-192).

Kişiliği karakterden ayıran en önemli faktör, karakter kavramının herkes tarafından ahlaksal özellikleri anlatmak üzere kullanılıyor olmasındandır. Tutumlarını ve davranışlarını toplum içinde değer gören ahlak kurallarına uygun olarak yöneten, sosyal değerler sistemini benimsemiş olan bireylere "karakterli" denmektedir. Karakter, çocukluktan itibaren sosyal yaşantıların getirdiği birtakım değer yargılarının benimsenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Benimsenmiş bu değerler, kişiliğin bir tarafını

oluşturmaktadır. Fakat kişilik, karakteri de kapsayan ve bireyin kendine özgü ruhsal ve fiziksel bütün niteliklerini içeren çok kapsamlı bir kavramdır (Baymur, 1994: 252). Karakter bireyin sahip olduğu bütün fiziksel ve bedensel davranış özelliklerini ifade etmek üzere kullanılamaz. Burada karakter daha dar anlamlı bir terim olmaktadır (Enç, 1984: 31).

1.1.1.2. Mizaç

Kişilik kavramı ile karıştırılan diğer kavram da, mizaç kavramıdır. Mizaç, bireyin devinimsel ve duygusal yaşamında edindiği özelliklerin tümü olarak kabul görmektedir. O halde mizacında karakter gibi, bireyin kişiliğinin tümünü değil, sadece bir bölümünü oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bazı bilim insanları mizacı, duyguların sürekli olup olmaması, derin duyulup duyulmaması ve çabuk uyanıp uyanmaması özelliklerinin tamamıdır şeklinde açıklamaktadır. Bazı bireylerde duygular yüzeysel ve süreksiz olmakta iken, bazılarında duygular yavaş uyanmakta ama yoğun ve sürekli olmaktadır. Bazılarında ise duygular çabuk uyanıp süreksiz olmakta ama derin olarak duyumsanmaktadır. Kısacası mizacı, duygusal denge durumunun özellikleri olarak tanımlanabilmektedir (Baymur, 1994: 252).

Mizaç, bireyin duygusal yönünü temsil eder ve duygusal özelliklerin bir kısmı kalıtım yoluyla önceki nesillerden gelirken, bir kısmı ise sonradan öğrenme ve alışma yoluyla kazanılmaktadır. Hipokrat, M.Ö. 4. yüzyılda bedenin kimyasal yapısının mizaç üzerinde önemli etkilerinin olduğunu ileri sürmüş ve mizacı dört grupta incelemiştir (Zel, 2001: 28);

- Neşeli mizaç: Bireyler neşeli ve hareketlidir. İlgi duymuş oldukları konular kolayca değişebilmektedir.
- Soğukkanlı mizaç: Bireyler soğukkanlı, az hareketli, kuvvetli ve fazla neşeli olmayan bir kişiliktir.
- Kızgın mizaç: Bireyler hareketli, heyecanlı, kuvvetli ve çabuk kızan bir kişiliktir.
- Melankolik mizaç: Bireyler üzgün, hareketsiz, sıkılgan ve zayıf kişiliktir.

1.1.1.3. Yetenek

Kişiliğin oluşumunda üçüncü önemli olgu yetenektir. Yetenek sadece kişiliğin bir katmanı değildir, aynı zamanda kişiliğin biçimlenmesini de sağlamaktadır (Morgan, 1999: 319). Bireylerin kapasiteleri ve yetenekleri arasında bir ilişki mevcuttur. Bireyin kapasitesinin içine gelecekte kazanacaklarını da dâhil etmek gerekir. İnsanlar kapasiteleri oranında yeteneklidir. Eğer kişinin kapasitesi düşük ise, yeteneği de zayıftır. Kapasitesi düşük olan birisine kapasitesinden fazla şeyler verilmeye çalışılırsa başarı elde edilemez (Güney, 2006: 198).

Yetenekler, bedensel ve zihinsel olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Bedensel yetenekler, insanların doğumundan itibaren getirdiği ve zaman içinde geliştirdiği özelliklerin bütünüdür. Görme, derinliği fark etme, renk ayırma, yürüme, koşma, ayakta durma, koku ve tat hissetme, el-kol-ayak gibi organları belli bir koordinasyon içerisinde kullanabilme gibi özellikler, bedensel yeteneğin en önemlilerindedir (Zel, 2001: 28). Zihinsel yetenekler ise, bireylerin analiz edebilme, belirli ilişkileri kavrayabilme, sonuca varabilme ve çözümleyebilme gibi zihinsel özelliklerin tümüdür. Buna göre bireylerin, hafıza yeteneği, teknik kavrama, soyut düşünme, teknik ilgi, sayısal ilgi, ilişki bulma, karşılaştırma yapabilme, kavrama ve öğrenme gibi yeteneklerinin hepsi özel zihinsel yeteneklerinin en önemlilerindedir (Eroğlu, 1998: 149).

1.1.2. Kişiliği Oluşturan Faktörler

Kişilik, genel olarak kalıtım ve çevre faktörlerinin birleşiminden meydana gelmektedir. Kalıtım, fiziksel karakteristikleri içerirken, çevre faktörleri ise kültürel, sosyal ve durumsal unsurlardan oluşmaktadır. Kültürel değer ve normlar bireyin kişilik ve davranış gelişiminde önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal faktörler; aile, din ve insanların hayatları boyunca katıldığı biçimsel veya biçimsel olmayan grupları içermektedir. Durumsal faktörler ise kendine güven ve bireysel yeterlilik gibi hususları kapsamaktadır (Erdoğan, 1994: 238). Kişilik, somut insan davranışları ile soyut davranış kalıpları arasında bir araçtır. Her davranış kalıbı, bireyin kişilik süzgecinden geçerek fiili davranış haline gelmektedir. Karmaşık bir yapısı olan kişilik kavramını beş temel grupta incelenmektedir. Bunlar: bedensel yapı ve kalıtımsal faktörler, kültürel faktörler, aile faktörü, sosyal yapı ve sosyal sınıf, durumsal faktörler, fiziki ve coğrafi faktörlerdir (Luthans, 1995: 114).

1.1.2.1. Bedensel Yapı ve Kalıtımsal Faktörler

Bedensel yapı ve kalıtımsal faktörler, insanın anne karnına düşmesi ile başlayan fiziksel özellikler ve cinsiyet gibi faktörleri içermektedir. Bu faktörlerle ilgili genel sonuç, kalıtımsal olan faktörlerin kişilik özelliklerinin ne kadar geliştirilebileceğine sınır koymasındır. Çevre ise, bu sınırlar içinde kişiliğin gelişimini belirlemektedir (Schermerhorn vd., 1997: 48).

Yapılan araştırmalar, tüm psikolojik özelliklerin temelinde varolan en önemli unsurun kalıtım olduğunu göstermektedir. Fakat bireyin taşıdığı özelliklerin hangisinin bireye kalıtım yoluyla aktarıldığını kesin olarak ortaya koymak zordur (Altınköprü, 2003; Zel, 2001). Kişiliğin, hem bedensel ve hem de zihinsel bazı psikolojik yönlerinin kalıtımla aktarıldığı bilinmekle beraber özelliklerinin belirlenmesinde, sosyokültürel unsurların ve diğer çevresel faktörlerin de etkili olduğu söylenmektedir. Bu bakımdan, bireyin doğuştan gelen özelliklerinin büyük bir kısmının kalıtımsal olduğu kabul edilmekle beraber, sonradan kazandığı özelliklerin ise önemli bir kısmının sosyokültürel faktörlerden etkilenmeyle bir kısmının da kalıtımsal özelliklerin sonradan psikososyal bir gelişime maruz kalmasıyla elde edildiği söylenebilmektedir. Buna göre, insanın bedensel yapısıyla ilgili boy, saç-göz ve ten rengi, iskelet, zekâ durumu, ağırlık, karşı koyma, duygululuk, heyecanlılık, dayanıklılık ve direnme gibi, çoğunlukla bedensel, kısmen de duygusal ve zihinsel özelliklerde de kalıtımın rolü yüksektir. Buna karşın, bireylerin belirli bir fiziki çevre ve sosyal yapı içerisinde yaşamalarından dolayı sonradan öğrendikleri davranış kalıplarında (inanç ve ahlak, örf ve adetler, düşünce ve fikirler vb.) kalıtımın payı yok denecek kadar azdır (Eroğlu, 1998: 142).

Kalıtımsal özelliklerle kişiliğin belirlenme derecesi bireyden bireye değişmektedir. Kalıtımsal özellikler, kişiliği her bireyde aynı ölçüde oluşturmaz. Fakat davranış eğilimlerinin ve zihinsel özelliklerin ortaya çıkmasında kalıtımsal özellikler her bireyde önemli bir etken olarak görülmektedir. Benzer şekilde ideallerin belirlenmesinde, değer yargılarının oluşmasında ve inanç sisteminin oluşmasında kalıtımsal özelliklerin önemi yok denecek kadar azdır (Erdoğan, 1994: 241).

1.1.2.2. Kültürel Faktörler

Her birey, belirlenmiş bir kültürel yapı içinde bulunmakta ve bu kültürel yapıdan yaşam boyu etkilenmektedir. Bireyin ilgileri, idealleri kültürel yapı ile şekillenmekte, bu ilgiler ve idealler kişiliğin oluşumunda önemli bir faktör olmaktadır. Geleneksel olarak, kültürel faktörlerin kişilik üzerindeki etkisinin biyolojik faktörlerden daha fazla olduğu söylenebilir ve öğrenme süreci, kişilik üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Kültür, kişinin ne öğreneceğini dikte etmektedir (Luthans, 1992: 94-95). İnsanlar, içinde doğup büyüdüğü toplumun kültürlerinden çok etkilenmekte ve bu etkileşim sonucunda standart davranışlara sahip olmaktadır. Bireylerin yaşadıkları toplumun kültürel yapısını seçme şansı olmadığı için, yaşadıkları toplumun kültürel yapısını itirazsız kabul etmektedir. İnsan aklı kıvrak ve esnek olduğundan dolayı, bireyin karşılaştığı durumlar tarafından belirlenme ve şartlanmaya yatkınlığı fazladır. Kişinin karşılaştığı en büyük sosyal etki, içinde varolduğu toplumdan gelmektedir (Baysal, Tekarslan, 1987'den akt. Güney, 2006: 190). Bireylerin kişiliklerini görünür hale getiren ve belirleyen, değişkenlerden birisi de, bireyin benimsediği sahip olduğu inanç sistemi ve değer yargılarıdır. Kültürel ortam, inanç sistemlerinin oluşması ve değer yargılarının ortaya çıkmasında en önemli olgudur ve kişiliğin oluşumu ve gelişmesinde kültürün önemli bir unsur olduğu söylenebilir (Hellrigel vd., 1992: 99-100).

Kültürün kişiliğe etkisi bilinmesine rağmen kültür ile kişilik arasında doğrusal bir ilişki kurulamamıştır. Bunun nedenlerinden birisi, karmaşık toplumların kültürel yapısının, birçok alt kültürün birleşiminden oluşmasıdır. Diğer taraftan ise, bu yapının kültürün kişiliği etkilediği gerçeğini yadsıyamaz ve buradaki güçlük genelleme yapıldığında ortaya çıkmaktadır (Luthans, 1992: 90).

Kültürel değerler, soyut kavramlardan oluşmaktadır. Bu soyutluğun dış uyaran olarak algılanmasıyla hafızada yer alması ve zamanla bireyin davranışlarına yansiyarak davranışlarını somutlaştırmaktadır. Bilindiği üzere, sosyo-kültürel kurallar, standart kural ve ilkelerden oluşmaktadır. Oysa bu kuralların, toplumdaki değişik bireylerde davranışsal yansıması farklı gerçekleşmektedir. Standart kuralların, toplumdaki bireylerin tıpatıp aynı davranışı göstermemesi, bireylerin algılama mekanizmasının farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Zaten temelde kişilik farklılığı yaratan unsurlardan biri de, her bireyde algılamanın seçiciliği olgusudur. Buna bağlı olarak da,

öğrenme farklı seviyede ve derecede gerçekleşmektedir (Onaran, 1971'den akt. Eroğlu, 1998: 143-144).

1.1.2.3. Aile Faktörü

Normal şartlarda bireylerin karşılaştığı ilk sosyal grup ailedir. Bu açıdan bireylerin sosyal değerleri öğrenmeye ilk başladıkları yer aile ortamı olmaktadır (Morgan, 1999: 322). Anne-baba, sosyalleşmenin ilk kaynağı ve ilk modelidir. Kişiliğin oluşumunda, bireyin içinde doğup büyüdüğü ev ve aile ortamının etkileri çok farklıdır. Çocuklar, ailelerinden benzer kişilik özelliklerini, kültürel ve ahlaki standartlarını taklit ederek öğrenmektedirler (Zel, 2001: 24).

Kişiliğin oluşumunda çoğu özellik, bilerek ya da bilmeyerek aile çevresinden kazanılmaktadır. Bireylerin diğer bireylerden beklediği şeylerin niteliği, duygularını ifade etme şekli, tatmin olma yolları ve duygusal çatışmaları çözümü usulleri, yasaklama ve suçluluk duygularının yoğunluğu, ideallerin ve çeşitli eğilimlerin nitelik ve coşkunluğu gibi özellikler çoğunlukla aile içi ilişkilerin şekillendirdiği kişilik faktörleridir (Eroğlu, 1998: 146). Ayrıca aile içindeki ilişkilerin seviyesi, çeşidi, derecesi ve yönü de farklı olmak üzere kişilik oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır. Değişen aile içi ilişkiler dikkate alınarak yapılan tanımlamalara göre aile içi ilişkilerin etkisinde tanımlanabilecek aile yapıları şunlardır; Sevgi Gösterimi Yüksek Disiplin Davranışı Az Olan Aile, Sıkı Disiplinli Sevecen Aile, Baskıcı Sevgisiz Aile, Sevginin Sınırlı Yaşandığı Disiplini Tutarsız Aile, Geleneksel (Ataerkil) Aile Yapısı, Parçalanmış Aile, Duyguların Paylaşıldığı Demokratik Aile Yapısıdır (Yörükoğlu, 2011: 168-182).

Çocuğun psikolojisini anlayan, şefkatli, hoşgörülü, anlayışlı, sabırlı ve demokratik bir ailede yetişmiş çocukların kişiliklerinin kuvvetli, bu niteliklerden yoksun ailelerde yetişenlerin ise kişiliklerinin zayıf olduğu gözlenmektedir. Ayrıca bireyin çocukluğuna ait dönemde ailenin yetiştirme tarzı ile ilgili performansları arasındaki ilişkileri incelendiği araştırmalarda, bu iki sürecin çok yakından ilişkili olduğu saptanmıştır. Aile ilişkisi açısından doyumsuz olan bireylerin bireysel başarı değerleri ve sorumluluklarının yüksek olduğu saptanmıştır (Froom, 1993: 30).

1.1.2.4. Sosyal Yapı ve Sosyal Sınıf (Sosyalleşme Süreci Faktörü)

Belirli bir genetik yapı ile dünyaya gelen birey, sosyal çevresi ile karşılıklı etkileşimden oluşan “sosyalleşme” süreci içerisinde, kendisine toplum içinde rol üstlenmeyi olanaklı kılacak bazı yetenekler, beceriler, güdüler, tutum ve görüşler, sosyal değer ve normlar oluşturmaktadır. Birincil sosyalleşmenin gerçekleştiği en önemli yer ailedir ve burada kişiliğin temelleri oluşmaktadır. İkincil sosyalleşmenin olduğu yer ise eğitim kurumlarıdır ve bu kurumlar birincil sosyalleşme ile ana hatları belirlenmiş kişiliğin ayrıntılarını belirleyip bireye bilgi ve yetenekler kazandırmaktadır. Üçüncül sosyalleşme olarak görülebilecek mesleki sosyalleşme ise, hem kişiliğin ayrıntılarını belirlemeyi okul yaşamından devralıp sürdürmekte hem de uzun süreli etkiler sonucu kişilik özelliklerinde değişikliklere yol açabilmektedir (Tınar, 1999: 93).

Bireylerin mensubu olduğu sosyal sınıf durumlarına göre, yetişme ve gelişme çağlarında içerisinde yer alacakları alt kültürlerin ve sosyal grupların iç yüzü de değişiklikler gösterecektir. İnsanların çoğunun, normal şartlarda dâhil oldukları ilk sosyal grup aile olmakla birlikte, hayatın daha ilerideki dönemlerinde çok çeşitli sosyal gruplarla temas ve etkileşim kaçınılmazdır. Buna göre mahalle ve okul arkadaşlıkları, oyun ve takım arkadaşlıkları, yetişkin oldukları zamanki meslek ve çalışma arkadaşlıkları gibi sosyal gurupların oluşumu, büyük ölçüde sosyal sınıf faktörünün etkisi altında olmaktadır (Hellriegel ve diğ.1992’den akt. Eroğlu, 1998: 147).

1.1.2.5. Durumsal Faktörler

Durumsal faktörler, insanların çeşitli nedenlerle içinde bulunduğu ve etkilendiği ortamın özellikleriyle ilgili şartlardır. Sosyalleşme süreci, kişilik üzerindeki durumsal etkiyle ilişkilidir ve bu da sosyal öğrenmenin perspektifini şekillendirmektedir. Kültürel ve ailesel etkiler kişiliğin tarihsel doğası ile ilgilidir. Aynı şekilde durumsal faktörler de bu konuda baskın rol oynamaktadır. Örneğin, günümüz iş şartlarında çok uzun süreli ve zor bir işte çalışmak, gittikçe artan bir çaba harcama ihtiyacı doğurmakta, bu da bireylerin kişilik ve davranışları üzerinde belirgin bir etki yapmaktadır (Luthans, 1992: 99).

1.1.2.6. Fiziki ve Coğrafi Faktörler

Coğrafi çevre içerisinde iklimin, tabiat ve yaşanan bölgenin fiziki şartlarının fertlerin kişilik özellikleri üzerinde belirgin etkileri bulunmaktadır. Bireylerin kişilik oluşumunda etkili diğer faktörler üzerinde, özellikle de o toplumun kültürü ve antropolojik yapısı üzerinde coğrafyanın etkileri çok bilinen bir husustur. Bu bağlamda kıyı kesiminde yaşayan insanlarla, kara bölgelerinde, ova yerlerde ya da dağlık yörelerde, sıcak ya da soğuk iklimlerde yaşayanların birbirlerinden coğrafi farklılıklardan ileri gelen kişilik farklılıklarının bulunduğunu söylemek mümkündür (Zel, 2001: 25). Örneğin kuzeyli soğuk iklim koşullarında yaşayan insanların sert ve donuk kişilikli, buna karşın güneyli, sıcak iklim ve kıyı kesimlerinin insanların çabuk değişen duygusal tutumları olduğuna ilişkin genel bir kanı bulunmaktadır (Koptagel, 1982: 284).

1.1.3. Kişiliğe Tipolojik Yaklaşım

Kişileri, anlamlı çerçevelerle sınırlama ve sınıflandırma çabaları, karşımıza tip kavramını çıkarmaktadır. Tip kavramı, belirli bir ölçüde belirli bir kişilik özelliğini temsil etmektedir. Buna göre, bireyin fiziksel ve zihinsel yönünün değerlendirilebilir yönü bir tip olarak düşünülebilir. Diğer bir ifade ile tip kavramı belli bir derecede belirli bir kişilik özelliğini temsil etmektedir. Bu yaklaşımda amaç, kişiliği tip denilen belli kalıplar içerisinde tarif edebilecek şekilde sınırlamak, kişileri belli özelliklere göre saptamak, bu özelliklere göre tarif edebilmek ve gruplandırmaktır. Ancak kişilikle ilgili özelliklerin çok çeşitli olması, davranışların neden ve sonuçlarının bireyler arasında önemli farklılıklar göstermesi, bireysel özelliklerden tipolojik sınıflandırmaya gitmeyi güçleştirmektedir (Soysal, 2008: 8).

En yaygın olarak kullanılan tipolojik yaklaşımlardan bazılarını aşağıda değinilmektedir.

1.1.3.1. Jung'un Kişilik Tipolojisi

Carl Jung psikolojik tiplerin tanımlamasında en çok etkiye sahip kişilerden biridir. Jung, temelde dışadönük ve içedönük olmak üzere iki insan tipi üzerinde durmaktadır. Hippocrates döneminden beri süregelen içe ve dışa dönük kişilik yapısı

görüşlerinden esinlenerek Jung, bunlara yeni nitelikler ve özellikler katmıştır. Jung' un tipolojisindeki temel ayırım, içedönüklük ile dışadönüklük arasında başlamaktadır. İnsanın kişiler ve nesnelere olan ilişkilerini değerlendirerek, bunlara yönelme ya da bunları iç dünyasına alıp benimseme biçimine bakarak içe ve dışa dönük tipleri tanımlamaktadır (Köknel, 1983:107). Jung'a göre; içe dönük tip kendi dünyasındadır, dış dünyanın etkisini reddetmekte ve uyarıları kendi içinden almaktadır. Bilinçdışı dışadönük tutuma etkin bir tamamlayıcı olarak bilinçdışının tutumu kesinlikle içe dönük bir karaktere sahiptir. Bu, libidoyu öznel etmene yani aşırı dışlanmış bir bilinç tarafından bastırılan veya bastırılan tüm ihtiyaçlara ve iddialara odaklar. Dışa dönük tip ise uyarıları dış dünyadan, çevreden almaktadır. Her insanda bu yönler bir arada bulunmakta, ancak biri diğerine göre daha ağır basmaktadır (Jung, 1921:6-7)

Jung'un kişilik tipleri ile ilgili olarak oluşturduğu teorisi, üç temel varsayıma dayanmaktadır. Jung'un tiplemesinin temelini oluşturan birinci varsayımı, bireyin geçmişte kazandığı tecrübeler ve gelecekle ilgili beklentilerinin, kişinin davranış ve kişiliğini etkilediğidir. İkincisi, bireyin yaratıcı düşüncesinin sürekli bir gelişim içinde olduğudur. Üçüncüsü ise, kişinin kişilik yapısının çevresiyle sürekli bir etkileşim içinde olan açık bir sistem olduğudur (McClure, 1993'den akt. Zel, 2001: 39).

1.1.3.2. Eysenck'in Kişilik Tipolojisi

Eysenck, nitelik ve tip kavramlarını kullanarak kişilik yorumlamasına yeni boyutlar kazandırmıştır. Eysenck'e göre, nitelik, bireyin belli biçimde davranışta bulunma eğilimlerinin bütününden, tip ise, niteliklerin toplanması ve örgütlenmesinden oluşmaktadır. Kişilik bunların bileşimi yani bütünüdür. Burada kişilik yapısı, birbirinden bağımsız, iki uçlu yatay ve dikey iki boyut üzerinde değerlendirilmiştir. Yatay boyutun bir ucunda içe dönüklük, öteki ucunda dışa dönüklük, dikey boyutun üst kısmında nevrotik, alt ucunda normal tipler bulunmaktadır (Köknel, 1983: 111). Bütün insanların kişilik yapıları bu iki boyut arasında yer almaktadır.

Eysenck'in kişilik tipolojisine göre, dışa dönükler sosyal riske girmekten çekinmeyen, duygularını kontrol altında tutamayan kişilerdir. İçe dönükler ise, sessiz, kendini dinleyen, düzenli ve kontrollü kimseler olarak tanımlanmıştır. Nevrotik kimseler ise kaygılı, günü gününe uymayan, genellikle çöküntülü ve psikolojik bozukluklara yatkın kimselerdir (Aytaç, 2000: 198). Bununla birlikte yine bu tipolojik

ayırma göre, melankolik ve kolerikler güçlü duygulara, sengen ve flegmatik'lerse zayıf duygulara eğilimlidirler. Buna karşılık, sängen ve kolerik'lerde yüksek değişme hızı, melankolik ve flegmatik'lerde düşük değişme hızı vardır (Şimşek vd, 2008: 109, Köknel, 1983:115).

1.1.3.3. Kretschmer'in Kişilik Tipolojisi

İnsanın yapısı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen Kretschmer'e göre tip, "bireyin psikolojik ve fiziki kalitesi ve karakteristik özelliklerinin birlikte oluşturduğu bir olgu" olmaktır (Şimşek vd, 2001: 73). Kretschmer'in sınıflandırmasına göre, üç tip kişilik mevcuttur. Bunlar; atletik tip, astenik tip ve piknik tiptir (Eroğlu, 1998: 161). Atletik tip, uzun boylu, kaslı ve geniştir, yüz biçimi oval ve uzundur. Sabırlıdırlar, lider olma eğimli yüksektir, gösterişi, spor ve macerayı severler. Astenik tip, uzun ve ince yapılı kişilerdir. Soğukkanlı, içedönük, inatçı, alıngan, yalnızlıktan hoşlanan, duygularını frenleyen, az sosyal olan, idealist, kindar, çekingen mizacı vardır. Piknik tip, orta boylu, enlemesine geniş, ağır görünümlü ve dolgun yüzü vardır. Dışadönüktürler, toplumdur, yaşamayı sever, dost canlısıdır, sempatik, açık kalpli, yufka yürekli, yeme ve içmeyi sever, kin tutmaz, alçak gönüllü ve iyimserdirler. Bu üç tipe ek olarak displastik tip olarak adlandırılan dördüncü bir tip söz konusu olmakla birlikte bu tipler, beden ve kişilik yapıları diğer üçüne benzemeyen tiplerdir (Aytaç, 2000: 198).

1.1.3.4. Sheldon'un Kişilik Tipolojisi

Sheldon, iskeleti ve beden organlarını daha etraflı olarak ölçmek ve değişik yapıya sahip insanların çıplak bedenlerinin çeşitli yanlardan resimlerini çekmek yoluyla Kretschmer'in kurduğu tipolojisini geliştirmiştir. Sheldon'un araştırmaları sonucunda yaptığı sınıflamada üç beden tipi saptamıştır. Bunlar, Endomorf, Ektomorf ve Mezomorftur (Baymur, 1994: 256).

Endomorflar; rahatını seven, cana yakın, iyi huylu ve alıngan tiplerdir. Bunların beden yapılarına bakılacak olursa, iç organları gelişkin, çoğunlukla şişman ve göbekli, yumuşak vücutlu olurlar. Bacak ve kollar kalın ve kısa olan şekilleri kareye benzer. Ektomorflar; sıkıntılı, çekingen, aşırı derecede duygulu, sosyal yönleri zayıf, genellikle uyumlu olamayan tiplerdir. Beden yapıları ise, uzun, ince vücutlu, gelişmiş kaslı, düşük

omuzludurlar, benden yapıları dikdörtgene benzer. Mezomorflar ise; hareketli lider olmaya istekli, spor ve diğer sosyal faaliyetlere ilgi duyar, yarışmadan hoşlanır ve genellikle iyi huyludurlar. Bedensel özellikleri ise, iskelet ve kas sistemleri gelişmiş, geniş omuzlu, ince bel ve sert adaleli, üçgen vücutludurlar (İşçi, 1999: 109; Şimşek ve diğ., 2001: 75; Baymur, 1994: 257; Aytaç, 2000: 197; Enç, 1984: 35).

1.1.3.5. A ve B Tipi Kişilik

Psikolojide genel bir kategori olarak insanlar “A” ve “B” tipi kişilik olarak sınıflandırılırlar. Bu sınıflandırmalar arasındaki ayırım, 1960’ların sonlarına doğru Friedman ve Rosenman tarafından yapılmıştır. Fikir ilk defa, oturma odasının sandalyelerini tamir eden döşemecinin sandalyelerin çoğunun sadece önden yırtıldığını söylemesi üzerine ortaya çıkmıştır. Bu durumdan, iki kardiyolog da kalp hastalarının çoğunun endişeli olduklarını ve otururken zor zamanlar geçirdiklerini anlamışlardır. Bu gözlemi başlangıç noktası olarak kullanan ve kendi klinik uygulamalarını da temel alan Friedman ve Rosenman, hastalarının iki çok farklı davranış model tipi sergilediği sonucuna varmışlardır (Moorhead ve Griffin, 1992’den akt. Durna, 2005: 277).

Araştırmacılar her iki kişilik tipinin de bireylerin günlük yaşamlarında strese maruz kalma seviyeleri ile yakın ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. A ve B tipi davranış biçimleri, kişinin çevresel karşı çıkmalara ve tehditlere nasıl yanıt verdiğini ilgilendiren davranış özellikleridir (Glazer vd., 2004: 647). A tipi davranış biçimine sahip bir yaşantı günümüzün yaşama biçimi ile teşvik edilen ve ödüllendirilen bir tavidir. Çünkü çevresindeki insanlardan daha hızlı ve saldırgan olarak düşünen, konuşan, hareket eden, yaşayan insanlara değer verilmektedir. Bununla birlikte B tipi davranış biçimini benimseyenler rekabetçiliğe A’lar kadar güdülenmemişlerdir. Sabırlıdırlar, onlarla anlaşmak kolaydır, asla öfke nöbetleri geçirip kendilerini kaybetmezler, son derece rahat insanlardır, kendileriyle ve çevreleriyle barışıktırlar, duygularını güzelce ifade edebilirler, stresle etkili bir biçimde başa çıkabilirler. Kızgınlık duygusu taşımamaları, yaşadıkları iç huzurundan kaynaklanır (Durna, 2004: 199).

1.1.4. Çok Kültürlü Kişilik

Ünlü iletişim teorisyeni Paul Watzlawick (1970)’li yılların başlarında şu ifadeyi kullanmıştır. “*Birisi iletişim kuramıyor.*” Bu çıkarım, bireylerin bugün için gerekli

kültürlerarası yetkinliklere sahip olmadan iletişim kuramayacağını anlatmaktadır. Küreselleşme çağında, iş yaparken kültürler arası iletişimden kaçınmak, okullarda eğitim almak, politika yapmak, alışveriş yapmak, aile veya arkadaşlarla dışarı çıkmak ya da boş zaman ve başka amaçlar için seyahat etmek neredeyse imkânsız olmaktadır. Kültürlerarası iletişim ve iletişimin söz konusu olduğu çoğu zaman, kültürlerarası temasın bazı şartların eşlik etmediği durumlarda yapıcı olamayacağı her zamankinden daha fazla biçimde görülmektedir. Kültürel farklılıklar iletişim stilleri, karar verme süreçleri ve çeşitli algılara karşı farkındalık ve saygı gerektirmektedir. Kültürel farklılıklar kabul edilmezse ve gerekli yetkinlikler geliştirilmezse yanlış anlamalar, iletişimsizlik ve anlaşmazlıklar ortaya çıkabilmektedir. Genellikle gerekli ayarlama, mevcut siyasi olarak doğru olan basmakalıp cümleleri sunmanın ötesine geçmektedir. Bu durum, yaklaşım ve sürecin yeniden tanımlanmasını gerektirebilir (Griffin, 2008: 174).

Kişilik kavramı, içsel süreçler ve bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıplarından meydana gelen bir süreç olarak tanımlanabilir. İçsel süreçler, kişinin nasıl hissedeceğini ve davranacağını etkileyen bununla birlikte içimizde gelişen bütün bilişsel, güdüsel ve duygusal süreçleri kapsamaktayken aynı zamanda bireyin tutarlı davranış kalıplarına sahip olması ile ilgilidir. Yani kişiliğin tutarlı olması demektir. Kişilik psikologları, kişiliği anlamada kültürün oynadığı rolün farkına kısa süre önce varmıştır. Gelişmiş Batılı ülkelerin kişilik psikologları, kişiliği tanımlamak ve incelemek için kullanılan varsayımların farklı kültürlerden gelen insanları tanımlamak için her zaman kullanılmadığını fark etmişlerdir. Çünkü psikologlar bireylerin ve kişiliklerinin kültürel bir bağlamda var olduğunu fark etmişlerdir (Burger, 2006: 125-127). Kişiliği anlamak için kültürel faktörleri de göz önünde bulundurmamak bu bağlamda önemlidir.

Kültürlerarası temasın bilinçli olarak, çok kültürlü kişilik sahibi bireylerin farklı kültürel ortamlarda iletişim kurarken başarılı olması için bir öğrenme ve eyleme yönelik olarak yansıtılması, analiz edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Kültürlerarası iletişim, tanıma, saygıya dayalı bir süreçle deneyim, öğrenme ve etkili ve uygun iletişim haline dönüşmektedir. Bireylerin bu dönüşüm sürecinde şu aşamalardan geçmeleri gerekmektedir (Trompenaars, 2012: 11-13):

- **Tanım:** Çevresindeki kültürel farklılıkları tanıyan kişi iletişim kurmada ne kadar yetkindir? Kùltürlerin nasıl oluştuğuna, perspektif-anahtarlar ve kùltür değişiminin doğasına dair farkındalık, tanıma yoluyla gerçekleşmektedir. Bireyler yaşama dair ortamlarında farklılıkların ve farklı temsillerin olanaklarını tanımaktadırlar.
- **Saygı:** Birey bu kültürel farklılıklara ne kadar saygılı davranmaktadır? Bireyler kültürel farklılıklara saygı göstermelerine yardımcı olan kültürel kimliklerini anlamak, dile getirmek ve müzakere etmektedirler. Saygı, farklı değerlere sahip insanlara karşı tutum, bilişsel ve davranışsal yönelimin temeli olarak hizmet etmektedir. Tanıma seviyesinde kalmak, olumsuz stereotipleme ile sonuçlanabilir, dolayısıyla saygılı davranmak karşılıklı diyaloğa yönelik önemli bir adım olmaktadır.
- **Uzlaşma:** Kültürel farklılıkları uzlaştırmak için bir birey ne kadar yetkindir? Bu aşamada bireyler, geçişlerini etkin bir şekilde planlamak ve yönetmek için kùltürler arasında geçiş yapmayı ve kültürel farklılıklara anlayış ve saygı duymanın ötesine geçmeyi öğrenirler. Çeşitli kültürel durumlarda yaratıcı problem çözüme, uzlaşma aşamasının anahtarı olmaktadır.
- **Gerçekleřme:** Kültürel farklılıkların uzlaştırılması için gerekli eylemleri gerçekleştirecek birey ne kadar etkindir? Bireyler artık bilgi ve farkındalıklarını eylemlere dönüştürmekte, küresel ve farklı ekipler oluştırmakta ve farkındalıkların anlaşılabilmesi için uzlaşma yolları bulmaktadır. Küresel takımlarda, bireyler olası çeşitli eylemleri gerçekleştirmekte ve kabul etmektedir. Kùltürlerarası öğrenme süreçleri, kùltürlerarası yetkinlik gelişimini kolaylaştırmaktadır. Kùltürlerarası yetkinlik; çeşitli kültürel bağlamlarda etkili, uygun etkileşimi destekleyen bilişsel, duyuşsal, davranışsal beceriler ve özellikler kümesidir ve kültürel farklılıklarla etkili ve uygun bir şekilde ilgilenme isteği uyandırmaktadır.

Çok kültürlü kişiliğin beş boyutu bulunmaktadır. Bunlar; kültürel empati, açıklık, duygusal denge, sosyal girişkenlik ve esnekliktir.

1.1.4.1. Kültürel Empati

Empati kavramı “Eski Yunancadaki *empathia* ve Almanca “*einführung*” sözcüklerinden günümüze gelmiştir. Empati “başka birinin durumunun ya da aklının zihinsel ya da hayali kavranması” olarak tanımlanmıştır. Empatinin duygusal bir özellik mi yoksa entelektüel bir özellik mi olduğu ve bu nedenle diğer insanların deneyimlerini anlama üzerine odaklanan eğitim programlarıyla ne kadar kolaylaştırılabileceği tartışması vardır. Kültürel arka plan ile empati arasındaki sınırlıdır. Ruben (1976) kültürel empatiyi, farklı kültürden olan bireylerin duygu, düşünce ve deneyimlerini doğru anlama ve yansıtma yeteneği olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle kültürel empati farklı kültürden olan bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını anlama ve empati kurma becerisidir (Van der Zee & Van Oudenhoven, 2000: 306).

Ridley ve Lingle (1996) ilk olarak genel empatinin ötesine geçen ve başka bir kültürü anlama ve kabul etmeyi içeren kültürel empati kavramını önermişlerdir. Farklı kültürden gelen, farklı değer, tutum, inanç ve dünya görüşüne sahip olan bireyleri anlama yeteneği olarak tanımlamış ve kültürel empatinin herkes tarafından öğrenilebildiğini ve çok boyutlu bir kavram olduğunu ifade etmektedir (Hogan, Rossiter, Catling, 2018; 103-104). Bireylerin algılama, dinleme, davranma ve hissetme becerilerinin örtüşmesi ve empatik anlayış içinde bu becerilerin tamamının kullanılmasının önemi artmaktadır. Çeşitli kültürlerde etkili olabilecek farkındalık, mekanizmalar ve anlayış geleneksel empati tanımında yer almamaktadır. Bu durum kültüre duyarlı empatik yaklaşımlar geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır (Chung & Bemak, 2002: 158). Kapsayıcı kültürel empati, empatinin bireysel görünüşünün gözden geçirilmesine duyulan ihtiyaca işaret eder. Bu varsayımlar, ırksal kimlik, cinsiyet ve yerleşim tercihi göre dışlayıcı düşünme ve kutuplaşmaya yol açmaktadır. Kapsayıcı Kültürel Empati (ICE), kültür odaklı bir danışmanlık perspektifine uygulanan geleneksel empati kavramının gözden geçirilmesidir Kapsayıcı Kültürel Empatinin iki tanımlayıcı özelliği vardır. Kültürün, bireyin etnografik (etnik ve milliyet), demografik (yaş, cinsiyet, yaşam tarzı, ikamet), statüsünden (sosyal, eğitimsel, ekonomik) ve üyelik (resmi veya gayri resmi) ve empatik danışmanlık ilişkisi, dinamik dengede bu ilişkinin kalitesine katkıda bulunarak, farklılıkların ve benzerliklerin tüm çeşitlerini veya pozitif ve negatif özellikleri değerlendirmektir. ICE, kültürel ilişkilerinde danışmanlık ilişkisini derinlemesine bir şekilde kavramak için

geliştirilen becerileri bütünleştirerek aynı anda hem benzerlikleri hem de farklılıkları dengeleyen dinamik bir bakış açısını tanımlar (Pedersen, 2008; 373).

1.1.4.2. Açıklık

Gauld (1982)'a göre açıklık ve açık fikirlilik kavramları, eğitim bilimi literatüründe ortaya çıksa da, akademisyenlerin bu terimlere atfettikleri anlamlar konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. Açık fikirlilik, Sokrates zamanından bu yana entelektüel bir erdem olarak değerlendirilmiştir. Genel olarak açık fikirlilik, fikirlerimizi, kanıtların eleştirel bir gözden geçirmesi ışığında şekillendirme ve gözden geçirme isteği, nesnelliğin ve tarafsızlığın zorlayıcı ideallerini karşılamaya çalışan argüman olarak tanımlanmaktadır. Her ne kadar açıklık kavramı aynı anlamda kullanılabilse de aynı zamanda “fikirlerin veya bilginin paylaşılması” anlamına da gelebilir. Bu nedenle, alan yazında açıklığın anlamı, açık fikirliliğin anlamından daha geniş olarak görülebilir (Mullhal vd., 2017:1152-1154). Açıklık ise, bireylerin yeniliklerden etkilenme derecesini ve ilgilerinin genişliğini belirten kişilik özelliğidir (Can, vd., 2006: 78). Gelişime açıklık düzeyi yüksek kişiler, gelenekçi olmayan, yenilikçi, yaratıcı, hayal gücü kuvvetli ve düşünceli bireyler olarak tanımlanmaktadır. Aksi özelliğe sahip kişiler ise, geleneksel, analitik düşünemeyen, ilgi alanı dar olan bireyler şeklinde tanımlanmaktadır. Gelişime açık bireylerin, analitik düşünme becerileri ve kuvvetli hayal güçleri sayesinde dayanıklılıklarının; ayrıca yenilikçi ve yaratıcı özellikleri sayesinde de iş ve yaşam tatminlerinin yüksek olması beklenmektedir (Çetin ve Varoğlu, 2009: 60).

Açıklık, bir bireyin kendi kültüründen farklı olan, farklı değer ve normlara sahip olan bireylere karşı önyargısız ve açık olabilme kapasitesini ifade etmektedir. Bireylerin açıklık becerisine sahip olması farklı kültürlerin kurallarını, değerlerini ve normlarını doğru anlaması ve farklı kültürden olan bireylerle etkili bir şekilde etkileşime girebilmesi için hayati önem taşımaktadır. Başka bir ifadeyle açıklık, bireylerin başka bireylerin bilgi ve görüşlerine karşı olumlu tutuma sahip olmasını, başka bireylerin kendilerini özgürce ifade etmelerini ve görüşlerinin değerli bulunmasını içermektedir (Tjosvold & Poon, 1998: 36). Bireyin açık görüşlü olabilmesi için hem istekli olması hem de görüşlerini yeniden gözden geçirebilmesi gerekmektedir. Açıklık düzeyi yüksek olan bireyler, hem farklı gruplara ve farklı kültürden olan insanların değerlerine ve

normlarına karşı açık ve önyargısız bir tutuma sahip hem de yeni fikirlere karşı açıktırlar. Açıklık düzeyi düşük olan bireyler ise farklı gruptan ve farklı kültürden olan insanlara karşı önyargılı ve basmakalıp tutumlara sahiptirler (Hare, 1993: 112).

1.1.4.3. Duygusal Denge

Duygusal denge, farklı bir kültürde çalışmakta olan bireylerin kültürel farklılıklardan dolayı oluşabilecek çatışmalarda ve stresli durumlarda duygusal dengesini korumasını ve sakin kalabilme derecesini ifade etmektedir. Farklı kültürlerde çalışan bireylerin, duygusal ve psikolojik olarak bireyi olumsuz yönde etkileyen durumlarla baş edebilmesi önemlidir. Farklı kültürlerin politik sistemleri, ritüelleri, toplumsal düzenleri ve engelleri gibi birçok faktör bireyin farklı bir kültürde çalışmalarını zorlaştırabilir hatta engelleyebilir. Bu durumda yaşamı kendi kültüründeki gibi devam etmeyen bireylerin gergin ve sinirli olmaları, korku yaşamaları, ekonomik problemlere sahip olmaları kaçınılmaz olabilir. Bu tür olumsuz koşullarda duygusal dengesini koruyabilen bireyler sakin kalabilme eğilimindeyken, duygusal dengesini düzenlemekte zorlanan bireyler ise strese karşı güçlü duygusal tepkiler verebilirler (Van der Zee & Van Oudenhoven, 2000:291-309).

1.1.4.4. Sosyal Girişkenlik

Sosyal girişkenlik, bireyin sosyal durumlara etkin bir şekilde yaklaşma ve dahil olabilme becerisini ifade etmektedir. Sosyal girişkenlik düzeyi bireylerin, farklı kültürden olan insanlarla etkileşime geçip geçemeyeceklerini ve arkadaşlık kurup kuramayacaklarını belirler. Bu yeteneğe sahip olan bireylerin farklı kültürlerden insanlarla daha rahat iletişim kurabilmeleri ve arkadaş edinmeleri beklenmektedir. Sosyal girişkenlik düzeyi yüksek olan kişiler, hem sosyal durumlarda ve sorumluluk almada aktif olma eğiliminde hem de farklı kültürlerle karşı dışa dönüktürler. Sosyal girişkenlik düzeyi düşük kişiler ise sosyal durumlarda arka planda kalmayı tercih etmekte ve sorumluluk almaya daha az eğilimli olmaktadır (Van der Zee & Van Oudenhoven, 2000: 291-309).

1.1.4.5. Esneklik

Esneklik, bireylerin yeni ve bilinmeyen durumlara karşı uyum sağlayabilme yeteneklerini ifade etmektedir. Esnek olan bireyler farklı kültürlerde çalıştıkları zaman kişisel stratejilerini değiştirebilir ve yeniden düzenleyebilir çünkü bireyin daha önceki başa çıkma stratejileri yeni bir kültürel ortamda işe yaramayabilir. Esneklik bireyin yeni deneyimlerden öğrenebilme yeteneğidir. Örneğin, bireyin yaptığı hatalardan doğru olanı öğrenmesi ve koşullar gerektirdiğinde davranışlarını yeniden düzenleyebilmesi gibi. Esneklik düzeyi yüksek olan kişiler, yeni ve bilinmeyen durumlarla baş edebilir ve farklı kültürlerde beklenmedik durumlara uyum sağlayabilirler. Esneklik düzeyleri düşük olan kişiler ise yeni ve farklı durumları tehlike olarak algılayarak; alışılmış, güvenilir davranışlara bağlanıp, diğer kültürlerdeki beklenmedik durumlara uyum sağlama problemi yaşayabilirler (Van der Zee & Van Oudenhoven, 2000: 291-309).

1.2. KİMLİK KAVRAMI

Kimlik kavramı, alan yazındaki en önemli kavramlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal bilimlerde bu kavramın önemli bir konu haline gelmesinde kimliğe ait entelektüel ilginin artışı gösterilebilir. 1980 ve 1990'lı yıllarda bu ilgi daha da fazlalaşmış, bu dönem içinde batı ülkelerindeki sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel değişimler ilgiyi daha da arttırmıştır. Özellikle 1980'li yılların başında, gerek Avrupa kıtası devletlerinde gerekse de Kanada, Avustralya ve ABD özelinde siyasal, kültürel ve toplumsal alanlarda ulus-devlet içindeki birbirinden farklı toplulukların, grupların ya da azınlıkların talepleri yükselen bir oranla dile getirilmeye başlanmıştır. Bu talepler sosyal ve siyasal alanda etki yaratmış ve kimlik olgusuna ait farklı nitelendirmelerin yeni bir boyutta değerlendirmesine neden olmuştur (Yanık, 2013: 225).

Kimlik kavramının alan yazında birçok tanımı yapılmakla birlikte kapsamı hakkındaki tartışmalar devam etmektedir. Bu kavrama yönelik ilk çalışma John Locke (1632-1704) tarafından yapılmış ve kimlik; anımsama, algılama ve bilinçlilik hali olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre kimlik, bireylerin kendisini ifade edebilme, düşünüp geliştirebilme şekillerinin, esas ve değişmeyen teması olarak görülmektedir (Öztürk, 2007: 5; Anık, 2011: 24). Latince idem (aynı) kökünden gelen identity –identité kelimesinden türemiş olan kimlik; ego, ben, kişilik ya da kendi kavramlarıyla aynı şekilde kullanılmakta, kültürel antropoloji, psikoloji, sosyolojinin ana konularından olan

kişilik ve kimlik temalarından oluştuğu bilinmektedir. Bireylerin iç dünyalarında kendini varlıksal olarak anlamlı bir bütünlükle aynılaştırması ve bununla beraber dış dünyayla bağlantı kurabilme davranışı göstermesidir (İnaç, 2010: 36; Erikson, 1967: 17). Kimlik; bireyin kendini sosyal dünyasında nasıl konumlandığını, nasıl gördüğünü, nerede durduğunu ve kim olduğunu yansıtmaktadır. Bir kişi veya grubun, diğer kişiler veya gruplardan farklılaşmış özelliklerinin tümü şeklinde tanımlanabilirken bu tanım aslında daima ötekine göre yapılmakta ve bu yönüyle kavram; ötekenden diğerinden, geçmektedir (Bilgin, 2003: 199; Sürgevil, 2008: 114).

Kavram, ortaklaşa aidiyetleri, beklentilerimizi, hayallerimizi, kendimizi anlayabilme ve yaşamla ilişki kurup onu tanıyabilme şeklimizle ilgilidir ve hayattaki duruş yerimizi tanımlayan özelliklerin hepsini ifade etmektedir (Bostancı, 1998: 42). Mutlak anlamı itibariyle kimlik, kolektif bir temele sahip olmamakla beraber, kişisel hayatta var olan düşünceleri, hayata katılma şekillerimizi ve son tahlilde sosyal yaşam içinde kişilerin konumlandırılmasını kapsamaktadır. Fakat bireylerin düşünsel boyutu, sosyal yaşamın içinde farklı bir kimliğe bürünebilmekte ve ortaya kavrayışta değişimler ön plana çıkabilmektedir. Bu kavrayışta sosyal hayatın içeriğinde yer alan otorite boyutudur ve bu boyut sadece toplum aktörleri onları özümlediğinde, kendi anlamını bu özümleme çevresinde organize ettiğinde kimlik haline dönüşmektedir (Castells, 2006: 13). Bireysel kültürle bağlantılı olan kimlik, farklılığın ortaya çıkarılmasıdır. Bu anlamda modern topluluklar kimlik bilincinin gelişmesine hız kazandırmış, kimlik kavramını birey ve bireyselliğin gelişmesine bir ön şart olarak ortaya koymuştur. Psiko-sosyal bağlamda bireylerin kendini ne ve nerede gördüklerinin açıklamasıdır (Guibernau, 1997: 126-127). Bu bakış açısı bireysel ve toplumsal olarak bireyin kendisini algılayabilmemize sebep olduğu kadar, ötekiler olarak adlandırdıklarının bireyi nasıl algıladığını ve konumladığını da anlamakla ilgilidir. Bu bağlamda insanlar diğerleriyle ortak olan taraflarını diğerlerinden farklılaşan özelliklerine işaret ederek yaşanan aitlik sorununu kimliğe bağlamakta ve böylelikle kendi kişisel konumunu belirginleştirerek bireyselliğine sabit bir zemin kazandırmaktadır (Weeks, 1998: 85).

Sosyolojik kurama göre, bireyler her şeyden önce sosyal bir varlıktır ve kimliklerin şekillenmesinde ve ortaya çıkmasında kişinin iç dengesinin yanı sıra, sosyal hayatında belirleyici fonksiyonları bulunmaktadır. Bu gelenekteki kuram Sembolik Etkileşimcilikle bağıntılıdır ve faydacı (pragmatik) benlik üzerinde geliştirilmiştir.

Kimliği belirleyen benlik iki aşamada oluşmaktadır. Ben olarak birey kendinin farkındadır ve kendini diğer kişilerin tutumlarına göre değerlendirir. Böylelikle kişinin önce kendini tanıması, sonra kendini diğer kişilerin tutumlarına göre değerlendirmesi sonucu geliştirilen bir süreçler ağı olarak ortaya çıkmaktadır. Psikodinamik açıdan bakıldığında ise kimlik, insanın yabancı insanları ya da nesnelere içselleştirmesiyle başlayan özdeşleşme süreci sonucu oluşmaktadır (Aşkın, 2007: 214-215).

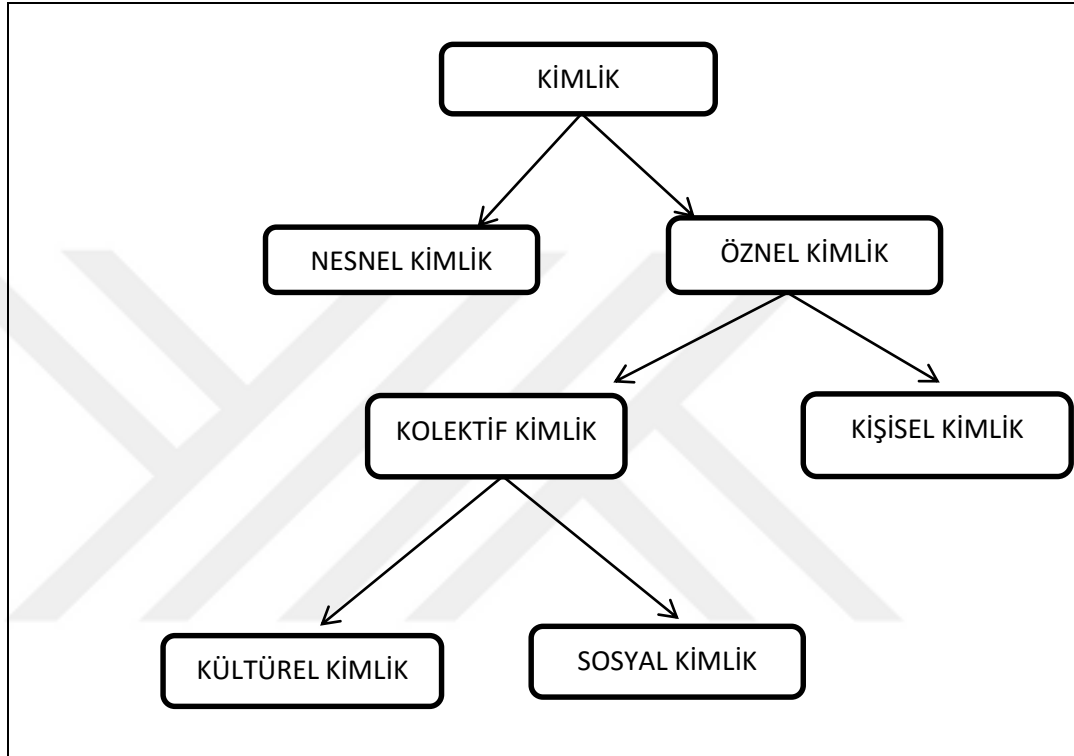
Kültür ve kimlik kavramları arasında çok yakın bir ilişki vardır. Temelde insanlar arasında oluşan birliktelik ve benzeşmeler algısı ortaya kimliği çıkarmaktadır. Toplumlardaki karmaşıklaşma ve farklı toplumsallaşma biçimlerinin ortaya çıkmasında temel şart kimliklerdeki çeşitlenmeyi ve farklılaşmadan kaynaklanmaktadır (Aydın, 1999: 15). Sosyal yapıdaki gelişmiş düzey kimliklerde çeşitliliğe neden olmuş ve Toffler (1997)'a göre sosyal değişimlere paralel olarak bireylerin ve grupların kimliklerinde yapısal değişimleri ortaya çıkarmıştır. Tarımla uğraşan topluluklarda köy, klan, aile gibi bulunulan yere olan aittikle belirlenmiş ve çoğunlukla fertlerin müdahalelerine açık olmayan ve hiç değişime uğramayan kimlikler, sanayi devriminin ardından mahallî gruplaşmalar çizgisinden çok sınıf ve ulus bütünleşmesiyle benzer şekilde ortaya çıkmıştır. Bilgi toplumlarında gruplaşmaların ve benzeşmelerin büyük bir çeşitlilik ortamında oluşması beklenmekte ve ortaya çıkan bu durumun, siyasi yapıdaki parçalanmışlığı, piyasa şartlarında ki fert ve gruplara inmiş gereksinimlerin yansıtılmasını, alt kültür bütünlüklerinin ve azınlıklar nezdinde egemen olan kültür ve siyasetten ayrılma temayüllerini ifade etmektedir. Bilgi toplumlarıyla beraber altta kalan gruplar da dağılma sürecine girmekte ve kullanılan iletişim araçları sosyal yapıyı kitle olmaktan uzaklaştırarak, bireyler de kimlik tercihlerini çeşitlendirmektedir (Akça, 2005:9).

İletişim ve kültür arasında da köprü görevi gören kimlik, belli bazı yönleriyle kültürlerarası iletişimde de çok önemli rol oynamaktadır. Bu sava göre kimlik, temelde öteki bireylerle iletişim aracılığıyla yapılandırılmaktadır. Öte yandan, kimliklerin gelişim süreçleri kültürel dokuya dayanarak gerçekleştiği için, farklı kültürlerde farklı şekilde kimlikler biçimlenmektedir ve bu durumda kültürlerarası iletişimde çok önemli bir unsur olarak kendini açığa çıkarmaktadır. Dinamik yapıdaki kimlikler sosyal bağlam, sosyal yapılar ve sosyal grup üyelikleriyle bağlantılı olarak şekillenmektedir. Bu yüzden kimliklerin, birbiriyle yakın temas içerisinde olan yönlerinin tamamı,

kültürlerarası iletişim bakımından köprü görevi üstlenen iletişim ve kültür arasındaki bağı oluşturmakta ve bireylerin kimlikleri hakkında bilgi sahibi olmak, kültürlerarası iletişimde son derece önemli rol oynamaktadır (Martin & Nakayama, 2005: 80-81).

Şekil 1.1: Kimliğin Sınıflandırılması

Kaynak: Jameson, 2007: 208.

Şekil 1.1'e göre kimliğin iki yaklaşımla oluştuğu varsayılmaktadır. Bunlar; Nesnelci ve Öznelci yaklaşımlardır. Nesnelci yaklaşımla kimlik; kişinin iç dinamiklerinin yanı sıra tamamen dış çevresini de içine alan karşılıklı iletişim ve etkileşimler sonucunda ortaya çıkan bir tutarlılık, bir bütünlük ve bir süreklilik taşımaktadır. Öznelci yaklaşım ise, kimliğin tutarlılığı ve hayat boyunca hemen hemen aynı kalacak gerçek benliğidir(özüdür) şeklinde açıklanmaktadır. Bu yaklaşım, kişinin ruhsal yapısına önem vererek, kişinin değişimini ve dış çevresini göz ardı etmesinin, kimlik oluşumunda yanlış bir yaklaşım olmasından dolayı eleştirilmiştir. Nesnelci yaklaşımda sosyolojik ve psikodinamik kuramlar da bulunmaktadır ve iki kuramda da kimliğin oluşumu felsefeyle birlikte değerlendirilerek ortaya konmuştur (Marshall, 2005: 9).

1.2.1. Etnik Kimlik (Etnisite Kavramı)

Etnisite ya da etniklik kavramı, ulusların orijinal manası olan ortak kökene dayalı grup aidiyeti anlamındaki Yunanca “*ethnos*” kelimesinden türemiştir. Halk kavramının da karşılığı olarak kullanılmaktadır. Weber (1922) etnisiteyi, biyolojik kökenleri olmakla beraber sübjektif bir inanç olduğunu vurgulayarak, “fiziki görüntü ve/veya görenek ya da sömürgeleştirilme ve göç sebebiyle ortak kökenleri olduğuna sübjektif olarak inanan insan toplulukları” olarak tanımlamıştır (Weber, 1997:18). Etnisite kalıtsal olduğuna inanılan kişisel özellikler ile taşınan kolektif soy mitine dayanmaktadır. Etnisite, din, dil, renk, ırk açılarından farklılaşmış grupları bir araya toplayan şemsiye kavramdır ve ‘milliyetleri’, ‘kabileleri’, ve ‘kastları’ kapsamaktadır (Horowitz, 1985: 52-53).

Smith (2003) etnik kimliğin; kolektif bir ismi olan, ortak tarih anlayışına sahip, ortak soy mitleri ve dayanışma duygusu ile ortak bir kültürü temsil ettiğini ve etnik kimliğin, belirli toprak parçası ya da bir bölgeyle özdeşleşmiş olduğu tezini savunmaktadır. Smith (2003), bu özelliklerin bütün etnik kimliklerde aynı süreçte ve hepsinin bir arada bulunamayacağını ve bu özelliklerden hangisinin daha baskın olduğunun da toplumdan topluma değiştiğini ifade etmektedir. Etnik kimlikler açısından bu özelliklerin yanı sıra bir ulus-devlet sınırları içindeki farklı etnik kimliklerin de geçmişten farklı olarak, günümüzde daha çok ön plana çıkmaya başlamıştır. Etnik kimliklerin tanınma savaşı içinde olması sadece ulusal boyutta değil, uluslararası boyutu olan gelişmeleri de beraberinde getirmektedir. İmparatorlukların parçalanma sürecinde, ulusal mücadeleler sonrasında kurulan yeni ulus devletler tanınma savaşı verirken, bugün ulus-devletlerin içerisinde yaşayan ve egemen etnik yapıdan farklı bir kimliğe sahip olan etnik kimlikler tanınma savaşı vermektedirler (Anık, 2011: 41).

Siyasi bir kavram olarak etnisite ilk kez 1953 yılında, Amerikalı sosyolog David Riesman tarafından kullanılmıştır. Kavramsal olarak etnikliğin 1953’te kullanılmasına karşın, özellikle ulus-devlet formülasyonunun yapılmasında geçerli olması bakımından işlevseldir. Bu yüzden ulus-devlet oluşumunun sonrasında da etkili olan belirli bir etniklik egemen hale getirilmektedir. Egemen etniklik, sahip olduğu toplumsal ve kültürel özellikleri sebebiyle, bir ulusun siyasal oluşumunda da ön planda yer alacaktır. Çünkü önce belirli bir etniklik belirlenip daha sonra bu etnikliğe uygun bir ulus kavramı

oluşturulacak ve siyasi formülasyon belirlenecektir. Bu bağlamda bir etnik kimlik olgusu ortaya çıkmakta ve toplumda ki kaos zamanlarında birleştirici rol oynamaktadır (Göka, 2006: 261). Kavram günümüzde olumsuz çağrışım yapmaktadır. Hali hazırda birçok ülkede etnik köken/grup kavramı, yalnızca azınlıkları ve aşağı sınıfta görülenleri nitelendirmek için kullanılmakta ve egemen ve çoğunluk grupları kendisini etnik grup olarak görmemektedir (Guibernau & Rex, 1997: 4).

Postmodernistler milli ve etnik eksenli kimlik tanımlarını eleştirmiş, bireylerin kendilerini tanımlamada birden fazla seçeneğe sahip olduğunu ve bu kimliksel seçeneklerin dinamikliğini vurgulamışlardır. Buna göre kimlik, tüm bileşenleriyle beraber bir bütün olarak değerlendirilmeli, etnik kimlik, cinsiyet, ırk, toplumsal, cinsel tercih ve sınıf gibi diğer bileşenlerden ayrı tutulmamalıdır (Özkırımlı, 1999:228).

1.2.2. Kolektif Kimlik

Kolektif kimlik oluşumunda en büyük etken olan kültür, ‘tarihi’, ‘özgün’ ve ‘millî’ özellik taşımaktadır. Adler (2000), kültür içeriğini “kişilik şekillenmesinde sosyalleşme aracı”, model rol açısından bakıldığında ise “sosyalleşme gayesi” olduğunu vurgulamaktadır. Birey ve toplumdan ayrı düşünülmeyen kültür, sosyalleşme açısından kimlik kazanmaya en önemli yardımcı unsurlardan biri haline gelmektedir. Bütün bu söylenenlerden yola çıkarak, kültür, din, dil, tarih gibi ortak unsurlarla beraber toplumların ortak belleği, kolektif kimlikte en önemli yapı taşı haline gelmektedir. Fromm (1998)’a göre, toplumların adetleri, gelenekleri, değer yargıları, örfleri kısaca kültürün belirlenmiş kodlarıyla bilinçaltımıza kopyalanan her şey aslında toplumsal bilinçaltını oluşturmakta ve dolayısıyla insanlar, bilinçaltında da hem kişisel kimlik hem de kolektif kimlik bağlamında ele alınabilmektedir (Tuna ve Turhan, 2015:233).

Kolektif kimlik, “belirlenmiş bir alanda sınırları olan belli bir kültürel topluluk tarafından taşınan kimlik olarak tanımlanabilir, bu anlamda ulusal kimlik ve etnik kimlik bunun sürümü” olarak ifade edilmektedir (Bilgin, 1995: 60). Tarihsel ve toplumsal bağlam içinde değerlendirilen bireylerin, grubun ya da toplumun normlarına bağlı olarak geliştirdiği kolektif kimlik algısı, etnik kimlik ve etnisite yaratımı sürecinde etkili olmaktadır (Yanık, 2013: 229).

Kolektif kimlik, “belirli bir yerde kök salan etnik toplulukların diğer gruplardan farklılıklarını ortaya koyarak, vurgulama talebidir.” Bu sebeple kolektif kimlik, belirlenmiş durumu değil, bir süreci yansıtmaktadır. Kolektif kimlikte, geçmişe dönüklük vardır; çünkü bu kimlik, bir takım anılar, semboller, töreler, değerler, sanat eserleri, alışkanlıklar, bilgilerle ve inançlar yüklü bir gelenekten, geçmişin mirasından, kısacası kolektif bellekten hareketle oluşturulmaktadır. Toplumlar kendilerini, ortak geçmişle tanımakta, bu geçmişi belleğine işlemekte, ritüel törenlerle anmakta ve dahası yorumlamaktadırlar. Bu yüzden kolektif kimliğin yapısında, sosyal imajinerin (hayali) kolektif belleği şekillendirmesi söz konusudur (Bilgin, 1994: 53).

Etnik ve milli bağlar (kolektif kimlikler), çoğu zaman “durumsal” değil, “kapsayıcı”dır. Kolektif düzeyde önem taşıyan durum, fertlerin hisleri ve seçenekleri değil, kolektif bağlarının niteliğidir. Diğer kimlik türlerinden farklarını ortaya çıkarmaya çalışan kolektif kimlik, sosyal kimliklerin toplum düzeyindeki ifadesi şeklinde değerlendirilebilir. Kolektif ve bireysel kimlik ihtiyacı, bir birey ya da grubun kendisinde duyduğu ve doyurmaya çalıştığı bir ihtiyaç olmaktan öte, örgütlenme ve toplumsal yapılarla, değer ve çevresel normlarla, çağın ve dünyanın havasıyla ilişkili olarak yaşanan ve gelişen bir ihtiyaçtır. Kimliklerde ki bu bağlamsal özellik, bireyler ve grupların kimliklerine bir değişim olarak yansırken, diğer taraftan kimliklerin çeşitlenmesine yol açmakta ve kimliklerin çoklu birlik olarak görünmesine neden olmaktadır. Bireysel kimlik oluşumu sadece kişiler arası ilişkiler sayesinde mümkünse, kolektif kimliklerin oluşumu da gruplar arası ilişkiler sayesinde gerçekleşmektedir (Bilgin, 2007: 14, Karaduman, 2010: 2888).

Globalleşmeyle beraber ulus kimlikler ve kolektif kimlikler erozyona uğramış, bunun yerine üst-kimlik, alt-kimlik veya çok kültürlülük gibi farklı kavramlar ortaya çıkmıştır. Global gelişme ve değişimler, ulus-devlet fonksiyonlarıyla beraber modernleşme projelerinde tekil kültürel hedeflerin hayata geçirilmesini etkilemiş ve var olan kültürel kodların aşınma süreci yaşamasına sebep olmuştur. Global değişimler sonucunda oluşmuş kültürel düzensizlik ve homojenleşme, dinsel ve etnik ideolojilerin canlanması bu kimlik gereksiniminde, farklı arayışların bir göstergesi haline gelmiştir. Bir yandan dinsel ve etnik eğilimler güçlenirken, diğer yandan ulusal bütünlük kaygısı, yeterli uzlaşmanın türlü nedenlerle sağlanamadığı durumlarda toplumsal istikrarı sarsan sonuçlar olarak ortaya çıkmıştır (Gürkan, 2001, Karaduman, 2010: 2892). Bunların yanı

sıra iletişim teknolojileri ve kitle iletişimindeki hızlı değişimlerin bir sonucu olarak, kültürlerarası iletişimin yoğunlaşması bazı dini, etnik ve kültürel ayrımcı eğilimlerin gelişmesine de zemin hazırlamıştır. Hali hazırda ulus devletin kurulup gelişimini tamamlayamadığı gelişmekte olan topluluklarda, kitle iletişim araçları ve uluslararası pazar ilişkileri ile yaygınlaşan bir tüketim kültürü sonucu, ulusal kimliklerin kültürel homojenliği bozulmaktadır. Globalleşmenin bir sonucu olarak biçimlenmiş ulus kimlikler, ne küresel, ne yerel veya ne modern ne de gelenekseldir. Bunların üstünde gelişmekte olan yeni bir sentezdir. Melez kimlikler olarak yaratılmış bu kimlikler, temelde sistemlerin dinamiğine katkı sağlayan bireysel oluşumlardır (Önür, 2001: 19).

1.2.3. Bireysel Kimlik

Erik Erikson 1950’li yıllarda kimlik kavramını sadece bireysel kimliği tanımlamak amaçlı olarak görmüştür. Erikson’un tanımladığı bireysel temeldeki kimlik vurgusu, modern bir vurgudur. Çünkü “geleneksel dünyada daha çok ‘verili’ bir kimlik hâkimken, modern dünya bunu önemli ölçüde ‘kazanılma’ yönünde değiştirmiştir” (Bostancı, 1998: 43). Erikson’a göre kimlik, psiko-sosyal manada insandaki ego sentezinin ve yine insanın gruptaki rolünün tamamlanmasına dayanmaktadır. Kimlik olumlu yaklaşımla olası bütün günlük olaylara karşı kararlı olmaktır (Sözen 1989: 4). Bireysel kimlik, insan olmak ya da belli konularda ortak paylaşımlara ve özelliklere sahip olmak gibi temel ortak noktalar içermektedir ve bir bireyin ötekilerden farklılığını ortaya çıkarmak için kullanılan bir kimlik türü olmaktadır. Bireysel kimlik, bireylerin kendi öz geçmişi temelinde refleksif olarak kavradığı benlik olarak tanımlanmaktadır (Giddens, 2000: 75).

Toplumsal değerlerden önemli bir biçimde etkilenen bireysel kimlik, kişinin çocuklukta ve ergenlikte özdeşleştiği tasarımlar, değerler, roller ve ülküler tarafından, bunların bütünleştirilmesi sonucu gerçekleşmektedir (Gökler, 2013: 131). Bireysel kimlikler çok yönlü (sınıf, aile, bölge, toplumsal cinsiyet, din, millet ve etnik) ve sıklıkla durumsal olup, farklı zamanlarda şartlara bağlı olarak önem dereceleri değişebilir. Geleneksel toplumlarda yaşayan bireylerin, şimdiki anlamda kimlik sorunu bulunmamaktaydı. Fakat toplumsal hayatta başlayan çözümlerle beraber bireyselleşmenin öne çıkmasıyla, bireysel kimlik kavramı ön plana çıkmıştır. Temelinde modernleşme ve bireyselleşme bulunan bireysel kimlik duygusu 19.yy’da yavaş yavaş

yayılmaya başlamıştır. Tek kültürel bir dokuya sahip olan modernizm, ötekilik ve öteki üzerinde temellenmektedir. Bireyin kendine özgü karakterinin olduğu düşüncesi modern dönemle birlikte ortaya çıkmıştır (Karaduman, 2010: 2889).

Yaşam tarzlarının benzer oluşundan dolayı eskiden aynı toplumlar içindeki öteki bireylerle büyük ölçüde benzer nitelikler taşıyan ve süreklilik gösteren bireysel kimlikler, günümüzde giderek birbirinden farklılaşmaktadır. Günümüzde melez niteliği ağır basan kimlikler gittikçe çoğalmaktadır. Bu durum, sıkça belirtildiği gibi sadece uluslararası göçlerden kaynaklanmamaktadır. Göç olgusu, ilk defa karşılaşılan bir olgu değildir. Eskiden bu tür durumlarda, egemen güçlerin, egemenlikleri altında olan, ancak kendi beklentilerinin dışında farklı kimlikleri olanları eritmesi daha kolay olabilmekteydi (Anık, 2011: 34).

1.2.4. Sosyal Kimlik Kuramı

Sosyal kimlik kuramı, Henry Tajfel ve John Turner tarafından geliştirilen grup süreçlerini, grup üyeliğini ve gruplar arası ilişkileri ele alan sosyal psikoloji kuramıdır (Demirtaş, 2003: 124). Sosyal kimlik, bireylerin farklı sosyal gruplara ait bilgilerini, değerlendirmelerini ve bilişlerini içinde barındıran bir kavramdır ve bireyin türlü sosyal kategorizasyonlardaki sosyal özdeşleşmelerinin toplamı olarak tanımlanabilir. Bu kuram, olumlu olan benlik kavramını, öz-saygıyı korumayı ve arttırma yolunun, olumlu bir sosyal kimlik kazanmaktan geçtiğini varsaymaktadır (Meşe, 1999: 14).

Sosyal kimlik teorisinde Tajfel (1981), kişiler arası süreçlerle grup süreci arasında bazı farklılıklar bulunması düşüncesinden yola çıkmaktadır. Bu süreçler aynı zamanda, sosyal kimlik ve kişisel kimlik arasında gerçekleşen farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Kendisini ve diğerlerini birbirinden ayıran kişiler arası davranışlar, kişisel kimlik sürecini; grupların birbirinden ayıran gruplar arası davranış ise sosyal kimlik sürecini meydana getirmektedir. Kişiler, sosyal dünyada yerlerini belirleyebilmek ve toplumsal çevrelerini düzenlemek ya da kendilerini tanımlayabilmek için kategorizasyon sürecini kullanmakta ve bireylerin içinde bulunduğu sosyal kategoriler (din, dil, ırk, siyasi görüş vb.) birey için referans çerçevesi oluşturmaktadır. Bu da sosyal kimliğin önemli bir bileşenini ortaya çıkarmaktadır. Bu sosyal kategoriler, bireyleri ötekilerden ayırmakta ve onlara farklı bir kimlik kazandırmaktadır (Tajfel, 1981: 255). Tajfel ve Turner (1986)'ya göre; sosyal kategorileştirme, bireylerin

kendilerini de dâhil ettikleri bir içsel grup ve karşılarında gördükleri bir dışsal grup ya da biz ve onlar kategorilerini yaratarak sosyal çevreyi düzenleme şeklinde tanımlanmıştır. Bu, kategorileştirmede ilk evredir. Kategorileştirmenin ikinci evresi ise, insanların toplum içinde yerini belirleme, oluşturma ve tanımlama anlamında, bir kimlik sürecidir. Bu sayede kişiler, ötekilerden farklılığını görmekte ve hatta onlardan daha iyi bir durumda olduğunu anlama, yani pozitif yönlü sosyal kimlik oluşturma peşine düşmektedir (Sürgevil, 2008: 115).

Kendisini ve ötekilerini ikinci boyutta sınıflandıran birey, ait olduğu grubun bir örnek oluşunu, kalıplaşmış davranışlarını ve grup kurallarının kalıcılığını oldukça büyütülmektedir. Bireyler böylece, hem davranışsal hem de algısal olarak tipik birer grup üyesi olurlar ve kişiliksiz hale gelmektedirler. Kişiliksiz olma durumu, sosyal kimliği ön plana çıkararak kişisel kimliği gölgede bırakmaktadır. Kendini Sınıflandırma Kuramı kişiliksizleşmeyi, grup olgusunun altında yatan temel süreç olarak değerlendirilmekte ve olumsuz bir anlam taşımamaktadır. İnsanlıktan ya da bireylikten uzaklaşma kavramlarıyla aynı değildir. Bu durum sadece kimlik boyutunda gerçekleşen bir bağlamsal değişimdir. Açıkçası, grup üyeliği, bazı şartlar altındayken (örneğin, ayrımcılık gruplar arası çatışma) diğer şartlarda olduğundan daha çok etkilenmekte ve birey olarak davranmayı bırakıp, bir grup üyesi olarak davranmaya başlamaktadır (Demirtaş, 2003: 131).

Kuramın temel tezleri şunlardır (Turner, 1975: 30) ;

- İnsanlar, kendilerini üyesi buldukları sosyal grubu ön plana alarak tanımlar, değerlendirir ve kendilerini sınıflandırır. Bu sınıflandırma sonucunda da kendilerini yerleştirdikleri grupla özdeşleşirler. Bu özdeşleşme *sosyal kimlikleri* oluşturur.
- Sosyal çevredeki farklı gruplar, kişiye kendi grubunun konumunu değerlendirebilmesi için bir temel oluşturur. Kişi, üyesi olduğu grubun konumunu, benzeri başka gruplarla yapılan sosyal karşılaştırma (iç grup/ dış-grup karşılaştırması) sonucu belirler Bu kıyas, belirli niteliklere ve davranışlara yüklenen değerlerle ilişkilidir (ten rengi, güçlülük, beceriler...).
- Bireyler, olumlu sosyal kimlik edinebilmek ve öz saygılarını yükseltmek için bu iç grup/ dış-grup karşılaştırmasını gerçekleştirirken, kendi gruplarını kayırma

suretiyle karşı grubu da küçümsemeye yönelik davranış sergilerler ve bu sürece iç grup kayırmacılığı denir.

- Kişinin sosyal kimliğinin, olumlu ya da olumsuz olması üyesi bulunduğu grubun sübjektif yapısına bağlıdır.

Sosyal kimlikler, sadece kural koyucu ve betimleyici değil, aynı zamanda da değerlendiricidir. Diğer ilgili sosyal kategoriler karşısında, kendi sosyal kategorilerini ve o kategorinin üyelerini içeren bir değerlendirme yaparlar. Sosyal kimlikler bu önemli öz-değerlendirici sonuçlara sahip oldukları için, gruplara ve grupların üyelerine, sosyal karşılaştırma yaparak, grup içinde tarafını seçme ve seçtiği grupta varlığını devam ettirmek için davranışsal stratejileri özümseme konusunda ciddi şekilde motive ederler (Hogg, Terry & White, 1995: 260; Selçuk Sönmez, 2011: 29).

1.2.5. Kültürel Kimlik ve Kültürlerarası Adaptasyon

Tanınmayan kültürel bir ortama taşınan bireylerin çevre ile istikrarlı, karşılıklı ve fonksiyonel ilişkiler geliştirmesi, sürdürmesi sürecine kültürlerarası adaptasyon süreci denilmektedir. Bu süreç üzerine yapılan araştırmaların çoğu bir kültürü terk edip öğrenmeden, başka kültüre kalıcı olarak ya da olmayarak adapte olma amacındaki bireyler üzerine kurulan varsayımlardır. Böylelikle yerli kültürel kimlik yeni yani talep edilen kimlikle değişecektir (Kim, 2002: 260). Casmir (1984) kültürel kimliği bireyin gerçeklik algısındaki benlik ve kültürün birbirine bağlı yansıması olarak tanımlar. Sussman (2000) ise kültürel kimliğin, kültürel geçiş başlamadan önemli olmayacağını öne sürmektedir. Berry (2008) ise, kültürel adaptasyonu kültür öğrenme ya da kültürlenmenin iki bağımsız aşamasından geçen bireylerin iki boyutlu süreci olarak tanımlamış ve böylelikle bireylerin birden fazla kültürle yaşamasının mümkün olacağını öne sürmüştür. Kültürlenme aşamasında dört farklı çıktının oluşması ana ve misafir kültürlerin ikisiyle birden yüksek oranda kültürlenmiş bireyleri birleştiriciler olarak ayırmıştır. Bennet (1993) göre, kültüre dâhil olma süreciyle ilişkili olan bireyler sürekli olarak kimliklerini tanımlamakta ve çok kültürlü sahnede diğerlerinin aksine olmak kaydıyla davranışlarını geliştirmektedirler. Onlar, ana kültür perspektifinden diğer kültürlerle iş birliğine gitmemektedirler. Birey için iki farklı kültürü içgüdüsel olarak fonksiyonlamak mümkündür ve kendi davranışını uygun kültürel içeriğe uydurmak için değiştirmesi, kültürel adaptasyona alternatif olarak modellenmiştir. Bu model, ayrıca

bireylerin kendi kültürel kimlikleriyle çatışmaksızın iki kültürde de aidiyet hissine sahip olabileceğini varsaymaktadır. Kültürel kimlik, bireylerin kültürlerarası adaptasyonunun nasıl olduğunu anlamada önemlidir (Moore & Barker, 2012: 554).

Kültürel kimlik, bir bireyin kendisi ile kültürü arasındaki psikolojik bağlantıyı ifade etmekte ve kimliğini aldığı kültürel bilgiye, sosyal ilişkilerine göre şekil vermektedir. Bu kimliğin gelişimi, bireyin kültürü ile yaşadığı farklı deneyimleri, değerlerini, inançlarını, toplumsal normları ve uygulamaları içermektedir. Kültürel bilgi yalnızca bireyin uygun şekilde hareket etmesine yardımcı olmakla kalmaz ve kültürel taleplere göre çeşitli durumlarda, bireye gereken kültürel içeriği de sağlamaktadır (Wan & Chew, 2013: 247).

Bilgiyi aktaran ve dile getiren gruplardaki resmi veya gayri resmi üyelikten türetilen, inançlar, değerler, tutumlar, gelenekler ve yaşam biçimleri kültürel kimlik çerçevesinde yer almaktadır. Kültürel kimlik, insanların ortak alanlar keşfetmesine yardımcı olmaktadır. Kültürel kimlik meslek, sınıf, coğrafya gibi unsurları da içinde barındırdığından sadece vatandaşlık unsuruyla anlatılamaz. Kültürel grupların, siyasi anlamda sıklıkla kullanıldığı kavram daha büyük bir bireysel kimlik kavramının bir parçasıdır. Kültürel kimlik, benlik algısına dayanan içselleştirme sürecidir (Jameson, 2007:199-202).

Kültürel kimlik kavramının geniş bir tanımını yapılacak olursa, altı temel unsur üzerinde durmak gerekmektedir. Bunlar: biyoloji, ırk, etnik köken, cinsiyet ve cinsel eğilimler, sağlık ve yaştır. Biyolojik olarak, kavram içinde kültürün nesilden nesile aktarımın sağlanabilmesi için gerekli olan cinsiyet, etnik köken, cinsel eğilim, sağlık, yaş gibi temel unsurları üzerinde taşıdığından hem biyolojinin hem de sosyal kimlik konusunun içinde yer almaktadır. Irk kültürel kimlik bakımından biyolojik açıdan önem taşımaktadır. Fiziksel görünüme dayanan ırk uzunca bir dönem itibar kazanma aracı olarak bazı kültürlerce kullanılmıştır. Bireyler ırklarıyla kültürel kimlik kazanırlar. Irk bu nedenle kültürde güçlü bir unsur olmaya devam etmektedir. Etnik köken de kültürel kimliğin bir parçasıdır ve genetik yoluyla geçen etniklik biyoloji kavramının içinde de değerlendirilmektedir (Jameson, 2007:213-215). Etnik kökenin, biyolojik temelleri olmasına rağmen, subjektif bir inanç olduğunu belirten Weber etnik grupları, “fiziksel görünüş, gelenek ya da asimile edilmeleri ve göçler sebebiyle ortak kökenleri olduğuna

inanan insan toplulukları” olarak tanımlamıştır (Weber, 1997: 18). Cinsiyet açısından kültürel kimlikse, erkek ve kadınlar arasındaki farkları ortaya koymaktadır. Fiziksel görünüşler, düşünce tarzı, yaşam kalitesi vb. gibi unsurlarda cinsiyetler arasında farklılar vardır. Bazı kültürlerde kadınlar maskülen (erkeksi) davranmaya zorlanabilir. Cinsel eğilimler kültürel kimliğe dolaylı yönden etki etmektedir. Biseksüel, eşcinsel, lezbiyen ya da cinsiyetini değiştirmiş bireyler kendi aralarında yarattıkları ortak kültürü kültürel kimliğe çevirme sürecini yaşamaktadır. Sağlık unsuru bu kavramda karşımıza daha çok engelli insanları çıkarmaktadır. Engelli insanların kendine has dilleri, alfabeleri ve iletişim kurma becerileri gelişmiştir. Bir araya geldiklerinde ayrı bir kültürel kimlik sergilemektedir. Yaş ise, kuşaklara göre farklılık gösteren kültürel davranışları anlatmaktadır. Y kuşağı ve sessiz kuşak üzerinden örnek verilecek olunursa, bazı temel kültür değerleri ortak olmakla beraber yaşayış tarzlarında, dünyayı algılama bakımından yaş grupları arasında önemli değişiklikler gözlemlenmekte ve ortaya çıkan bu durum kuşaklar arasında farklı kültürel kimlikler sergilenmesine neden olmaktadır. Kültürel kimliğin beş temel özelliği bulunmaktadır. Bu özellikler (Jameson, 2007:216-220) :

- Kültürel kimlik iletişim yoluyla müzakere edilmekte,
- Kültürel kimlik uyuyan duyguları(milliyet, ulus, mezhep vb.) uyandırmakta,
- Kültürel kimlik güç ve güç ayrılıklarıyla iç içe olmakta,
- Zamanla kültürel kimlik değişmekte ve
- Kültürel kimlik yakın sosyal ilişkilerden etkilenmektedir.

1.2.6. Çok Kültürlü Kimlikler

Yeni binyıl artan küresel bağlantılık ve kültürlerarası göç doğrultusunda başlamıştır. Birleşmiş milletlerin 2002 raporuna göre dünya genelinde 185 milyon insan doğduğu ülkenin dışında bir ülkede ikamet etmektedir ve göçmenlerin sayısı turizm ve kısa süreli girişler hariç 1975 den bu yana iki katından daha fazla artmıştır. Gelişmiş ülkeler, 3. Dünya ülkelerinden çok sayıda göç almıştır. Bunun sonunda her on kişiden biri daha gelişmiş bölgelerde göçmen olarak yaşamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya en çok göç alan iki ülke iken, dünyanın diğer birçok ülkesi de karşılaştırılmalı olarak geniş göçmen nüfusa sahiptir. Örneğin, Kanada nüfusunun %17 den fazlası ve Avustralya nüfusunun %21 den fazlasının doğum yeri bu ülkelerin

dışındadır. Buna ek olarak göç, uluslararası seyahatler ve telekomünikasyondaki hızlı büyüme insanları artan oranda yabancı kültürlerle maruz kalmalarına neden olmuştur. Yapılan analizler, dünyanın küresel bir köy olma fikrine olan ilgiyi ve bütün bölgesel farklılıkların çok uluslu kültürler egemenliğinde çözüme kavuşacağı fikrini etkili bir şekilde yok etmektedir. Global köy kavramına rağmen gerçekte birçok insan çok kültürlü toplumlarda yaşamakta ve artan kültürlerarası bağlılıkta bu kavramı tartışmaya açık bir hale getirmektedir (Parameswaran, 2002: 289).

Teknik olarak, iki ya da daha fazla kültürel yaşayış tarafından içselleştirilmiş bireyler çok kültürlü olarak tanımlanırken bu bireyler aynı zamanda dâhil oldukları her bir kültürel yaşayış içinde tek kültürlü olarak da değerlendirilmektedir. Bireyler bir kültürü benimsediklerinde aynı zamanda o kültüre ait din algısı, gelenekleri, maddi değer yargıları, standartları, ülke ya da bölgeye hâkim öz-şeması diyebileceğimiz ve bilgi ya da bilinç setini de içselleştirmektedirler. Bu set ‘‘kültürel şema’’ adını almakta ve muhtemelen kişinin tutum ve davranışlarına rehberlik ederken daha fazla belirginleşerek sonuç olarak birey için daha kullanışlı hale gelmektedir. Özellikle, kimlikler belirginleştikçe, bireylerin bu bilinç setine katılımları kolaylaşmakta ve inançları, değer yargıları, standart anlayışları vb. özellikleri de o kültürel şema içinde depolanmaktadır. Örneğin, uluslararası seyahatlerde ya da ülke, bölge, eyalet sınırı gibi farklı kültürlerin iç içe ve yakın temas halinde olduğu bölgelerde kültürel şemanın çok daha dış kabule açık ve geçirgen olduğunu gözlemlenebilmektedir (Fitzsimmons, 2013: 526).

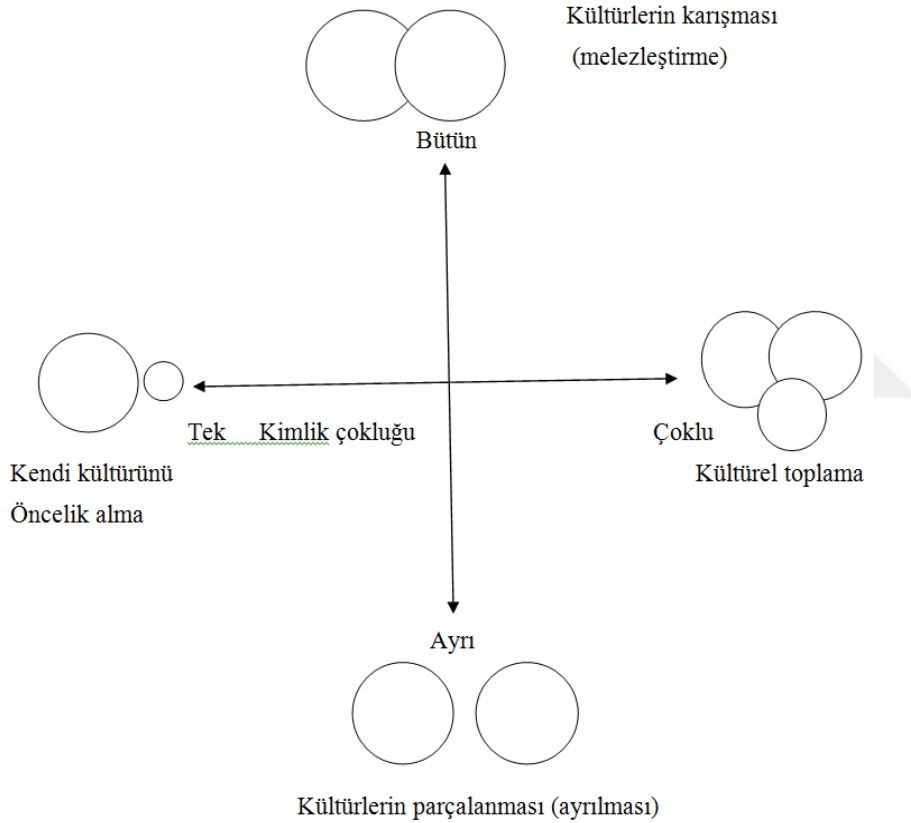
Son kültürleşme modelleri kültürleri, bireylerin yeni bir kültürü bilme ve uygulama, miras kalan kültürü bilme ve uygulama açısından çok boyutlu olarak ele almaktadır. Bireyler stratejik olarak değişen çevre şartlarına göre kültürel kimliklerini yenilemektedirler. Padilla ve Perez (2003) yeni bir kültüre uyum için, yeni katılımcıların birçok farklı kimlik stratejisi uyguladıklarını belirtmişlerdir. Bu uygulama bulunan yere göre kültürel ve ırksal ayrıma, baskın grupların değerlerine, yine bu grupların önceki tecrübelerine istinaden yeni katılımcılara bakış açılarına, baskın ve baskın olmayan gruplarla ilişkilerine göre değişmektedir. Önemli olan bu bağlamsal faktörlerin yeni katılımcının kültüre girişteki motivasyonuna katkı sağlamasıdır. Bu analizler göstermektedir ki çok kültürlüler, kendi hedefleri doğrultusunda kimliklere uyumlarını arttırmak için değişen şartlara göre çok kültürlü kimliklerini geliştirmekte ve

ayarlamaktadırlar. Bu gelişim çok kültürlüler açısından iki önemli fayda içermektedir. İlki, kimlik değişiminin olumsuz sonuçlarını vurgulamaktadır. “kültür şoku”, “kültürel stres” ve “ kimlik karmaşası” bu olumsuz sonuçlara örnek olarak verilebilir. Gelişim açısından bakarsak bu olumsuz durum, mevcut kimliği yeni kültür açısından düzenlemede ve kültürel farklılıkların farkına varma noktasında avantaj sağlayacaktır. Bu “olumsuz deneyimler” çok kültürlü kimlik gelişiminde gerçek bir geçiş açısında gözlemlenebilir (Hong vd., 2010: 329-330). İkincisi ise, gelişimsel bir bakış açısı, çok kültürlü kimliklerin yönetiminde ve oluşturulmasında analiz ve tanımlama konularında dikkat gerektirmesidir. Farklı kültürlerle tanışma, bireylerin kendi kültürleri açısından öz farkındalık yaratmaktadır (Zaharna 1989; 509). Bu yüksek farkındalık bireye kıyaslama, kültüre uzaklık ve uygun kültürel kimliği seçme fırsatı, uzun süreli ilişkilerle bireyler kültürel geçişte ve yeni kültür kimliğinin özümsemesini geliştirebilirler. Çoklu kimlik özümsemiği zaman her bir kültürle ilgili karmaşık bilgi yapılarının gerektirdiği çoklu kimlik yönetimi sağlanmış olmakta ve yeni kültür bilgileri hafızada saklanmaktadır. Böyle karmaşık çok kültürlü kimlik süreçlerinin sorunsuz yönetimi, çok kültürlü toplumlar için yüksek sosyo-politik destek gerektirmektedir (Berry, 2001: 617).

Kimlik boyutları, buldukları son noktaya odaklanmak suretiyle en iyi şekilde iki boyutla anlaşılmalıdır. İki boyuta bağlı olarak ve her birinin sonucu niteliğinde dört model ortaya çıkmaktadır; öncelik verme, bölümlere (bölmelere) ayırma, melezleştirme ve kümeleme (kümeleşme/toplaşma). Bu modeller sınıfları ya da sınıflandırmayı değil, ideal tipleri ifade etmektedir, çünkü boyutlar süreğendir sınıfsal (kategorik) değildir. İdeal tipler boyutları açıklamakta kullanışlı olsalar da her çok kültürlü birey kuvvetli olasılıkla, birden fazla modelin karışımını temsil edecektir. Kimlik çokluğunu gösteren iki aşırı uç vardır. Bunlar: çoklu kültürel kimliğini bir sıralama içinde tutan ve/veya birini birincil tutan öncelikçi çok kültürlü kişiler ve üç ya da daha fazla kültürel kimliği ayrıcalıklı tutan kümeleyici (yığıcı) çok kültürlü kişilerdir. Öncelikçi ve kümeleyici çok kültürlü kişilerin kültürel şemada aynı yerde/sırada içselleşmiş olmakla birlikte birbirlerinden farklı kültürel kimliklerdir ve onlar önceliklidirler. Kümeleyici ideal tip, birleşmiş (Roccas&Brewer, 2002), içselleşmiş (Pratt&Foreman, 2002), sıra dışı, kaynaşmış (Phinney&Decich Navarro, 1997) ve çok uluslu/dünya vatandaşı (Hannerz, 1990) modellerle ilişkilendirilmektedir. Kümeleyici ideal tip, grup içi ve grup dışı üyeler arasındaki ayrımı azaltmaktadır. Çünkü grubun içi dışarıdan daha düzensiz

yapıdadır. Kümeleyici ideal tipe nazaran, öncelikçi ideal tip ekseri olayların ikinci ya da üçüncü kültürün aksanı sayesinde filtrelendiği ve öncelikli kültürel şemaya karşılık gelen daha yalın bir kimlik yapısına olanak sağlamaktadır. Öncelikçi ideal tip, Tahakküm modelinde olduğu gibi nesnel olarak iç içe yuvalanmış kimliklere (örn. Sünni ve Şii kimlikler daima Müslüman kimliği altında iç içedir) dayanmasa da egemenlik ve dışlama ile ilgilidir. Öncelikli modeller kimlikler arasında herhangi bir nesnel hiyerarşik bağ gözetmeksizin de var olabilmektedirler (Fitzsimmons, 2013:527).

Şekil 1.2: Çok Kültürlü Kimlik Boyutları Modeli

Kaynak: Fitzsimmons, 2013: 527.

Bask*, İspanya'nın kuzeyi ve Fransa'nın güney batısındaki özerk bölgede yaşayan bir halktır.

Şekil 1.2'de, ayrışmadan bileşime doğru giden kimlik bütünleşmesi ve tekillikten çoğulluğa (çok katlılığa) doğru gelişen kimlik çokluğu ve birden fazla kültürel kimliği organize edebilmenin muhtemel yollarının bir haritası bulunmaktadır.

Kimlik çokluğu (çoğul olan kimlik) birincil kimliklerin artışına işaret ederken; kültürel kimliğini muhafaza edenlere rağmen bileşik kültüre açık olanlar aracılığıyla, kimlik bütünleşmesi de giderek yaygınlaşmaktadır. Birincil kültürel kimlikten kasıt, bu kimliklerin erişilebilirliğinin yüksek olmasıdır. Örneğin çok kültürlü bir kişi bu kültürlerden birine daha çok öncelik verirken (köken kültürünü içinde yaşadığı kültüre karşı ya da tersi gibi tekil model), bir diğeri üç farklı kültürü aynı anda öncül tutabilmektedir (Fitzsimmons, 2013: 526).

İKİNCİ BÖLÜM

KÜLTÜR, İLETİŞİM, KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

2.1. KÜLTÜR KAVRAMI

Kültür kavramının alan yazında birçok tanımı yapılmakla birlikte kapsamı hakkındaki tartışmalar devam etmektedir. Kültür sözcüğü Latince “cultura” kelimesinden gelmektedir. Kavram, inşa etme, işleme, süsleme, bakma anlamında kullanılan colere kelimesinden türemiştir (Çakır, 1991: 3). Türk Dil Kurumu kültürü; tarihsel ve toplumsal gelişme sürecinde ortaya çıkan bütün maddi ve manevi değerlerle birlikte bu değerlerin ortaya çıkmasında, bu değerleri sonraki kuşaklara iletmekte kullanılan, insanın toplumsal ve doğal çevresine egemenliğinin ölçütünü göstermeye yarayan araçların tümü olarak tanımlamaktadır. İletişim sözlüğünde ise kültür “Toplumlarda kimliklerin oluşmasını sağlayan ve toplumları birbirinden ayıran özelliklerin tamamıdır” şeklinde açıklanmaktadır (Mutlu, 2012: 205).

Kültür sözcüğü üzerine ilk bilimsel çalışma antropolog Tylor tarafından 1871 yılında yapılmıştır. Tylor’a (1871) göre, kültür, toplum üyesi olan insanın zaman içinde biriktirdiği bilgiyi, inancı, ahlak ve ananeleri ile her türlü alışkanlık ve becerilerini içeren karmaşık bir yapıdır (Turan, 1990: 12). En eski kültür tanımlarından biri olan bu tanım, kültür kavramına fonksiyonel ve bütüncü bir görüşle yaklaşmaktadır. Aslında bu tanım, kültür kavramının bütün unsur ve yönlerini yansıtmaktan uzak olsa bile, bütüncü kavramların ilk örneğidir (Eroğlu, 2004: 112). Ancak Tylor’un uzun süre tek hâkim görüş olarak kabul edilen “Evrimci” kültür tanımı, 20. yüzyılın başlarından itibaren yoğun olarak eleştirilmeye başlamıştır. Antropoloji ve arkeolojide evrimci çalışmalara muhalefet eden, modern antropolojinin önemli ismi Boas’ın etkisiyle yaygınlaşmaya başlayan “Kültürel Görelilik” yaklaşımı, Tylor’un kültür tanımına, kültürlerin karşılaştırılmasına ve belli evrim aşamalarında konumlandırılmasına doğrudan karşı çıkmış; bilim adamlarının her bir kültürün içinde yaşayarak ve dilini öğrenerek yürütecekleri uzun süreli saha araştırmalarına ağırlık vermiştir (Eppich, 2001). Kültürel Görelilik yaklaşımına göre, hiçbir kültür birbiriyle hiyerarşik bir kademede karşılaştırılmaz çünkü her kültürün kendi değeri vardır ve her kültür insanların kendilerini dışavurumu şeklinde gerçekleşmektedir. Bir kültür diğer bir kültürden hiçbir şekilde üstte ya da altta yer almaz. Bu yüzden birbirinden farklıymış gibi görünen kültürleri hiçbir şekilde karşılaştırmamalı ve yargılamamalıdır. Malinowski ve Radcliff-Brown ile gelişen işlevselcilik akımı, kültürlerin zaman içinde gösterdikleri değişimi değil, kültürlerin işleyiş mekanizmalarını araştırmaktadır. Kültürler farklı işlevlere sahip

parçalardan oluşan bir bütündür, her parça bütün ile ilişkidir ve böylece parçalardan birinde görülen değişim kültürün diğer parçalarını da etkilemekte ve bütünü değiştirmektedir. Levi-Strauss (1970)'lerde ile şekillenen Yapısalcılık akımıyla zamanın değişimini ve kültürün evrimi düşüncesini araştırmalarının merkezine koymamıştır (<http://felsefe.popisi.blogspot.com.tr/2012/05/kulturel-evrim-dusuncesinin-tarihi.html>).

Kültür insan gruplarının, insan eserlerinde somutlaşmaları da dahil, ayırt edici başarılarını oluşturan, semboller aracılığıyla kazanılan ve aktarılan davranışların örtük ve açık örüntülerinden oluşmaktadır; kültürün en önemli özü geleneksel fikirler ve özellikle ilişkili değerlerinden oluşmaktadır. Kültürel sistemler bir yandan eylemin bir ürünü olarak, diğer yandan daha sonraki eylemlerin koşullayıcı unsurları olarak düşünülebilmektedir (Berry, Portinga vd., çev.ed. Tosun, 2015:226).

Kültürlerin kendi aralarında veya farklı topluluklar arasındaki bu değişimlerin sebeplerine dair fazlaca araştırma yapılmış ve bu araştırmalar içinde geçmişten günümüze gelen, en kapsamlı ampirik çalışma Geert Hofstede'nin kültürel farklılıklar üzerine gerçekleştirmiş olduğu çalışma olarak değerlendirilmektedir. Hofstede'e göre kültür "bir insan topluluğunu diğer insan topluluklarından ayıran düşünce programlarının tümüdür" (Can, 2012: 203). Hofstede (1980), bu kavramı, "*zihinsel programlama*" adını vermiş olduğu bir yaklaşımla değerlendirmektedir. İnsanların da bilgisayarlardaki gibi bir zihin programlama sürecine sahip oldukları fikrini savunmaktadır. Kültür sosyal bir katılımın ürünüdür. İnsanların tamamı kültürü çocukluklarından itibaren sosyal çevreleri içinde düşüncelerinin, duygularının ve davranışlarının sonucu olarak oluştuğunu ifade etmektedirler. Hofstede (1980), çok uluslu bir şirket olan IBM'in dünyadaki bütün çalışanlarına gönderdiği ayrıntılı anketler ve mülakatlarla kültürlerarası farklılıkları ortaya koymuş ve bunları dört ana boyuta indirgemıştır. Bu boyutlar şu şekildedir (Eğinli ve Çakır, 2011: 39-40, Hofstede, 1980: 9-24) :

- **Güç mesafesi:** Bir toplumu oluşturan bireylerde ve örgütlerde gücün eşit olmayan bir şekilde dağıtılmasıyla ilgili bir süreçtir. "Kimi kültürlerde ve toplumlarda gücü az olan bireyler, gücün eşit olmayan şekilde dağılımını kabullenmişlerdir. Yani, toplumdaki bireyler arasında güç mesafesi fazladır" (Sargut, 2010: 182). Güç mesafesi geniş olan toplumlardaysa, örgütler içerisinde

gücün dağılımında eşitsizlikler ve dengesizlikler oluşabilmektedir. Böyle kültürler, pozisyon, statü, unvan gibi unsurlara önem verir ve saygı duyar. Güç mesafesi dar olan kültürlerdeyse, güç mesafesi geniş olan toplumların tersine örgütlerde önemli kararlar verileceği zamanlarda çalışanların kararlara katılımı beklenir ve fikirleri önemsenir. Güç dağılımında eşitsizlikler daha az gözlemlenir (Dursun, 2013: 52, Hofstede, 1980: 9-24) .

Güç mesafesi, bir toplumda yaşayan bireylerinde ve örgütlerinde gücün eşit olmayan dağılımı ile ilgilidir. Güç, toplumlarda ki bireyler arasında mesafeyi oluşturur. Toplumsal değerler ve normlar çerçevesinde gerçekleşir ve yine toplum tarafından benimsenmiş gücün düzeyinde meydana gelen farklılıkları, zaman içinde içselleştirip, kurumsallaştırır. Birçok ülkede, belli yaşta olmanın, belli ailelerin mensubu olmanın veya belli eğitim kuruluşlarında eğitim almış olmanın; çabaya, yeteneklere, teknik eğitime ve tecrübeye bakılmaksızın o fertlere ayrıcalıklar sağladığı görülmektedir. Bu tip toplumlarda güçlü kişiler, haklı sayılmak için doğruya ulaşmak zorunluluğunda değildirlir. Zira haklılıklarını, sahibi oldukları güçten almaktadırlar. Gücün eşit olmadığını ve eşit şekilde dağıtılmadığını kimi toplumlar ve kültürler bu süreçte kabul etmişlerdir (Sargut, 2001: 182).

- **Belirsizliklerden Kaçma:** Belirsizliklerden kaçma davranışı gruplarda üyelerin belirsizleşmiş ya da açıkça tanımlanmamış hollere, hangi dereceye kadar uyum sağlayabileceğini gösteren zihinsel ve yapısal mekanizmaları içermektedir (Aycan, 2000: 128). Bireylerin belirsizliklere karşı takınacakları tavırlar kültürel değerlerin varlığından kaynaklanır. Belirsizliğin tolere edilmesi düşük olan bireylerde, belirsiz durumlara uyum gösteremedikleri gözlemlenmekte değişime ise yüksek direnç gösterdikleri görülmüştür. Uyarılma seviyesi yüksek, bilginin yoğun yüklendiği yerlerde bu kişilerin başarıma seviyeleri hızla düşmektedir (Sargut, 2001: 139). Belirsizliklerden kaçma, iş çevrelerinde de önemli farklılıklara neden olmaktadır. Belirsizliklerden kaçmanın yüksek seviyede görüldüğü toplumlardaki bireyler, sürekli olarak kendilerini meşgul olarak gösterirken; belirsizliklerden kaçmanın düşük seviyede görüldüğü toplumlarda ise bireyler, gerektiği zaman çok çalışmaktadırlar ve işi başarıma istekleri kendiliğinden gelişmektedir (Buchko, 1994; Sığrı ve Tıgılı, 2006: 336). Belirsizliklerden kaçma ile güç mesafesi boyutlarının arasında güçlü bir bağ

bulunmaktadır (Hofstede, 1980). Belirsizliklerden kaçmanın azalması için güç mesafesinin kullanılması gerekmektedir. Böylece, kimin kimlerin üstünde etkisinin olduğunu kolaylıkla açıklayabiliriz. Güç mesafesinin büyümesini sağlayan da budur. Organizasyonların yapılan bütün işlemleri açık ve net olarak tanımlaması gerekir (Sargut, 2001: 182 Hofstede, 1980: 9-24).

- ***Bireycilik ve Ortaklaşa Davranış:*** Ortaklaşa davranış kavramı, birbirine bağlı toplumsal çevreleri anlatmaktadır. Bireyler kendi gruplarıyla diğer grupları birbirinden ayırırlar. Bireyler içerisinde etkinlik gösterdikleri akraba gruplarını, klanlarını ve örgütlerini farklılaştırmakta ve grup üyelerini kollayıp, karşılığını sadakat olarak beklemektedirler. Gruplar iradelerini üyelerinin inançlarından ve davranışlarından belirlemektedirler. Ortaklaşa davranışa sahip kültürlerin, grup üyelerini dışsal yani toplumsal baskı yoluyla denetlediği görülür (Sargut, 2010: 185). Bireycilik ise, bireyin topluluk içerisindeki hâkim olduğu ilişkinin boyutunu tanımlamakta ve bu durumun bireylerin beraberce yaşayabilmesi şeklinde yansıtmaktadır. İnsanlar arasında gerçekleşen ilişkiler bireyci toplumlarda zayıftır ve bireyler kendi çıkarları ve ilgi alanları yönünde davranış sergilerler (Eğinli ve Çakır, 2011: 39-40). Ortaklaşa davranışçı kültürlerin bireyci kültürlerden ayrılmasını sağlayan şey temelde, toplulukçu kültürlerdeki bireyin kendine yetmemesi ve özgür bir kişi olarak değil de bir gruba bağlı olması bununla birlikte bireyin amaçlarını ve davranışlarını grubunun normlarına ve beklentilerine uyumlaştırmasını sağlama kaygısıdır (Aycan, 2000: 205). Hâlbuki bireysel kültürler denetimi insanın kendine yaptığı baskıyla sağlamakta ve bu sebeple bireysel kültürlere suç kültürü de denmektedir (Sargut, 2010: 185).
- ***Eril ve Dişil Kültür:*** Eril ve dişil kültür; toplumlarda öne çıkan değerler sisteminin, kadınlara ya da erkeklere atfettiği tipik özelliklerinden hangisine daha yakın olduğu ile ilgili bir unsurdur (Aycan, 2000: 128). Hofstede (2000), toplumlarda para hırsı ve parayı elde etme, atılganlık, maddeci eğilimlerden oluşan hâkim değerlerin öne çıkması ve insanların önemsiz görülmesi gibi olayların çokluğunu bu toplumdaki hâkim değer olarak eril kültürü ortaya çıkardığını öne sürer. Dişil kültürün işaretleri, bireyler arasındaki ilişkiye ve bireylere verilen önemi, hayatın genel özelliklerini öne çıkarmak şeklinde

savunmaktır. Toplumların birçoğunda geleneksel anlamda dişilikle bir tutulmuş kavramlar; şefkatli, merhametli, nezaket sahibi, sadakatli ve çocuklara karşı sevgi dolu olma gibi birçok değerler içinde taşımaktadır. Bunlardan başka, duyarlı, halden anlayan, sevgi dolu/anlayışlı olan ve sıcak davranış sergilenmesi de koyulabilir. Diğer taraftan toplumlarda gözlenen geleneksel erkek değerleri incelendiğinde ise; saldırgan, tutkulu, yarışmacı, baskıcı ve hâkim tavrıda, kendine güvenen ve özgür olmak ön planda görülmektedir (Sargut, 2010: 175).

- **Uzun Dönem-Kısa Dönem Uyum Boyutu:** Hofstede (1980), ulusal kültür çalışmasına sonradan zaman boyutu da eklemiştir. Bazı kültürlerin odağında şimdilik kavramı geleceği şekillendirmesi açısından önceliklidir. Zaman çizgiseldir ve önemlidir. Zaman boyutunda bireyler geleceğe yönelik bir yaklaşım sergileyebilecekleri gibi, geleneksel geçmişe yönelik bir yaklaşımda sergileyebilirler. Toplumda geleneksel bakış açısı hâkim ise geçmiş korunmaya ve gelenekler yaşatılmaya çalışılır (Anthony, 2003:255; Aksu, 2008: 47). Uzun dönemli uyum; ileriye yönelik ödüllere, özellikle azmi ve tutumluluğu içine alan erdemler katılarak çalışanın teşvik edilmesi sürecidir. Kısa dönemli uyuma bakıldığında; şimdiki ve geçmişe ait olana özellikle geleneklere saygının korunması ve toplumsal sorumlulukların yerine getirilmesi gibi erdemlerin teşvik edilmesi sürecidir. Geleceğe yönelik değerler uzun dönemli uyumla ilgilidir. Geçmiş ve şimdiki zaman ise kısa dönemli uyuma işaret eder. Sosyal kurallara şartsız uyum ve geleneklere karşı sorumluluk kısa dönemli uyumda söz konusudur. Hofstede(1980) ortaya çıkardığı boyutları destekleyen önemli bulgular Çin'in Kültürlerle Bağlantısı olarak adlandırılmış olan emik araştırmadan alınmıştır. Araştırmada Çin'de ki kültür öğelerinin yaygın değerlerine bakılarak 22 ülkeden öğrenciler üzerinden veriler (%20'si Hofstede araştırmasıyla aynıdır) toplanmış ve bu araştırma sonucu ortaya çıkan dört kültürel boyut görülmüştür. Bu boyutlar; moral disiplin, birliktelik, yumuşak kalplilik ve Konfüçyist çalışma dinamiğidir. Araştırmada ortaya çıkan kültür boyutları ile Hofstede'in kültürel boyutları arasında temel paralellikler bulunmaktadır. Fakat Konfüçyist çalışma dinamiği yani ısrarlılık ve tutumluluk ayrı ve özgün bir kültür boyutu olarak ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmanın bulguları daha sonraki yıllarda Hofstede (2001) kültür boyutları içine zaman

yönelimini de (kısa dönemli-uzun dönemli) eklemesine neden olmuştur. Tutumluluk ihtiyaçları erteleme ve uzun zamanda hedefe ulaşma gibi değer eğilimleri uzun dönemli uyumda ön plana çıkarken; kısa dönemli hedefler ise kısa dönemli uyumda ön plana çıkmaktadır (Erdem ve Çukur, (ed.), 2007: 51).

Kültürün öğrenilmiş davranışlarla ilişkilendirilmesi ve bu yaklaşımlara temel oluşturan ifadesi, bireylerin belirli bir şekilde davranmaları sebebiyle, belirli bir kültür ortamında doğup yetişmesiyle açıklanabilir. Başka bir deyişle kültür, insanlarca paylaşılan anlamların “neler doğru, neler yanlış, neler iyi neler kötü” belirleyen ve grup üyelerinin uygun olan davranışları ve düşüncelerini belirleyen sistemdir (Güney, 2007:201). Günümüzde kültür kavramı dört farklı manada karşımıza çıkmaktadır (Güvenç, 1999: 97):

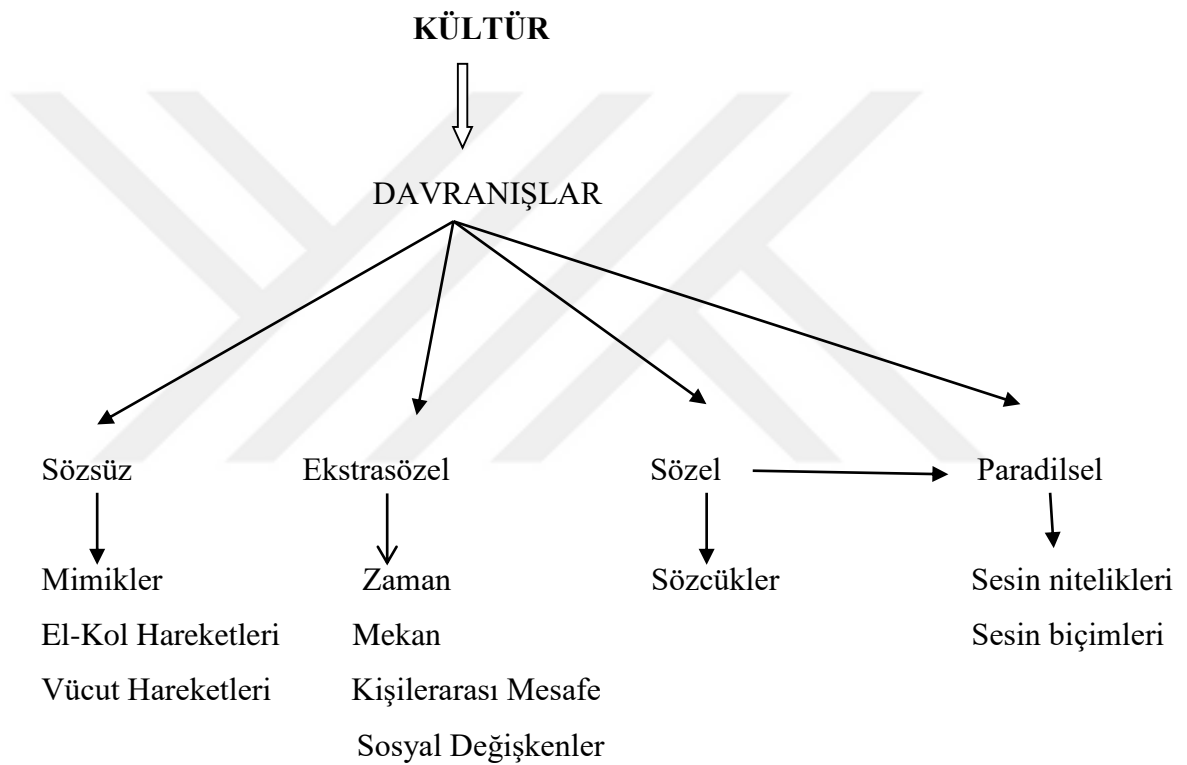
- Bilimsel alanda kültür: Uygarlık,
- Beşeri alanda kültür: Eğitim süreci,
- Estetik alanda kültür: Güzel sanatlar,
- Maddi /teknolojik ve biyolojik alanda kültür: Üretmek, tarım, ekin, çoğalmak ve yetiştirmektir”

İletişim ya da sosyal etkileşim olarak kültür kavramına bakılacak olursa; Winston, “Kültür, sosyal etkileşimin ürünüdür” (Güvenç, 1999: 100) derken; Hill ise kavramı, “Kültür, iletişimdir ve iletişim kültürdür. İletişim bir kültürün içinde gerçekleşir. Bu nedenle kültürün bir parçasıdır. Göstergeler, semboller ve kodlar kişilerarası iletişim sürecinin taşıyıcı bloklarıdır ve kültürün içinde yer alırlar” şeklinde yorumlamıştır (Alioğlu, 2011: 51). Fago ve Eason (1988), iletişim çalışmalarında son yıllarda görülen kültür ağırlıklı eğilim birçok kaynaktan beslenir. Bu eğilimin temellenmesini sağlayan varsayımsa ele alınan gerçekliğin, grupların kültürel ve toplumsal fenomenleri anlamlandırırken kullanılan süreçlerden bağımsız bir anlam olarak bulunmadığıdır. Kültür çalışmaları, toplumla ilgili ve kültürel anlamı ortaya çıkarmada bilinçli bir cevap olarak ortaya çıkmıştır (Mutlu, 2012:205-206).

Kültürlerin tamamı soyut unsurlardan oluşmakta ve çeşitli iletişim faaliyetlerinde, cinsiyete, ilişkilere ve kuşaklara bağlı olarak farklı şekillerde gerçekleşmektedirler. Gerçekleşmeler sözel, sözsüz para-dilsel, ekstra sözel olan ve ilk durumda nasıl ve hangi araçlarla sorularının cevaplanmasına olanak sağlayan

davranışlarla oluşmaktadır. Oysa iletişim eyleminin bütünlüğü açısından bakıldığında, ekstrasözel öğelerle cevaplandırılan ne zaman ve nerede soruları da ölçü olabilmektedir. Böylece iki tip davranış ortaya çıkmaktadır: uygulayıcı ve düzenleyici. İlk tür sözel, paradilsel ve sözsüz davranışları, ikinci tür ise ekstrasözel olanları kapsar (Oksaar çev. Selçuk, 2008: 37).

Şekil 2.1: Kültürel Davranış Kalıpları

Kaynak: Oksaar, çev. Selçuk, 2008: 37.

2.1.1. Kültürün Özellikleri

Tanımları, oluşum süreçleri ve kapsamaları son derece farklı olmakla birlikte hemen hemen tüm kültürlerin sahip olduğu ortak bazı özellikler bulunmaktadır. Bu özelliklere göre kültür (Barutçugil, 2011: 21);

- Toplumsal,
- Öğrenilebilen,
- Değişken,

- Tarihi bir boyutu olan ve sürekli,
- İhtiyaçların karşılanması ve tatmini sağlayan,
- İdealize edilmiş ya da idealleştirilmiş kurallar sistemi ve
- Bütünleştirici bir eğilim sahibidir.

Bu kısa başlıklar halindeki özelliklerinin yanı sıra kültürün fonksiyonlarına da bakacak olursak (Fichter, 1990: 36, Işık, 2012,18);

- Toplumların birbirinden ayırt edilebilmesi için kültür bir göstergedir.
- Toplumların değerlerini kültür bir bütün haline getirmekte ve bunları sistematik bir şekilde taşımaktadır.
- Dayanımda en önemli unsur kültürdür.
- Sosyal yapıların kopyası kültürle ortaya çıkar.
- Sosyal kişilik kavramının ortaya çıkmasında tüm toplumlarda ki bağımsız faktör kültürdür.

2.1.2. Kültürün İşlevleri

İşlevsel olarak kültürün özellikleri ise şu şekilde sıralanabilir: (Silah, 2000: 298).

- Toplumsal davranışların düzenlenmesini aynı zamanda da bu davranışların türlü parçalarını birbirleriyle ilişkilendiren ve bir bütün haline getiren olgu kültürdür.
- Toplumsal dayanışmanın en temel özelliklerinden biridir.
- Toplumlara birbirinden ayıran bir işarettir.
- Toplumsal değerleri bütünleştirmekte ve yorumlamaktadır.
- Sosyal kişiliğin oluşmasını sağlar.
- Kültür, belirli bir toplumda yaşayan insanların, diğer insanlara ait tepkileri tahmin edebilmesine olanak tanır.
- Fizyolojik ihtiyaçlarını giderebilmek adına insan gerekli bilgiyi ve tecrübeyi kültür sayesinde kazanır.
- Aynı birikimlere ve amaçlara sahip olan bireylerin birbirleriyle bütünleşmesi kültür sayesinde gerçekleşir.

2.1.3. Kültür Türleri

Sosyal psikologlar çeşitli ölçütleri ön planda tutarak, kültürü sınıflandırma çalışmaları yapmışlar ve bu çalışmalar sonucunda aşağıda yer alan türler alan yazında ortaya çıkmıştır.

2.1.3.1. Alt Kültür ve Genel Kültür

Alt kültür ve genel kültürü karşılaştıran sosyal psikologlar, kültürlerin yaygınlık derecelerini baz alarak çalışmalarında kullanmışlardır. Genel kültürü bir toplumun geçerli inançları, yaşam şekilleri, değer yargıları, gelenek ve görenekleri oluşturur. Genel kültürün ayrımı yapılırken, o kültürün genele yayılmasına veya ait olduğu toplumun büyük olmasına göre yapılan bir sınıflandırma yapılır ve bu takdirde, bir ırk veya ülkenin kültüründen bahsedilebilir (Silah, 2002: 294). Toplumların genel özellikleriyle ilgili bilgi edinilmek istendiğinde genel kültür kavramına bakılması gerekmektedir.

Genel kültür içinde yer alan alt kültürler ise genel kültürün özelliklerini taşımaktadır ancak, buna rağmen genel kültürü, alt kültürlerin toplamı olarak düşünmek yanıltıcı olacaktır (Barlı, 2008:448). Alt kültürler, kendilerini oluşturan bütünlerle, yani onu içine almış kültürlerle aynı esas değerlere dayanmış, ancak daha çok, ikincil derecede önemli olmuş değerler bütününden oluşur (Tezcan, 1995: 165). Toplum fertlerinin belirli amaçlar ve esaslarla bir araya gelerek oluşturdukları işletme organizasyonlarının da bir alt kültür olduğu kabul edilebilir. İşletmelerin veya diğer toplumsal organizasyonların, tarafların tümüne hitap eden ve onları kucaklayan bir genel kültür geliştirebilmeleri gerekir. Böylece oluşacak olan yeni düzlem, bir bakıma herkesin kendinden bir parça bulabileceği bir yapısal özellik taşımasından dolayı, sistem içinde çıkabilecek olan sosyal, ekonomik, teknik vb. sorunların çözümünde yönetime önemli katkılar sağlayacaktır (Barlı, 2008:448).

2.1.3.2. Manevi Kültür ve Maddi Kültür

Bir toplumdaki kültürel öğeler iki kısımdan oluşur; bunlar maddi ve manevi değerlerdir. İnsanların biyolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan unsurlara maddi kültür denmektedir. Kültürün unsurları içine çoğunlukla elle tutulan ve

gözle görülebilen kısmını ortaya çıkararak maddi kültür kapsamında, imalat şekillerini ifade ve etmekte olan üretim tekniklerini, bina-yol inşaatlarını, giyim-kuşam şekillerini, barajlar ve fabrikalar gibi öğeler girmektedir. Maddi kültürler toplumdan topluma değişmektedir (Eroğlu, 2004: 117-118).

Kültürlerin, toplumlarda psiko-sosyal ve ruhsal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olan kısmını manevi kültür oluşturmaktadır. Manevi kültürün öğeleri ise, toplumsal yaşamın düzenlenmesini sağlayan kurallar, bilgiler, değerler, örfler, adetler ve inançların toplamından meydana gelir (İçli, 2002: 83). Kültürün bu yönüne “hars” veya “irfan” gibi adlarda verilmektedir. Fakat manevi kültür ile özdeş anlamda, en fazla “milli kültür” ifadesi kullanılmaktadır (Eroğlu, 2004: 118).

2.1.3.3. Karşı Kültür

Karşı kültür; bir toplumun baskınlaşmış veya hâkim kültürü ile uzlaşmayan ve bununla çelişkili olan bir alt kültür türüdür. Karşı kültür kavramı, toplumda geleneksel olarak kabul gören değerlere ve davranış şekillerine karşı olan siyaseti, aile ve çalışma yaşamına ait yeni ve geleneklere dayanmayan kuramların ortaya çıkmaya başladığı 1960’lı yıllarda yaygınlaşmaya başlamıştır (Mutlu, 2012:181). Bir grup bireyin, içinde yaşadığı kültür sisteminin esas değerlerini inkâr etmesi ve başkaca değerleri benimsemesine karşı kültür denmektedir. Kendini içine alan kültür değerlerini alaya alan ya da sert biçimde eleştiren karşı kültürdür ancak bunu gerçekleştirirken de kısmi olarak o değerlere bağlı kalan bir alt kültür olarak karşımıza çıkar. Bununla birlikte alt kültürler, kültürü reddetmeyen, ana kültürü kabul eden bir yapıdadır. Halbuki karşı kültür kendini içine almış kültür değerlerini alaya alıp, bütün ana kültürü reddeden ve çatışan konumdadır (Tezcan, 1995: 165; Bahar, 2005: 69).

2.1.4. Kültürel Farklılıklar

Hofstede (1980) yaptığı araştırmalara göre Sargut (2001) ülkemizde bir araştırma gerçekleştirmiş ve bu araştırma ile Türk kültüründe ortaklaşa davranışın bireysel davranışın önüne geçtiğini, sanılan aksine çağdışı sayılabilen geleneksel eril değerlerin hâkimiyeti altında bulunmadığını, belirsizliklerden kaçma eğiliminin yüksek olduğunu, denetim noktası dışarda insanlar ürettiğini, örgütlerde güç mesafesinin fazla

olduğunu, yarışmadan ve uzlaşmadan kaçmayı özendirici varsayımlar olduğunu belirlemiştir.

Tayeb'in 1988 yılında Hint ve İngiliz toplumsal değerlerinin örgütsel yapı ve davranış üzerindeki etkilerini içeren araştırması Wasti (1990) tarafından Türk örnekleminde denenerek benzer sonuçlar ortaya konmuştur. Erdem'in (1992-1994) yılları arasında gerçekleştirdiği ve Türk kültüründe örgütlerin değer sistemleri üstündeki tesirini, toplumsal ve bireysel davranışı, güç mesafesini, belirsizliklerden kaçma ve erillik-dişillik boyutları da dâhil edilerek yapılan araştırmada, Hofstede'nin 1980'li yıllarda gerçekleştirdiği araştırmasında da yer alan ülkemizin kültürel özelliklerinde 20 yılda hangi boyutta değişim yaşandığını ve değişimin yönünü ortaya çıkarmaktadır. Yapılan bu araştırmanın sonucu, daha önce yapılan araştırmaların sonuçlarıyla benzerlik taşıyan yanlarının yanı sıra, aynı zamanda Türk toplumunda ortak değerlerin bireysel değerlere göre daha güçlü olduğunu ve bunun yirmi yıllık bir sürede değişmediği sonucunu ortaya koymuştur (Aksu, 2008:47-48). Bu araştırmaların sonuçları kültürel farklılıkları şu şekilde ortaya koymuştur (Dicleli ve Akkaya, 2000: 24-27, Hofstede, 2011 :7-16);

- **Evrenselcilik ve Özencilik:** Evrenselci kültürde kültür egemendir; kurallar her şeyi belirler ve herkesin bu kurallara uyması zorunludur. Kuralların bir kez bile çiğnenmesi sonucunda sistemde çökme olacağı inancı bulunur. Özenciliğin hâkim olduğu doğu toplumlarında ise, bireyleri yakın çevreleri kurallara uymadığında korunmakta ve kollanmaktadır.
- **Bireycilik ve Toplulukçuluk:** Gruplaşmayı amaç edinmiş ve insanların gelişimini bu amaca ulaşmanın bir aracı olarak kabul eden toplulukçu kültürün tek amacı birey olan bireyci kültüre göre toplum düzenini sağlayan gelişmelere hizmet eden araçlar olarak tanımlanır. Modernleşmekte olan bir toplum özelliği olarak kabul görmüş olan bireyciliğe ulaşmak epey zor olmuştur. Kişinin kendisini çevreleyen topluluk içinden birey olarak ortaya çıkması yüzyıllar almıştır. Ancak Rönesans, keşifler çağı, aydınlanma, sanayi devrimi gibi süreçlerin geçilmesinden sonra birey öne çıkmıştır.
- **Yalnlık ve Duygusallık:** Yalın kültürlerde, kültür mensupları duygularını yansıtmazlar ve duygularını kontrol altında tutma eğilimindedirler. Bu durum o kişilerin duygusuz veya soğuk kişiler olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak

bazı durumlarda, örnekleyecek olursak çalışma ortamlarında, öfkeli davranış sergilemeyi, bir durumdan hoşlanıp hoşlanmamayı profesyonellik dışında nitelendirirler. Böyle kültürlerde kişilerin kendilerine hâkim davranışlar sergilemesi ve soğukkanlı davranmaları hayranlığa sebep olur. Buna karşın, duygusal olan bir kültür üyesi sinirlenerek, yüzünü asarak, gülümseyerek, gülerek, jest ve mimiklerle duygularını açığa vurmaktadır. Şeffaf davranmanın ve duyguları ifade edilebilmenin var olan gerilimleri azalttığı düşünülen bu kültürde sıcakkanlılık, canlı ve canlandırıcı ifade sergilemek hayranlıkla karşılanmaktadır.

- **Ayrıntılı kültür ve Özgül kültür:** Ayrıntılı kültürde bütün olaylar ve kavramlar birbiriyle bağlantılıdır. Fakat kişiler arasında iletişim kurarken endirekt ve karmaşık yolları tercih ederler. Kişilere ve durumlara göre değişkenlik gösteren bir ahlâk yapısı ortaya çıkar. Ayrıntılı kültürde bireylerin özel yaşam alanları ve kamusal yaşam alanları birbirinin içindedir. Örnek verecek olursak; bir yönetici kendini tanıyan bireylerden yaşamın her alanında yani, tatilde, sokakta, markette de yönetici olarak görülmek ister. Özgül kültürlerdeyse bireylerin özel yaşam alanları ve kamusal yaşam alanları birbirinden ayrıdır. Mesela; bir yönetici marketteki kasa önünde kendinden önce gelmiş bir çalışanın sırada arkasındadır. Bireyler, birbirlerini sadece sınırlı olan amaçlar için tanımaktadır ve dolaysız amaçlara yönelik ilişkiler kurulmaktadır. ahlâk anlayışı bireylerden bağımsız ve ilkelere dayalı olarak gerçekleştirilir.
- **Statü Kazanmayla Tanıma:** Tüm topluluklarda bazı üyelere diğerlerine oranla daha yüksek statü biçilmektedir. Fakat bazı topluluklarda ise bireyler, sahip oldukları statüyü gösterdikleri çabaya, yaptıklarına ve başarılarına dayanarak kazanmaktadırlar. Bazı topluluklardaysa statüler bireylere yaşı, ailesi, cinsiyeti ve aldığı eğitim gibi nedenlerle verilir. Bireyler kazanımcı kültürlerde yaptıkları işle veya topluma yaptığı katkılarla unvan sahibi olurlar ve bilgilerine ve beceri düzeylerine göre değerlendirilirler. Unvanlar tanımacı kültürlerdeyse statü belirtisi olarak karşımıza çıkar kullanımı yaygındır. Reis, müdür, şef, statüsündeki bireylere duyulan saygı, gruplarda ya da örgütlerde gösterilen bağlılığın kıstası olarak görülmektedir.

- **Zamana Bakışa Göre:** Zaman mevhumu sadece insanlara ait bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçmişe yönelik kültürlerin hepsinde aile, tarih, ulusal ve etnik köken çok önemlidir. Günümüze yönelik kültürlerin hepsinde bulunan zaman diliminin eylemleri ve tatları ön plandadır. Bu kültürlerde, plânlara nadiren uygulanmakta ve genel olarak her duruma güncel etkileri açısından bakılmaktadır. Gelecek zamana yönelmiş kültürlerdeyse, imkânlar ve potansiyeller üzerinde durulmaktadır. Özellikle gençlere ve gelecek vadeden her şeye üst düzey ilgi duyulmaktadır. Geçmişin ve şimdinin, gelecekte oluşturacağı yararlar değerlidir.

2.1.5. Çok Kültürlülük (Kültürel Çeşitlilik) Kavramı

Çok kültürlülük, toplumun kendi içinde ayrı ayrı kültürlerin ve kültürel bakış açılarının olmasıdır. Modern toplumlarda çok kültürlülük bireylerin bağımsızlığının önemli bir koşulu ve bileşeni olarak görülmektedir. Bireyler kültürlerinin dışına çıkmazlarsa o kültürün içinde hapsolacak ve öz kültürlerini mutlaklaştırma eğiliminde olacaklardır. Çok kültürlülük bireylere, öz kültürleri içinde var olan çeşitliliklerden haberdar olmalarını ve böylece o toplumdaki bireylerin öz kültürlerinin farklı tesirlerinin bir sonucu olacağını, değişik düşünce tarzlarını içinde barındırdığını ve farklı yorumlara açık olması sonucunu doğuracaktır (Parekh, 2002: 215).

Alan yazında çok kültürlülük kavramı ile ilgili birden fazla yaklaşım bulunmaktadır. “Çok kültürlülük” kavramı yeni bir kavramsa da çok kültürlülük olayı çok eski bir gerçekliktir. ‘Çok’ önceki, ‘çokluk’, ‘sayıca çokluk’, ‘çeşitlilik’ anlamına geldiğine göre, ‘çok kültürlülük’, kültür yönünden çokluk demektir” (Uygur, 2003: 22). Çok kültürlülüğün demografik ve norma dayalı olmak üzere iki anlamda da kullanıldığı görülmektedir. Çok kültürlülük teriminin biri demografik ve tanımlayıcı olan, yani, toplumda ve devlette din, mezhep, dil ve etnik açıdan farklı kesimler bulunduğu işaret eden –çok kültürlü toplum olarak adlandırılabilen-, ikincisi koruyucu norm koymaya yönelik –çok kültürlülük politikası olarak adlandırılabilen- iki ayrı anlamı vardır (Tacar, 1996: 13).

Çok kültürlülük, “herhangi bir topluluğu oluşturan birey ve sosyal grupların ırk, din, dil, coğrafya ve tarih açısından değişik kökenlere dayanmasından kaynaklanan bir olgu,” şeklinde tanımlanırken, daha çok ırk, dil, din, tarih, coğrafya farklılığına

dayalı tanımlaması da alan yazında bulunmaktadır (Talas, 2008: 35). Bu tanımlama destekler nitelikte bir başka tanımlama ise, sosyolog Emre Kongar tarafından dile getirilmiştir. Kongar (1997), çok kültürlülüğün kaynağını; ırk, dil, din, tarih, coğrafya farklılığına bağlamaktadır: “*Toplulukları oluşturan fertlerin ve grupların din, ırk, dil, coğrafya, tarih, açısından değişik kökenlere dayanmasından ortaya çıkan çok kültürlülük, sınırları ortak olan ve tek bir siyasi birim halinde yaşayan topluluklarda söz konusudur*” olarak açıklamıştır (http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php).

Çok kültürlülük teriminin kullanılması bir zorunluluktan doğmuştur. Çok fazla göç alan ya da ulus devlet sınırlarının çizildiği gün bile birkaç farklı milletin ya da etnik grubun içinde barındığı devletler, ulus devlet politikalarıyla uyum sorununu çözememişlerdir. Fransız devrimiyle birlikte hemen her yerde türdeşliğe dayanan ulus devletler filizlenmiştir. İlginç bir biçimde, bu akım tüm dünyayı kısa sürede kapladıktan sonra, her ülkenin homojen bir nüfusa sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. Kanada, Avustralya, Amerika, İsviçre gibi ülkeler bir bakıma hem çok kültürlü, hem çok etnikli, hatta çok uluslu devletler olarak tanımlanır olmuştur (Hazır, 2010: 9). Birçok ülke kültür bakımından çeşitlilik göstermektedir. Yapılan çalışmalara göre, dünyada 184 bağımsız ülke içinde 600 tane halen kullanılan dil grubu ve 5000 etnik grup bulunmaktadır. Dünyadaki sayılı birkaç ülkenin vatandaşlarının aynı ulusal- etnik grubun üyesi ve aynı dili konuştukları bilinmektedir (Kymlicka, 1998: 25). Kültürel çeşitlilik, değişik etnik ve kültürel kökenlerden gelen toplumların kendilerine ait özgün kimliklerinin korunmasını tasdik eden bir model olarak toplumlar üstü yeni bir şekil ve bir ulusal kimliğin çatısı altında, her türden kültürel kimliğe yaşam alanı açmakta ve kimliklerin bu alanda varlığını korumalarını desteklemektedir (Vatandaş, 2002: 22).

Çok kültürlülüğün lehinde ilk sistematik savunuyu J.S. Mill, Humboldt, Herder yapmış olup, daha sonraki dönemlerde bu savunma Berlin, Raz ve Kymlicka tarafından tekrarlanmıştır. Çok kültürlülükle ilgili dört tez ileri sürülmektedir (Parekh, 2002: 211-213);

- Çok kültürlülük elde olan alternatiflerin yelpazesini açarak seçme özgürlüğünü attırmaktadır. Bu tez, başka kültürlerin bizim kültürümüzden ne kadar farklı yanları olsa da, o kültürleri koruyabilmek için o kadar az sebebimiz olduğu anlamına gelmektedir.

- İnsanlar kültürle iç içe geçtiklerinden dolayı kendi kültürlerini korumaya çalışırlar. Çok kültürlülük de bu korumanın kaçınılmaz ve açık bir şekilde yapıldığını ileri sürer. Bu tez, kültürün arzu edilmekten öte kaçınılmaz bir olgu olduğunu ortaya çıkarır ve kültürel çeşitlilikten çok, öz kültürü öne almanın önemini vurgulamakta ayrıca insanların kültürlerini koruması tek başına çok kültürlülüğü sağlamamaktadır.
- Romantik liberallere göre çok kültürlülük estetik, zengin ve ilham veren bir evren yaratmaktadır.
- Humboldt, Mill ve diğerleri çok kültürlülüğü, bireyselliğe ve gelişime bağlamış çok kültürlülüğün, değişik yaşam biçimi ve fikir sistemleri arasında rekabeti özendirmediği ortaya çıkmaktadır. Böylece kültürlerin hiçbiri hâkim hale gelememektedir.

2.2. İLETİŞİM KAVRAMI

Alan yazında bulunan diğer tüm kavramlar gibi iletişim kavramının tanımını en doğru şekilde yapmak zordur. Bu tanımlardan bazıları şöyledir: İletişim, bilgiyi üretmek, aktarmak ve anlamlandırmak süreci olarak tanımlanabilir. Bu tanımla çoğu etkinliği iletişim çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Örneğin, bu tanıma bakarak insanların karşılıklı olarak konuşmalarını iletişim olarak adlandırabileceğimiz gibi bal arılarının birbirlerine çiçek özü alabilecekleri yeri anlatmalarını da iletişim olarak görebiliriz. Bu bağlamda genelde iletişim faaliyetinin gerçekleşebilmesi için iki sistem gerekli olmakta ve sistemlerin içinde iki birey, iki makine, iki hayvan veya bir hayvanla bir insan, bir makineyle bir insan olabilmektedir. Vasfı ne olur ise olsun iki sistem arasında gerçekleşen bilgi alışverişi iletişim olarak kabul edebilir (Dökmen, 2000: 19). Evrensel tanımıyla iletişim tek başına önemli bir yönetim becerisidir. İletişim, kelimelerden fazlasıdır (Allard, 2002: 12; Erbaş, 2011:18). İletişim, katılan bireyleri, onların kültürlerini ve içinde bulunulan durumu dikkate almadan tanımlanırsa, en basit anlamıyla, “duygu ve düşünceleri paylaşma” sürecidir (Kartarı, 2006: 18). İletişim; bireyler arasındaki iş bölümünden kaynaklanmış değişimleri haklı kılmak için çeşitli inançlar ve değerler üretmiş ve toplulukların farklı kesimlerinde ortak üst kimlik oluşturup kaynaşmayı hedefleyen bireylerin etkinliği olarak da tanımlanmıştır (Oskay, 1992: 16). Başka bir bakışla iletişim kavramı, toplumlarda ki yapıyı oluşturmuş bir

sistem, örgütlerdeki yapının işleyişinde yer alan bir araç, bireysel ilişkilerin geliştirilmesini sağlayan başarılı ve teknik bir yönetme süreci olarak da tanımlanmıştır (Sabuncuoğlu, 1984: 12). Bu tanım karmaşasına rağmen iletişime fonksiyonel olarak bakıldığında, genelde iletişimi bilginin aktarılması şeklinde inceleyebiliriz. Bunun yanı sıra iletişim modellerinin tek ortak noktası iletişimin probleminin bilginin aktarımı olarak görmelerinden dolayıdır. Yani alelade bir iletişim durumunun başlangıç noktasında ki bir kişinin düşüncesini, duygusunu ya da herhangi bir hissini karşısındaki kişiye aktarmasıdır (Gökçe, 1993: 26, Park, 1938: 187).

İletişim olgusunda ilişki ve içerik boyutu bulunmakta ve iletişimin ilişki boyutu iletişim olayını büyük çapta etkilemekte ve yönlendirmektedir. Mimikler, jestler, ses tonu, kelimeler üzerindeki vurgular vb. gibi noktalar iletişimdeki ilişkinin boyutunu oluşturur ve ifadeleri ilişki boyutu göndericinin kendi ile hedef arasında bulunan ilişkinin nasıl görüldüğünü tanımlar. Bu anlamda, ilişki boyutu vericinin karşısında bulunan kişi hakkındaki şahsi kanaat ve tutumdur. İletişim eyleminin bir sabit amacı, bir de özellikli amacı bulunmaktadır. İletişim eyleminde genel yani sabit amaç ise, bu eylemi karşımızda bulunan kişi anlaşılabilir bir biçimde ifade ederken, iletişim eylemindeki özellikli amaç ise bu eylemin neden gerçekleşmesi gerektiğinin açıklanması olarak karşımıza çıkar (Göral, 2007:158, Park, 1938: 188).

2.2.1. İletişimin Amacı ve Önemi

Bireyler ister tek başlarına, isterse toplum içinde yaşasınlar, amaç ve hedeflerine sadece iletişim kurup ulaşabilirler. Bireyin iletişim kurmayı istemesi genelde, çevresini etkileyebilme arzusundan kaynaklanmakta ve bu sebeple iletişim, ister bilginin yayılmasında, ister eğitimde, ister eğlendirmede veya sadece anlatabilmek için gerçekleşmiş olsa bile, bu durumdaki tek amaç, bilgiyi ulaştırma ve karşısındakini etkileme davranışı olacaktır. Özellikle grup içi ve örgütsel iletişimde, beraber çalışılan kişilerin davranışlarının kontrol edilmesi ve belirlenmiş bir hedef doğrultusunda o kişileri yönlendirebilmenin tek aracı, iletişim olmaktadır. Bu tarafla iletişim etkinliği sadece bir mesaj alışverişinden ibaret olamamakta, bireylerin toplumsallaşma süreçlerinde ortak bir etkinlik biçimine dönüşmektedir. Örgütlerde, kişilerin yalnız başına başaramayacakları hedeflerin, bütünleşik bir çaba sonucunda başarılması amacı ortaya çıkar. Örgütsel öğelerin bir araya getirilmesi ve organizasyonun

sağlanmasından sonra, belirlenmiş olan amaçlara yönlendirilmesi iletişim sayesinde gerçekleşir. Eş güdümlü sonuçların alınabilmesi için iletişim etkinliğinin başarılı olması gerekir. Bu sebeple etkin iletişim, bütün yönetme eylemleri için büyük önem arz eder (Tutar, 2003: 42). Günümüzdeyse iletişim faaliyetleri her zamankinden daha çok önemlidir. Bunun sebebi iletişim faaliyetlerinin günümüz içinde bir güç kaynağı olmuş bilgiyi iletebilmenin en temel aracı olmasındandır. Çünkü içinde bulunduğumuz çağ enformasyon çağıdır ve bu çağa adını vermiş olan bilginin bir değer olarak ortaya çıkarak iletilmesini ve iletişim faaliyetlerinin gerçekleştirilebilmesi ile mümkün olacaktır (Cooley& Horton, 1909: 61)

2.2.2. İletişimin Fonksiyonları

İletişimin temel fonksiyonlarını altı başlık altında toplamak mümkündür. Buna göre (Çağlar ve Kılıç, 2006:5, Hymes, 1964:6, Laswell, 1948:217);

- **İletişim Bilgi Taşır:** Bilgi, hem kişiler, hem gruplar hem de organizasyonlar için önemli bir unsurdur. Bireylerden oluşan organizasyonlardaki teknolojik araç ve gereçler bilgiye dayanır. Ayrıca, organizasyonlarda yapılacak olan yenilik ve değişiklikler de bilgiye dayanır. Bireylerin ve onların oluşturduğu organizasyonların çevreleriyle uyum içinde olmaları, gerçekleştirecekleri araştırmalar sonucunda elde ettikleri bilgi ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla iletişim, organizasyonlarda kişiler arasındaki bilginin taşınması, organizasyonun etkinliğinin korunmasını ve devam ettirilebilmesine yardım edecektir.
- **İletişim Sağlıklı İlişkiler Kurulmasını Sağlar:** Bireyler arasındaki ilişkileri iyileştiren ya da kötüleştiren anlamlar iletişim aracılığıyla iletilir. Bireylerin kendi aralarındaki ilişkileri sağlıklı bir şekilde kurabilmek için hem iletiyi gönderen hem de iletiyi alanların örtüsüz iletişime inanmalarını gerektirir.
- **İletişimle Etkileşim Sağlanır:** Tüm eğitsel ve yönetsel iletişim şekillerinde etkileşimin kurulması söz konusudur. Bir kişi, başka kişilerin davranışlarını değiştirerek, o kişiyi eyleme geçirmek için iletişimi kullanırsa, bu kişi burada iletişimi hem yönetim hem de eğitim yönünden kullanmış sayılır.
- **İletişimle Kararlar Taşınır:** Gerek kamu gerekse özel kuruluşlarda amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesini engelleyecek sorunları çözebilmek adına

verilen/verilmiş kararların uygun zamanda ve değerini yitirmeyecek şekilde, doğru olarak yerine ulaşması iletişim sayesinde gerçekleşir.

- **İletişimle Emirler Taşınır:** İşlerin verimli şekilde yürütülebilmesi için etkin ve işleyişi açık olan bir iletişim sistemine ihtiyaç duyulur. Organizasyon da görevlerin, işlerin ve amaçların açıklanmasına ait bilgiler iletişim sayesinde çalışanlara iletilir.
- **İletişim Geri Bildirime İmkân Tanır:** Organizasyonlarda geri bildirim kaynakları, çalışanlar, gözetmenler, alt kademe yöneticileri, müşteriler ve benzeri kişilerdir. Aynı zamanda geri bildirim, tepe yönetiminden aşağıya doğru gerçekleşen iletişim sisteminin bir karşılığıdır. Sorunlar, görüşler, öneriler, değerlendirmeler ve yapılan işlere ilişkin bilgiler geri bildirim olarak üst mevkilere doğru şekilde iletilmelidir.

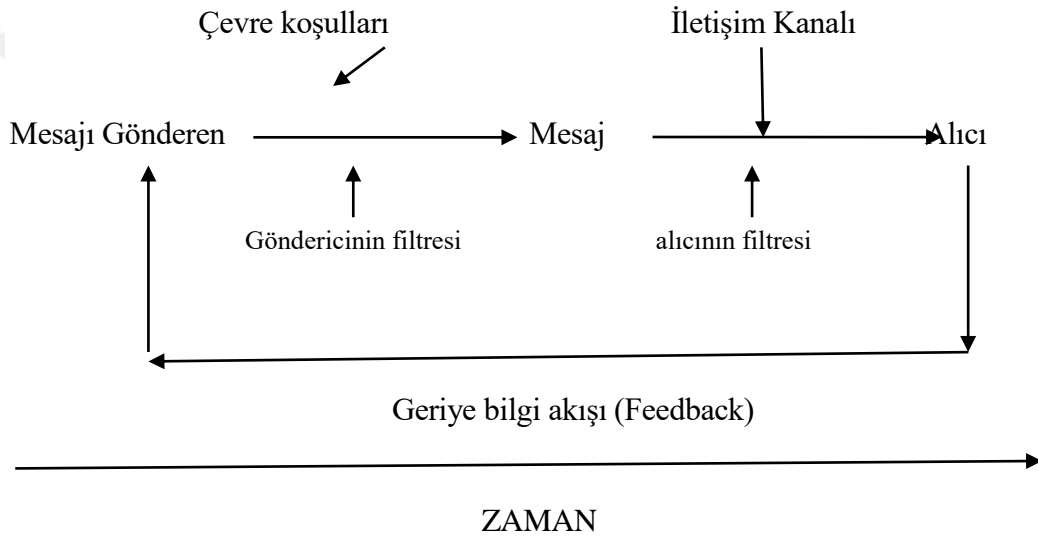
2.2.3. İletişim Süreci

İletişim tanımlarına bakıldığında, bu sürecin bir iletiyi anlaşılabilir hale getirerek hedefe ulaştırma eylemi olduğu gözlemlenir. Toplumbilim sözlüğü süreci, olayların düzenli şekilde ve birbirini takip eden farklılıklarla gelişip, daha farklı bir olaya dönüşmesi şeklinde tanımlar. Bunların dışında süreç kavramı, zaman içerisinde sürekli başkalaşan bir olgu veya süre gelmekte olan herhangi bir durum anlamlarına da gelmektedir. İletişim süreciyse, göndericinin bir iletiyi anlaşılabilir şekilde kodlamasıyla ve bu iletiyi hedefe ulaştırmasıyla başlamaktadır. Bu süreçte gönderici ileteceği mesajın öncelikle alıcı tarafından anlaşılabilir ve algılanabilir sembollere dönüştürüp kodlamayı gerçekleştirir. Kodlanan ileti bir araç veya kanal vasıtasıyla iletilir. İletiyi alan alıcı, gönderilmiş olan mesajın kodlarını çözer mesajı yorumlar ve algılar yani yorumlayıp algıladığını farklı kodlarla kodlayıp geriye gönderir. Gönderici, alıcının tepkilerine göre, kendi amacının, karşısındaki kişinin anlamasıyla benzer olup olmadığını kontrol edebilme olanağına sahip olur (Gökçe,1998:143, Laswell, 1948:215-228).

İletişim “bir mesaj alışverişidir”, şeklinde de tanımlanabilecek olan bu sürecin gerçekleşmediği organizasyon bulunmaz. Tüm yönetim faaliyetlerinin sonucu iletişim sürecinin etkili işleyişine dayanmaktadır. Yönetim faaliyetleriyle ilgili olarak verilmiş tüm kararların, ulaşılmış sonuçların, gelişmelerin vb. gibi durumların organizasyondaki ilgili kişilere ve ekiplere aktarımı gerçekleşmedikçe pek bir şey ifade etmez. Yöneticilerin

başarıları, astlarının başarılarına bağlı olarak gerçekleşir. Bu ilişki yöneticilerin astlarıyla problemsiz ve eksiksiz bir iletişim içinde olmalarını gerektirmektedir. Yöneticiler dünyadaki en iyi planı yapabilir ya da en iyi kararı verebilir, fakat bunlar uygulamaya geçirilmediği sürece anlamsızlaşır. Bunları uygulamalara aktarabilmenin tek şartıysa iletişim kurmaktır. İletişimde, eğer kurallara uyulmazsa bir darboğaz oluşabilir ve mesajların sadece bir kısmı ilgili kişilere ulaşabilir (Koçel, 2010: 522).

Şekil 2.2: Temel İletişim Süreci

Kaynak: Koçel, 2010: 523

2.2.4. İletişim ve Kültür

Bireyler iletişim sürecinde, farkında olmadan sürekli olarak içinde yaşadıkları ve yetiştikleri kültürün belirlemiş olduğu bir çerçevenin içinde gezinir. İletişimsel açıdan ele alındığında kültür, bireylerin tecrübelerini yorumlamak ve faaliyetlerine karar vermek rehber olarak gördükleri anlamların dokusudur şeklinde de yorumlanabilir. Diğer yandan, insanlar da birbirleri ile gerçekleştirdikleri iletişimin sayesinde içinde var oldukları toplumun kültürünü hem değiştirip hem de yeniden oluşturabilirler. İletişimde ilginç olan yönlerden biri de, benzer kültür kalıplarını paylaşmakta olduğumuz bireylerle birlikte olduğumuzda, kurduğumuz iletişimi sorgulamaya gerek duymadan gerçekleştirmektir. Aynılaşmış kültür kalıplarını, kendi kültürümüzden bireylerle

iletişimimiz kolaylaşsın diye kullanırken, farklı kültürlerin bireyleriyle kurduğumuz iletişim zamanlarında ise sorun oluşturabilmektedir. Sadece bu zamanlarda, hiçbir şeyin ne normal, ne de doğal olmadığının farkına varılabılır (Park, 1938: 187-205'den aktaran Ügeöz, 2003: 29-30).

Gelişmiş kitle iletişim araçlarıyla kültür yapıları ve içeriği son dönemde daha yoğun bir şekilde ortaya çıkarılmakta ve modernleşmiş teknolojik yapıların, popüler kültürde var olan yerel dünyaya egemen olmuş, köklü ve radikal bir değişimi tetiklemiş ve böylece kitle kültürü adı verilen olgu ortaya çıkmıştır. Kitle kültürü, belirli bir toplulukta iletişim süreçlerinden ve teknolojik araçlardan meydana gelmiştir. Teknolojik araçlarla gerçekleştirilen simgesel iletişimin bir toplumda bir kez kurulması daha sonrasında engellenemez şekilde yaygınlaşmasına ve popüler kültürün bulunduğu yerden çıkararak kendi egemenliğini artırmasına neden olmaktadır (Korkmaz ve Erdoğan, 1994:122).

Kültür ve alt kültürler, iletişimi etkileyecek şekilde durağanlık, karmaşıklık, bileşim ve kabul yönünden farklılık göstermektedirler. Bu farklılıklar şu şekilde aktarılabilir (Boove&Thill, 1989: 587):

- **Durağanlık:** Kültürün koşulları, durağan olabileceği gibi, hızlı ya da yavaş şekilde de değişebilir.
- **Karmaşıklık:** Kültürler bilgiye ulaşılabilirlik açısından farklılık gösterirler. Kuzey Amerika'daki bazı kültürlerde, bilgiler açıkça sözlü olarak ifade edilir. Japonya gibi bazı ülkelerin kültürlerinde bilginin büyük bir bölümü beden dili gibi araçlar ile dolaylı olarak ifade edilmektedir.
- **Bileşim:** Bazı kültürler, çok sayıda farklı ve uyumsuz alt kültürlerden oluşurken, bazıları daha homojendir.
- **Kabul:** Kültürler, yabancılara karşı tutumları açısından farklılık gösterirler. Bazıları açıkça düşmanlık gösterir veya uzak durur. Diğerleri ise, yabancılara arkadaşça ve işbirliği içinde davranır.

Kültürler birbirlerinden büyük ölçüde farklılık göstermektedirler. Bunun en büyük nedeni ise dünyadaki hemen hemen tüm ülkelerin, kültürü oluşturan dil, din, coğrafi konum, ırk vb. gibi birçok öge de benzerliklerin yanında büyük farklılıkların da yaşanmasındandır.

2.3. KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KAVRAMI

“Kültürlerarası” terimini ilk olarak kullanan ve kültürlerarası etkileşim ve sorunları bilimsel olarak ele alan ABD'li antropolog Ruth Benedict olmuştur. Benedict 1940'lı yıllarda ABD savaş enformasyon dairesinde yaptığı çalışmalarda farklı bir kültür yaşayışının iletişime ait davranışlara yansımalarına yönelik incelemeleri içermektedir. Bir çalışma alanı olarak kültürlerarası iletişimin kurucusu ise Edward T. Hall kabul edilmektedir. Her ne kadar Hall'den önce Lederer ve Burdick'in *The Ugly American* (1958) adlı çalışması kültürlerarası konulara dikkat çekmiş olsa da, "kültürlerarası iletişim" terimi ilk kez Hall'un, (1959) da yayımladığı *The Silent Language* kitabında geçmekte ve alanın ilk çalışması olarak kabul edilmektedir (Dodd, 1998, 25).

Kültürlerarası iletişim kavramını Edward T. Hall 1959'da yazdığı *Sessiz Dil (The Silent Language)* adlı kitabında antropolojik tanımıyla ele almış ve “enformasyon sistemleri kuramı” olarak adlandırılan kuramıyla kültürlerin farklılaşmasını açıklamaya çalışmıştır. Hall (1959) gerçekleştirdiği karşılaştırmalı kültür çalışmaları ile iletişimde pratik etkileşimin ortaya çıkarmasını sağlayarak kültürel çalışmalarını iletişim alanında da genişletmiş ve niteliksel araştırma yöntemlerinin iletişim alanında da kullanılmasını sağlamış, kültürü ve iletişimi birbirinden ayrılmayan iki kavram olarak görmüş ve bağlantılı tanımlamıştır. Kültür iletişimdir ve farklı kültürlerde ki iletişim süreçlerini anlayabilmek, sonu olmayan insan davranışı alanını anlamayı ve tanımayı sağlar (Hall, 1959: 120). Bu davranışlar alanı *sessiz dil* olarak nitelendirilir. Sessiz dil, sadece o kültürün içerisinde yaşanılarak öğrenilebilen pratik esasları içermekte olup farklı bir kültür içinde yer alabilmek, bu pratik esasları anlama ve içselleştirmekten geçmektedir. Uluslararası göçlerde yoğun olarak yaşanan bu durumlarda göçler sonucu karşılaşmış ve beraber yaşamak zorunda kalan bireyler açısından pek çok değişik kültür unsurları ortaya çıkmıştır. İnanç ve dil sistemleri kuşkusuz bu farklılıkların başını çekmektedir. Kültür bu iki ögeyi insanların davranışlarını yönlendirmede pratik esaslar olarak ortaya koyar. İşte bu pratik esaslar kültürlerin uyumunun sağlanması ve kültürlerarası iletişim engellerini aşabilmek için temel görev üstlenmektedir (Hall, 1959: 122).

Kültürlerarası iletişim alanının kuruluşu ve gelişiminde ilk adım sayılan ve özellikle 1946 ile 1956 yılları arasında eğitim programları ile kültürlerarası bilgi üretimi ve yönetimine katkı yapan ABD hükümetine bağlı *Foreign Service Institute (FSI)*,

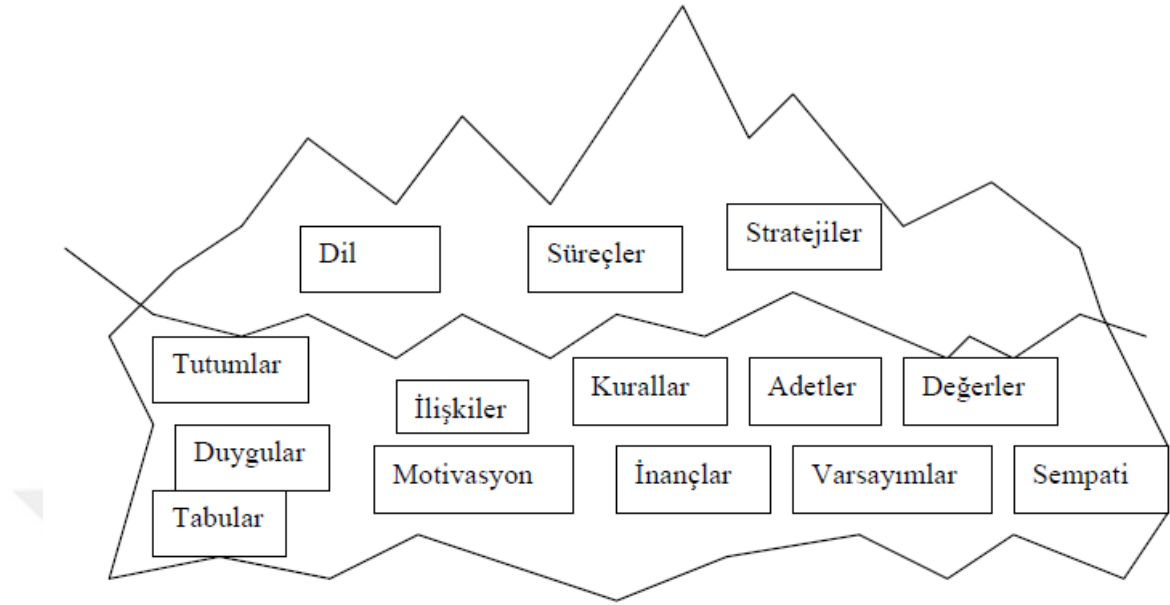
özellikle dışışleri diplomatlarına, soyut antropolojik bilgileri, pratikte de kullanabilme gereksinimini karşılamak istemiştir. Amerikalı diplomatlara yönelik bu eğitim, kısa bir süre sonra kültürlerarası iletişim eğitimine dönüşmüştür. Ancak kültürlerarası iletişimde kuramsal yaklaşımların gelişmesi 1980'lerin basından itibaren özellikle Gudykunst'un (1983) çalışmaları ile gündeme gelebilmiştir. Leedz-Hurwitz, Hall'un FSI'da başlayan çalışmalarının kültürlerarası iletişim disiplinin gelişmesi açısından öneminden bahsederken onun alana katkısını sekiz maddede özetler (Leeds-Hurwitz, 1990: 263-264, Chen & Storasta, 1996: 8-9):

- Hall, geleneksel antropolojik çalışmanın tek bir kültür üzerine odaklanma yaklaşımı yerine, FSI'daki gereksinimleri göz önünde bulundurarak, farklı kültürlerin üyeleri arasındaki etkileşimi incelemeye yönelmiştir. Hall'un kültürleri, söz konusu kültürün üyeleri arasındaki etkileşimin niteliğini belirlemesi açısından incelemesi, alandaki en tanımlayıcı/belirleyici yaklaşım olmuştur.
- Hall, kültür çalışmasının odağını genel kavramlardan (makro analiz), kültür içindeki daha küçük birimlere (mikro analiz) yöneltmiştir. Bu "daralma", FSI'daki eğitimde ortaya çıkan gereksinimlere karşılık gelişen bir yönelim olmuştur. Böylece incelediği kültürün bütünü yerine, incelenen kültürler içindeki belirli etkileşim biçimlerine odaklanmaya başlamıştır.
- Hall, kültür kavramını iletişim çalışmasını içerecek biçimde genişletmiş ve antropolojik yaklaşımı, farklı kültürlerin üyeleri arasındaki etkileşimi anlamakta kullanmıştır. Özellikle 1940'lar ve 1950'ler boyunca kültürlerarası iletişim alanında çalışanlar, antropoloji disiplininin birçok kavramından yararlanmışlardır.
- Hall'un çalışmalarında iletişim örüntülü, öğrenilen ve çözümlenebilir bir olgu olarak kavranmıştır ve bu varsayımlar alanın araştırmacıları tarafından günümüzde de kabul edilmektedir.
- Hall, kültüre ilişkin potansiyel olarak erişilebilir enformasyonunun büyük kısmının, söz konusu kültürün üyeleri ile yüz yüze etkileşim için gerçekten temel ve zorunlu olmadığını, sadece küçük bir bölümünün yeterli olabileceğini düşünmüştür. Bu nedenle, ses tonu, jest, zaman ve mekânsal ilişkiler gibi birçok mikro-kültürel davranışı betimlemiştir.

- Hall tarafından geliştirilen birçok kültürlerarası iletişim eğitim programı, bugün de eğitim programları repertuarının önemli bir parçası kabul edilmektedir.
- Hall ve FSI'daki arkadaşları, halen birçok güncel araştırmada kullanılan temel kültürlerarası iletişim modeli olarak betimleyici dilbilimi geliştirmişlerdir. Bu modeldeki en önemli kavramlar, kültürlerarası iletişim çalışmalarında kullanılan temel yaklaşımlar olan "emik" ve "etik"tir.
- Hall, diplomatların yanı sıra uluslararası alanda etkinlik gösteren kurumları ve çalışanlarını, yabancı öğrencileri, farklı kültürel ardyörelere sahip öğretmen ve öğrencileri, göçmenleri ve bunlarla ilgili kurumları da kültürlerarası iletişim disiplini ile ilgilenmeye yöneltmiştir.

Farklı kültürel ve alt kültürel arka planlara sahip insanların iletişim ve etkileşimini temel odak noktasına koyan kültürlerarası iletişim olgusu, genellikle iki merkezi kavram olarak kültür ve iletişim kavramları açısından tanımlanmaktadır (Kim, 2005: 555-556; Martin & Nakayama, 2005: 26-27). Dolayısıyla, kültürlerarası iletişim olgusunun bütüncül bir biçimde anlaşılabilmesi için içerisinde yer alan kültür ve iletişim kavramlarının tanımlanması gerekmektedir. (MacDaniel, Samovar & Porter, 2009: 7) Kültür ve iletişim bağlamında bir kültür sistemi, sözlü mesajlar ve sözsüz gösterge ile bunlara yönelik yorumlama ve anlamlardan oluşmaktadır. Çünkü kültür, sadece konuşulan dili ve kullanılan sembolleri kapsamayıp, aynı zamanda bu sembollerin sürekli olarak yorumlanmasını içermektedir. Buna koşut olarak, kültür sistemi, bir uyum ve dönüşüm potansiyelini de bünyesinde taşımaktadır (Kartarı, 2001: 15-16). Kültürlerarası iletişim çalışmalarında kültür ve iletişim kavramları arasındaki bağı ise "arasılık" nitelemesi kurmaktadır. "Arasılık" nitelemesi ile kurulan bu bağ, kültürlerarası iletişim araştırmalarının sistemli bir biçimde ilk kez başladığı ABD'de emik ve etik olmak üzere iki yaklaşım üzerinden gelişmiştir (Binark, 2006: 75). Emik yaklaşımda, yalnızca tek kültür, o kültürün içinden bakılarak incelenmekte ve iletişim davranışları da sistem içinde araştırılmaktadır. Bir başka anlatımla, emik yaklaşımda iletişim, incelenen kültürün üyelerinin anladığı haliyle anlaşılmaya çalışılmaktadır. Etik yaklaşımda ise kültür ve iletişim davranışları, dışarıdan ve diğer kültürle karşılaştırmalı olarak incelenmektedir (Kartarı, 2001: 37).

Şekil 2.3: Buzdağı Modeli

Kaynak: Hall, 1959: 60'dan aktaran Ügeöz, 2003: 36.

Şekil 2.3'e göre, kültürlerarası iletişim, herhangi bir yerde, bir kültürün üyesinin başka bir kültürün üyesini etkilemek amacı ile gönderdiği mesajın alınması ile ortaya çıkmaktadır. Tüm iletişim çevrelerinde gerçekleştiği gibi kültürlerarası çevrelerde de insanlar düşünceleriyle, davranışlarıyla, tepkileriyle yönlendirilmekte ve bu durum kulakla işitilmeyen, gözle görülmeyen kültür tabakaları ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda, kültürlerarası iletişim bir buzdağına benzetilebilir. Bilindiği gibi, buzdağının gözle görülen kısmı toplam kütlede sadece %10 ile %15 gibi ufak bir bölümünü oluşturmaktadır. Kültürlerarası ortamlarda, bireylerin kurduğu iletişimi sadece buzdağının görünen kısmı ile değerlendirdiğimizde, kişilerin davranışları, saygılı/saygısız, görgülü/görgüsüz, huylu/huysuz gibi değerlendirilebilmektedir. Aslında, pek çok anlaşmazlık da bu tür indirgemelerden kaynaklanmaktadır. Hatta farklı kültürlerden insanlar bir araya geldiklerinde genelde kendi alışkanlıklarının doğru ve uygun olduğunu düşünürler. Bu tarz iletişim ortamlarında, alışılmışın dışında alışkanlıklar farklı bir kültürün yansıması olarak kabul edilmekten ziyade karşı tarafın zafiyeti, ilgisizliği, yetersizliği veya kurnazlığı şeklinde yorumlanmaktadır (Ügeöz, 2003: 31-37, Hall, 1959: 61-63) .

Kültürlerarası iletişim eğer iletişim, kültür ve dil üçlüsünden ortaya çıkmışsa ortada yeni iletişim modelleri bulunmaktadır. Bu modeller; olguları önceden öngörme (*prognose*), ilişkilerin bilincine varma (*heuristik*), bireysel bakış açılarını uyarlayabilme ve düzenleme (*organisation*), oluşturulan ilişkileri yorumlayabilme (*ökonomie*) ve bulguları nitelik ve nicelik olarak tanımlayabilme (*messung*) olanaklarını sağlamaktadır. Bu bağlamda kullanılmış dile ait kodların tamamı iletişimde birincil rolü üstlenmektedir. Çevirmen veya tercümanlar farklı dilleri konuşanlar arasında köprüsü görevindedir. Tercüman kültürlerarası kurulan bir iletişim esnasında hem iki kültürlülük hem de iki dillilik kabiliyetine sahip bir aracı rolündedir (Fishman, 1980: 12).

Kültürlerarası iletişim; değişik kültürlerin veya alt kültür üyelerinin arasında gerçekleşen iletişim şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımından da anlaşıldığı üzere farklı kültür tabiriyle farklı toplumlar kültürüne değinirken, alt kültür tabirinde ise aynı toplum içinde bulunan diğer kültürlere işaret edilmektedir. Bazılarına göre kültür evrenseldir fakat tek değildir. Bütün toplumlarda farklı kültürlerin olması, hatta fertlerinde o toplumun içinde farklı kültürel yapılar içinde yaşadığını söylemek yanlış olmayacaktır (Tanribilir ve Şen, 2005:131; Yağbasan, 2009:116).

Kültürlerarası iletişim, “güç şartlar altındaki iletişim” olarak da tanımlanmaktadır. Birbirlerinden oldukça farklı gruplardan olan kişiler arasındaki iletişim gerçekten güç şartlar altında meydana gelmektedir. Şartları güçleştiren, iletişim sürecinde her iki grubun farklı bir sembol sistemine sahip olması ve iletişimi sahip oldukları sembol sistemine göre yürütmeleridir. Daha açık bir ifadeyle, iletişime katılan birbirlerinden oldukça farklı gruba/kültüre ait iki yabancı, dilsel, dil-dışı (ötesi) ve/ya da sözsüz alanlarda farklı kodlara ve farklı deneyime ve farklı bilgi depolarına/şemalara sahip olup iletişimi bunlar çerçevesinde oluşturmaya çalışırlar. Bu bağlamda, başarısızlığa uğrayan iletişim ya da yanlış anlama/anlaşmalar, kültürlerarası iletişimin ana problemlerinden biri olarak görülmektedir (Rehbein, 1985: 9).

Farklı toplulukların iletişim şekillerini incelemekte önde tutulan modellerin yaygın olarak kullanılanı Hall (1976)'nın Yüksek Bağlam-Düşük Bağlam modelidir ve iletişimle ilgili çoğu karşılaştırmalı kültür çalışmalarında bu model öne çıkmaktadır (Matveev&Nelson, 2004: 58). Hall (1976), iletişim şekilleri açısından kültürleri, bir tarafta düşük bağlam diğer tarafta da yüksek bağlam olan doğrusal bir düzlem üstünde

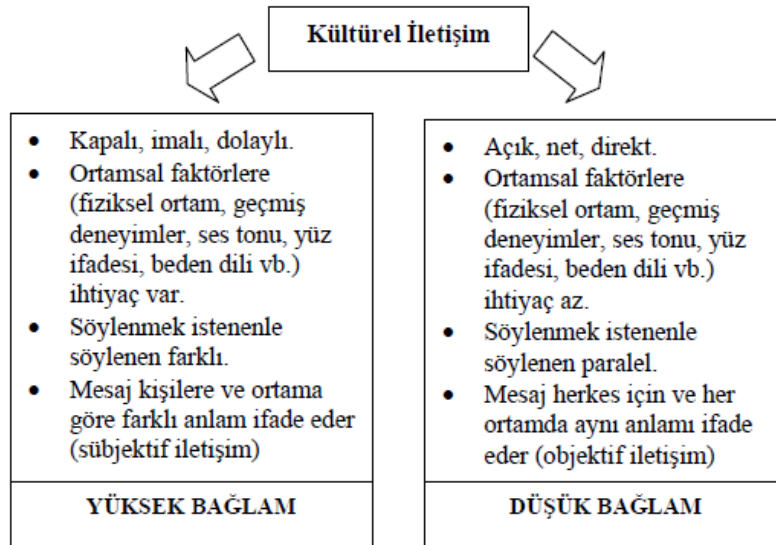

değerlendirmekte ve deneyim, davranış, mimik, bilgi ve vurgular gibi, iletiyi kuşatan koşulları ve çevreleri ifade etmektedir. Bu model, toplumsal uyum, toplumsal bağlar, bağlılık, iletişim ve sorumluluk açısından bir kültürdeki bireylerin diğer bireylerle hangi şartlarda kurduğunu anlama açısından fayda sağlamaktadır (Kim et al. 1998: 96).

İletişim yüksek bağlamlıysa, bilgi birçok bireyde özümsemiş fiziksel göstergeler şeklindedir ve çok azı iletiye yüklenmiştir. İletişim düşük bağlamlıysa yüksek bağlamlının tam tersi şeklinde bilginin tamamı iletinin içine yüklenmiştir. İletişimde ki yüksek bağlamlılık, bilginin fazlaca kısmının bireyde saklanması veya bilginin dış çevrede bulunmasından dolayı, sadece az bir kısım bilginin yazıldığı veya söylendiği bir iletişim şeklini ifade etmektedir. Yüksek bağlam kültürlerinde aktarılmak istenen bilgi, iletinin içinde olmaktan çok iletinin ulaştırıldığı ortamda bulunmaktadır. Hedef kişi, gerçekte iletilmek istenen mesajı anlayabilmek için, mesajın kendinden çok nasıl iletildiğine ve diğer ortam özelliklerine dikkat etmek zorundadır (Erdem, Günlü, 2006:179-180)

Hofstede (1983), iletişimde yüksek bağlamlılığı fazlaca geleneksel kültürlerde, iletişimde düşük bağlamlılığı ise modern kültürlerde görüldüğünü öne sürmüştür. Bu açıdan Düşük Bağlam/Yüksek Bağlam ayrımı modern/geleneksel ayrımı olarak da görülebilir. Ayrıca, Hall (1976) Düşük Bağlam-Yüksek Bağlam ayrımını bireycilik-toplulukçuluk (kolektivizm) ayrımı ile aynı doğrultuda görmektedir. İletişimdeki yüksek bağlamlılık kolektivist kültürlerle, iletişimde düşük bağlamlılık ise bireyci kültürlerle uyum göstermektedir.

Şekil 2.4: Hall’ın (1976) Kültürel İletişimde Yüksek Bağlam-Düşük Bağlam Şeması

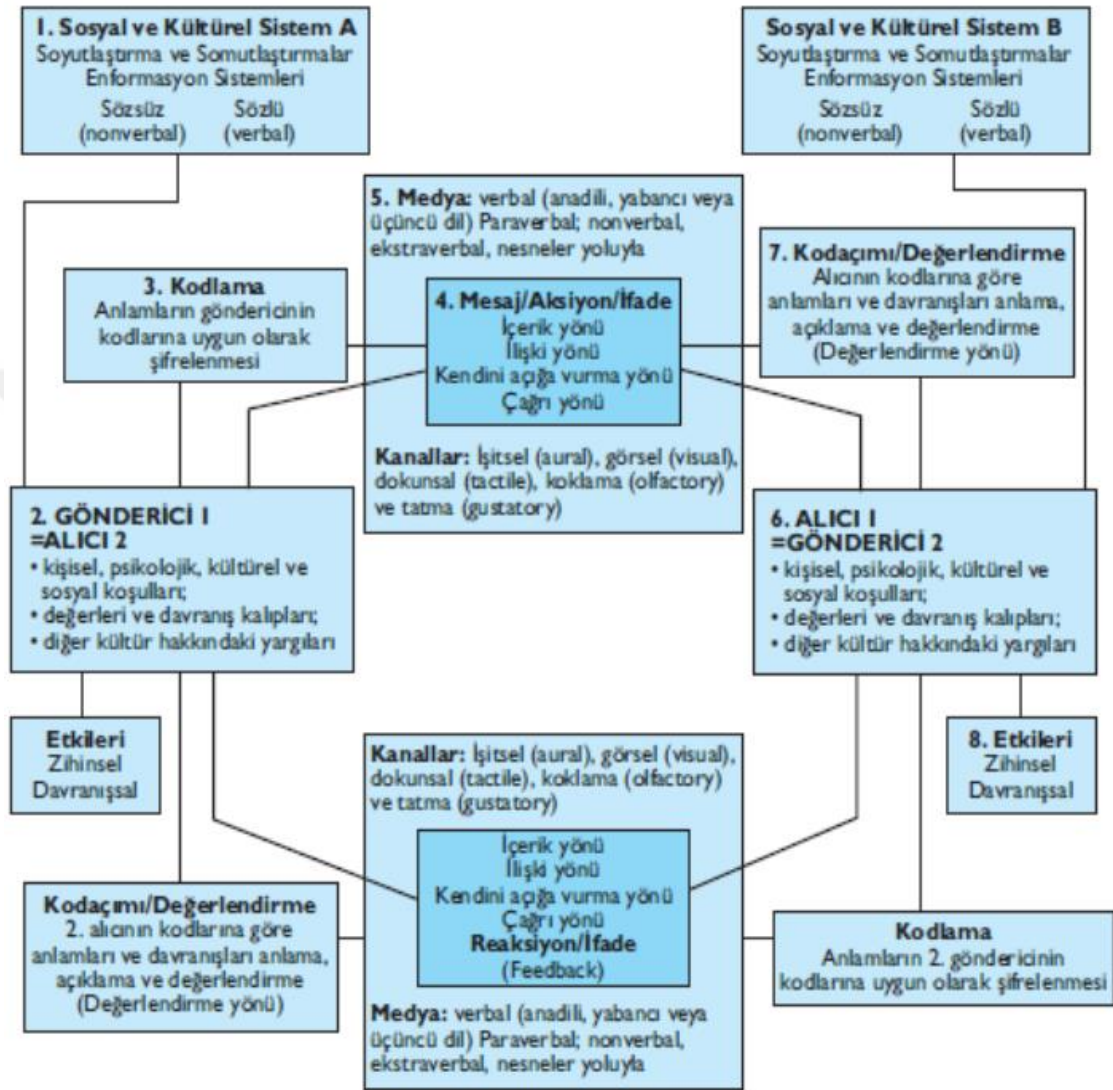

Kaynak: Sargut, 2001.

Kültürlerarası iletişimde yeterlilik, gönderilen iletinin, gönderenin amacına göre kodlanması gerekliliğine ve hedefin algılayabileceği şekilde, başka bir kodlama sisteminin eseri olduğunun fark etmesine bağlıdır. Sosyal yaşamda “iletişimde rutinler” olarak adlandırılan bu davranışları, iletişimde bulunan fertlerin yaşları, cinsiyetleri, eğitim düzeyleri, sosyal konumları veya birbirleriyle olan ilişkileri ve samimiyet dereceleri şekillendirir. Cüceloğlu (2002) göre, iletişim sürecindeki davranış farklılıklarının, kültürlerarası iletişim sürecinde anlaşılama/yanlış anlaşılma veya yanlış yorumlama/yanlış anlama sorunlarını beraberinde getirmesine, bu nedenle ön yargıların oluşmasına, duygusal olarak kırılıp, güvenmeyle sonuçlanacak “iletişim kazalarının” ortaya çıkmasına neden olabilecektir. İçinde yaşanılan dünya çok kültürlüdür ve dünya farklı kültür insanların bir araya gelmesine neden olmaktadır. Aralarında dinsel, dilsel, ırksal, kültür farklılığı ve sosyo-ekonomik yaşam düzeyi farklılıkları olan insanların birbirini anlaması ve hep birlikte etkin/etkili bir şekilde çalışmasına ilişkin problemler meydana getirmektedir. İletişimde bulunan bireyler diğer taraftaki bireylerin iletişime yönelik davranışlarını bilemediği sürece, ifadeleri, tutumları ve davranışları kendi kültürel kurallarına göre anlamlandırmayı seçeceği içindir ki, kültürlerarası ortamlarda iletişim çatışmaları her an ortaya çıkabilecek bir durumdur. (Selçuk, 2005:2). Bu nedenle, sorunların ve ön yargıların yok edilmesine

aracılık edecek yeni olumlu iletişim ortamları yaratmak gerekmektedir (Yağbasan, 2009: 117).

Şekil 2.5: Bireyler Düzeyinde Doğrudan Kültürlerarası İletişim

Kaynak: Kartarı, 2013: 18.

Ekonomik boyutta zenginleşmeyi destekleyen, bilgi teknolojilerindeki ve bilgi sistemlerindeki gelişmelerin, kültürlerarası ilişkileri arttırdığı ve kültürleri birbirlerine yaklaştırarak tek tipleştirdiği savunulsa da küreselleşme farklılıkların daha çok belirginleşmesine sebep olmaktadır. Değişimin hızı geçmişe nazaran artmış ve bireysel, ulusal ve küresel temelde etkilerin ölçülmesinin zorluğu da dikkate alınarak, geleceğin öngörülmesi ve her tip iletişim etkinliğinin planlanması giderek zorlaşır hale gelmiştir.

Teknolojinin hızlı gelişmesi sonucu küreselleşme iletişimde, bütün etkiler ve sonuçları ile karşılaştırıldığında daha da önemli hale gelmektedir. Kültürlerarası iletişimde etkinliklerin, haber almayı, günlük olayların yorumlanmasından, tarihsel olayların açıklanabilmesine kadar geçen anlarda, anında geribildirim sürecini doğurmuştur. Dünyada rastgele bir bölgede gerçekleşen bir olayın tüm hızıyla bütün insanlar tarafından bilinebilmesi olasılığı ve hemen tepkisini verilebilmesi süreci zamansal ve uzamsal olarak sınırların ortadan kalkmasıyla bağlantılıdır (Tanrıbilir ve Şen 2005: 131). Kültürlerarası iletişim, değişik kültür insanlarını kavrama, onların tavırlarını, düşünce ve duygularını çözümüleme yeteneğini geliştirmektedir. Tabii gerçekleşmesi çok da zor olsa ideal olarak da bu kültür çevresine uygun hareket etme yeteneği kazandırılmaya çalışılmaktadır. Kültürlerarası iletişim kabiliyeti, başkasını yani ötekiyi anlama yeteneğini, farklı kültüre saygı duyabilmeyi, kalıcı olunmayan ülkenin kültürüne ilgiyi, esnekliği, toleransı, karşılıklı anlayışı ve dayanışmayı kapsamaktadır (Podzialowski, 2004, 47; Heper, 2010, 16) Kültürlerarası iletişim gün geçtikçe daha önemli hale gelmektedir. Bu durum üç temel sebepten kaynaklanmaktadır. İlk sebep küreselleşme, ikinci sebep çok kültürlülük, üçüncü sebep ise uluslararasılıktır (Erlil & Gymnich, 2007:6).

Bilimsel çalışmalarda ise kültürlerarası iletişim “*cross cultural communication*” ve “*intercultural communication*” terimlerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. İletişim bağlamında çok önemli bir fark olmamakla birlikte, araştırma bağlamındaki bir farklılık vurgulanmalıdır. “*Cross-cultural*” araştırmada, iki ya da daha fazla kültürün belli değişkenler bazında karşılaştırılması yapılırken; “*intercultural*” araştırmada ise iki ayrı kültüre mensup insanların arasındaki aktif etkileşim incelenmektedir. Örneğin, Amerikalı ve Japonları ayrı ayrı inceleyip karşılaştıran çalışmalara “*cross cultural*” olarak tanımlanacak ama bu iki kültüre mensup insanların birbirleriyle nasıl iletişim kuracaklarına ilişkin bilgi vermediği için “*intercultural*” bir çalışma sayılmayacaktır (Matsumoto, 2000: 365-366).

2.3.1. Kültürlerarası İletişimde Kuramlar

Kültürlerarası iletişimde kuramlar geniş sosyokültürel etkenleri göz önünde bulundurarak iletişim zorluklarını açıklamaya sağlamaya çalışmaktadır. Gudykunst, Lee, Nishida ve Ogawa (2005) göre, iletişim kuramında kültürün dâhil edilebileceği üç

yol bulunmaktadır. Birincisi, kültür kurama açık bir şekilde dâhil edilebilir, ikincisi, kuramlar iletişimdeki kültürel çeşitlilikleri açıklamaya çalışabilirler ve üçüncüsü, kuramlar farklı kültürlerden bireyler birbirleriyle etkileşim halindeyken, bireyler arasında ortaya çıkan kültürel örüntüleri açıklamaya çalışmaktadır (Berry&Portinga vd.,çev.ed. Tosun, 2015:363). Bununla birlikte kültürlerarası iletişim alanında kuram oluşturmanın temel zorluğu, bir kültürde geçerli olan iletişim kuramının farklı bir kültürde aynı şekilde uygulanamamasından kaynaklanmaktadır (Kartarı, 2006;44).

Kültürün kurama açık bir şekilde dâhil edildiği kuram olan konuşma kodu kuramı, iletişimsel davranışla ilişkili, sosyal olarak yapılandırılmış sembol ve anlamlar ile öncül ve kurallar sistemidir (Philipsen, 1997;126). Kuram, kültürlerin birbirinden farklılaştığı iletişimsel davranışlar olarak anlamaların vurgulanmasıyla, özneler arası ve sosyal yapısalcı eğilimlerin var olduğunu göstermektedir. Bu önerme konuşma kodunu kültürel olarak farklı bir psikoloji ve retoriğe bağlayarak açıklamaktadır. Dolayısıyla konuşma, bireysel ve sosyal davranışı içeren her şeyin açıklanabileceğini gösteren merkezi bir özellik olmaktadır. İkinci kuram türü ise, sıklıkla kültürel çeşitlilikleri açıklamak için bireycilik-toplulukçuluk gibi değer boyutlarına işaret etmektedir. Örneğin, daha eşitlikçi iletişime karşı sosyal olarak daha baskın iletişim, Hofstede'in güç mesafesi boyutuyla ilişkilidir. Ülkeler arasındaki farklılaşma açısından düşük bağlam kültürleri ile yüksek bağlam kültürleri arasındaki fark, düşük temas kültürleri ve yüksek temas kültürleri arasındaki farka belirli miktarda paralellik göstermektedir. Düşük bağlam kültürlerinde bilginin çoğu gönderilen ileti içinde açıkça üretilmektedir. Son yıllarda bireycilik-toplulukçuluk ile karşılıklı bağımlı benlik ve bağımsız benlik kurgusu arasındaki fark, kültürleri sınıflamada temel parametreler haline gelmektedir. Üçüncü kuram ise, Kaygı/Belirsizlik Yönetimi kuramına atıfta bulunmaktadır. Etkili iletişimi olanaklı kılmak için hem kaygı hem de belirsizliğin yönetilmesi ve belli bir düzeyde tutulması gerektiği yönünde gerçekleştirmektedir. Bu yönetim süreçlerinde, kültürlerarası çeşitlilik bulunmakta ve bu çeşitlilik özellikle bireycilik-toplulukçuluk boyutunda kendini göstermektedir. Bu kuram aynı zamanda misafirlerin kültürlerarası uyumunu da ele almakta, misafirlerin yerel halkla olan etkileşimlerini "bir seri kriz" olarak algılamaları tanımlayıcı bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Ev sahibi toplumdaki insan ve olaylarla baş etmek için belirsizlik yönetimi ve kaygı yönetimi

kültürlerarası uyumun öncülü olarak görülmektedir (Berry&Portinga vd.,çev.ed. Tosun, 2015:363-364).

2.3.1.1. Enformasyon Sistemleri Kuramı

Kültürün sözsüz bileşenlerini açıklamaya ve iletişim üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmak amacıyla geliştirilmiştir. Amerikalı antropolog Edward Twitchell Hall (1914-2009) “*primary message systems*” (birincil bildirim sistemleri) olarak adlandırdığı insan etkinliklerinin bütün insanlarda ortak olduğunu ileri sürmektedir.

Hall (1976), insanların bu temel etkinlikler nedeniyle ortaya çıkan ihtiyaçlarını farklı şekillerde karşılamakta ve sonuçta da farklı kültürel birikimlere sahip olduklarını savunmaktadır. Bu etkinlikler (Hall 1976: 38-42) :

- **Etkileşim:** Hall, bütün canlıların uyarılma yeteneğine sahip olduğunu belirtir bu yüzden uyarılma, canlının çevresi ile etkileşiminin birinci koşulu olarak ortaya çıkmaktadır. Her canlı, evrimleşme derecesine göre farklı karmaşıklıkta uyarıları algılamakta ve yanıt vermektedir. İleri aşamalardaki canlılar için uyarılar, diğerlerinden farklıdır ve söz/semboller yalnız insan için uyarı niteliği taşımaktadırlar. Benzer uyarıları algılayabilen canlılar arasında bir etkileşimden söz edilebilmekte, uyarana verilen tepki karşındaki tarafından algılandığı durumlarda etkileşim gerçekleşmektedir. Hall’un birinci etkinlik sistemi olarak kabul ettiği etkileşim, diğer etkinliklerin gerçekleşmesi için ön koşul olmakla birlikte, etkileşim olmadan hiçbir etkinliğin gerçekleşmesi mümkün değildir. Toplumsal yaşamdan mekânı kullanmaya, geçimini sağlamadan savunmaya kadar bütün etkinlik türleri etkileşim olmadan gerçekleştirilememektedir.
- **Toplumsal Yaşam:** Bütün insanlar topluluklar halinde yaşamakta ancak diğer canlılardan daha karmaşık ve kurumsallaşmış bir toplumsal yaşam sürmektedirler. Toplumsal yaşamın kuralları, kurumları ve davranışları belirleyen normlar kültürden kültüre değişmektedir. Toplumsal yaşam, bireylerin nerede, nasıl davranacaklarını, toplumsal senaryolardaki rolleri de içeren geniş bir kavram olarak ortaya çıkmakta ve bu nedenle toplumsal yaşam bütün insanlar için ortak bir etkinlik olmakla birlikte, kültürden kültüre farklılık göstermektedir.

- **Geçinme:** Tüm insanlar yaşamlarını devam ettirebilmek ve hayatta kalabilmek için bazı koşulları yerine getirmek zorundadır. Temel gereksinmelerin karşılanmasına yönelik etkinliklerin tümü geçinme etkinlikleri adı altında toplanmaktadır. Her toplum, bulunduğu coğrafi koşullar, sahip olduğu mali ve teknolojik olanaklara göre geçinme etkinliklerini şekillendirmektedir.
- **İki cinsiyetlilik:** İnsanlar arasındaki biyolojik farklılıkların toplumsal yaşamdaki yansıması olan etkinlik sistemine verilen addır. Her kültürde erkek ve kadınlar için “uygun” görülen farklı davranış örüntüleri görülmektedir.
- **Mekânı kullanma:** Her canlının uzamsal bir egemenlik sınırı bulunmaktadır. İnsan, en karmaşık canlı varlık olarak mekânı diğer canlılardan daha farklı algılamakta ve kullanmaktadır. Mekânı algılama ve kullanma kültürler arasında da farklılık göstermektedir.
- **Zamanı kullanma:** Doğal zaman insan yaşamının şekillenmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Ancak kültürel birikimlerin artmasıyla insan etkinlikleri doğal zamana göre değil kültürel zamana göre düzenlenmektedir. Bu durum, kültürler arasında zaman algı ve kullanımında farklılıklar oluşmasına neden olmuştur.
- **Öğrenme:** İnsanın doğumundan ölümüne kadar devam eden temel insani etkinliklerden biridir ve bireyin çevreye uyumu için gerekli olan bilgileri edinme sürecini ifade etmektedir. Ancak bu temel etkinlik kültürden kültüre farklı yol, yöntem ve sürelerde gerçekleşmektedir.
- **Oyun:** Yaşamı renklendirmeye yarayan önemli insan etkinliğidir. Her kültürde yaşamın, yerine getirilmesi ya da uyulması zorunlu bütün kural ve koşulları oyun haline getirilmektedir. Ancak oyunların yapı ve biçimi kültürden kültüre değişmektedir.
- **Savunma:** Bütün canlılar içgüdüsel olarak, kendilerini dışarıdan gelecek tehlikelere karşı savunmaktadır. Ancak insan, kendine özgü savunma sistemleri oluşturmaktadır ve benzer sorun alanlarında bile her kültür farklı savunma sistemi kurmaktadır.
- **Maddeden yararlanma:** Her canlı, yaşamını sürdürebilmek için çevresindeki maddelerden yararlanmaktadır. İnsan, doğal yetenekleri yanında bilgi birikiminden yararlanarak çevresindeki maddeleri yararlanabileceği hale

getirmektedir ve her kültür maddeyi farklı şekillerde kullanmakta ve onunla ilgili farklı soyutlaştırmalar yapmaktadır

2.3.1.2. Kültürel Boyutlar Kuramı

Kültürel farklılıklar kendilerini çeşitli şekillerde göstermektedir. Bu farklılıkları sınıflandırmak amacıyla, birbiriyle bağlantısı olan dört kategori belirlenmiştir; bunlar semboller, kahramanlar, ritüeller ve değerlerdir. Bu kategoriler soğan kabuğu modeli adını almakta ve en üste semboller, onun altına kahramanlar, kahramanların altına ritüeller ve merkeze değerler yerleştirilmiştir. Semboller, aynı kültürün üyeleri tarafından tanınan ve belirli anlamlar taşıyan kelimeler, resimler, jestler ya da nesnelere anlatılmaktadır. Kahramanlar ise, ister canlı ister ölmüş olsun bir kültürde verilen niteliklere sahip örnek davranışları gösteren kişiler olarak ortaya çıkmaktadır. Ritüeller, belirlenen amaca ulaşmada pek etkili olmasa da bir kültürde toplumsal gereklilik ifade eden uygulamalardır. Selam verme, dini ve resmi törenler v.b. katmanın merkezinde yer alan değer kavramı ise, kültürün merkezini oluşturmaktadır. Belirli durumlarda tercih edilen eğilimler “değer” kavramı ile ifade edilmektedir. Değerler iyi-kötü, kirli-temiz, çirkin-güzel gibi kavramların ayrımını yapabilmemize olanak sağlar (Hofstede, 1983: 57-59) .

2.3.1.3. Değer Yönelimleri Kuramı

Değer Yönelimleri Kuramı da, diğer kuramlar gibi insanların müşterek problemlerinin çözülmesine yönelik ve insanların faaliyetlerini yönetmesini sağlayan ana ilkeleri tespit ederek, insan davranışını anlayabilmeyi amaç edinmektedir. Kluckhohn ve Strodtbeck (1961) değer yönelimlerini incelerken üç noktaya değinmektedir;

- Tüm kültürlerde üyeler sınırlı sayıda insani probleme çözüm üretmelidir.
- Bulunmuş çözümler çeşitli olmalıdır.
- Prensipite tüm kültürlerdeki çözüm yolları biliniyor olsa da, her kültür üyesi belli olan çözüm yolundan yararlanmalıdır.

Kurama göre; insanların ortak problemini çözebilmek için tüm kültürlerin cevap vermek zorunda olduğu temel sorular bulunmaktadır. İnsanın insana yönelimi bu kurama göre insanların kalıtımsal karakterlerin varlığına inanmasına dayanmaktadır.

İnsan doğasını üçe ayırmak mümkündür: iyi, kötü, iyi ile kötünün karışımı ya da “nötral”. İnsan-doğa yönelimi ise doğanın üstünlüğünü kabul etmek, doğayla uyum içinde yaşamak ve doğaya hâkim olmaktır. Zaman yönelimi insan yaşamının zamansal odağının nerede olduğunu belirlemektedir. Bazı kültürler daha çok geçmişe, bazıları bugüne bazıları ise geleceğe yönelik olarak ortaya çıkmaktadır (Kartarı:2006;103-105).

2.3.1.4. İletişimsel Eylem Kuramı

Habermas (1979) insanın hayatındaki eylemleri iki ana gruba ayırmaktadır. Bunlardan ilk grubu; insanın doğayı kullanması ve başka insanlardan faydalanabilmek için onlara hâkim olma, insanlardan üretimin gücü olarak faydalanma eylemini içinde barındıran amaçsal-ussal eylemlerin varlığı olduğunu anlatırken; ikinci grupta ise, insanların toplumsal hayatta başka insanlarla olan ilişkilerinin temelini oluşturan iletişim eylemlerinin gruplanması şeklinde ifade etmiştir. İletişimin ortaya çıkardığı eylemler, karşılıklı onaya dayanmakta ve eşgüdümleyici eylemlerle başlangıçta belirli olamayan; belirsizliğin olduğu durumlarda ise durumu aydınlığa çıkarmayı hedefleyen ve ikna etmeye yönelik tartışmalar şeklinde açıklanmaktadır. Bu model, kültürlerarası anlama sürecine uygulanabilecek şekilde genişletilebilir. Çünkü kültürlerarası iletişim, birbirine yabancı olan iki toplumsal dünyanın oluşturduğu bir ortamda gerçekleşmektedir. İletişimin içinde olan değişik kültür bireylerinin arasında ifadeye yönelik davranışların sergilenmesi sadece her iki tarafta da diğer bireylerin kapsayan kültürel ilişkileri bilişsel olarak anlaması, onaylaması ve kendi kültürel bağlamında yabancı davranışa eleştirel ilgi kurması gerekmektedir. Sadece bu şekilde farklı kültürlerden gelen bireyler arasında amacına ulaşan iletişim davranışlarının gerçekleşebileceği ortak bir kültür oluşturulabilecektir.

İletişim kültür tanımlanmasının merkezindedir. Kişinin sembolik faaliyetiyle sembolik çevresi arasındaki ilişki önemlidir. Habermas’a göre; dünya hareket eden canlılardan ve hareket etmeyen nesnelere oluşmaktadır. Nesnelere algılanabilen ve manipüle edilebilen yapıya sahiptir. Toplum, kişiler arası ilişkileri, kurumları/örgütleri, gelenekleri veya kültürel değerleri ifade ederken; bireylerin iç dünyası kişinin öznelliğini ortaya çıkarmakta; duygular, amaçlar, diğer kişileri dışarıda bırakarak ve kendine kişisel alan yaratarak iletişimin etkinliğini ve doğruluğunu saptamaya yardım etmektedir. Dil, konuşanın niyetine / gramere, semantiğe ve söz dizemleri ilkelerine

uyarak kavrama ihtiyacını içermektedir. Her başarılı iletişim etkinliği için (Habermas, 1979:188):

- Var olan durumlar toplamı olarak dış dünya,
- Belli bir toplumda meşru olarak sayılan ve kurallarla yürütülen kişilerarası ilişkilerin tümü olarak sosyal dünya,
- Amaçlı tecrübelerin toplamı olarak kişinin özel iç dünyası arasında üç katlı bir ilişki vardır

2.3.2. Kültürlerarası İletişimi Engelleyen Faktörler

Kültürlerarası iletişim, gerek aynı kültürün üyelerine ve gerekse başka kültürlerin üyelerine anlamın sözlü ve sözlü olmayan metotlarla iletilmesiyle ilgili bazı potansiyel engelleri içermektedir (Mor, 2005:176). Her şeyden önce iletişimin farklı kültürel bağlamdan gelen ya da konuşan insanlar arasında gerçekleştiği ve bu nedenle, içinde bulunulan kültürün iletişim sürecine etkisi dikkate alınmalıdır. Nasıl bir insanın kültürü onun iletişimini etkiliyorsa, farklı kültürlerin de kendi üyelerinin iletişim biçimlerini farklı şekillerde etkilemesi kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla bu durum, kültürlerarası iletişim süreci içerisinde ortaya çıkan engeller konusunda temel bağlantı ve çözümleme noktasını ortaya koymaktadır (Oğuz, 2002: 25).

Hall (1976), insanın kendi kültürünün esiri olduğunu gözlemlemiştir. İnsanlar, başka kültürlerin kelimelerini ve eylemlerini de bireysel olarak kendi kültürlerine göre yorumlamakta ve bu durum kültürlerarası iletişimi anlamada en büyük engel haline getirmektedir. Farklı kültürlerde çalışmalar ilerledikçe, bir birey çok sayıda farklı sözsüz iletişim, farklı bir sözel stil ve farklı dilin dâhil olduğu çeşitli iletişim yaklaşımlarıyla yüzleşmektedir (Francesco, 2005: 78-79).

Farklı kültürlerde bulunan insanlar arasındaki iletişimi engelleyici bir işlev görebilen ve bu süreçte yanlış anlamalar ile anlaşılmalara yol açabilen altı faktörden söz edilmektedir. Bu faktörler; dil farklılıkları, sözsüz iletişimde yanlış yorumlamalar, normlar ve roller, önyargı ve stereotiplerin varlığı, benzerlik varsayımı, etnomerkezcilik ve yüksek kaygı olarak sıralanabilir (Bekiroğlu, 2011: 34).

2.3.2.1. Dil Farklılıkları

Dil kavramsal olarak, sözlü ve yazılı işaretlerden oluşan ve insanları diğer canlılardan ayırt eden simgelere dayalı bir iletişim sistemidir. Belirli normlarla yönetilen bu sistem esasen fazla sayıda nedeni olmayan işareten oluşmaktadır. Bu işaretlerin bir dil grubunun tüm üyeleri için ortak bir anlamı bulunmaktadır (Mutlu, 2012: 77) Bu bağlamda, farklı diller içerisinde yer alan sembollerin yani kelimelerin anlamlarının bütünüyle paylaşılması, hem iletişim hem de kültürlerarası iletişim sürecinde insanların karşısına ciddi bir engel ve güçlük olarak çıkmaktadır. Bunun da ötesinde, aynı dili konuşan insanlar arasında bile her kelimenin anlamının aynı şekilde paylaşılması söz konusu olmaktadır (Jandt, 1998: 142). Bu unsurların tümündeki farklılıklar, kültürlerarası iletişim sürecinde de zorluklar ortaya çıkarmaktadır.

Bireyler, çok kültürlü iletişimde başarılı olmak için dil bariyerleriyle, tanıdık olmayan uygulamalarla, gelenekler ve sözlü ve sözsüz iletişim stillerindeki kültürel değişimlerle başa çıkmak zorunda kalmaktadır (Rodgers&McGovern, 2002:610). Dil farklılıkları ve problemleri ekseninde her dilin kendine özgü farklı biçimleri bulunması sebebiyle de niyetlerin yanlış yorumlanması, karmaşıklık, küstahlık ve samimiyetsizlik gibi değerlendirmeler ortaya çıkabilmektedir (Barna, 1998: 180). Ayrıca, grupların diğer gruplardan kendilerini ayırt edebilmelerinin ve böylelikle kimliklerini sürdürebilmelerinin temel yolunun konuşulan dilden geçiyor olmasıdır. Örneğin göçmen gruplar, kendi kültürel miraslarını ve kimliklerini, ev sahibi olan kültür içinde anadillerini kullanmalarına ve bunu çocuklarına öğretmeleri aracılığıyla sürdürmektedirler (Neuliep, 2006: 272).

2.3.2.2. Sözsüz İletişimde Yanlış Anlamalar

Sözsüz iletişim, kelimelerin kullanılmadığı bedenin özellikle jest ve mimiklerle kendini anlattığı iletişim biçimidir. Her kültürün farklı beden dili kullanımı bulunmaktadır. Sözsüz iletişim ve kültürün her ikisi de öğrenilmekte, nesilden nesile aktarılmakta ve anlamların paylaşımıyla birbirlerine benzemektedir. İnsan bedeni sözsüz iletişimin kaynağıdır. İletiler, genel görünüş ve giyim, vücut hareketleri (beden dili), mimikler, göz kontağı ve konuşma dışı iletişim yoluyla karşıya aktarılmaktadır (Samowar, Porter &McDaniel, 2007:227). Sözsüz iletişime yönelik farkındalık, sadece

hayatta kalma açısından değil, diğer insanların düşüncelerini, duygularını ve gereksinimlerini anlayabilmek için de önemli bir role sahiptir (Calero, 2005: 1, 5).

Sözlü olmayan iletişim engelleri, kültürlerarası iletişimde vücut dilini, hareketleri, mimikleri ve duruşu aynı zamanda kişisel süslenme ve fiziksel ortam gibi unsurları içermektedir (Mor, 2005:179). Sözsüz iletişimin içerdiği çok önemli bir nokta ise kültürel mekân kavramıdır. Kültürel mekân; kültürel anlamların üretildiği, insanın büyüdüğü, yaşadığı yer ve kimliğinin biçimlendiği ortamdır. Dolayısıyla, sözsüz iletişim ve onun içinde gerçekleştiği ortam açısından kurallar çeşitlilik göstermekte ve sözsüz iletişim, kültürden kültüre değişiklik göstermektedir (Martin & Nakayama, 2005: 149). Uygulayıcıların çoğu, öncelikle belli kültürel farklılıklara dil üzerinde odaklanma eğilimindedir. Sözsüz iletişimdeki farkındalık hedef kitleyle ilişkilerde yanlış anlaşılmalara hafifletmeye yardım edebilir. Benzer bir şekilde retorik stratejilerdeki çeşitlilik, uygulayıcıların sunumlarını daha inandırıcı kılmakla birlikte farklı kültürel durumlarda mesajın niçin belirli bir kısmının daha inandırıcı olabileceğini anlamada yardımcı olacaktır (Zaharna, 2000: 94).

Kinesics davranış veya kinesic duruş, el-kol-baş hareketleri ve yüz hareketlerinin dâhil olduğu vücut hareketleri aracılığıyla iletişimdir. Örneğin, gülümseme genellikle mutluluk ve memnuniyeti göstermekte fakat Asyalılar için utanma ve rahatsızlığın işareti olabilmektedir. Amerika'da göz kontağı iyi bir iletişimciye işarettir, Orta Doğu'da başarılı iletişimin unsurudur fakat Çinliler ve Japonlar için güvensizliğin göstergesidir (Francesco, 2005: 76). *Proxemics*, kişisel veya işte iletişim kurmak için alanın kullanımınıdır. Kişilerin rahat hissettikleri mesafeler kültürlerde farklılık göstermektedir. Güney Amerikalılar, Güneyliler, Doğu Avrupalılar, Orta Doğulular iletişimde yakın mesafeyi tercih ederlerken buna karşın; Asyalılar, Kuzey Avrupalılar ve Kuzey Amerikalılar başkalarıyla yakın mesafede ayakta durmayı istememektedirler. Bu davranışlar, kültürün genel eğilimleri olan yüksek ve düşük temasla ilgilidir (Francesco, 2005: 77).

2.3.2.3. Benzerlik Varsayımı

Kültürlerarası iletişimde benzerlik varsayımı, kültürlere ilişkin davranış, söyleyiş, bilgi ve tavır olarak farklılık yerine bu konulardaki benzerliğin varsayılması anlamına gelmektedir (Barna, 1985: 333). Kültürlerarasında benzerlik varsayımı, bir

kültürün özgün ve farklı yönlerinden habersiz kalınmasına ve bunların silinmesine yol açmaktadır. Örneğin, bilgi sahibi olunmayan farklı bir kültürün üyesi ile karşılaşıldığında farklılıkların bulunmadığını varsayarak, insanların sadece kendi kültürlerini temel alarak davranmalarına neden olmaktadır. Bu açıdan, her kültürün belirli düzeylerde ve derecelerde, farklı ve özgün olduğunun dikkate alınması gerekmektedir. Konuya başka açıdan bakıldığında ise, benzerlik varsayımının tersi de farklı kültürler içerisinde paylaşılan ortak noktaların gözden kaçmasına yol açabilmektedir. Bununla birlikte, en makul çözüm; geleneklerin, adetlerin, örflerin, davranış biçimleri ve alışkanlıkların vb. her kültürde ve her yerde aynı ya da farklı olduğunu varsaymak yerine bunların ne olduğunun sorulması olarak değerlendirilmektedir (Jandt, 1998: 51-52).

2.3.2.4. Önyargı ve Stereotipler

Önyargı kavramı, etimolojik olarak Latince’de “önceden” anlamındaki “prae” ile “yargı/hüküm” anlamına gelen “judicium” sözcüklerinden oluşan “praejudicium” isminden türemiştir. Bu doğrultuda, önyargı; esneklikten yoksunluğu, katılığı, dogmatizmi ve dar görüşlülüğü karakterize eden inanç, kanaat ve tutumlara işaret etmektedir (Murji, 2003: 227). Önyargılar hiç şüphesiz kültürlerarası iletişime negatif etkide bulunmaktadır. Önyargıların içinde fazlaca yapılan genelleme, eksik olma özellikleri gösterdiği için aşırı derecede bireysellik barındırmaktadır. Dolayısıyla kültürlerarası iletişimde anlamda kaymalar, önyargılar, kalıp yargılar ve hatta ayrımcılık gibi karşımızda bulunan kişinin yok sayılmasına neden olmakta ve etkili iletişimi kurulmasını engellemektedir (Işık, 2012: 92). Kültürlerarası iletişim için son derece etkili bir bariyer olan önyargı hakkında yazılan en önemli eserlerden biri olan “The Nature of Prejudice” kitabında Gordon Allport (1954), etnik önyargı hakkında bazı anekdotlar vererek, bu konuda iki temel içeriğe dikkat çekmektedir. Kitaba göre, etnik önyargının iki temel içeriğini; “düşmanlık ve yadsıma” ile “düşmanlığın temeli olarak bir grup üyeliğinin hedef alınması” oluşturmaktadır (Fishbein, 2002: 2).

Stereotipler Bausinger’e (1988) göre, değişimlere göreceli olarak direnen, sınamalardan kaçan eleştirisiz genellemelerdir. Stereotip, bilimsel olmayan bir düşüncenin bilimsel adı olarak tanımlanmaktadır. Bergler ve Six (1972) ise, stereotipleri çevrenin anlaşılma sürecinde karar vermenin kolaylaşması işlevine sahip, merkezde

kemikleşen, şematik ve fazla miktarda yanlışlık içeren bilişsel form olarak nitelendirmektedirler. Stereotip, çevreyi bireysel kanaat ya da koordinat sistemine asimile etmenin ön şartıdır (Kartarı, 2006: 214). Stereotiplerin üç işlevi bulunmaktadır. Bu işlevler; bilişsel, psikodinamik ve sosyokültürel işlevlerdir. Bilişsel işlev, insanın kendisine gelen enformasyondan işleyebileceği miktarın sınırlı olduğunu ve bu nedenle, karmaşık bir yapıya sahip olan dünyanın üstesinden gelebilmek için stereotiplerin biçimlendirildiğini ortaya koymaktadır. Böylelikle stereotiplerin, gelen enformasyonun kontrol edilebilir/yönetilebilir boyutlarda tutulmasına yardımcı olmak ve sosyal dünyanın tahmin edilebilirliğine dair bir his vermek suretiyle bilişsel açıdan ekonomik bir işlev gördüğü değerlendirilmiştir yapılmaktadır. Psikodinamik işlev açısından stereotipler ise, bireyin benlik savunma mekanizmaları için çeşitlilik sağlayan araçlar olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla, diğer grupların üyelerine yönelik olarak üretilen stereotipler, insanların kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamak ve diğer gruplardan insanlar tarafından daha az tehdit edilmiş olmaktadır. Sosyokültürel işlev ise stereotiplerin sosyal ve kültürel faktörlerden nasıl oluştuğu üzerinde durmaktadır. Sosyokültürel işlev, topluluk kuralları bağlamında üretilen stereotiplere işaret etmekte ve sosyokültürel işlev kapsamında stereotiplerin insanların kendi sosyal ve kültürel iç grupları ile özdeşleşmelerine ve bunlara uyum sağlamalarına yardımcı olmak şeklinde bir sosyal işlevi olduğunu açıklamaktadır (Snyder&Miene, 1994: 36-37, Bekiroğlu, 2011: 36-37).

Katz (1933), Braly'ın (1935), Bayton (1941), Gilbert (1950), Karlins, Coffman ve Walters (1967), Brigham, (1971) ve Tajfel, (1978) yapmış oldukları çalışmalarda stereotipler hakkında varılan şu sonuçlara varmışlardır (Harlak, 2000: 48-49) :

- Büyük insan topluluklarının ortak birkaç niteliğe, yani stereotiplere dayandırarak göstermeye yönelik bir hazırlık ve bir eğilim bulunmaktadır.
- Büyük insan topluluklarına yönelik stereotipler değişime karşı direnç göstermektedir. Stereotiplerin değişim göstermeleri sosyallığın, politikaların ve ekonominin değişimine yanıt olarak karşımıza çıkarken bu değişimin çok yavaş gerçekleştiği görülmektedir.
- Stereotipler insanların küçük yaşlarında, stereotipin işaret ettiği topluluk hakkında net bilgiye sahip olmadan önce öğrenilmektedir.

- Stereotipler, topluluklar arasında sosyal yönden gerilimler oluştuğunda fazlaca kullanılırlar ve düşmanlık eğilimini meydana getirmektedirler.
- Stereotipler, düşmanca eğilimlerin azalma göstermesinde sorun oluşturmazlar. Fakat düşmanlık fazlaştığında sorunlarda çoğalmaktadır.

2.3.2.5. Normlar ve Roller

Hemen her kültürde “olumlu” ya da “olumsuz” davranışlarla ilgili düşünceler, belirlenmiş kurallara göre düzenlenmiş ve buna norm adı verilerek davranış modelleri oluşturulmuştur. Normlar, içinde bulunulan kültürün ve bu kültür mensuplarının hangi davranışı sergilemesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Normlar örflerle, adetlerle ve sosyal alışkanlıklar çerçevesinde incelenmektedir. Bu grupta kendi içinde, teamüller, ananeler, gelenekler, görenekler ve moda gibi alt unsurlardan oluşmaktadır. Kültürlerarası iletişim bağlamında önem taşıyan unsur, toplumların uzunca süreler değişikliğe uğramadan koruduğu ve yeni kuşaklara ilettiği normlar, örfler ve adetler olarak ortaya çıkmaktadır (Kartarı,2006:202-203). Toplumsal sistemlerin yapısal unsurları içinde yer alan normlar, sosyal hayatta insanların ve grupların hareketlerini belirli kurallara ve otoriteyi işaret eden standartlara göre düzenlenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla normlar; bir kural, standart hareket ve faaliyet için bir örnek teşkil etmektedir. Diğer taraftan, bir toplumun kültürü de büyük ölçüde normlardan oluştuğu için normlar, arzu edilen ya da beklenen tavır ve hareketi belirten kültürel bir tarif niteliği de taşımaktadır ve bir toplumun ve kültürün üyelerine belirli durumlarda nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda yön vermektedir (Dönmezer, 1999: 229-230).

Rol kavramı, bireylerin gruplar içinde var olabilmek için gösterdiği tavır, davranış, tutum ve görevlerin tamamına verilen addır (Mutlu,2006:262) ve bireylerin sosyal statü ya da çeşitli kurumlar içindeki konumları itibariyle kendilerinden beklenen davranış örüntüleri ya da bir dizi davranış seti olarak tanımlanmaktadır (Demir ve Acar, 1998: 241). Bir başka anlatımla, roller, davranışsal beklenti modelleri oluşturmaktadır. Rollerin, kültürlerarası iletişim ve etkileşim sürecinde etkili olduğu boyut ise söz konusu davranışsal beklenti modelleri ya da davranış örüntülerinin kültürden kültüre değişiklik göstermesidir (Kartarı, 2001: 182-183). Gudykunst’a (1984) göre, rol ilişkilerinin kültürden kültüre değişen dört önemli boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlar (Kartarı, 2006: 206) :

- Rol ilişkisinin bireysellik derecesi,
- Etkileşime katılanların davranışlarından beklenen resmiyet derecesi,
- Bireyler arasında rol ilişkisini etkileyen hiyerarşi derecesi,
- Kabul edilebilen ideal rolden sapma derecesi.

2.3.2.6. Etnomerkezcilik

Etnomerkezcilik kavramı, ilk olarak 1906 yılında W. Graham Sumner tarafından kullanılmıştır. Sumner (1906) etnomerkezciliği, insanın kendisinin ait olduğu grubun her şeyin merkezine koyması ve bunun dışında kalan diğerlerinin söz konusu gruba göre ölçülmesi ve değerlendirilmesi olarak tanımlamaktadır. Gelenekler de tüm içsel ve dışsal ilişkileri kapsayan bu olgu ile örtüşmektedir. Her grup kendi gururunu büyüterek, üstünlüğü ile övünmekte, kendi kutsallıklarını yüceltmekte ve bununla birlikte, yabancılara ya da dış gruptan olanlara küçümseyerek bakmaktadır. Ayrıca, etnomerkezcilik ile ilgili ortaya çıkan en önemli durum ise, insanların kendilerine özgü olan ve diğer kültür ya da gruplardan farklılaşan gelenekler içerisindeki her şeyi abartmaya ve yoğunlaştırmaya sürüklenmesi olarak kendini göstermektedir (Bekiroğlu, 2011: 30). Etnomerkezcilik, insanın kendi kültürünün üstünlüğüne inanması üzerine kurulmuş ve dâhil olunan kültürün ya da grubun her şeyi, tutarlı ve mantıklı olarak kabul edilmesi olarak adlandırılmıştır (Jandt, 1998: 52). Kültürlerarası iletişim açısından etnomerkezcilik, bilinç dışı bir biçimde başka grupları, kendi grubunun penceresinden değerlendirerek bu değerlendirme esnasında kendi kurallarını temel olarak görme eğilimi şeklinde tanımlanmaktadır. Yabancıların aşağı olarak görülmesiyle bağlantılı olan etnomerkezci yaklaşım kendini beğenmişlik olarak ortaya çıkmakta ve iletişime en çok zarar veren davranış kalıbı haline gelmektedir. Tutumlar bireylerin diğer bireylerle kurduğu iletişimi etkilemektedir. Lukens (1978) etnomerkezci mesafeyi üç aşamada incelemektedir (Kartarı, 2006: 208-210) :

- İlgisizlik mesafesi, birey iletişime katılan yabancıyla arasına kendi kültürel ölçüleri içinde ilgi göstermediğini,
- Sakınma mesafesi, yabancıyla yoğun etkileşimde bulunma riskine girmeme davranışını,
- Aşağılama mesafesi, yabancıya karşı düşmanlık duygularını ve ona değer vermediğini gösterecek derecede mesafe bırakılması şeklinde gerçekleşmektedir.

Etnomerkezcilik ve iletişim ilişkisi açısından bakıldığında; etnomerkezcilik olgusu, ürettiği algılama ile farklı kültürlerden ya da gruplardan diğer insanların yanlış algılanması ve değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Bu süreçte kişiler, dâhil oldukları grubun içinden hayata baktıkları kendi pencereleri aracılığıyla diğer kişiler için anlamlı ve işlevsel görünen şeyleri yanlış bir biçimde çarpıtmaktadır (Kim&Hubbard, 2007: 225).

2.3.2.7. Yüksek Kaygı ve Belirsizlik

Farklı kültürlerin insanları arasındaki iletişim göreceli olarak belirsizlik içermektedir. Bu belirsizlik karşıdaki kişiyi anlama, anlatma ve anlaşabilme becerisiyle ilgilidir ve kaygıyı oluşturmaktadır. Yabancıların ne düşündüklerini, nasıl tepki vereceklerini tahmin etmek zordur. Farklı kişilerin tutumları, duyguları ve inançları konusundaki bilinmeyenler bilinenlerden her zaman daha fazla olduğundan, onların davranışlarını açıklamak ve anlamak kolay olmayacaktır. İnsanlar, özellikle farklı oldukları diğer insanlarla daha yoğun etkileşim içinde olmak istediklerinde ve iletişimde potansiyel faydalar gördüklerinde bu belirsizliği azaltmak istemektedirler. Farklı insanlarla ilgili bilgiye ulaşarak belirsizliğin ortadan kaldırılması üç yolla gerçekleştirilmektedir: Gözlem yapmak, daha önceden çeşitli bilgi kaynaklarından (ikincil kaynaklar) bilgi toplamak ve farklı olan kişilerle direk temas kurmak ve onlara soru sorarak bilgi edinmektir (Barutçugil, 2011: 136).

Kaygı; tehdit edici, endişe verici ya da tehlikeli olarak algılanan bir durum veya uyarana karşı yanıt olarak ortaya çıkan rahatsız edici düşünceler, hoş olmayan duygular ve fiziksel değişiklikler içeren bir duygu olarak tanımlanmaktadır (Esses, Semanya& Stelzl, 2004: 139). Kaygı, belirsizlikle eşdeğerde etkiye sahip olan bir durumdur. İnsanlar, farklı kültürlerden ya da yakın ilişki içinde olunmayan anlamında diğerleri ile iletişim kurduklarında kaygıyı belli düzeylerde yaşamaktadırlar. Diğerleri ile iletişim ve etkileşim sürecinde deneyimlenen kaygı, genellikle olumsuz beklentiler içinde olunmasından kaynaklanmaktadır (Gudykunst & Nishida, 2001: 59-60). Belirsizlik, bireyin kendisinin ve karşısındakinin nasıl davranabileceğini tahmin edememesi, kaygı ise ne olabileceği konusunda rahatsızlık, endişe ve gerginlik duyulması halidir. Kaygı bilişsel bir süreç değil, duygusal bir tepkidir. Belirsizlik ve kaygı her zaman birlikte azalıp birlikte artmaz. Belirsizlik azalırken kaygı seviyesi yükselebilir. Kaygının

azaldığı durumlarda ise belirsizlik çoğalabilir. Kaygının yüksek olduğu durumlarda etkin bir iletişim kurabilmek için bilişsel olarak kaygı seviyesinin azaltılması gerekmektedir (Kartarı, 2006: 211-213).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK-KİMLİK VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM
ARASINDAKİ İLİŞKİLER**

3.1. ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Küreselleşme ve küreselleşmiş bir işgücü, popüler medya ve örgütsel araştırmalarda yaygın bir konu haline gelmiştir. Organizasyonlar kendi çevrelerinin ötesinde farklı çevreleri ve toplumları anlamaya, zenginleştirmeye ve sermayeleştirmeye önem vermektedir. Özellikle, çok uluslu şirketler, düşük işçilik maliyetleri ve teknik uzmanlık merkezleri için yeni pazarlara erişmek için “küreselleşmeye” uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bunu yaparken, genellikle dünya genelinde uzayan işbirlikçi ekipler yaratmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Yurt içi ekipler, yetenek boşluklarını doldurmak için dünyanın her köşesinden gelen uzmanlarla daha çeşitli hale gelmektedir (McGinty, 2011; 3-4). Kültürler, ulusal sınırların çözüldüğü ve farklı kültürlerin birbirleriyle teknolojiyle birlikte sınırsız bir çevrede değişimi yönetebilme yeteneği geliştirmesiyle beraber, çapraz kültürel yeterliliği kurumsal bir perspektiften değerlendirmekte ve kültürel yeterliliğin kurum içi gruplar arası dinamiklerin yönetilmesine yönelik yollar sunduğuna inanmaktadır. İşyeri çeşitliliğini kapsayan kültürel yeterlilik tanımı, bir sistemde, ajansta veya profesyoneller arasında bir araya gelen uyumlu bir davranış, tutum ve politikalar seti ve sistem, ajans ve bu profesyonellerin kültürlerarası durumlarda etkili bir şekilde çalışabilmelerini sağlamaktadır. Bu tanım, organizasyon üyeleri arasında kültürler arası yetkinliklerin geliştirilmesi için stratejiler geliştirme, eyleme geçme ve değerlendirme prosedürleri oluşturma konusunda personel ve liderleri kapsamaktadır. Bireyler kültürlerarası yeterlilik gelişiminin temel boyutudur. Gelişim, ancak kendi kendine ilgiliyse, bu tür yetkinliklerin ihtiyacı için coşkulu ve motive olmuşsa mümkün olmaktadır (Spitzberg& Changnon, 2009; 8).

Çok kültürlü kişiliğin uygulanabilirliği ve kültürlerarası etkinliği gibi konuları kapsayan yapısı, sınır ötesi araştırmalarda önemli bir odak noktası olmuştur (Ponterotto et al., 2007; 117). Modern küreselleşme, psikoloji alanında, özellikle de örgütsel psikoloji alanında, kültürel yeterliliğe artan bir ilgiyi, çok kültürlü kişiliğin çeşitli yönlerinin geliştirilmesini teşvik etmektedir. Yabancı kültürlerle uyum yeteneği olan ve hatta uyumunu geliştirebilen çokuluslu etkili göçmenlerin değerlendirilmesi ve tanımlanması için önemli araştırmalar yapılmıştır (Aycan, 1997; Shaffer vd., 2006; 99)

Çok Kültürlü Kişilik Anketi (MPQ) (Van der Zee, Van Oudenhoven, 2000;300), sivil toplumlarda ve işletmelerde sıklıkla kullanılan çok kültürlü kişiliğin iyi-doğrulanmış, sürekli temelli bir ölçütüdür. MPQ, beş farklı alandan (kültürel empati, açık görüşlülük, duygusal denge, sosyal girişkenlik ve esneklik) oluşmaktadır. Kültürel empati, bir kişinin düşünceleri, duyguları ile empati kurma ve farklı kültürel geçmişlerden gelenlerin sakıncalı olma yeteneğini tanımlar. Açık görüşlülük, bireyin farklı gruplara, değerlere ve kültürel normlara yönelik açık, önyargısız bir zihniyete sahip olma eğilimini göstermektedir. Sosyal Girişkenlik, sosyal durumlara aktif olarak yaklaşma ve doğrulayıcı olma eğilimini tanımlar. Duygusal denge, yüksek stres durumlarında güçlü duygusal tepkiler sergilemenin aksine sakinliği sürdürme eğilimini gösterir. Son olarak, esneklik yeni, bilinmeyen durumlara uyum sağlama ve onları zorluklar olarak görme eğilimidir (Van der Zee&Van Oudenhoven, 2001: 37-39).

Çok Kültürlü Kişilik Anketinden (MPQ) yararlanan 15 çalışmayı inceleyen Ponterotto (2008), uluslararası işçilerde psikolojik ve fiziksel iyilik ve yaşam memnuniyetini öngörmeye MPQ faktörlerinin geçerliliğini desteklemiştir. Dahası, MPQ, uluslararası yönelimde Büyük Beşten (beş faktörlü kişilik ölçeği) ve uluslararası bir kariyere olan ilgiden daha öngörülebilir bir değişkenlik göstermiştir, bu da, daha dar ve geniş özelliklerin insan davranışının daha üstün istatistik yöntemlerle tahmin etmek olduğu fikrini desteklemektedir. İçinde sosyo-kültürel bağlamlarda incelenmiştir. (Bu konuda ayrıca Paunonen, Haddock, Forsterling, Keinonen, 2003; Ponterotto, 2010 çalışmaları bulunmaktadır). 160 Hollanda koleji öğrencisi ile yapılan bir başka çalışmada, MPQ üzerinde daha yüksek puan alanların potansiyel olarak tehdit edici kültürlerarası durum senaryolarını daha olumlu değerlendirdiği ve durumun daha düşük puanları olanlara göre daha az olumsuz tepkiye sahip olduğu bulunmuştur (Van der Zee, Van Oudenhoven&Grijs, 2004).

Çok kültürlü kişilik ve kişisel sertlik kavramları daha önceki araştırmalarla bağlantılı olarak çok kültürlü kişiliğin temel bir bileşeni olan evrensel bir yönelime sahip olan 124 öğrenciden oluşan başka bir örnekte, refahın diğer yönleri arasında psikolojik sağlamlık ile pozitif ilişkili olduğu gösterilmiştir (Brummett vd., 2007). Çok kültürlü kişilik konusuna yeni bir bakış açısında, Ponterotto (2010), çok kültürlü kişiliğin, öz-yeterlik, empati, esneklik ve psikolojik güçlük gibi faktörlerde önemli bir varyansı öngörmeye gerektiğini varsaymıştır.

Dahası, kavramsal olarak, çok kültürlü kişiliğe özgü, yeni kültürel deneyimlere açıklık veya ilgi duymanın, çerçevelemeye ya da elde etmekten başka bir potansiyel yol sağlayabileceği görülmektedir (Bartone, 2005; Britt, Adler & Bartone, 2001).

Çok kültürlü kişilik uyumu ile ilişkili bir başka yapı çalışanların kişilik yapısının sert olmasıdır. Zorluğun, stresin, fizyolojik ve psikolojik sonuçlarına karşı gösterilen tutum, kontrol ve meydan okuma ve bu tutumların üç bileşeni ile ilişkili olduğu ileri sürülmüştür. Taahhüt, kişinin kendi ortamındaki insanları ve nesnelere bir araya getirmekten ziyade, kişinin bağlamından koparılmasından ve bunlardan uzaklaştırılması olarak katılım eğilimini tanımlamıştır. Kontroller, kişinin dışsal sonuçlara etki etme çabasını, pasiflik ya da güçsüzlükle göstermekte ve meydan okuma, olumlu-olumsuz deneyimlerden, risklerden ve belirsizliklerden sakınmak yerine öğrenme isteğini ortaya çıkarmaktadır (Maddi, 2002: 57-59).

Bireyler için çok kültürlü kişiliğe ilişkin başka bir faktör moraldir. Moral, tüm yaşamda önemli bir yapılandırıcıdır ve birleşik bir tanım ve ölçüm yönteminin geliştirilmesindeki zorluklara rağmen psikoloji araştırmalarını desteklemiştir (Motowidlo vd., 1976). Çeşitli moral tanımları olmasına rağmen, Britt ve Dickinson (2006) son zamanlarda moral kavramını, misyon hedeflerini gerçekleştirmek için bir motivasyon ve coşku olarak tanımlamışlar ve araştırmacılar bunu stres altında üstün performans, operasyonel taleplere uyarlanabilir cevap verme ve olumlu iş tutumları ile ilgili “olumlu bir motivasyonel durum” olarak değerlendirmişlerdir. Bazı araştırmacılar ise, morali “bireye, amaca hizmet eden iş koşulları ve liderlik davranışları” olarak tanımlamışlardır (Britt & Dickinson, 2006: 159).

Çok kültürlü kişilik faktörlerinde kendine güvenen, farkındalığı ve anlamlandırması yüksek olan aynı zamanda da iyimser olan bireylerin kültürel karmaşıklık ve kültürlerarası rollerinin zorluklarından daha az olumsuz etkileneceği görülmüştür. Çok kültürlü kişiliğin kavramsal temeli, bu yapıdaki kişilerin yaptıkları işlere daha kolay uyum sağlayacakları, aynı zamanda da çok kültürlülük deneyimlerinden tatmin ve anlam kazanabilecekleri sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla da, bu ilişkiler çok kültürlü kişiliğe işaret etmektedir (Herrera, 2012:6-7).

Çok kültürlü takımlar (ulus aşırı takımlar dâhil) inanılmaz derecede farklı geçmişlere sahip insanlardan oluşmaktadır. Bu ekipler bazen kültürler, sınırlar ve zaman

dilimleri boyunca çalışırlar. Bu tür ekiplerin sadece olasılığı, gerçek küresel ihtiyaçlar, avantajlar ve sorumluluklardan doğan iletişim ve seyahat yatırımlarının bir sonucudur. Bu ilerlemelerle, organizasyonlar için sayısız fırsat, zorluk ve karmaşıklık meydana gelmektedir. Kişinin kendi kültürü ile yabancı kültürler arasındaki sanal mesafe kapanırken aynı zamanda zenginleştirilmiş yaşam deneyimleri, küresel anlayış, örgütsel ve topluluk çeşitliliği ve yenilik için fırsatlarda artmaktadır. Yine de, bu tür zenginleştirilmiş erişilebilirlikle bile, kültürel sınırlar, birçok insanın içerdiğini düşündüğü ulusal sınırların ötesine geçmek için daha karmaşık olabilir. Uluslararası iş sahalarında çalışanlardan öğrenilen dersler, sınırlı meslektaşlar ve iş ortakları arasındaki yaşanan yanlış anlaşılmalara küreselleşme ve kültürlerarası çalışma koşullarıyla ilgili konularda birçok araştırmaya sebep olmuştur. Bununla birlikte, çok kültürlü etkileşimlere özgü zorluklar, bir takımın veya kurumun başarısını önemli ölçüde etkileme potansiyeline sahiptir (McGinty, 2011; 6).

Ulusal kültür, çeşitli disiplinler tarafından kapsamlı olarak incelenmiştir. En çok psikoloji literatüründe popüler çalışmalar Hofstede (1980), Trompenaars (1993) ve Küresel Liderlik ve Örgütsel Davranış Etkinliği (GLOBE) Araştırma Projesi'dir (House, Hanges, Javidan, Dorfman ve Gupta, 2004; 25-26). Araştırmacılar, insan davranışını ve ulusal kültüre dayalı etkileşimi tahmin etmek için sistematik olarak model geliştirmeye çalışmışlardır. Bu araştırmanın çoğu, kültürlerarası veya çok kültürlü bir yapıya sahipti ve iki ya da daha fazla kültürü birbiriyle karşılaştırmış kültürel normları ve iletişim taktiklerini öğretmek için sayısız eğitim modülleri ve kitaplarla, uluslararası işçilerin ev sahibi ulusların yerel geleneklerine uyum sağlamasına yardımcı olmayı amaçlamıştır. Bununla birlikte, yakın zamana kadar, daha az sayıda çalışma, daha genel bir perspektiften çeşitli kültürlerle etkileşim kurma yeteneğini incelemiştir (Morrison & Conaway, 2006; 17-19).

Teknoloji ilerledikçe, insanlar daha fazla fırsatla karşılaşmakta ve yoğun bir şekilde diğer kültürlerle deneyim ve etkileşim içinde olabilmektedir. Gazeteciler ve araştırmacılar bu çeşitliliği çok önce fark etmekle birlikte aynı zamanda dünya kültürlerini yok edebilen küreselleşmeyle ilgili endişelerini de paylaşmışlardır. Gazeteci Tyler Cowen (2002), bu gruplardan bireylerin yaşamları ve bakış açılarını göz önünde bulundurmak için daha geniş bir yelpaze seçimlerini keşfettikçe, küreselleşmenin potansiyel olarak çeşitli gruplar arasındaki çeşitliliği azalttığını belirtmiştir. House ve

diğerleri (2004) ise, küresel olarak yönetim uygulamaları arasında bazı yakınlaşma kanıtlarının olduğunu açıklamaktadır. Ancak, aynı zamanda, kültürel istikrarın kanıtı olduğunu ve yakınsamanın, bir ülkenin veya başka bir ülkenin uygulama ve kültürel normlarına doğru aynı yönde olmadığını açıklamaktadırlar.

Kültürün sadece ulusal sınırlar ve coğrafi bölgeler tarafından tanımlanmadığını ve çeşitli kültür düzeylerini de içinde barındırdığını kabul etmek önemlidir. Erez ve Gati (2004), küresel, ulusal, organizasyon, grup ve bireysel kültür düzeyleri arasında yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarıya süreçleri düşünmenin önemini ortaya koymuşlardır. Bu durum, potansiyel kültürel yakınlaşma ışığında özellikle önem arz etmektedir. Kültürleri birbirleriyle karşılaştıran çalışmalar, kültürler arası etkileşim anlayışımıza katkıda bulunmak açısından değerlidir. Bununla birlikte, farklı kültürlerden insanlar arasındaki etkileşimi incelemek için daha dinamik bir yaklaşıma geçiş, bazılarının kültürlerarası bir bakış açısı (Landis&Wasilewski, 1999) olarak adlandırılması önemli bir yere sahiptir. Bu yaklaşım çoğu zaman bir yabancıнын yabancı kültürle etkileşimine odaklanmış olmasına rağmen, “kültürlerarası arayüz” çeşitli kültürlerden insanlarla etkili bir şekilde etkileşime girme yetisine katkıda bulunan yetkinlikler, davranışlar ve kişilik faktörleri üzerinde odaklanma fırsatı sağlamaktadır (Gelfand vd., 2007: 497).

Çok kültürlü çalışmalar, hem sanal dünyada hem de araştırmacılar tarafından daha yaygın hale geldikçe, farklı kültürel perspektiflerden bireylerle etkin bir şekilde çalışma yeteneği giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Kültürlerarası Etkinlik olarak adlandırılan bu yetenek, birçok kişinin çalışma hayatında kullanması gereken önemli detayları içermektedir. Bu detaylar şunlardır (Hammer, Bennet & Wiseman, 2003; Kealey, 1989);

- Kültürlerarası etkinliğin ölçülmesine yönelik artan bilgi birikimine katkıda bulunmak - çok kültürlü (uluslararası) işçiler de dâhil olmak üzere genelleştirilebilir ölçümlere odaklanmak.
- Kültürlerarası etkinlik yapısının önemini çok kültürlü bağlamda bir performans göstergesi olarak doğrulamak.
- Özellik gerektirebilecek pozisyonlar veya projeler için kültürler arası etkinliği öngörme yeteneğini geliştirmek.

Kültürlerarası etkinlik çalışmaları içeriğini mükemmel bir şekilde tanımlayan yaklaşımlar, hedef sonuçlara ulaşma ve konuyu detaylandırma konusunda kullanılan yapılar ise şunlardır: Kültürlerarası Etkinlik (Chen, 1991; Hammer, Gudykunst, Wiseman, 1978), Kültürel İstihbarat (Earley, Ang, 2003), Kültürlerarası Yetkinlik (Dinges, 1983), Kültürlerarası İletişim Yeterliliği (Chen, 1990) Kültürlerarası Yetkinlik (Trompenaars, 1993; Trompenaars, Hampden-Turner, 1997) ve Kültürlerarası Hassasiyet (Hammer vd., 2003).

Kültürlerarası etkinlik konusundaki araştırmaların çoğu, yabancı uyruklu bir ülkede geçici olarak ikamet eden bireyler, öğrenciler, ordu, hükümet, barış gücü, misyonerler ve şirketler için daha yakın geçmişte küresel temsilciler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yurt dışı vurgusu, bu çalışmaların çoğunda kullanılan tanımlara ve metriklere yansıtılmıştır. Bu yaklaşım genellikle bireysel bir katılımcının çevresine, tanıdık kültürünün dışında olma durumuna ve bu duruma uyum sağlamaya odaklanmaktadır. Örneğin, kültürlerarası etkinlik “bireylerin ev sahibi kültürün neden olduğu toplumsal zorluklarla başa çıkma yeteneği” olarak tanımlanmıştır (Vulpe, Kealey, Protheroe, MacDonald, 2000; 14). Başka bir tanım ise, “başka bir kültürde başarılı bir şekilde yaşama ve başarılı bir şekilde çalışabilme” şeklinde yapılmıştır (Kealey, 2002; 2). Chen (1990)ise, kültürlerarası etkinliği “çok kültürlü kişilerin belirli davranışlarda bulunma ve belirli bir ortamda istenen tepkileri alma becerisi” olarak tanımlanmıştır. Ang ve diğerleri (2007) kültürlerarası etkinliği “bireyin kültürel olarak farklı ortamlarda etkin olarak işlev görme ve yönetme kabiliyeti” olarak tanımlamaktadır.

Benzer şekilde, kültürlerarası etkinliğin tanımı, “karşılıklı olarak yararlı sonuçlara ulaşma şansını maksimize etmek için farklı kültürel geçmişlerden gelen insanlarla ilişki kurma becerisidir” Günümüzün çok kültürlü bireyleri bağlamında kültürlerarası etkinlik çalışmaları (Simkhovych, 2009: 384) :

- Duruma bakılmaksızın konuyu kapsama, (örneğin, evde veya yurt dışında, canlı veya sanal olarak çalışan)
- Ulusal kültür veya kültürlerarası karşılaştırmaya özel bir ilgi duymadan kültürü tartışma, diğer düzeylere ve kültürel farklılıklara izin verme,

- “İlişki” terimi, kültürlerarası arayüzün iletişim, davranış ve duygusal bileşenlerini kapsayacak şekilde uygulanabilme ve bu etkileşimlerin sonucunu (kalitenin aksine) vurgulamaktadır.

Geliştirildikleri bağlamlar nedeniyle, kültürlerarası etkinlik ve ilgili yapılar yabancılara odaklanır ve çok kültürlü işçilerin geneli için geçerli değildir. Bununla birlikte, kültürlerarası etkinliğe yol açan beceri, yetenek ve kültürlerarası yetkinliklerde üst üste gelme potansiyelinin farkına varılmasıyla, yabancılara yönelik araştırmalarda kullanılan çeşitli ölçütler araştırılmıştır. Araştırmacılar arasında en yaygın temalar, bireyin kültürel olarak uygun davranışlar sergilemesine ve etkili bir şekilde iletişim kurma yeteneğine dikkat çekmektedir. Ek temalar; duyarlılık, yakınlık ve arkadaşlık, kültür ve kültürel farklılıklara yönelik tutumlar da dâhil olmak üzere duygusal alanlardır. Araştırma genellikle, enstrümanların gelişimini büyük ölçüde etkileyen üç farklı arzulanan sonucu hedeflemektedir: Bunlar; kişisel, iş ve kişilerarası (Abbe, Gulick & Herman, 2007:89).

Kültürlerarası literatürde bir yaklaşım, özellik tabanlı metodolojiyi kullanır. Kültürlerarası etkinliği kişinin kişiliğinden kaynaklandığı gibi ölçmek (veya öngörmek). Bu türden yaklaşımlar, çoğunlukla, Beş Yıllık araştırmasından (Costa&McCrae, 1992) alınan Çok Kültürlü Kişilik Anketi (MPQ) (Van der Zee&Van Oudenhoven, 2000) gibi kişilik araştırmalarında kurulmuştur. Benzer şekilde, Kültürlerarası Bilinçlendirme Profili (ICAPS) (Matsumoto vd., 2001), Hofstede'nin (1980) eserinden yola çıkarak, kişinin kendi kültürel profilini keşfetmesine ve anlamasına yardımcı olmak ve onu yedi ana kutupsal kültürel boyuta dayalı olarak diğerleriyle karşılaştırmak için tasarlanmıştır. Bununla birlikte, ICAPS, genel olarak farklı kültürlerle ne kadar etkili olabileceğini değerlendirmemektedir.

Başka bir yaklaşım, kültürlerarası etkinliğin (daha spesifik olarak, kültürlerarası duyarlılık) gelişmesine odaklanarak, onu gelişen bir beceri, yetenek ve yetkinlik kümesi olarak ele almaktadır. Bu yaklaşımın örnekleri arasında Kültürlerarası Kalkınma Envanteri (IDI; Hammer, Bennet, 1998) ve Kültürlerarası Hassasiyetin Gelişim Modeli (DMIS; bulunmaktadır. IDI gelişimsel bir süreç boyunca kültürlerarası duyarlılığı ölçmektedir. DMIS benzer şekilde altı gelişim evresinin ortasında kültürlerarası

duyarlılığın gelişimine odaklanmaktadır. Bunlar (Hammer vd., 2003:48) ;

Üç etno-merkezli aşama:

- İnkâr
- Savunma
- Minimizasyon

Üç etno-akraba evresi

- Kabul
- Uyarılma
- Entegrasyon

Bu yaklaşımların her ikisinin de arkasındaki teori, bir kişinin kültürel hassasiyetinin geliştirilmesinin, yeterlilik ve etkililik yolunu açacağıdır. Bu yaklaşım altında yapılan araştırmalar, kültürlerarası duyarlılığın yaş, kültürlerarası deneyim, dil ve kültür çalışması ve diğer kültürlerden insanlarla sosyalleşme ile gelişmeye eğilimli olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, bazı çalışmalar (ör., Paige, Jacobs-Cassuto, Yershova, DeJaeghere, 2003), demografik / biyografik değişkenler ile aşamalar arasında ilerlemeyi öneren IDI skorları arasında anlamlı ilişkiler bulamamıştır.

Üçüncü bir yaklaşımsa, kültürlerarası operasyonel tanımıyla daha tutarlı belirli davranışlara, eğilimlere odaklanmakta ya da bunları, kültürlerarası etkinliğin daha kolay uygulanabilir olabileceğini varsayarak, özellik tabanlı yaklaşımlarla birleştirmektedir. Bununla birlikte, yapının işlevselleştirilmesinin, kültürler arası etkinliklerle ilişkili hedef sonuçları yönlendirdiği belirtilmelidir. Bunun bir örneği Furnham ve Bochner (1986) tarafından incelenen kültürlerarası etkililiktir. Bu durumda, kültürlerarası etkililik, gurbetçilerin ortaya çıkmaya eğilimli altı tür zorluklarla başa çıkma yetenekleri açısından işlevsel hale getirilir. Bu zorluklar (McGinty, 2011: 13):

- Ev sahibi kültürle etkileşimden uzaklaşma,
- Resmi ilişkiler (resmi durumlarda uygun davranış),
- Yakın ilişkilerin yönetilmesi (yerlilerle arkadaş edinme),
- Kamu ritüelleri (yerliler gibi şeyler yapmak),
- Temas hali (izole etmenin aksine, kendini uygun bir şekilde sunma),
- Kamuda karar verme ve

- Atılganlık.

Bu faktörler ve ilişkili öğeleri neredeyse tamamen münhasır olan yabancılara uygulanır. Benzer şekilde, Hammer ve ark. (1978), kültürlerarası etkinliğin üç boyutunu ölçmüştür: stresle başa çıkmak, etkili iletişim ve ilişki kurma.

Chen (1990, 1991) ve Lee'nin (2010) kültürlerarası çalışmalara başlamasıyla birlikte iletişim etkinliği ve uygun davranışın gösterilmesi ve bunun geniş bir guruba özgü bir şekilde yapılması şeklinde gerçekleşmiştir Cui ve Awa (1992), Tucker, Bonial ve Lahti'den (2004), Lee (2010) kültür Uygunluğu metriğini geliştirmek için uyarlama yapmışlardır. Chen daha sonra, beş faktör veya etkileşim nitelikleri arasında duyuşsal ve bilişsel bileşenleri bir araya getiren Kültürlerarası Hassasiyet Ölçeği (ISS; Chen & Starosta, 2000) oluşturmak için çalışmıştır. Kültürlerarası etkinliği ölçmeye ya da tahmin etmeye çalışan bu araştırma kuruluşları, operasyonel tanımdaki farklılıklar nedeniyle büyük ölçüde farklılık göstermektedir (McGinty, 2011: 14).

Kültürlerarası etkinliğin davranışsal işaretçilerine özel olarak odaklanmak, Koester ve Olebe'nin (1988) Kültürlerarası İletişim için Davranışsal Değerlendirme Ölçeği Etkinlik (BASIC), Ruben ve Kealey'nin (1979) çalışması üzerine genişlemiştir. Bu ölçüt, kültürlerarası iletişim etkinliğinin sekiz faktörüne dayanmaktadır: saygı gösterimi, etkileşim duruşu, bilgiye yönelme, empati, görev rolü davranışları, ilişkisel rol davranışları etkileşim davranışı / yönetimi ve belirsizlik toleransı (Graf ve Harland, 2005;96). Ruben ve Kealey'nin çalışmaları gibi, faktörler kritik olaylara dayanır. Bu araç, gözlemcinin kullanımı için gerekli eğitimi azaltmak amacıyla geliştirilmiştir. Graf ve Harland (2005), ISS'yi BASIC ile karşılaştırmış ve iki tedbirin beklenmedik şekilde çok düşük yakınsak geçerlilik sergilediğini ortaya koymuştur.

Kültürlerarası Hazırlık Denetimi (IRC), özelliğe dayalı ve davranışı temel alan bir araya getirir. Çok kültürlü başarı ile ilişkili altı boyutu değerlendirmek için yöntemler ve geliştirilmiştir: kültürlerarası duyarlılık, kültürlerarası iletişim, kültürlerarası ilişki kurma, çatışma yönetimi, liderlik ve belirsizlik toleransı (Brinkmann, 2001, Van der Zee, Brinkman, 2004). Van der Zee ve Brinkman (2004), IRC ve MPQ'dan elde edilen alt ölçeklerin tahmin edilebilir yollarla önemli ölçüde ilişkili olduğunu ve iki ölçüm arasında yakınsak geçerliliğe işaret ettiğini bulmuşlardır. Bu model üzerinde devam eden araştırmalar, dört faktörlü, 20 maddelik Kültürel Zeka

CQ'nun yayınlanmasını sağlamıştır (Ang vd., 2007). Kültürel Zeka- Metabilişsel CQ'nun dört faktörü, Bilişsel CQ, Motivasyonel CQ ve Davranışsal CQ - ilişkili faktörler olmakla birlikte, her biri genel CQ ölçümüne kademeli olarak katkıda bulunmuştur. Metabilişsel CQ, kişinin kültürü edinme ve analizinde kullandığı zihinsel süreçleri ve bu süreçlerin ilişkili kontrolünü tanımlar. Yüksek bir üstbilişsel CQ, kültür ile ilgili daha yüksek bir bilinç ve farkındalık ve kültür modellerinin sürekli bakımı ve güncellenmesini temsil eder. Bilişsel CQ, bir kültürün sahip olduğu kültürel farklılıklar hakkında, özellikle diğer kültürlerin normları ve uygulamaları hakkında ortak temel bilgileri tanımlar (Ang vd., 2007; Imai&Gelfand, 2010). Maddeler, özel olarak herhangi bir kültüre uygulanamayacak kadar genel olarak ifade edilmişlerdir, ancak kültürlerin farklı olmasının temel yollarından birkaçının farkındalığını değerlendirirler. Motivasyonel CQ, katılımcının içsel ilgisini ve istekliliğini anlatır. Davranışsal CQ, kişinin kültürler arası durumlarda sözel ve sözel olmayan eylemleri uygun şekilde kullanma yeteneğini açıklar. CQ ölçümü, bu çalışmanın operasyonel tanımıyla eş zamanlı bir tanıma dayanır ve geniş çapta araştırılmıştır (Ang vd., 2007). Ayrıca, Vulpe ve diğerleri (2000), farklı terimlerle de olsa, kültürlerarası etkili bir kişi için bir profil tanımlamışlardır (Vulpe, 2000:143):

- Güçlü iletişim kurma ve güçlendirme yeteneği, işbirliği ve üretkenliği sağlayan saygı ve güven ilişkileri,
- Çevreye uyumluluk,
- Ev sahibi kültürde (kişisel olarak) uyarlanabilirlik.

İkinci ve üçüncü nitelikler kültürlerarası etkililik bağlamına uymak zorunda değildir.

3.2. KÜLTÜREL MELEZLEŞME VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Mc Luhan (1962) “dünyanın küresel bir köy”e dönüştüğünü öne sürmekte, taşıma ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin coğrafik engelleri ortadan kaldırdığını ortaya koymaktadır. Böylelikle dünya daha fazla birbirine bağımlı hale gelmekte, küreselleşme sadece bir dönemin tanımlayıcısı olmaktan ziyade aynı zamanda çoğu insanın hayatının vazgeçilmezi haline dönüşmektedir. Aileler bir ülkeden bir diğerine taşındığında; şirket çalışanlarının, askeri ve devlet personelinin, misyonerler ve sivil

toplum kuruluşlarında çalışanların çocukları geniş çeşitliliğe sahip farklı kültür ve tecrübelerin öznesi haline dönüşmektedir (Moore&Berker, 2012: 553). Bu çeşitlilik kültürel melezleşme kavramını ortaya çıkarmıştır.

Melezlik/Melezleşme, kelimesinin etimolojik kökeninde, zooloji ve botanik bilimleri bulunmaktadır (Staiger, 1997: 5). Kültürel Melezleşmenin, global sistemin içinde, toplumsal olarak sahip olunan kültürlerin diğer toplumlarla olan diyalektiğin bir sonucu olduğu söylenebilir (Robertson, 1998: 139-162, Çaycı ve Karagülle, 2016:576). Kavram olarak kültürel melezleşme, “küre-yerelleşme”, “hibritleşme”, “ekleme” ve “kreollizasyon” gibi kavramlarla açıklanmaktadır. Farklı kavramların kullanılarak anlatılmaya çalışıldığı durum genelde ulusal kültürün yerel kültürden çıkarılarak; globalleşmenin olumlu ya da olumsuz iki yönlü etkileşimleriyle birleştirilmesini göstermeyi amaçlamaktadır. Globalleşme karşısında topluluklar, sanayileşmenin zorlayıcı ekonomik şartlarla yeniden dizayn edilirken, sosyo-ekonomik farklılaşma ve kültürel melezleşme yaşamaktadır. Buna karşın kültürel melezliğe karşı gelen bazı kavramlar bulunmakta ve kavramların özünde tüm kültürlerin birleştiği gözlemlenmektedir (Çaycı ve Karagülle, 2016:576).

Melezleşme, yerel kültürlerle ilişkin olarak *çok kültürlülükten* (cultural multiplicity) farklı olarak, kültürlerin değişmez olmadığını, etkileşimler yoluyla kültürlerin yeniden biçimlendiğini göstermekte ve bu bakımdan melezleşme, kültürler arasındaki karşılıklı ilişkileri, uzlaşmaları ve karşılıklı zenginleştirmeyi içermektedir (Shimoni & Bergmann, 2006: 78). Çok kültürlülük ise, kültürel çeşitliliği kabul eden, tüm kültürel gelenekleri eşit tutan bakış açısını ifade etmektedir (Macionis, 2012: 71). Bu doğrultuda çok kültürlülük; etkileşimden çok, farklı kültürlerin birbirlerini tanıması ve kabul etmesiyle anlam kazanmaktadır. Melezleşme ise, yerel kalmış ya da yerelde doğarak küreselleşmiş kültürler arasındaki yakınlaşma, birbiri içine geçme ve birbirini besleme gibi özelliklerle, çok kültürlülüğü ileri boyuta taşıyan bir anlamda karşımıza çıkmaktadır (Yalçınkaya ve Yalçınkaya, 2016: 2239-2240).

Kültürün melezleşmesi, modern kavramların değişkenlerini, yani çağdaş öznelerin dünyada ne şekilde kimlikleri ortaya çıkardığının bir sonucu olan globalleşmenin oluşturduğu tanınmayan bir olgudur. Aslında postkolonyal incelemelerde temel başlıklar içinde bulunan melezlemenin, melezleşmenin, arada

kalmışlığın, postmodern eriyiğin, diasporaların ve bilinç eşiğinin, günümüzde daha çok globalleşmenin yarattığı değişimin tarzını ortaya çıkarmak için kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramlar temel anlamlarını, ancak çağdaş zaman içinde bulabilmektedir (Subaşı, 2005: 300). Kültürel bir süreci ifade eden melezlik, kimlik kavramının bir bulanıklık halini taşıması itibarı ile önemli bir durumdur. Melezlik değerler sisteminin yerinden edilmesinin adıdır, değerler ve semboller sistemi hâkim söylemi destekleyecek eksende ya da onun paralelinde yeniden şekillenmektedir (Bhabha, 2004: 113). Bu anlayış neticesinde kimliklerin bir şekilde iç içe girmesi durumu gerçekleşmekte ve kültürel kimliklerin melezleşmesi sonucunu doğurmaktadır. Esas olarak kültürü oluşturan dil, din, gelenek, düşünce, semboller, sanatlar ve kurumlar kimliğin çoğullaşması sonucunu ortaya çıkartmaktadır. Sonuç olarak melezlik, kimliklerin saf olmadığı, karışım ve iç içe geçmişliğin bir ürünü olarak karşımıza çıkmakta ve nihayet küreselleşmenin hâkimiyeti altında, modern öznelerin dünyaya nasıl bir kimlik biçtiğinin sonucu olarak oluşan bir durum olarak gözlemlenmektedir (Aksakal, 2014: 218).

Güvenç (2015), kültürel melezleşme kavramıyla benzeşik olarak *kültürleşme* (acculturation) kavramını ileri sürmektedir. Kültürleşme; iki veya daha fazla sayıdan oluşan kültür gruplarının hemen hemen sürekli gerçekleştirdiği temas ve etkileşim sonunda, gruplardan birinin diğerine ait kültürel unsurları kabullenmesi, benimsemesi ve ortaya yepyeni bir kültür birleşiminin oluşması sürecidir. İki kültürel sistemin kültürleşmesinde, sistemlerden biri baskın olsa bile, her iki sistemin bu kültür ilişkisinden etkilenmesi ve değişikliğe uğraması söz konusu olmaktadır (Güvenç, 2015: 164-165).

Kültürleşme, ekonominin küreselleşmesindeki artış ve farklı kültürlerin etkileşimi ile ortaya çıkan dünya kültürü kavramıdır. Kültürleşme, farklı kültürlerden gelen insanlar arasındaki geleneksel engeller çöktüğü için, insan ihtiyaçlarının ortaklığına vurgu yaparak, tek bir kültürü ortaya çıkarmakta ve bu durum herkesin uyacağı ve böylece eritici bir topluma doğru ilerleyecek bir kültürü oluşturmaktadır. Bu eritme potası, uluslardan insanlara sosyal bir asimilasyon olarak tanımlanmakta böylelikle bireylerin etnik farklılıklarını kaybederek, makro kültür olarak da bilinen geniş bir toplumu oluşturduklarını ima etmektedir (Chaney& Martin 2011: 3).

Kültürleşme sürecinin ana özelliği, kültürel grupların yaşadıkları dönüşüm sonucunda ilk temas anındaki özgün halleriyle aynı olmayacak bir şekil almaları ve zaman içerisinde yeni etno-kültürel grupların ortaya çıkmasıdır. Bu oluşuma paralel olarak, gruptaki bireyler de (hem kendi değişmekte olan gruplarının, hem de baskın grubun etkilerinin sonucu olarak) psikolojik değişimlerden geçmekte ve temas devam ettikçe daha fazla psikolojik değişim görmektedirler. Bu değişimler oldukça çeşitli olmakta, pek çok koşula ve de baskın grup ile baskın olmayan grubun özelliklerine bağlı kalmaktadır. Her iki grup içinde, temasın amacını, süresini, kalıcılığını ve izlenen politikaları bilmek önemlidir ve grup düzeyindeki kültürleşme her iki grubunda yaşamlarında küçük değişimlerden önemli başkalaşımlara kadar çeşitli politik, ekonomik, demografik ve kültürel değişimler içermektedir. Toplum düzeyindeki bu değişimler bireysel değişimlere zemin hazırlarken, kişinin kültürleşme sürecine getirdiği psikolojik özelliklerin bireysel farklılıklar içermesi mümkün olmaktadır. Bununla birlikte her bireyin sürece aynı oranda katılması da söz konusu değildir (Berry, Portinga vd., çev. ed. Tosun, 2015:313-314).

Birden fazla kültür içinde yaşayan bireyler, kültürel geleneklerin bir tanesini, hepsini ya da bir bölümünü tanımlayabilmektedirler. İkili veya çoklu kültürel kimlikleri yönetme sorunu, belli bilgi geleneğinin tanımlanmasıyla yüzleşmeyen tek kültürlü ya da çok kültürlü bireyler tarafından ortaya çıkmamaktadır. Tek kültürlü bireyler kendi çok kültürlü kimliklerini yönetmek ve aşmak istedikleri zaman, kendilerine sunulan kimlik seçeneklerinin duyuşsal, sosyal ve politik etkilerini dikkate almaları gerekmektedir. Bu durum karışıklık ve kararsızlık duyguları gibi iç çatışmalar ortaya çıkarabilmektedir. Bu da bölünmüş bir bağlılık gibi, yeni göçmenlerin yerleşik kültürde asimile olması gibi ortaya çıkmaktadır. Bazı tek kültürlü bireyler ikili kimliklerini sentezleyerek ayrılmaz çok kültürlü kimliklerini oluşturabilmekte ve böylece yaratıcı sentezler kültürel psikolojide odaklanılmış konular haline gelmektedir. Son kültürleşme modelleri bireylerin yeni bir kültürü bilme ve uygulama, miras kalan kültürü bilme ve uygulama açısından kültürlerin kendilerini çok boyutlu olarak ele almaktadır (Lee, Sobal, Frongillo, 2003: 285).

Önceki çalışmalarda çok kültürlülüğün kavramlaştırılması bireysel olarak ele alınarak incelenmiş ve zararlı bir unsur olarak tasvir edilmişti (Park, 1928). Araştırmacılardan Park (1928), çok kültürlü bireyleri ‘marjinal’ ötekiler ve Prelinger,

Zimet (1964) ise, zihni bulanık ve çatışık bireyler ya da kimlik bunalımı, bir tür kimlik belirsizliği içinde olan kişiler olarak sınıflandırıp incelemişlerdir. Çok kültürlü bireyler, muhtemelen hem yetersiz tanımlanmış öz-benlikleri nedeniyle birçok sıkıntı çekmişler hem de kendilerini köken kültürlerinden de içinde buldukları kültürden de kopuk hatta bazen zıtlık içinde yapayalnız hissetmişlerdir (Baumeister, Shapiro, Tice, 1985: 411). Eski araştırmacıların aksine günümüz iş psikologları çok kültürlülüğün olumlu sonuçlarının potansiyeli üzerine odaklanmış ve çok kültürlü kimlik modellerinin, bilişsel karmaşa ve uyarlanabilirlik gibi bazı etkileri olduğunu saptamışlardır. Aynı zamanda kültürlerarası yönetim araştırmacıları çok kültürlü çalışanlardan oluşan farklı kimlik modellerinin; kültürel işaretleri karşılayabilme konusunda farkındalık, bunun yanı sıra yaratıcılık gibi iş dünyasına yönelik sonuçları etkilediğini keşfetmişlerdir. Halen süregelen çalışmalarında, araştırmacılar çoğunlukla tezlerinin eski araştırmacılar tarafından geliştirildiğini görmezden gelmekte ve bu genel tavrın sebebi çok kültürlü bireylerin, çifte kültürlü oluşlarının bir sonucu olarak birçok sıkıntı çektiği fikrinin sosyal kabul görmesinin pek de eski olmamasından kaynaklanmaktadır (Brannen, Garcia& Thomas, 2009: 208).

Siemens, IBM gibi bazı şirketler, çok kültürlü bireyleri işe almak ya da bölgeler arası bilgi akışı sağlamak için kültür ağları kurmak ve kullanmayı teşvik etmek gibi çalışanları arasında kültür geçişlerini geliştirmek üzere çeşitli programlar uygulamaya başlamışlardır. Aynı zamanda çok kültürlü çalışanlarından ciddi bir üretim faktörü olarak yararlanmayı bilen bu şirketler halen iki bilinmeyen unsurla karşı karşıyadırlar. Bu unsurlar (Brannen&Thomas, 2010, Hong, 2010, Lee, 2010, Fitzsimmons, 2013: 526):

- Çok kültürlü çalışanların örgütlerine potansiyel katkılarının nasıl ıslah edilebileceği veya çeşitlendirilebileceği henüz netleşmiş değildir ve
- Çok-kültürlü bireyler örgütsel bağlamda henüz yeterince anlayamamışlardır.

Çok kültürlü çalışanların işyerlerine nasıl katkıları olabileceği hakkında öngörülebilir bulunabilmek için; bireylerin zihnen kendi çoklu kimlik modeline hazır olup olmadıkları, her bir çoklu-kültür modelinin olumlu, olumsuz getiri ve götürüleri ve de örgütsel şartların çok kültürlü kimlik modelleri arasındaki ilişkilere etkileri ve sonuçları gibi unsurların boyutlarının anlaşılması gerekmektedir. Bireyler hem birden fazla

kültürel şemaya hem de birden fazla kültürel kimliğe sahip olduğunda, kimlikleri bilişsel ve sezgisel olarak unsurlardan kolayca etkilenir ve şekillenir (Ashorth, Harison& Corley, 2008).

3.3.ÜÇÜNCÜ KÜLTÜR BİREYLERİ

Çocukluk dönemi ve ötesinde aktif bir şekilde kültürlerarası iletişimde bulunan bireyler, üçüncü kültür bireyleri ya da üçüncü kültür çocukları olarak adlandırılmaktadır. Bu kavram ilk kez üçüncü kültürü; bireyin ana ve diğer kültürlerinin yeni bir bileşimi olarak ortaya çıkmış ve karmaşık bir kombinasyon olarak tanımlayan Useem ve arkadaşları (1963) tarafından kullanılmıştır. Üçüncü kültür bireyleri yeni bir benlik olarak gelişmiş ve böylelikle diğer üçüncü kültür bireyleriyle işbirliği içinde olan ve tüm üçüncü kültür bireyleri tarafından kullanılan ve paylaşılan özgün bir kültür oluşmuştur (Moore& Barker, 2012: 555).

Bu kavram içeriğinde, saygınlığı yüksek gruplarla tanımlanmakla güdülenen yüksek öz-saygı bağlamında, bir ülkede yaşamış bir ailenin nesil sayısı muhtemelen kimlik çoğunluğunun etkileme seviyesini içerecektir. Bu durum kültürlenme adı verilen başka bir kültür edinme süreciyle açıklanabilir, kültürlenme sürecinin, edinilen kültürel kimliğin düzenlenmesinden önce meydana gelmiştir ve böylelikle kültürlenme çok kültürlü kimlik modellerinin bir habercisi olmaktadır (Brannen&Thomas, 2010: 10). Bütünleşmiş bir kültürlenme sürecini kullananlar kuvvetle muhtemeldir ki ayrılmış yani ağırlıklı olarak öz kültürü ile tanımlanan ya da benzeşmiş (asimile olarak ağırlıklı şekilde ev sahibi kültürle tanımlanan) kültürlenme süreçlerini kullananlardan daha fazla kimlik çoğunluğuna sahip olmaktadır. Çünkü bu iki sürecin her birisi, bir kültürü diğerine ya da diğerlerine karşı öncelikli tutmaktadır (Fitzsimmons, 2013: 530).

Üçüncü kültür bireylerinin yüzleştiği en önemli sorun kimlik ve aidiyet duygusu oluşturmaktır. Yetişkinler yeni bir kültür edindiğinde onların zaten nereye ait olduklarına dair bir hisleri bulunmaktadır. Bu durumun aksine üçüncü kültür bireyleri ise ana kültürde sosyalleşme ve kimlik oluşturma şansı elde edemediği için kültürler arasında gidip gelmektedirler. Kimlik gelişimleri sık sık rahatsız edilir ve benlik duygusu elde edemediği için yeni çevreye uyum sağlamaya odaklanmak zorunda bırakılırlar (Moore&Barker, 2012: 555). Kültürlenme sürecinde grup saygınlığı yargıları nesiller arasında farklılıklar gösterir. Şöyle ki; birinci nesil göçmenler özellikle yetişkin olarak

yer değiştirmişlerse genel olarak öz kültürlerine dair çocukluk deneyimlerine sahipken, ikinci nesil göçmenler hem ev sahibi hem de öz kültürlerine dair tecrübelerine sahiptirler (Tsai, Chentsova-Daton& Wong, 2002: 49). Bu bağlamda yetişkin ve çocuklar arasındaki diğer önemli fark ise, yetişkinlerin genel olarak yeni kültürle çatışma halinde olmasıdır. Çocuklar ya da gençler ise farklı şekilde düşünebildikleri, iletişim kurabildikleri ve davranabildikleri için sosyal ilişkilerinde yeni kültürlerini tecrübe etmektedirler. Üçüncü kültür bireylerinin hareketli yaşam tarzlarının kimlik hislerini bulandırdığı, kimliklerini karıştırdığı kaydedilmiştir. Üçüncü kültür bireyleri memleketlerine döndüklerinde kendilerini genel itibariyle marjinal ve eşsiz olarak algılamaktadırlar. Kendilerinin de büyütüldükleri kültürel geleneklere uymadıklarını fark ederler ve sonuçta bu da onları kaybolmaya ya da hayal kırıklığına itmektir (Moore& Barker, 2012: 555). Bundan şu sonuç çıkar ki, birinci nesil göçmenler ikinci nesilden daha düşük kimlik çoğunluğuna sahip olurlar. Göçmenlerin öz kültürlerinden ziyade ev sahibi kültürle tanımlanmaları için üç nesil geçtiği kanıtlanmıştır. Buna binaen üçüncü ve ya daha sonraki nesiller yüksek ihtimalle ev sahibi kültüre ait tecrübeleri olacağından ağırlıklı olarak o kültürle tanımlanırlar ve ev sahibi kültürü öncelikli tutarlar (Connor, 1974, Fitzsimmons, 2013: 530).

3.4. ÇOK KÜLTÜRLÜ KİMLİK VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Her çok kültürlü kimlik, özel bir gelişimsel tarihe ve farklı gelişim yönlerine sahiptir. Çok kültürlü kimlik müzakere stratejileri üç şekilde ele alınmaktadır: entegrasyon, değişim ve sinerji. Kimlik müzakere stratejileri hayat içerisinde değişebilir ve bireyler bu stratejilerin hepsini ya da bir kısmını uygulayabilir.

Kimlik uzlaşma modellerinin bir sınıfı olarak entegrasyonda, kimlikler harmanlanır ve tutarlı bir kimlikte bir araya gelir. Entegrasyon modelleri, birden fazla kültürden gelen öğelerin birleşik (çok kültürlü) bir kimlik içine kaynaştığını varsaymaktadır. Bu nedenle, entegrasyon modelleri, yeni kültürel kimliklerin mevcut kültürel kimliklere eklenmesiyle çok kültürlü kimliklerin katma değer olarak gelişimini göz önüne sermektedir. Bununla birlikte, bir kültürdeki unsurlar, diğer içselleşmiş kültürlere kıyasla, öne çıkarılmış kültürle ilişkili benliğin yönlerini ortaya çıkararak, farklı koşullar altında sunulabilmektedir. Entegrasyon modeli, genellikle çok kültürlüleri, farklı bağlamlarda kültürel açıdan uygun yollarla kullanılan, her kültürde

oldukça gelişmiş kimliklere sahip olarak tanımlamaktadır (Yamada, Singelis, 1999; Hong, vd., 2010: 335).

Müzakere modellerinin ikinci sınıfı olan değişim, kimliğin yakın bağlamla uyumuna bağlı olarak kültürel kimlikler arasında ileri ve geri geçişleri içerir. Ross ve arkadaşlarının (2002)'de yaptığı çalışmada, iki dilli-iki kültürlü çiftçilik yapan Çinli Kanadalılar, sorulara Kantonca veya Mandarince cevap verirken, kendi kendilerine yaptıkları açıklamalarda ise, sorulara İngilizce cevap verenlere kıyasla, Çinlilere özgü bir kalıba kaydırmışlardır. Bu araştırmaya dayanarak, Hong ve meslektaşları aynı zamanda kültür ürünlerinin mevcut kültürel ipuçları temelinde kültürel yorumlayıcı çerçeveleri kolaylıkla değiştirebildiklerini de ortaya koymuşlardır. Kültürel bilgi aslında kültürel kimlikten ayrı olmakla birlikte, benliğin yönlerinin de kültürel ipuçlarına yanıt olarak erişildiğine ve uygulandığına yönelik varsayımlar oluşturmak zorunluluk olmaktan çıkmıştır (No& Hong: 2004).

Üçüncü müzakere stratejisi sınıfında olan sinerji, tamamen farklı kimlikler, farklı kültürel modellerle temas sonucunda ortaya çıkmaktadır. Entegrasyon ya da değişimin aksine sinerji, parçalarının toplamına indirgenemeyecek yeni kimliklerin ortaya çıktığı görüşündedir. Dil alanında sinerji en iyi şekilde, iki veya daha fazla farklı dilde konuşan grupların devam eden etkileşiminden yeni bir dilbilgisi oluşturulduğu creolization(dilin melezeleşmesi) sürecinde ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, Grosjean (1989), tek dilli konuşmacılardan iki dilli konuşmacılara geliştirilen nörolojik araştırmaların paradigmalarının taşınmasının hatalı olabileceğini belirtmektedir. Bunun yerine, iki dilli kişilere benzersiz ve spesifik dil konfigürasyonuna sahip ve tek dil konuşan ama iki dil bilen bir kişi olarak yaklaşılması gerekir. İki dillilik ile benzersiz ve özel efektler kabul ederek, dilsel araştırma kod-anahtarlar ve dil borçlanma gibi olayları incelenmiştir. İki dilliliğin sinerjik etkilerinin araştırmasıyla kültürel melezeleşme açısından bakıldığında kişilerin kendi dillerinde yetkinlik kaybı olduğu gözlemlenmiştir (Hong, vd., 2010: 339).

Çok kültürlü kimliklerin değerlendirilmesi için bazı konuların önemi henüz sistematik olarak değerlendirilmemiştir, ancak örtülü tedbirlerin, araştırmacıların bireylerin ya da isteksiz oldukları ya da raporlayamadıkları kimlik ve kimlik özelliklerini yakalamalarına izin vermesi açısından yararlı olabileceği açıktır.

Örtük ifadesi, bilinçli kontrol ve bilincinin dışında gerçekleşen süreçleri kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Çok kültürlü kimlikleri incelemek için örtülü önlemlerin değeri, talep karakteristiklerini baypas etme veya bilince tam olarak girmeyen bilgiye erişme olasılığı ile sınırlı değildir. Daha da önemlisi, örtük sosyal bilişin çalışmasındaki ilerlemeler, kendiliğindeki geniş kapsamlı kültürel ve bağlamsal etkilerin belgelenmesi için kavramlar ve paradigmlar sağlamaktadır. Çok kültürlü bir birey olmak, bilinçli kontrol, farkındalık, niyet ya da kendini yansıtma eksikliği ile işaretlenmiş sayısız bilişsel, duyuşsal ya da davranışsal tepkinin içinde bulunan kendi benlik konseptinin bir yönüdür (Devos & Vu, 2014:239).

Kültürel bakış açılarının ve deneyimlerinin kendileri, değerleri, tutumları ve davranışları üzerindeki etkisinden haberdar olmadıkları ya da kontrol edemedikleri durumlarda, çok kültürlülük ve çok kültürlü kimlikler büyük ölçüde otomatik veya bilinçsiz bir düzeyde ortaya çıkar. Gizli sosyal bilişsel çerçeve, sosyo-kültürel gerçekliklerin kendisiyle ilişkili zihinsel süreçleri etkilediği ince fakat hayati yolların altını çizme potansiyeline sahiptir. Belirli bir sosyal veya kültürel bağlamda tekrarlanan deneyimler, kültürel kimliklerin kilit bir bileşeni olan ilişkisel bilgiyi şekillendirir. Bu teorik bakış açısıyla, çok kültürlü kimlikler, deneyimler ve etkileşimler yoluyla aktive edilebilecek, güçlendirilebilecek ya da zayıflatılabilecek ilişki ağları olarak kavramsallaştırılabilir. Bu kavramsallaştırma, dinamik ile güçlü yakınlıklara sahiptir. Gerçekten de, kültürel kimliklerin özel anlam sistemleri olarak düşünülebileceği varsayımını paylaşır. Çok kültürlü bireyler, içeriğe bağlı olarak ya ayrı ayrı ya da birbirleriyle bağlantılı olarak erişilebilen çoklu kültürel sistemleri barındırırlar. Farklı sistemlerin gruplandırılması, bireyler için anlamlı ve yararlı olan anlamlı bir bilgi ağını oluşturur. İkili kültürel kimlikler genellikle kültürel çerçeve geçişine, yani durumsal ipuçlarına karşılık olarak farklı kültürel anlam sistemleri arasında hareket etme yeteneğine sahip olma yeteneğini ifade eder. Örneğin, iki kültürlü bireyler, içselleştirdikleri iki kültürün herhangi birini davranışlarının anlam sistemlerini değiştirmek için kullanabilirler. Doğu Asya kültüründen gelen bir Çinli-Amerikalı kişi karakteristik olarak Doğu Asya davranışları sergileyeceği gibi, belirsiz bir sosyal olayı açıklamak için de Amerikan kültürünü kullanabilir. Kültür monolitik (tekil) değildir ve insanlar birçok kültürel anlam sistemine erişebilir ve içeriğe bağlı olarak kültürel olarak uygun farklı davranışlar arasında geçiş yapabilirler (Hong vd., 2000: 711).

Öz ve kimlik konularına odaklanarak, örtük sosyal bilişsel çerçeveden kaynaklanan araştırma ve çok kültürlü kimliklerin dinamik yapılandırmacı yaklaşımı, özün, merkezi bir kavram ya da referans (öz) ile bir dizi özellik, özellik ya da özellik arasındaki bir birlik ağı olarak kavramsal olarak tanımlanabilir görüşünü paylaşmaktadır. Örtülü dernekler hakkındaki şu anki anlayışımız, onların tekrarlanan deneyimlerin yansımaları olduğudur (Greenwald, Banaji, 1995; Rudman, 2004: 79). Çok kültürlü bireylerin günlük yaşamları, geniş bir yelpazedeki farklı durumları ile ilgili sembollere, fikirlere ve uygulamalara tekrar tekrar maruz kalmaları sağlar. Bu deneyimlerin tekrarlanabilirliği ve erişilebilirliği, benlik kavramı ve bu kültürler arasındaki ilişkileri teşvik etmelidir. Bu söyleniyor ki, bu dernekler güç ve erişilebilirlik bakımından farklılık gösterebilir. Bu düzeyde, bu yaklaşımlar arasındaki tek sınırlama, örtük sosyal biliş çerçevesinin, otomatik düzeyde çalışabilecek veya iç gözlem yoluyla erişilemeyen öz bilginin kısımlarına vurgu yapmasıdır (Devos& Vu, 2014: 240).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**ÇOK KÜLTÜRLÜ KİŞİLİK VE KİMLİK İMGESİNİN KÜLTÜRLERARASI
İLETİŞİME ETKİLERİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK BİR UYGULAMA**

4.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Sınırların ortadan kalkmasıyla birlikte günümüzde insanlar kendi ülkelerinden diğer ülkelere yoğun bir şekilde göç etmektedir. Bununla birlikte istihdam problemi yaşamayan ülkelere göçen insanların aralarındaki farklılıklara rağmen (dil, din, ırk vb. gibi)iletişim kurmaları ve beraberce yaşamayı sağlamaları gerekmektedir. Bu çalışma öncelikle kültürlerarası iletişimin nasıl gerçekleştiğini ve çok kültürlü kişilik ve kimlik kavramların kültürlerarası iletişime ne gibi katkıda bulunduğu problemine dayanarak gerçekleştirilmiştir.

4.2. ARAŞTIRMANIN SORULARI

Bu araştırmanın amacı küreselleşen dünyada kültür, dil, din, ırk vb. gibi farklılıkları olan bireylerin çalışma hayatında nasıl iletişim kurduklarına, bu iletişimin kültürlerarası özellik taşımaya, bireylerin kişilik ve kimlik özelliklerinin kültürlerarası iletişimdeki önemine ve tüm bunların çalışma hayatına yansımalarına dair çıkarımlarda bulunmaktır. Bu bağlamda havayolu çalışanları üzerinde yapılan araştırmanın temel soruları şunlardır:

- Çok kültürlü kişilik özellikleri ile kültürlerarası iletişim arasında bir bağlantı var mıdır?
- Kimlik ile kültürlerarası iletişim arasında bir bağlantı var mıdır?
- Kültürlerarası iletişim yeterli derecede gelişmiş midir?

4.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Siyasal, ekonomik ve özellikle de teknolojik etmenlere bağlı olarak dünyada baş döndürücü gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler ülkeler, toplumlar ve bireyler üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak küreselleşme, ulusallık, yerellik, ulusal kültür, kültürler arası yakınlaşma, çok kültürlülük, çok dillilik, uluslararası uyumlar, dinler arası hoşgörü gibi kavramlar sıkça tartışılmaya başlanmıştır. Geline nokta demokrasi bilinci, varoluşçu felsefe ve psikolojinin etkisiyle insana salt insan olduğu için önem verilmeye başlanmıştır. Buradan hareketle bireyi tek tipleştirme yerine onu olduğu gibi kabul edip onun yeti ve yeteneklerini geliştirmeye odaklanılmıştır. Bu nedenle çalışanların biyolojik, cinsel, ırksal, dinsel, kültürel,

ekonomik ve siyasi kökenli farklılıklarını doğal kabul edebilen örgütlere ihtiyaç vardır. Çok kültürlü özellik gösteren Amerika ile Avrupa Birliğine üye ve aday olan ülkelerde bu konu daha da ön plana çıkmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı; kültürlerarası çeşitliliğe sahip ülkemizde kültürlerarası iletişim, çok kültürlü kişilik ve kimliklerin özellikle farklı millet, farklı dil, farklı din ve farklı kültürlerin en yoğun şekilde karşılaştığı havayolu işletmelerindeki sektör başarısına katkı derecesini belirleyebilmektir. Bu temel amacın yanında araştırmanın alt amaçları ise şunlardır:

- Havayolu işletmelerinde kültürlerarası iletişimin önemini ortaya çıkarmak,
- İşletme çalışanlarının çok kültürlü kişilik özelliklerinin sektöre katkıları,
- İşletme çalışanlarının çok kültürlü kimlik özelliklerinin sektöre katkıları,
- Çalışanlar ve yolcular arasındaki kültürlerarası iletişimin seviyesini ölçmek.

4.4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırmaya katılanların anket formunda kendilerine yöneltilen soruları doğru anladıkları; anket sorularına gönüllülük esasına dayanarak; objektif ve dürüst bir şekilde cevap verdikleri kabul edilmektedir.

Araştırmanın uygulaması, Türkiye’de faaliyet gösteren uluslararası yolcu taşıma kapasitesi en büyük olan İstanbul Atatürk ve Sabiha Gökçen, Ankara Esenboğa ve İzmir Adnan Menderes havalimanlarında çeşitli pozisyonlarda çalışan kişiler üzerinden yürütülmüştür.

Atatürk Havalimanı, İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bulunan uluslararası havalimanıdır. 1900'lerin başında Türkiye'de ilk hava ulaşımının başlatıldığı yer olan Atatürk Havalimanı, 1953 yılında uluslararası hava trafiğine açılmıştır. 2017 yılı istatistiklere göre dünyanın en yoğun 11. yolcu trafiğinin olduğu havalimanıdır. Türkiye'deki istatistiklerine göre ise toplam yolcu trafiği bakımından birinci havalimanıdır. Günlük ortalama 1100 uçağın sefer yaptığı havalimanı, Avrupa'nın en önemli transit yolcu havalimanları arasında bulunmaktadır. 2017 yılında 63.700.000 yolcu, 466.720 uçak ve 820.755 ton kargo trafiğine ev sahipliği yapan Atatürk Havalimanı, ülkenin en işlek havalimanıdır (<http://www.ataturkairport.com>).

Sabiha Gökçen Uluslararası Havalimanı Pendik ilçesi sınırlarında inşa edilen İstanbul'un 2. havalimanıdır. Havalimanı ismini, dünyanın ilk kadın savaş pilotu ve

Türkiye'nin ilk kadın pilotu olan Sabiha Gökçen'den almıştır. Yer hizmetleri, operasyon, kargo ve güvenlik işlemleri kısa adı ISG olan İstanbul Sabiha Gökçen Uluslararası Havalimanı Yatırım Yapım ve İşletme A.Ş. tarafından yürütülmektedir. 2017 yılında 31.316.110 yolcu, 219.666 uçuş ve 52.791 ton kargo trafiğine ev sahipliği yapan Sabiha Gökçen Havalimanı, ülkenin en işlek ikinci havalimanıdır (<http://www.sgairport.com>).

Esenboğa Havalimanı, Türkiye'nin başkenti Ankara'ya hizmet veren uluslararası havalimanıdır. 1955 yılında hizmete girmiştir. Türkiye'nin iç ve dış hatları bir arada bulunduran ilk havalimanı olan Esenboğa, yolcu trafiği açısından ülkenin en büyük dördüncü havalimanıdır. Uluslararası Havalimanları Konseyi –Avrupa (ACI-Europe) 2009'da Ankara Esenboğa Havalimanı'nı, "5-10 milyon yolcu" kategorisinde "en iyi havalimanı" seçmiştir. 2017 yılında toplam 15.800.000 yolcu kapasitesiyle Türkiye'nin 3. büyük havalimanı olma özelliğini göstermektedir (<http://www.esenbogaaairport.com>).

İzmir Adnan Menderes Havalimanı 2017 yılında 12.800.000 yolcu ve 87.120 uçak trafiğine ev sahipliği yapan, ülkenin en işlek dördüncü havalimanıdır. Kargo trafiği bakımından ise 25.580 ton ile ülkedeki havalimanları arasında üçüncü sıradadır (<http://www.adnanmenderesairport.com>).

Araştırmanın temel kısıtlılıkları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Ülkemizde uluslararası nitelik taşıyan havalimanları sayısının az olması.
- Uluslararası nitelik taşıyan havalimanlarındaki yoğun sefer sayıları ve çalışanların yoğunluğu,
- Özellikle uçuş ekiplerine ulaşmada yaşanan sıkıntılar.
- Türkiye ve dünya literatüründe özellikle çok kültürlü kişilik ve kimlik ile ilgili yapılan çalışmaların ve konuyla ilgili sayısal verilerin azlığı.

4.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırma Dumlupınar Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Projeleri (BAP) Koordinatörlüğüne proje olarak sunulmuş ve kabul edilmiştir (2015/34). Anketlerin belirlenen örnekleme gerçekleştirilmesinde Dumlupınar Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Projeleri (BAP) Koordinatörlüğü finansal destek sağlamıştır.

Araştırmanın yöntemi; örnek büyüklüğünün tespit edilmesi, anket formlarının hazırlanması, gönderilmesi ve toplanması, cevaplanan anket formundaki verilerin kodlanması ve düzenlenmesi, hipotezlerin test edilmesi aşamalarını içermektedir.

4.5.1. Veri Toplama Aracı

Araştırma için gerekli olan birincil veriler anket yardımı ile toplanmıştır. Anket formu dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışanlar ile ilgili tanıtıcı bilgiler, ikinci bölümde çok kültürlü kişilik ile ilgili ifadeler, üçüncü bölümde çok kültürlü kimlik ile ilgili ifadeler ve son bölümde ise kültürlerarası iletişim ile ilgili ifadeler yer almaktadır.

Havalimanı çalışanları ile ilgili tanıtıcı bilgiler, genel sorulardan oluşmaktadır. Bu bölümdeki sorular ile cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışanların bildiği yabancı diller, mesleği ve kurumdaki ünvanı, medeni durumu, doğduğu yerde (memleketinde) yaşama durumu, çalışanların ailesinde farklı kültür, farklı din, farklı mezhep veya farklı dilden evli bireylerin olup olmadığı, daha önce yabancı bir ülkede bir seneden fazla yaşayıp yaşamadığı, evli değilse farklı kültür, farklı din, farklı mezhep veya farklı dilden biriyle evlenebilme düşüncesi, evliyse farklı kültür, farklı din, farklı mezhep veya farklı dilden biriyle evli olup olmadığı ile ilgili bilgilerin elde edilmesi amaçlanmaktadır.

İkinci bölümde, teorik çalışmalar ve daha önce yapılmış bazı ampirik araştırmalardan (Zee vd. (2013), Herrera (2012) ve Oudenhoven vd. (2013)) yararlanılmıştır. Araştırmada kullanılan çok kültürlü kişilik ile ilgili ifadelerin tamamı Zee vd. (2013) kaynağından alınmıştır. Bu sorular 5’li likert ölçeğinin esas alındığı 40 ifadeden oluşmaktadır (1=Hiç katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Orta derecede katılıyorum, 4=Katılıyorum, 5=Tamamen katılıyorum). Ölçeğin güvenilirlik katsayısı Cronbach $\alpha=0,81$ olarak bulunmuştur.

Üçüncü bölümde kimlik ile ilgili ifadeler Coşkun (2004) çalışmasında yer alan 5 boyuttan “kolektif kimlik” ve “sosyal kimlik” boyutu olarak 2 boyut ele alınarak değerlendirilmiştir. Bu iki boyutun ele alınma sebebi, bu boyutların çok kültürlü kimlik unsuruyla yakından ilişkili olmasıdır. Kimlik ifadeleri olarak kullanılan “kolektif kimlik” ve “sosyal kimlik” boyutları 5’li likert ölçeğinin esas alındığı 15 ifadeden

oluşmaktadır (1=Hiç önemli değil, 2=Önemli değil, 3=Orta derecede önemli, 4=Önemli, 5=Çok önemli). Ölçeğin güvenilirlik katsayısı Cronbach $\alpha=0,79$ olarak bulunmuştur.

Dördüncü bölümde ise, kültürler arası iletişim ile ilgili ifadeler Peterson vd. (2011) çalışmasından alınmıştır. Bu sorular 5'li likert ölçeğinin esas alındığı 34 ifadeden oluşmaktadır (1=Çok kötü, 2=Kötü, 3=Orta, 4=İyi, 5=Çok iyi). Ölçeğin güvenilirlik katsayısı Cronbach $\alpha=0,93$ olarak bulunmuştur.

Anket gönderilen havalimanı çalışanları, uluslararası uçuşların yoğun olduğu bölümlere göre seçilmiştir. Çalışanların, çalıştıkları bölüm dağılımında homojen bir denge gözetilmiştir. Anketler anketörler tarafından yüz yüze görüşme tekniğiyle yapılmıştır. Anket verileri havalimanı çalışanları arasından kolayda örnekleme yoluyla seçilen toplam 308 kişiden alınan bilgilere dayanarak elde edilmiştir.

4.5.2. Örneklem

Çok kültürlü kişilik ve kimlik imgesinin kültürlerarası iletişime etkisini belirlemeye yönelik olarak yapılan bu çalışmada anket yöntemine başvurulmuştur. Araştırmanın örneklemini Ankara Esenboğa Havalimanı, İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı ile Atatürk Havalimanı ve İzmir Adnan Menderes Havalimanında uluslararası uçuşların yoğun olduğu birimlerde çalışanlar arasından kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen toplam 308 kişiden oluşmuştur. Antalya havalimanından yönetimin izin vermemesi sebebiyle anket toplanamamıştır.

4.5.3. Analiz Teknikleri

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizi için SPSS 20 paket programından yararlanılmıştır. Bu program kullanılarak, tanıtıcı bilgileri yüzde olarak dağılımı, frekansları belirlenmiş ve sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur. Çok kültürlü kişilik, kimlik ve kültürlerarası iletişim arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi amacıyla korelasyon analizi, çoklu doğrusal regresyon analizi, basit doğrusal regresyon analizi ve yapısal eşitlik modellemesi yapılmıştır.

Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek amacıyla korelasyon ve regresyon analizlerinden faydalanılmıştır. İki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile olan ilişkisini test etmek, varsa bu ilişkinin

derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel yöntem korelasyon analizi denir. Korelasyon analizi, bağımsız değişken (X) değiştiğinde bağımlı değişkenin (Y) ne yönde değişeceğini ortaya koyar (Kalaycı, 2010: 115). Korelasyon analizinin regresyon analizinden farkı, korelasyon analizinin yalnızca değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini ölçmesidir. Bir bağımlı değişkenin değerini bir bağımsız değişken ya da birden fazla bağımsız değişken kullanarak tahmin etmeye imkân tanıyan istatistiksel yöntem regresyon analizi olarak adlandırılmaktadır (İslamoğlu ve Alınacıık, 2014: 355).

Regresyon analizinde; bir bağımlı değişken (Y) ile bir bağımsız değişken (X_1) arasındaki ilişki inceleniyorsa, Basit Regresyon Analizi, bir bağımlı değişken (Y) ile iki ya da daha fazla bağımsız değişken arasındaki bağıntılar inceleniyorsa, Çoklu Regresyon Analizi kullanılır. En az iki bağımlı değişken ile en az bir bağımsız değişken arasındaki ilişki inceleniyorsa da Çok Değişkenli Regresyon Analizi kullanılmaktadır (Özdamar, 2010: 177). İlişki incelendiğinde ise Regresyon Analizinde bağımlı değişkenin değeri, bağımsız değişken(ler) kullanılarak oluşturulan bir model yardımıyla tahmin edilmeye çalışılır. Bu model doğrusal bir modeldir ve yapılan tahmin bir miktar hata payı içerir (İslamoğlu ve Alınacıık, 2014: 356). Bu çalışmada Çoklu Regresyon Analizi kullanılacaktır. Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli: $Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n + \varepsilon$ şeklinde ifade edilmektedir (İslamoğlu ve Alınacıık, 2014: 365).

İki değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini ölçen Pearson korelasyon katsayısının yorumu şu şekilde yapılmaktadır (Kalaycı, 2010:116):

r	İlişki
0,00-0,25	Çok Zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Sonuçlar yorumlanırken anlamlılık düzeyi olarak 0,05 kullanılmış olup; $p < 0,05$ olması durumunda iki değişken arasında anlamlı bir farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise anlamlı bir farklılığın olmadığı belirtilmiştir.

Ayrıca ölçeklerin güvenilirliğini test etmek için Cronbach's Alpha katsayısına bakılmıştır. Ölçeklerin güvenilirliğini test etmek için Cronbach's Alpha katsayısı aralıkları aşağıda verildiği gibidir (Kalaycı, 2010:405):

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir,
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçeğin güvenilirliği düşük,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise ölçek oldukça güvenilir, ve
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Yapısal eşitlik modeli ile modeldeki değişkenler arasında yer alan ilişkiler incelenmektedir. Yapısal eşitlik modelinin LISREL programında analiz edilebilmesi, ölçüm modelindeki tüm gözlenen değişkenler için tahmin edilen parametre değerlerinin gizli (örtük) değişkene sabitlenmesi ve yapılan modifikasyonların modelde yer alması ile mümkündür. Programın YEM analizi yapılması için hazırlanan komut dosyasına bu eşitlikler belirtildikten sonra, teorik modelde belirtilen ilişkilerin doğrulanıp doğrulanmadığı bu aşamada araştırılmaktadır. Model değişkenleri arasındaki ilişkilere dair parametrelerin ve model uygunluğunu ifade eden istatistik sonuçlarının yorumlanması, doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının ve uyum istatistiklerinin yorumlanmasına benzemektedir. YEM analizinde, doğrulayıcı faktör analizinden farklı olarak gözlenen ve gizil değişkenlere ilişkin ölçüm hataları ile yapısal denklemlerde ortaya çıkabilecek hatalarda değerlendirilmektedir (Hair vd. 1998: 620). Hair (1998)'e göre, modelde yer alan tüm hata terimlerinin tümü pozitif olmalı, 1 değerini aşmamalı ve olabildiğince küçük olmalıdır. Model uygunluğuna ilişkin istatistikler, doğrulayıcı faktör analizinde kullanılan istatistiklerin aynısıdır. Ancak bu noktada bir açıklama yapmakta fayda vardır. Literatürde uyum indekslerinin kullanımına ilişkin kesin bir mutabakat mevcut değildir. Örneğin MacCallum ve Austin (2000), SRMR ve RMSEA'nın kullanılmasını yeterli görürken Tanaka vd (1990), modelin karmaşıklığını dikkate alan test istatistiklerini tavsiye etmektedir. Bunun yanında araştırmacı çalışmasının dinamiklerine (örneklem sayısı, parametre sayısı, model karmaşıklığı) göre rapor edeceği uyum istatistiklerini kendisi belirleyebilmektedir (Şimşek, 2007:14-25). Literatürde son dönemde genel olarak RMSEA, X^2 / df , RMR, NNFI ve CFI değerleri nispeten karmaşık ve örneklem sayısının görece düşük olduğu çalışmalarda rapor edilen uyum indeksleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Daha önce faktör yapısı belirlenmiş olan ölçeklerin (çok kültürlü kişilik, kültürlerarası iletişim ve kimlik) bu yapısının doğrulanıp doğrulanmadığı birinci ve ikinci düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi ile incelenmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), çok sayıda gözlenebilir değişken ve oluşturduğu faktörlerden (gizil değişkenlerden) oluşan faktöryel bir modelin gerçek verilerle ne derece uyduğunu değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İncelenecek model, ampirik bir çalışmanın verileri kullanılarak belirlenmiş ya da belirli bir kurama dayandırılarak kurgulanmış bir yapıyı tanımlayabilir (Sümer, 2000: 49-74). DFA’da modelin uygunluğunu değerlendirmek için çok sayıda uyum iyiliği indeksi kullanılmaktadır. Bunlar içinde en sık kullanılanları (Cole, 1987: 584-594; Sümer, 2000: 49-74); Ki-Kare Uyum İndeksi [Chi-Square Goodness, χ^2], Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normleştirilmemiş Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index, NNFI), Normleştirilmiş Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI), Uyum İyiliği İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI). Yapısal Eşitlik Modellemesinde Tablo 4.1’de verildiği gibi uyum iyiliği gözlenen değerlerinin $X^2/d_f < 3$; $0 < RMSEA < 0.05$; $0.97 \leq NNFI \leq 1$; $0.97 \leq CFI \leq 1$; $0.95 \leq GFI \leq 1$ ve $0.95 \leq NFI \leq 1$ aralıklarında olması mükemmel uyumu; $4 < X^2/d < 5$; $0,05 < RMSEA < 0,08$; $0.95 \leq NNFI \leq 0.97$; $0.95 \leq CFI \leq 0.97$; $0.90 \leq GFI \leq 0.95$ ve $0.90 \leq NFI \leq 0.95$ ise kabul edilebilir uyumu göstermektedir (Kline, 2005: 385; Sümer, 2000: 49-74). Bu analiz Lisrel paket programı kullanılarak yapılmıştır. Ayrıca, ölçeğin güvenilirliğini test etmek amacıyla Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır.

Tablo 4.1: Yapısal Eşitlik Modellemesinin Uygunluğunun Değerlendirilmesi

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
X^2	$0 \leq X^2 \leq 2sd$	$2sd \leq X^2 \leq 3sd$
X^2 / sd	$0 \leq X^2 / sd \leq 2$	$2 \leq X^2 / sd \leq 3$
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$
RMR	≤ 0.05	0.06-0.08
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$
NNFI	$0.97 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$
CFI	$0.97 \leq CFI \leq 1.00$	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$
IFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$
PNFI	≤ 0.95	-
PGFI	≤ 0.95	-
AIC	Karşılaştırılan model için AIC'den daha küçük	
CAIC	Karşılaştırılan model için CAIC'den daha küçük	
ECVI	Karşılaştırılan model için ECVI'den daha küçük	

Kaynak: Yılmaz ve Çelik, 2009; Kayacan ve Gültekin, 2012.

4.6. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmaya yönelik bulgular, ölçekler, analiz yöntemleri ve sonuçların yorumlanması sürecini içermektedir. Araştırma sonuçları aşağıda, tablolar halinde sunulmuş ve değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerin sonunda hipotezlere ait test sonuçlarına yer verilmiştir.

4.6.1. Demografik Bulgular

Araştırmaya katılan havalimanı çalışanlarına ilişkin özellikler, Tablo 4.2’de gösterilmektedir. Tablo 4.2’de çalışanlara ait cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışanların bildiği yabancı diller, mesleği ve kurumdaki unvanı, medeni durumu, doğduğu yerde (memleketinde) yaşama durumu, çalışanların ailesinde farklı kültür, farklı din, farklı mezhep veya farklı dilden evli bireylerin olup olmadığı, daha önce yabancı bir ülkede bir seneden fazla yaşayıp yaşamadığı, evli değilse farklı kültür, farklı din, farklı mezhep veya farklı dilden biriyle evlenebilme düşüncesi, evliyse farklı kültür, farklı din, farklı mezhep veya farklı dilden biriyle evli olup olmadığına yönelik bilgiler yer almaktadır.

Tablo 4.2: Araştırmaya Katılan Havalimanı Çalışanlarının Demografik Özellikleri

		N	%
Cinsiyet	Kadın	144	46,75
	Erkek	164	53,25
	Toplam	308	100
Yaş	20-30	181	58,8
	31-40	99	32,1
	41 ve üstü	28	9,1
	Toplam	308	100
Eğitim Durumu	Lise	66	21,43
	Ön Lisans	54	17,53
	Lisans	171	55,52
	Yüksek Lisans	17	5,52
	Toplam	308	100
Bildiğiniz Yabancı Diller	İngilizce	300	97,4
	Almanca	70	22,7
	İtalyanca	15	4,9
	Rusça	28	9,1
	Arapça	13	4,2
	Fransızca	9	2,9
	Diğer	37	12,17
Mesleğiniz/Çalıştığınız kurumdaki unvanınız nedir?	Host/Hostes	33	10,71
	Pilot	28	9,09
	Yer Hizmetleri	24	7,79
	Bilet Satış	75	24,35
	Müşteri Hizmetleri	120	38,96
	Güvenlik	24	7,79
	Şoför	3	0,97
	Uçak Teknisyeni	1	0,32
	Toplam	308	100
Medeni Durum	Evli	138	44,81
	Bekar	167	54,22
	Boşanmış	2	0,65
	Dul	1	0,32
	Toplam	308	100
Evli değilseniz farklı kültür, farklı din, farklı mezhep veya farklı dilden biriyle evlenir misiniz?	Evet	127	74,71
	Hayır	43	25,29
	Toplam	170	100
Ailenizde farklı kültür, farklı din, farklı mezhep veya farklı dilden evli bireyler var mı?	Evet	72	23,38
	Hayır	236	76,62
	Toplam	308	100
Doğduğunuz yerde (memleketinizde) mi yaşıyorsunuz?	Evet	169	54,87
	Hayır	139	45,13
	Toplam	308	100
Daha önce yabancı bir ülkede 1 seneden fazla yaşadınız mı?	Evet	45	14,61
	Hayır	263	85,39
	Toplam	308	100

Araştırmaya katılan çalışanların cinsiyet profili %46,75'i kadın, %53,25'i erkek şeklindedir. Yaşa bakıldığında ise; %58,8'nin 20 ile 30 yaşları arasında, %32,1'inin 31 ile 40 yaşları arasında ve % 9,1'inin ise 41 yaş ve üzerinde olduğu gözlemlenmiştir. Çalışanların %21,43'ü lise mezunu, %17,53'ü ön lisans mezunu, %55,52'si lisans mezunu ve %5,52'si yüksek lisans mezunudur.

Birden fazla cevabın işaretlendiği “Bildiğiniz yabancı diller nedir?” sorusuna ise katılımcıların, %97,4'ü İngilizce, %22,7'si Almanca, %4,9'u İtalyanca, %9,1'i Rusça, % 4,2'si Arapça, % 2,9'u Fransızca, % 12,17'si ise diğer diller cevabını vermiştir. Meslek ve kurum unvanı sorusu ise; % 10,71 host/hostes, %9,09 pilot, %7,79 yer hizmetleri, %24,35 bilet satış, % 38,96 müşteri hizmetleri, %7,79 güvenlik, % 0,97 şoför ve %0,032 ise uçak teknisyeni olarak cevaplanmıştır.

Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında % 44,81'inin evli, %54,22'sinin bekâr, %0,61'nin boşanmış ve % 0,032'sinin dul olduğu görülmektedir. Daha önce yabancı bir ülkede yaşayıp yaşamadıklarına dair sorulan soruya araştırmaya katılan kişilerin %14,61'i yaşadım diye cevap verirken, %85,39'u ise yaşamadım diyerek cevap vermiştir. Farklı kültür, din, mezhep veya dilden olan bir bireyle evlenir misiniz? sorusuna bekâr-boşanmış-dul olan katılımcıların %74,71'i evlenirim cevabını verirken, %25,29'u ise evlenmem cevabını vermiştir. Katılımcılara ailelerinde farklı kültür, din, mezhep veya dilden olan bir bireyle evlenen kişiler olup olmadığı sorulduğunda ise ; %23,38'i evet derken, %76,62'si hayır cevabını vermiştir. Araştırmaya katılanların %54,87'si memleketinde yaşadığını, %45,13'ü ise memleketi dışında yaşadığını beyan etmiştir. Araştırmaya katılan işletmelerin %19,8'i 0 ile 9 yıl arasında, %34,9'u 10 ile 19 yıl arasında, %45,3'ü ise 20 yılın üzerinde faaliyette bulunmaktadır. Ancak bu işletmelerin kuruluşundan itibaren yurtdışı faaliyetlerine başlama yılının, %37,9'unun 0 ile 5 yıl, %35,9'unun 6 ile 10 yıl, %17,4'ünün 11 ile 15 yıl, %6,4'ünün 16 ile 20 yıl ve %2,3'ünün ise 21 yıl ve daha fazla zamandan sonra yurtdışı faaliyetlerine başladıkları görülmüştür.

4.6.2. Kültürlerarası İletişim Ölçeğine İlişkin Bulgular

Kültürlerarası iletişim ölçeğine ilişkin ifadelerle katılım sayısı, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3: Kültürlerarası İletişime İlişkin İfade ve Katılım Düzeyleri

Kültürlerarası İletişim				
		N	$\bar{X}$	S.D.
1.	İletişimde bir sorunu çözerken ne ölçüde yeni ya da farklı yollar geliştirebilirsiniz?	308	4,0325	,78602
2.	İhtiyacınız olanı elde edebilmeniz için ne ölçüde iyi sorular sorabilirsiniz?	308	4,0422	,76241
3.	Bir iletişimdeki mesajları ne ölçüde iyi muhakeme edebilir ya da tahmin edebilirsiniz?	308	4,0097	,82108
4.	Başkalarıyla iletişimdeyken onlara yeni bakış açısı kazandırmada ne ölçüde iyi ilham kaynağı olabilirsiniz?	308	3,8864	,82514
5.	Yepyeni bir durumu tanımlayabilmek için ne ölçüde iyi sözcükler bulabilir ya da cümleler kurabilirsiniz?	308	3,9383	,84234
6.	Bir grubun içinde ne ölçüde iyi ayakta durabilir ve fikirlerinizi ifade edebilirsiniz?	308	3,9481	,80949
7.	Bir konuşma yapmadan önce konuşmanızın muhtemel sonuçlarını ne ölçüde iyi hesaplırsınız?	308	3,8604	,81316
8.	Pek de aşına olmadığınız konulardan oluşan bir iletişimde ne ölçüde iyi uyum sağlayabilirsiniz?	308	3,6364	,80567
9.	Dilinizi bilmeyen insanlarla ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	3,7565	,83634
10.	Soyut kavramları ne ölçüde iyi açıklayabilirsiniz?	308	3,7013	,82018
11.	Yetkili konumda olan insanlarla ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	3,9870	,79072
12.	İletişim esnasında fikirlerinizi ne ölçüde iyi sunabilirsiniz?	308	3,9578	,77932
13.	İnsanlar size gözdağı vermeye çalışırken ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	3,8799	,89979
14.	Yüz yüze iletişim esnasında karşınızdaki kişinin ne istediğini ne ölçüde sezebilirsiniz?	308	4,0130	,77826
15.	Bir iletişimde önemli noktaları ne ölçüde fark edebilirsiniz?	308	3,9286	,77086
16.	Sizin kültürünüzü eleştiren bir tartışmada ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	3,8539	,79170
17.	Ülkenizde farklı kültürlerden olan insanlarla ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	3,9318	,85718
18.	Sözgelimi bir iş mülakatı sırasında iletişimde sizden beklenen uygun davranışları ne ölçüde iyi sergileyebilirsiniz?	308	3,9318	,84184
19.	Anlatmak istediklerinizi vurgulayabilmek için sözcükler ve vücut dili(mimikler)arasında ne ölçüde iyi geçişler sağlayabilirsiniz?	308	3,9545	,84530
20.	İletişim esnasında karşınızdaki kişinin ne söyleyeceğini ne ölçüde iyi tahmin edebilirsiniz?	308	3,8929	,78559
21.	İletişim esnasında karşınızdakini ne ölçüde iyi dinleyebilirsiniz?	308	3,9870	,83089
22.	Hazırlıksız durumlarda ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	3,8247	,77530
23.	Farklı ülkelerden gelen insanlarla(yabancılarla)ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	3,8961	,80446
24.	Yüzleşme(karşı karşıya gelme)sırasında iletişime geçmenin uygun olup olmadığını ne ölçüde iyi anlayabilirsiniz?	308	3,8896	,76624
25.	Olayları karşı tarafın bakış açısıyla ne ölçüde iyi görebilirsiniz?	308	3,8701	,75889
26.	Ne ölçüde eleştiriye açıksınızdır?	308	3,8019	,87103
27.	Bir tartışma esnasında karşı tarafa katılıp katılmadığınızı ne ölçüde iyi açıklayabilirsiniz?	308	3,9026	,78062
28.	Engelli insanlarla ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	4,0162	,82493
29.	Sizden önemli ölçüde yaş olarak farklı insanlarla ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	4,0487	,80363
30.	İletişim esnasında espri yeteneğinizi ne ölçüde iyi kullanabilirsiniz?	308	3,9123	,83614
31.	İletişim esnasında diğer insanlarla ortak noktalarınızı ne ölçüde iyi bulabilirsiniz?	308	3,9513	,76203
32.	Görüşlerine kesinlikle katılmadığınız insanlarla ne ölçüde iyi iletişim kurabilirsiniz?	308	3,7045	,93103
33.	İletişim esnasında ne ölçüde iyi uzlaşma sağlayabilirsiniz?	308	3,9058	,77474
34.	Hoşlanmadığınız insanlarla ne ölçüde iyi iletişim sağlayabilirsiniz?	308	3,5292	,94943

$\bar{X}$ = 1,00-2,36 Çok kötü;

$\bar{X}$ = 2,37-3,66 Orta

$\bar{X}$ = 3,67-5,00 Çok iyi

Kültürlerarası iletişime ilişkin ifadeler ve katılım düzeylerini içeren Tablo 4.3 incelendiğinde kültürlerarası iletişim faktörüne ait ifadelerin ortalama değerlerinin; $\bar{X} = 1,00-2,36$ çok kötü, $\bar{X} = 2,37-3,66$ orta, $\bar{X} = 3,67-5,00$ çok iyi şeklinde aralıklarda olduğu tespit edilmiştir.

4.6.3. Kimlik Ölçeğine İlişkin Bulgular

Çok kültürlü kimlik ölçeğine ilişkin ifadelere katılım sayısı, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4: Kimliğe İlişkin İfadeler ve Katılım Düzeyleri

	N	$\bar{X}$	S.D.
Sosyal Kimlik			
1. Başkalarına göre popüler oluşum	308	3,0552	1,25828
2. Söylediğim ve yaptığım şeylere başkalarının gösterdiği davranış tarzları	308	3,4481	1,11573
3. Fiziksel görünüşüm: boyum, kilom ve bedenimin şekli	308	3,5227	1,07812
4. Başkalarının benim hakkımda düşündükleri, ünüm	308	3,2825	1,12192
5. Başkalarına göre çekiciliğim	308	3,1981	1,13419
6. Jestlerim, diğerleri üzerinde oluşturduğum izlenim ve tarzlarım	308	3,5227	,98662
7. Başkalarıyla bir araya geldiğim zaman, sergilediğim davranış tarzı olan sosyal davranışım	308	3,4968	,97693
Kolektif Kimlik			
8. Ailemin kuşaklarının (soyağacımın) bir üyesi olmak	308	3,7338	,97555
9. İrkım ya da etnik özgeçmişim	308	3,3961	1,15800
10. Dinim	308	3,3279	1,24503
11. Yaşadığım ya da büyüdüğüm yerler	308	3,4545	1,07134
12. Topluma ait olma duygum	308	3,4708	1,00607
13. Ülkemden gurur duyma, bir vatandaş olarak övünme duygum	308	3,5877	1,09876
14. Politik veya siyasi konulara olan ilgim	308	3,2500	1,19955
15. Bölgesel aksanım, telaffuzum ya da ikinci dil biliyor oluşum	308	3,8117	,96701

$\bar{X} = 1,00-2,36$ Hiç önemli değil;

$\bar{X} = 2,37-3,66$ Orta derecede önemli

$\bar{X} = 3,67-5,00$ Çok önemli

Kimlik ile ilgili ifadeler ve katılım düzeylerini içeren Tablo 4.4 incelendiğinde sosyal ve kolektif kimlik faktörlerine ait ifadelerin ortalama değerlerinin; $\bar{X} = 1,00-2,36$ hiç önemli değil, $\bar{X} = 2,37-3,66$ orta derecede önemli, $\bar{X} = 3,67-5,00$ çok önemli şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

4.6.4. Çok Kültürlü Kişilik Ölçeğine İlişkin Bulgular

Çok kültürlü kişilik ölçeğine ilişkin ifadelere katılım sayısı, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4.5'te verilmiştir.

Tablo 4.5: Çok Kültürlü Kişiliğe İlişkin İfadeler ve Katılım Düzeyleri

		N	$\bar{X}$	S.D.
Kültürel Empati				
1.	Başkalarının duygularına dikkat ederim	308	4,3247	,81022
2.	İyi bir dinleyiciyimdir.	308	4,2727	,71076
3.	Ortamda var olan rahatsızlığı hissedebilirim	308	4,2662	,75321
4.	Başkalarını en doğru şekilde tanımaya çalışırım	308	4,2240	,72987
5.	İletişimde başka insanların hikâyelerinden yararlanırım	308	3,8604	,93258
6.	Birinin herhangi bir sorunu olduğunda o sorunu hemen fark ederim.	308	3,9610	,78573
7.	Başkalarıyla duygularını paylaşıyorum.	308	3,8604	,93258
8.	Her türlü ortamda kolaylaştırıcı biriyimdir	308	3,9026	,89711
Esneklik				
9.	Katı kurallarla çalışabilirim	308	2,6104	1,14892
10.	Planlara göre çalışırım.	308	2,2013	,85708
11.	Belirli bir programa göre çalışırım.	308	2,2208	,87489
12.	Hayatımda düzenlilik ararım	308	2,1916	,93380
13.	Rutin işlerden hoşlanırım.	308	2,8214	1,17684
14.	Olayları önceden tahmin edebilirim	308	3,6721	,86909
15.	Tanıdığım ortamlarda iletişim kurma sıkıntısı çekmem.	308	4,0195	,79059
16.	Alışkanlıklarım değişmez.	308	2,3377	,90759
Sosyal Girişkenlik				
17.	Liderlik yaparım.	308	3,7175	,92807
18.	Diğerleriyle(yabancılarla)iletişim kurmak için inisiyatif kullanırım.	308	3,7143	,93233
19.	İnisiyatif kullanırım.	308	3,6916	,90905
20.	Açık konuşmaya eğilimliyimdir.	308	3,8474	,91642
21.	Arka planda yönlendiriciyimdir. (Gizli liderlik yaparım)	308	2,3669	,91946
22.	Kolay iletişim kurarım.	308	4,1948	,79557
23.	Ketum biriyimdir.	308	3,1656	1,21681
Duygusal Denge				
24.	Kaygılıyım.	308	3,2565	1,14536
25.	Çok kolay üzülürüm. (Keyfim kolay kaçar)	308	3,0552	1,24002
26.	Sinirliyimdir.	308	3,1364	1,17003
27.	Kendimi yalnız hissetme eğilimindeyimdir.	308	3,3539	1,13921
28.	İşler yolunda gitmese bile sakinliğimi korurum.	308	3,2500	1,15810
29.	Genellikle kendimi güvende hissetmem.	308	3,4968	1,22541
30.	Kendimi genellikle baskı altında hissederim.	308	3,4643	1,18433
31.	Kolay incinirim.	308	2,9513	1,16164
Açık görüşlülük				
32.	Olayların çözümünde farklı yaklaşımlar sergileyebilirim	308	3,7955	,90261
33.	Amaçlarıma (hedeflerime) ulaşmak için yeni yollar ararım.	308	3,9253	,84129
34.	Yeni bir hayata kolayca başlarım.	308	3,6981	,92190
35.	Problemlere çözüm bulmayı severim.	308	3,9968	,78876
36.	Sosyal gelişmelerde trend (belirleyici) olmayı olabilirim	308	3,7662	,84106
37.	Farklı kültürlerin doğru kabul ettiği şeyleri anlayışla karşılarım.	308	4,0649	,78815
38.	Farklı bakış açılarına sahip insanlarla ilişki kurma arayışındayım.	308	3,8896	,85084
39.	İlgi alanlarım geniştir.	308	4,0844	,79863

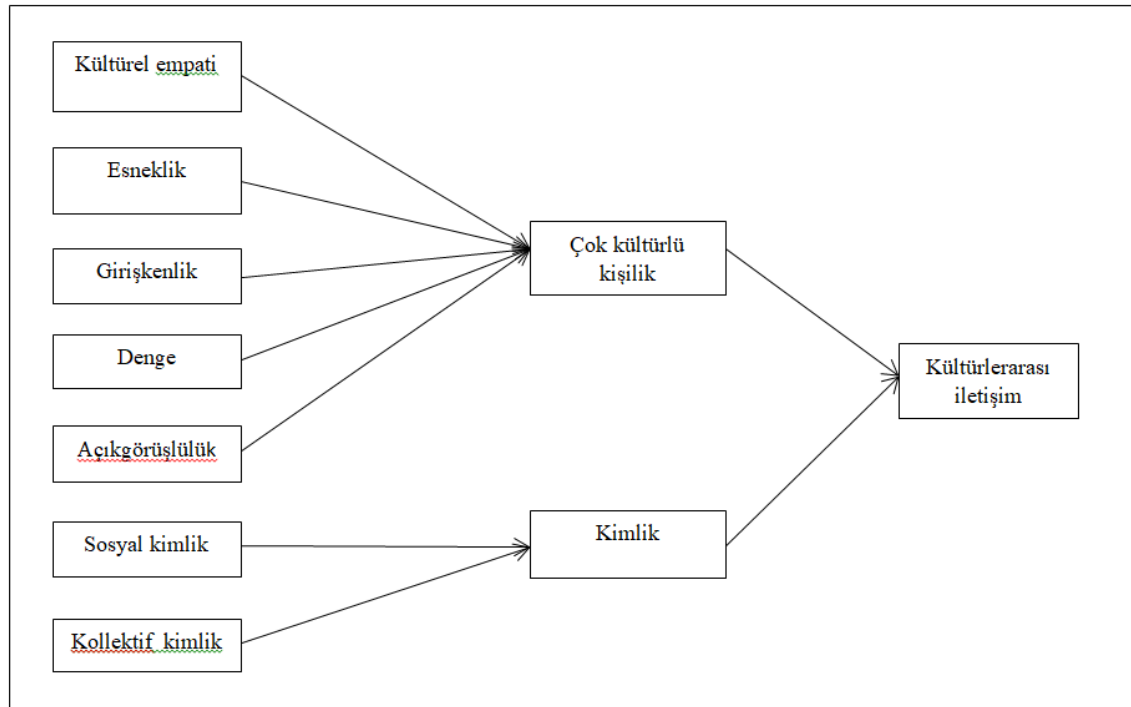
$\bar{X}$ = 1,00-2,36 Hiç katılmıyorum; $\bar{X}$ = 2,37-3,66 Orta derecede katılıyorum $\bar{X}$ = 3,67-5,00 Tamamen Katılıyorum

Çok kültürlü kişilik ile ilgili ifadeler ve katılım düzeyleri içeren Tablo 4.5 incelendiğinde kültürel empati, sosyal girişkenlik, duygusal denge, esneklik açıklık faktörlerine ait ifadelerin ortalama değerlerinin; $\bar{X} = 1,00-2,36$ hiç katılmıyorum, $\bar{X} = 2,37-3,66$ orta derecede katılıyorum, $\bar{X} = 3,67-5,00$ tamamen katılıyorum şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

4.6.5. Araştırmanın Modeli

Araştırmada kültürlerarası çeşitliliğe sahip ülkemizde kültürlerarası iletişim, çok kültürlü kişilik ve kimliklerin özellikle farklı millet, farklı dil, farklı din ve farklı kültürlerin birbirleri ile olan etkileşimlerinin dereceleri saptanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın temel modeli Şekil 4.3'te gösterilmektedir.

Şekil 4.1: Araştırma Modeli

Şekil 4.1'de görüldüğü gibi araştırmanın temel modeli, kültürlerarası iletişim, çok kültürlü kişilik ve kimlik değişkenlerinin birbirleri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Kültürlerarası iletişim ölçeği Peterson vd.'nin 2011 yılında yaptıkları çalışmadan, çok kültürlü kişilik ölçeği Zee vd.'nin 2013 yılında yaptıkları çalışmadan,

kimlik ölçeği alt boyutları ise Hamit Coşkun'un 2004 yılında yaptığı çalışmadan yararlanılarak oluşturulmuştur.

4.6.6. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma kapsamında aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

Tablo 4.6: Araştırmanın Hipotezleri

Hipotez	Hipotezin İçeriği
H ₁	Çok kültürlü kişilik ve kimlik ile kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır.
H ₂	Çok kültürlü kişilik boyutları ile (kültürel empati, esneklik, açık görüşlülük, sosyal girişkenlik ve duygusal denge) kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır.
H ₃	Kimlik boyutları ile (sosyal kimlik ve kolektif kimlik) kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır.
H ₄	Çok kültürlü kişilik üzerinde kültürel empati boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.
H ₅	Çok kültürlü kişilik üzerinde esneklik boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.
H ₆	Çok kültürlü kişilik üzerinde açık görüşlülük boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.
H ₇	Çok kültürlü kişilik üzerinde sosyal girişkenlik boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.
H ₈	Çok kültürlü kişilik üzerinde duygusal denge boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.
H ₉	Kimlik üzerinde sosyal kimlik boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.
H ₁₀	Kimlik üzerinde kolektif kimlik boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.

4.6.7. Geçerlik ve Güvenilirlik Analizleri

Kültürlerarası iletişim, çok kültürlü kişilik ve kimlik ölçeklerine ait ifadelerin geçerlik ve güvenilirlik analizleriyle birlikte araştırma modelini oluşturan hipotezler ve araştırma modelinin YEM analizleri incelenmiştir. Analiz için Lisrel 8.71 for Windows paket programı ile AMOS v23 paket programı kullanılmıştır.

Kimlik ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik analizi: Araştırmada kullanılan kimlik ölçeği Coşkun (2004)'den alınmış, sosyal kimlik ve kolektif kimlik boyutları altında incelenmiştir. Bu boyutların Cronbach's alpha değerleri Tablo 4.7'de verilmiştir.

Tablo 4.7: Kimlik Ölçeği Boyutlarının Cronbach's alpha Değerleri

	Cronbach's alpha
Sosyal Kimlik	0,87
Kolektif Kimlik	0,79

Tablo 4.7'ye göre toplam kimlik ölçeği α güvenilirlik katsayısı 0,84 olup, ölçek yüksek derecede güvenilir. Kimlik ölçeğinin alt boyutları olan sosyal kimlik ve kolektif kimliğin güvenilirlik katsayıları (Cronbach's alpha) sırasıyla 0,87 ve 0,79 olarak bulunmuştur. Bu değerlerde alt boyutlara ait ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir.

Kimlik ölçeğini oluşturan alt boyutlar olarak sosyal kimlik ve kolektif kimliğin birbirleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla ayrıca korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonucunda Tablo 4.23'te verildiği üzere $r=0,282$ ($p=0,000$) değeri bulunmuştur. Kimlik alt boyutları olan sosyal kimlik ve kolektif kimlik arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki bulunmuştur.

Çok Kültürlü Kişilik Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Analizi: Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilmesi/uyarlaması yapılmak üzere “Çok Kültürlü Kişilik Ölçeği” aracılığı ile toplanmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek amacıyla Cronbach's alpha iç tutarlılık anlamında güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Çok kültürlü kişilik ölçeğini oluşturan boyutların Cronbach's alpha değerleri Tablo 4.8'de verilmiştir.

Tablo 4.8: Çok Kültürlü Kişilik Ölçeği Boyutlarının Cronbach's alpha Değerleri

	Cronbach's alpha
Kültürel empati	0,75
Esneklik	0,71
Sosyal girişkenlik	0,62
Duygusal denge	0,75
Açık görüşlülük	0,78

Tablo 4.8'e göre çok kültürlü kişilik ölçeği güvenilirlik katsayısı 0,81 olup, ölçek yüksek derecede güvenilirdir. Çok kültürlü kişilik ölçeğinin alt boyutlarının Cronbach's alpha değerleri ise şu şekildedir:

- Kültürel empati boyutu için α katsayısı 0,75
- Esneklik boyutu için α katsayısı 0,71
- Sosyal girişkenlik boyutu için α katsayısı 0,62
- Duygusal denge boyutu için α katsayısı 0,75
- Açık görüşlülük boyutu için α katsayısı 0,78'dir.

Bu değerler tüm alt boyutların oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.9: Çok Kültürlü Kişilik Ölçeği Modeli İçin Uyum İyiliği Ölçütleri

Uyum ölçüsü	Referans değeri	Değer	Uyum
X^2 / sd	$2 \leq X^2 / sd \leq 3$	3,25	Kabul Edilebilir
RMSEA	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0,073	Kabul Edilebilir
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0,91	Uyumsuz
IFI	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0,90	Kabul Edilebilir
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$	0,95	Kabul Edilebilir
NFI	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0,90	Kabul Edilebilir

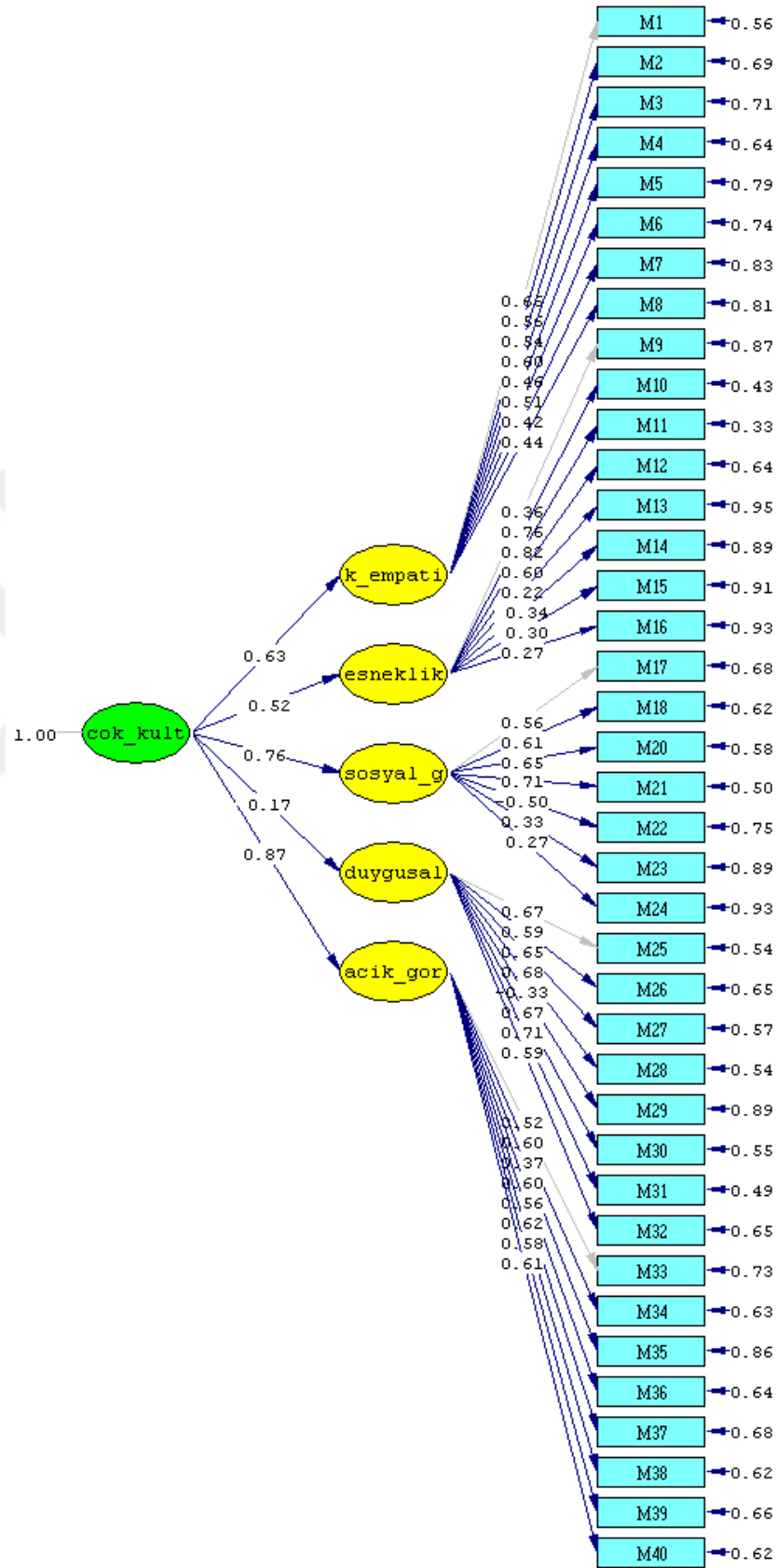
Tablo 4.9'a göre; YEM'de uyum iyiliği değerlerinin $X^2/d_f < 3$; $0 < RMSEA < 0.05$; $0.97 \leq NNFI \leq 1$; $0.97 \leq CFI \leq 1$; $0.95 \leq GFI \leq 1$ ve $0.95 \leq NFI \leq 1$ aralıklarında olması mükemmel uyumu; $4 < X^2/d < 5$; $0.05 < RMSEA < 0.08$; $0.95 \leq NNFI \leq 0.97$; $0.95 \leq CFI \leq 0.97$; $0.90 \leq GFI \leq 0.95$ ve $0.90 \leq NFI \leq 0.95$ ise kabul edilebilir uyumu göstermektedir (Kline, 2005; Sümer, 2000). Uyum iyiliği indeksleri $\chi^2 = 2267.73$, $X^2/sd = 3.25$, $RMSEA = 0.073$, $CFI = 0.91$, $IFI = 0.90$, $NNFI = 0.95$ ve $NFI = 0.90$ olarak bulunmuştur. Bu ölçeğin faktöryel yapısını gösteren modelin gözlenen değişkenleriyle gizil değişken arasındaki ilişkiyi

gösteren katsayılar incelendiğinde, tüm katsayıların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. DFA ile hesaplanan uyum iyiliği indeksleri dikkate alındığında, ölçeğin daha önce belirlenen yapısının eldeki verilerle genel olarak uyum gösterdiği görülmüştür.

Ölçeğin geçerliğinin belirlenmesinde birinci ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Beş boyut ve 40 maddeden oluşan ölçeğe DFA uygulanmıştır. Uygulanan ilk DFA sonucunda istatistiksel olarak anlamlı olmayan t değerine sahip maddeler incelenmiş ve yapılan incelemeye göre anlamlı olmayan t değerine sahip olan 19. madde ölçekten çıkartılarak analiz tekrar edilmiştir. Tekrar edilen analiz sonrasında, kalan 39 madde ölçekteki yerini korumuştur. Path diagramı Şekil 4.2’de yer almaktadır.

Şekil 4.2: Ölçeğe ait Path Diagramı

Modele ilişkin standartlaştırılmış yükler ve t değerlerine Tablo 4.10'da yer verilmiştir. Sosyal girişkenlik boyutuna ait 3.soru ölçekten çıkartılmıştır.

Tablo 4.10: Ölçüm Modeli İçin DFA Sonuçları

Gizil Değişkenler	Standartlaştırılmış Yükler	t değerleri
Kültürel Empati		
K.Empati 1	0,66	10,96
K.Empati 2	0,56	9,29
K.Empati 3	0,54	9,11
K.Empati 4	0,60	9,91
K.Empati 5	0,46	7,89
K.Empati 6	0,51	8,65
K.Empati 7	0,42	7,26
K.Empati 8	0,44	7,61
Esneklik		
Esneklik 1	0,36	5,72
Esneklik 2	0,76	6,80
Esneklik 3	0,82	6,87
Esneklik 4	0,60	6,39
Esneklik 5	0,22	3,67
Esneklik 6	0,34	4,89
Esneklik 7	0,30	4,56
Esneklik 8	0,27	4,23
Sosyal Girişkenlik		
S.Gir. 1	0,56	8,51
S.Gir. 2	0,61	9,08
S.Gir. 3	-	-
S.Gir. 4	0,65	9,42
S.Gir. 5	0,71	9,85
S.Gir. 6	0,50	7,85
S.Gir. 7	0,33	5,64
S.Gir. 8	0,27	4,77
Duygusal Denge		
D.Denge 1	0,67	11,78
D.Denge 2	0,59	10,51
D.Denge 3	0,65	11,52
D.Denge 4	0,68	11,88
D.Denge 5	-0,33	6,13
D.Denge 6	0,67	11,78
D.Denge 7	0,71	12,35
D.Denge 8	0,59	10,52
Açıklık		
Açıklık 1	0,52	8,69
Açıklık 2	0,60	8,67
Açıklık 3	0,37	6,13
Açıklık 4	0,60	8,62
Açıklık 5	0,56	8,33
Açıklık 6	0,62	8,80
Açıklık 7	0,58	8,46
Açıklık 8	0,61	8,74

Tablo 4.10 incelendiğinde, elde edilen standartlaştırılmış yüklerle ait t değerlerine bakıldığında tüm gözlenen değişkenlerin ($t > 1,96$) t değerleri 1,96'yı aştığından 0,05 anlamlılık düzeyinde bu değişkenlerin (ifadelerin) modelde yer almasının istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Ölçeğin güvenilirliğinin ölçülmesinde Cronbach's alpha değeri hesaplanmıştır. Kültürel empati boyutuna ait alfa değeri 0,75; esneklik boyutuna ait alfa değeri 0,71, sosyal girişkenlik boyutuna ait alfa değeri 0,62, duygusal denge boyutuna ait alfa değeri 0,75 ve açık görüşlülük boyutuna ait alfa değeri 0,78 olarak bulunmuştur. Ölçeğin bütününe ait alfa değeri ise 0,81 olarak belirlenmiştir. Tezbaşaran (1997: 47), likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek bir güvenilirlik katsayısının olabildiğince 1'e yakın olması gerektiğini ifade etmektedir. Bu sonuçlara göre araştırma için kullanılan ölçme aracının güvenilirliğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilmektedir.

Çok kültürlü kişilik ölçeğini oluşturan alt boyutları olan kültürel empati, esneklik, sosyal girişkenlik, duygusal denge ve açık görüşlülüğün birbirleri ile olan ilişkilerini belirlemek amacıyla ayrıca korelasyon analizi yapılmıştır. Yapılan korelasyon analizi sonuçları Tablo 4.11'de gösterilmiştir.

Tablo 4.11: Çok Kültürlü Kişilik Alt Boyutları Korelasyon Analizi Sonuç Tablosu

		Esneklik Alt Boyut Puanı	Sosyal Girişkenlik Alt Boyut Puanı	Duygusal Denge Alt Boyut Puanı	Açık Görüşlülük Alt Boyut Puanı
Kültürel Empati Altboyut Puanı	r	-,235**	,306**	,149**	,428**
	p	,000	,000	,009	,000
	N	308	308	308	308
Esneklik Alt Boyut Puanı	r		-,053	,052	-,150**
	p		,353	,365	,008
	N		308	308	308
Sosyal Girişkenlik Alt Boyut Puanı	r			,144*	,423**
	p			,012	,000
	N			308	308
Duygusal Denge Alt Boyut Puanı	r				-,079
	p				,167
	N				308

Tablo 4.11'de görüldüğü üzere çok kültürlü kişilik alt boyutlarından kültürel empati alt boyutu ile sosyal girişkenlik, duygusal denge ve açık görüşlülük alt boyutları arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde aynı yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Kültürel

empati ve esneklik arasında ise 0,01 anlamlılık düzeyinde ters yönlü ve zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Esneklik alt boyutu ile açık görüşlülük alt boyutları arasında da 0,01 anlamlılık düzeyinde ters yönlü ve zayıf bir ilişki bulunmaktadır. Sosyal girişkenlik alt boyutu ile duygusal denge ve açık görüşlülük alt boyutları arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde aynı yönlü zayıf bir ilişki bulunmaktadır.

Kültürlerarası İletişim Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Analizi: Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilmesi/uyarlanması yapılmak üzere “Kültürlerarası İletişim Ölçeği” aracılığı ile toplanmıştır. Ölçeğin güvenirliliğini test etmek amacıyla Cronbach’s alpha iç tutarlılık anlamında güvenirlilik katsayısı hesaplanmıştır.

Tablo 4.12: Kültürlerarası İletişim Ölçeği Modeli İçin Uyum İyiliği Ölçütleri

Uyum ölçüsü	Referans değeri	Değer	Uyum
X^2 / sd	$2 \leq X^2 / sd \leq 3$	3,15	Kabul Edilebilir
RMSEA	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$	0,084	Kabul Edilebilir
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 0.97$	0,92	Uyumsuz
IFI	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$	0,92	Kabul Edilebilir
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$	0,92	Kabul Edilebilir
NFI	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$	0,91	Kabul Edilebilir

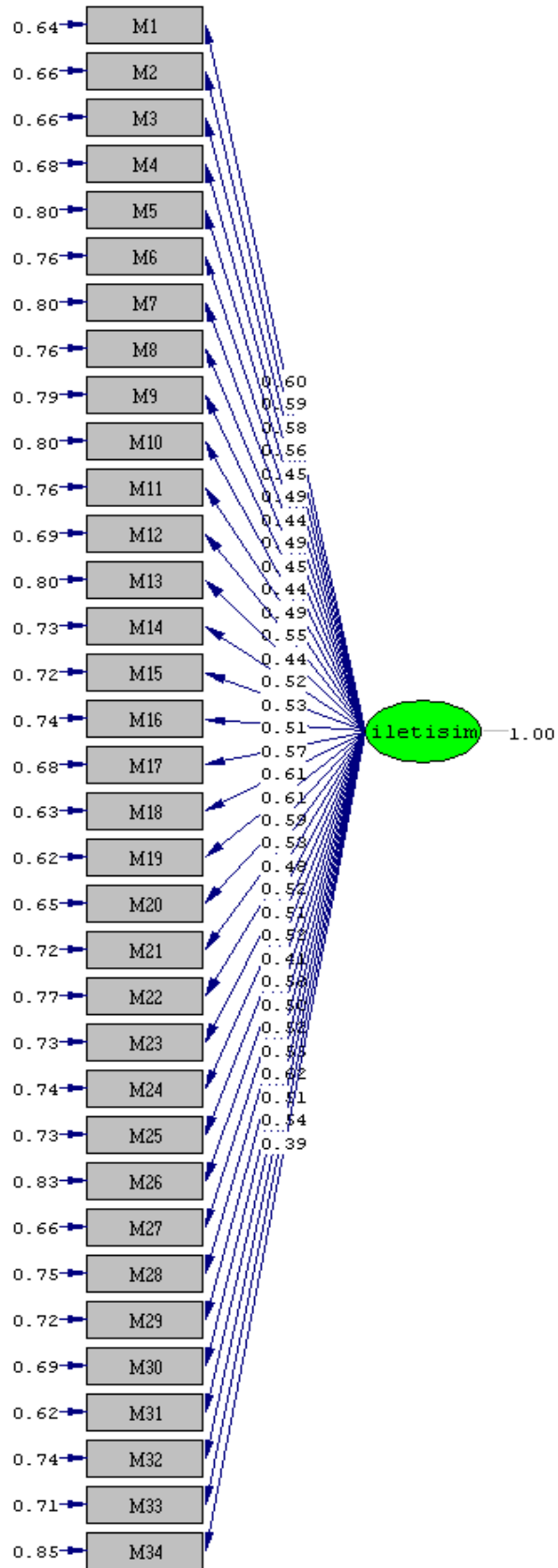
Tablo 4.12’ye göre; YEM’de gözlemlenen değerlerinin $X^2/d < 3$; $0 < RMSEA < 0.05$; $0.97 \leq NNFI \leq 1$; $0.97 \leq CFI \leq 1$; $0.95 \leq GFI \leq 1$ ve $0.95 \leq NFI \leq 1$ aralıklarında olması mükemmel uyumu; $4 < X^2/d < 5$; $0,05 < RMSEA < 0,08$; $0.95 \leq NNFI \leq 0,97$; $0.95 \leq CFI \leq 0,97$; $0.90 \leq GFI \leq 0,95$ ve $0.90 \leq NFI \leq 0,95$ ise kabul edilebilir uyumu göstermektedir (Kline, 2005; Sümer, 2000). Ayrıca, ölçeğin güvenirliliğini test etmek amacıyla Cronbach’s alpha güvenirlilik katsayısı hesaplanmıştır. Kültürlerarası iletişim ölçeğinin Cronbach’s alpha değeri **0,927** olarak bulunmuştur. Uyum iyiliği indeksleri $\chi^2 = 1660.28$, $X^2/sd = 3.15$, $RMSEA = 0.084$, $CFI = 0.92$, $IFI = 0.92$, $NNFI = 0,92$ ve $NFI = 0,91$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliğinin belirlenmesinde birinci düzey DFA uygulanmıştır. Ölçeğin tek boyutuna ait 34 maddelik yapının doğrulanıp doğrulanmadığını değerlendirmek amacıyla DFA uygulanmıştır. Uygulanan ilk DFA’da istatistiksel olarak anlamlı olmayan t değerine sahip maddeler incelenmiştir.

Yapılan incelemeye göre anlamlı olmayan t değerine sahip hiçbir madde bulunamamıştır. Ölçekteki tüm maddeler yerini korumuştur. Path diagramı Şekil 4.3'de yer almaktadır.

Şekil 4.3: Ölçeğe ait Path Diagramı

Modele ilişkin standartlaştırılmış yükler ve t değerlerine Tablo 4.13'de yer verilmiştir.

Tablo 4.13: Ölçüm Modeli İçin DFA Sonuçları

Gizil Değişkenler	Standartlaştırılmış Yükler	t değerleri
Kültürlerarası İletişim		
K.iletışim 1	0,60	11,27
K.iletışim 2	0,59	10,96
K.iletışim 3	0,58	10,82
K.iletışim 4	0,56	10,42
K.iletışim 5	0,45	8,09
K.iletışim 6	0,49	8,89
K.iletışim 7	0,44	7,94
K.iletışim 8	0,49	8,84
K.iletışim 9	0,45	8,12
K.iletışim 10	0,44	7,90
K.iletışim 11	0,49	8,89
K.iletışim 12	0,55	10,19
K.iletışim 13	0,44	7,88
K.iletışim 14	0,52	9,43
K.iletışim 15	0,53	9,63
K.iletışim 16	0,51	9,21
K.iletışim 17	0,57	10,53
K.iletışim 18	0,61	11,41
K.iletışim 19	0,61	11,58
K.iletışim 20	0,59	11,10
K.iletışim 21	0,58	9,74
K.iletışim 22	0,48	8,65
K.iletışim 23	0,52	9,51
K.iletışim 24	0,51	9,33
K.iletışim 25	0,52	9,38
K.iletışim 26	0,41	7,22
K.iletışim 27	0,58	10,88
K.iletışim 28	0,50	9,16
K.iletışim 29	0,52	9,58
K.iletışim 30	0,55	10,20
K.iletışim 31	0,62	11,62
K.iletışim 32	0,51	9,24
K.iletışim 33	0,54	9,93
K.iletışim 34	0,39	6,88

Tablo 4.13 incelendiğinde, elde edilen standartlaştırılmış yüklerin ve t değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($t > 1,96$) ve modelin veri seti tarafından doğrulandığı belirlenmiştir.

4.6.8. Araştırma Modelinin Yapısal Eşitlik Modellemesi İle Test Edilmesi

Analiz için Lisrel 8.71 for Windows paket programı ile AMOS v23 paket programı kullanılmıştır. Hipotezler tablosunda belirtilmiş olan H₁ hipotezi temel hipotez olup, araştırmamızın sonuç modelini oluşturacağından, alt hipotez olarak kabul edilen H₂ ve H₃ hipotezlerinin sınanmasına öncelik verilmiştir.

4.6.8.1. H₂ Hipotezinin Yapısal Eşitlik Modellemesi İle Test Edilmesi

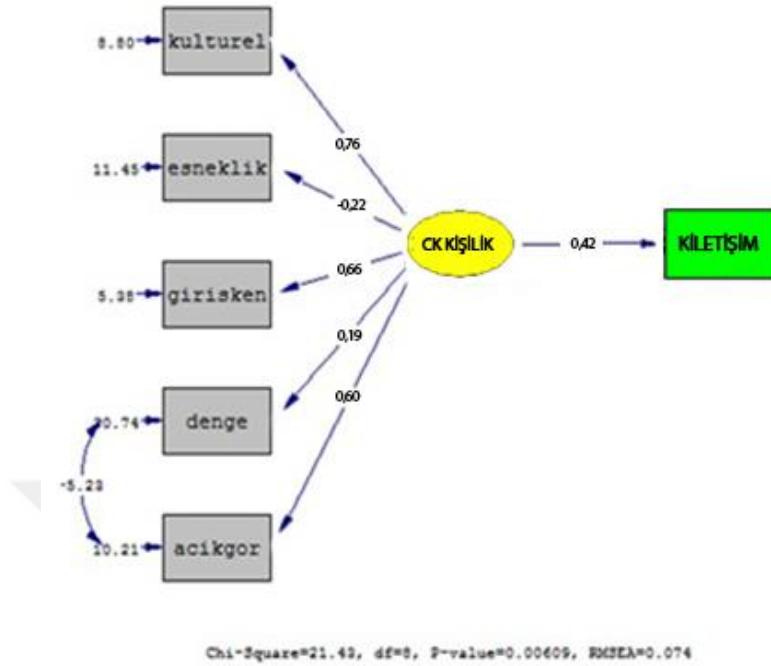
Çok kültürlü kişilik boyutları ile (kültürel empati, esneklik, açık görüşlülük, sosyal girişkenlik ve duygusal denge) kültürlerarası iletişim arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılan YEM analizi sonucunda belirlenen ilişkiler ve bu ilişkilere ait parametre değerleri ile t değerleri Tablo 4.14'te gösterilmiştir.

Tablo 4.14: H₂ Hipotezi İçin Yapısal Eşitlik Modellemesi Sonuçları

İlişkiler	B	sh	β	t	p
KE -----> CKKISILIK	1.00		.76		
ES -----> CKKISILIK	-.25	.07	-.22	-3.327	.000***
SG -----> CKKISILIK	.62	.08	.66	7.695	.000***
DD -----> CKKISILIK	.36	.13	.19	2.863	.004**
AG -----> CKKISILIK	.84	.12	.60	6.901	.000***
KİLETİSİM -----> CKKISILIK	2.062	.43	.42	4.795	.000***

Sh=B/t B=Standartlaştırılmamış Regresyon Katsayıları β =Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları

Şekil 4.4: Çok Kültürlü Kişilik Boyutları ile Kültürlerarası İletişim İlişkisi

YEM sonuçları hem çok kültürlü kişiliğin hem de kimliğin kültürlerarası iletişimin sağlanmasında önemli değişkenler olduğunu göstermektedir. Tablo 4.14'e göre hipotez model test edildiğinde modele alınan çok kültürlü kişilik ölçeğinin her alt boyutunun, çok kültürlü kişilik faktörleri olan kültürel empati, esneklik, sosyal girişkenlik ve açık görüşlülük faktörünün ($p < 0.001^{***}$) duygusal denge faktörüne ($p = 0.004$) göre daha fazla etkili olduğu tespit edilmiştir

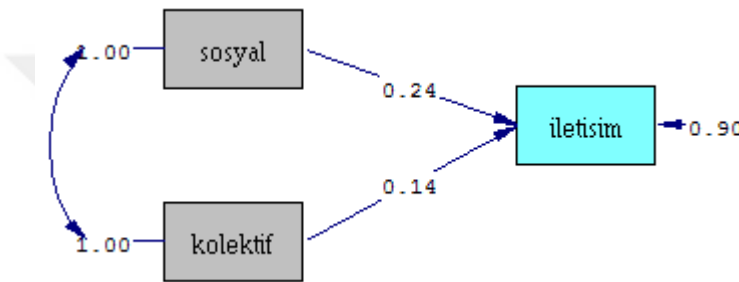
4.6.8.2. H₃ Hipotezinin Yapısal Eşitlik Modellemesi İle Test Edilmesi

Kimlik boyutlarının (sosyal kimlik ve kolektif kimlik) kültürlerarası iletişime etkisinin belirlenmesi amacıyla yapılan YEM analizi sonucunda belirlenen ilişkiler ve bu ilişkilere ait parametre değerleri ile t değerleri Tablo 4.15'de gösterilmiştir.

Tablo 4.15: H₃ Hipotezi İçin Yapısal Eşitlik Modellemesi Sonuçları

İlişkiler	B	sh	β	T	p
SK -----> KIMLIK	1.00		.24		
KK -----> KIMLIK	1.419	.39	.14	3.660	.000***
KİLETİSİM -----> KIMLIK	1.694	.60	.90	2.847	.004**

Sh=B/t B=Standartlaştırılmamış Regresyon Katsayıları β =Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları

Şekil 4.5: Kimlik ve Kültürlerarası İletişim İlişkisi

$\chi^2/df= 2,62$, RMSEA= 0,043

Şekil 4.5 ve Tablo 4.15’de görülen modeldeki tüm regresyon katsayılarına ait t değerleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Kimlik ölçeği açısından ise hem sosyal kimlik hem de kolektif kimlik değişkenlerinin önemli etkiye sahip olduğu görülmüştür ($p<0.001$ ***). Kültürlerarası iletişim ile sosyal kimlik ve kolektif kimlik arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca sosyal kimlik kültürlerarası iletişim üzerinde daha fazla etkiye sahiptir.

4.6.8.3. H₁ Temel Hipotezinin Yapısal Eşitlik Modellemesi ile Test Edilmesi

Yapılan YEM analizi sonucunda H₂ ve H₃ hipotezleri ile ortaya konulan ilişkiler çok kültürlü kişiliğin ve kimliğin kültürlerarası iletişim üzerinde etkisinin olup olmadığı dair H₁ hipotezi test edilmiş, bu ilişkilere ait parametre değerleri ile t değerleri Tablo 4.16’da gösterilmiştir.

Tablo 4.16: H₂ ve H₃ Hipotezi İçin Yapısal Eşitlik Modellemesi Sonuçları

İlişkiler	B	sh	β	t	p
KE -----> CKKISILIK	1.00		.76		
ES -----> CKKISILIK	-.25	.07	-.22	-3.327	.000***
SG -----> CKKISILIK	.62	.08	.66	7.695	.000***
DD -----> CKKISILIK	.36	.13	.19	2.863	.004**
AG -----> CKKISILIK	.84	.12	.60	6.901	.000***
SK -----> KIMLIK	1.00		.45		
KK -----> KIMLIK	1.419	.39	.62	3.660	.000***
CKKISILIK -----> KILETISIM	2.062	.43	.42	4.795	.000***
KIMLIK -----> KILETISIM	1.694	.60	.29	2.847	.004**

Sh=B/t B=Standartlaştırılmamış Regresyon Katsayıları β =Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları

Yapılan YEM analizi sonucunda elde edilen bulgular tablo 4.16'da verilmiştir. Tablo 4.16'da da görüldüğü gibi; çok kültürlü kişilik ile kültürlerarası iletişim arasındaki $p < 0,01$ anlamlılık düzeyinde $t > 1,96$ ($t=4,795$) olduğundan bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş ve H₂ hipotezi kabul edilmiştir.

Ayrıca yapılan YEM analizi sonucunda kimlik ile kültürlerarası iletişim değişkenleri arasında $p < 0,01$ anlamlılık düzeyinde $t > 1,96$ ($t=2.847$) olduğu ve bu iki değişken arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş ve H₃ hipotezi kabul edilmiştir.

Yapılan YEM analizi sonucunda elde edilen Uyum İyiliği İndeksleri Tablo 4.17'de belirtilmiştir.

Tablo 4.17: Araştırma Sonuç Modeline İlişkin Uyum İyiliği Ölçütleri

Uyum Ölçüsü	İyi Uyum Değerleri	Ölçülen Değerler
RMSEA	0,05-0,08	0,034
Incremental Fit Index (IFI)	$\geq 0,90$	0,99
Goodness of Fit Index (GFI)	$\geq 0,90$	0,99
Adjusted GFI (AGFI)	$\geq 0,90$	0,95
Normed Fit Index (NFI)	$\geq 0,90$	0,99
Nonnormed Fit Index (NNFI)	$\geq 0,90$	0,99
Comperative Fit Index (CFI)	$\geq 0,90$	0,99
(Relative Fit Index) RFI	$\geq 0,90$	0,96
X^2 /df	≤ 2	1,35

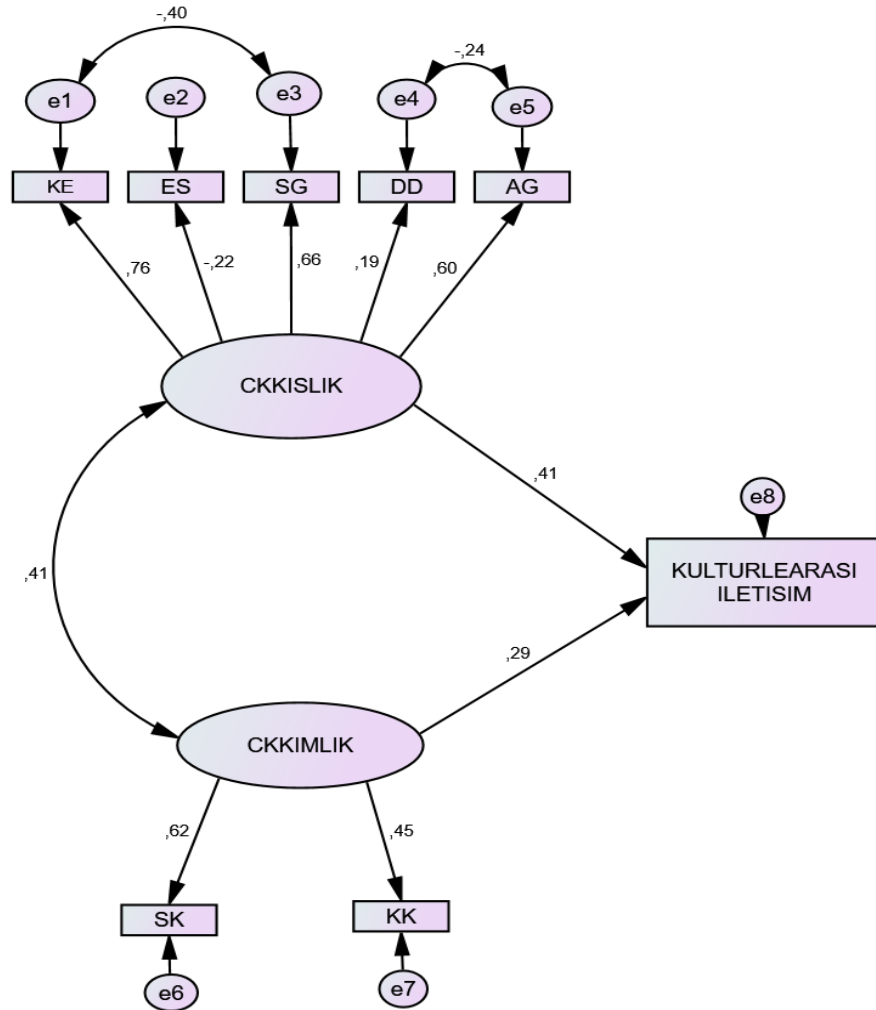
Tablo 4.17’de verilen uyum iyiliği istatistiklerine bakıldığında modelin iyi uyum değerlerini aşarak mükemmel düzeyde uyum iyiliğine sahip olduğu görülmektedir. Bu değerlerden yola çıkarak beklenen ve gözlenen kovaryans matrisleri arasında uyumun sağlandığı, bu nedenle bu modelin doğrulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum çok kültürlü kişilik ile çok kültürlü kimliğin kültürlerarası iletişimi açıklayan en önemli değişkenler sonucunu ortaya koymaktadır. Buna göre elde edilen regresyon modelleri ve yapısal ilişkiler aşağıda belirtilmiştir:

$$\text{Kişilik} = 0,76 * \text{kültürel} + (-0,22) * \text{esneklik} + 0,66 * \text{girisken} + 0,19 * \text{denge} + 0,60 * \text{acikgor}$$

$$\text{Kimlik} = 0,45 * \text{sosyal} + 0,62 * \text{kolektif}$$

$$\text{İletişim} = 0,42 * \text{kişilik} + 0,29 * \text{kimlik}$$

Şekil 4.6: Sonuç model parametre değerleri

Şekil 4.6’da görüldüğü gibi çok kültürlü kişiliğin kültürlerarası iletişimi (0,41) kimliğe göre (0,29) daha fazla etkilemektedir. Yapısal Eşitlik Modeli analizi sonucunda hipotez modele ilişkin uyum iyiliği değerleri $\chi^2_{(16)}=39.589$; $P=0.01$; $\chi^2/sd = 2.474$; $GFI=0.97$; $CFI=0.93$ ve $RMSEA=0.069$ ’tur. Bu sonuçlar araştırma modelinin genel olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır.

4.6.9. Araştırma Modelinin Regresyon Analizi İle Test Edilmesi

Araştırmada çok kültürlü kişilik boyutları ile kimlik boyutlarının bağımlı değişken olarak kabul edilen kültürlerarası iletişim üzerinde herhangi bir etkisinin olup

olmadığını belirlemek amacıyla regresyon analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda hipotezlere göre yapılan regresyon analizleri aşağıda yer almaktadır.

4.6.9.1. H₁ Temel Hipotezinin Regresyon Analizi İle Test Edilmesi

Modelin test edilmesinde çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Modelimizde bir bağımlı birden fazla bağımsız değişken olduğu için bu yöntem tercih edilmiştir.

Analizde bağımsız değişken olarak yer alan çok kültürlü kişilik boyutları ile kimlik boyutlarının bağımlı değişken olan kültürlerarası iletişime etkisi test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.18’de gösterilmiştir.

Tablo 4.18: Çok Kültürlü Kişilik Boyutları ile Kimlik Boyutlarının Kültürlerarası İletişime Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

<i>Bağımsız değişkenler</i>	<i>B değerleri</i>	<i>Standart hata</i>	<i>Beta değerleri</i>	<i>T değerleri</i>	<i>p değerleri</i>
Sabit	1,220	,376		3,243	,001
Kültürel Empati	,229	,053	,257	4,327	,000*
Esneklik	-,022	,052	-,021	-,417	,677
Sosyal Girişkenlik	,189	,062	,172	3,059	,002*
Duygusal Denge	,048	,038	,068	1,283	,200
Açık Görüşlülük	,075	,050	,090	1,514	,131
Sosyal Kimlik	,086	,029	,161	2,982	,003*
Kolektif Kimlik	,063	,033	,100	1,897	,059
R=0,520	R²=0,270	F=15,861	p=0,000		

Tablo 4.18’de yer alan regresyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde çok kültürlü kişilik boyutları ile kimlik boyutlarının kültürlerarası iletişimin %27’sini (R=0,520; R²=0,270; p=0,000) açıkladığı 0,05 anlamlılık düzeyinde belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın temel hipotezi olan “H₁= Çok kültürlü kişilik ve kimlik ile kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmektedir.

Tablo 4.18 çok kültürlü kişilik boyutları ile kimlik boyutları olarak ele alınan değişkenler ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise kültürlerarası iletişim ile en yüksek düzeyde ilişki içerisinde olan çok kültürlü kişiliğin boyutu olarak *kültürel empati* (p=0,000 ve p<0,05) olduğu anlaşılmaktadır. Çok kültürlü kişilik boyutu olan *kültürel*

empati boyutundan sonra diğer boyutlara oranla kültürlerarası iletişim ile en fazla ilişki içerisinde olan boyut, yine çok kültürlü kişilik boyutlarından olan *sosyal girişkenlik* ($p=0,002$ ve $p<0,05$) iken, bu boyutu izleyen kimlik boyutu olan *sosyal kimlik* ($p=0,003$ ve $p<0,05$) boyutudur. Kültürlerarası iletişim ile anlamlı ilişkisi olmayan değişkenler ise, çok kültürlü kişilik boyutlarından esneklik ($p=0,677$ ve $p>0,05$), duygusal denge ($p=0,200$ ve $p>0,05$) ve açık görüşlülük iken ($p=0,131$ ve $p>0,05$), çok kültürlü kimlik boyutu ($p=0,059$ ve $p>0,05$) olan kolektif kimliktir.

4.6.9.2. H₂ Hipotezinin Regresyon Analizi İle Test Edilmesi

Bağımsız değişken olan çok kültürlü kişilik boyutlarının (kültürel empati, esneklik, açık görüşlülük, sosyal girişkenlik ve duygusal denge) bağımlı değişken kültürlerarası iletişim üzerinde bir etkisinin olup olmadığı test edilmiş ve H₂ hipotezinin analizde bağımsız değişken olarak çok kültürlü kişilik boyutları, bağımlı değişken olan kültürlerarası iletişime etkisi ve sonuçları Tablo 4.19’da gösterilmiştir.

Tablo 4.19: Çok Kültürlü Kişilik Boyutlarının Kültürlerarası İletişime Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

<i>Bağımsız değişkenler</i>	<i>B değerleri</i>	<i>Standart hata</i>	<i>Beta değerleri</i>	<i>T değerleri</i>	<i>p değerleri</i>
<i>Sabit</i>	58,704	10,608		5,534	,000
Kültürel Empati	1,119	,222	,295	5,031	,000*
Esneklik	-,146	,225	-,034	-,648	,517
Sosyal Girişkenlik	,994	,304	,187	3,265	,001*
Duygusal Denge	,125	,139	,047	,902	,368
Açık Görüşlülük	,402	,215	,114	1,870	,062
R=0,481	R²=0,231	F=18,148	p=0,000		

Tablo 4.19’da yer alan regresyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde çok kültürlü kişilik boyutları ile kültürlerarası iletişim boyutlarının kültürlerarası iletişimin %23’ünü ($R=0,481$; $R^2=0,231$; $p=0,000$) açıkladığı 0,05 anlamlılık düzeyinde belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın “H₂= Çok kültürlü kişilik boyutları ile (kültürel empati, esneklik, açık görüşlülük, sosyal girişkenlik ve duygusal denge) kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır.” hipotezi kabul edilmektedir.

Tablo 4.19 sonuçları daha detaylı incelendiğinde çok kültürlü kişilik boyutları olarak ele alınan değişkenler ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise kültürlerarası iletişim üzerinde en fazla etkiye sahip olan değişkenin *kültürel empati* ($p=0,000$ ve $p<0,05$) olduğu görülmektedir. Kültürel empati boyutundan sonra diğer boyutlara oranla kültürlerarası iletişim ile en fazla ilişki içerisinde olan boyut, *sosyal girişkenlik* ($p=0,001$ ve $p<0,05$) boyutudur. Kültürlerarası iletişim ile anlamlı bir ilişki içinde olmayan değişkenler ise, esneklik ($p=0,517$ ve $p>0,05$), duygusal denge ($p=0,368$ ve $p>0,05$) ve açık görüşlülük ($p=0,062$ ve $p>0,05$) olarak belirlenmiştir.

4.6.9.3. H₃ Hipotezinin Regresyon Analizi İle Test Edilmesi

Kimlik boyutlarının (sosyal kimlik ve kolektif kimlik) kültürlerarası iletişime etkisinin olup olmadığını belirlemek amacıyla H₃ hipotezinin analizinde bağımsız değişken olarak kimlik boyutları, bağımlı değişken olan kültürlerarası iletişim üzerindeki etkisi H₃ hipotezi ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.20’de gösterilmiştir.

Tablo 4.20: Kimlik Boyutlarının Kültürlerarası İletişim Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesine Yönelik Regresyon Analizi Sonuçları

<i>Bağımsız değişkenler</i>	<i>B değerleri</i>	<i>Standart hata</i>	<i>Beta değerleri</i>	<i>T değerleri</i>	<i>p değerleri</i>
<i>Sabit</i>	106,991	4,715		22,693	,000
Sosyal Kimlik	,629	,147	,243	4,291	,000*
Kolektif Kimlik	,378	,151	,142	2,503	,013*
R=0,314	R²=0,099	F=16,704	p=0,000		

Tablo 4.20’de yer alan regresyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde kimlik boyutları ile kültürlerarası iletişim boyutlarının kültürlerarası iletişimin %9’unu ($R=0,314$; $R^2=0,099$; $p=0,000$) açıkladığı 0,05 anlamlılık düzeyinde belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın “*H₃= Kimlik boyutları ile (sosyal kimlik ve kolektif kimlik) kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki vardır.*” hipotezi kabul edilmektedir.

Tablo 4.20’de bulunan sonuçlar daha detaylı incelendiğinde kimlik boyutları olarak ele alınan değişkenler ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise kültürlerarası iletişimi kimlik boyutlarının her ikisinin de etkilediği görülmektedir. Ancak, sosyal kimliğin

($p=0,000$ ve $p<0,05$), kolektif kimliğe göre ($p=0,013$ ve $p<0,05$) kültürlerarası iletişim üzerinde daha fazla etkili olduğu görülmektedir.

4.6.10. Araştırma Modelinin Korelasyon Analizi ile Test Edilmesi

Araştırmada kullanılan tüm değişkenler arasında korelasyon analizi yapılarak bu değişkenler arasındaki ilişki düzeyleri ölçülmüştür. Bu ölçüm üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, çok kültürlü kişilik boyutları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Daha sonra, kimlik boyutları arasındaki ilişki ölçülmüştür. Son olarak ise ana modelde yer alan yönelik tüm değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir.

4.6.10.1. Çok Kültürlü Kişilik Boyutlarının Korelasyon Analizi ile Test Edilmesi (H4, H5, H6, H7, H8 Hipotezleri)

Tablo 4.21: Çok Kültürlü Kişilik ve Çok Kültürlü Kişilik Boyutları Arasındaki İlişkinin Ölçümüne Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		Kültürel Empati	Esneklik	Sosyal Girişkenlik	Duygusal Denge	Açık Görüşlülük	Toplam Çok Kültürlü Kişilik
Kültürel Empati	r	1					
	p						
Esneklik	r	-,235(**)	1				
	p	,000					
Sosyal Girişkenlik	r	,306(**)	-,053	1			
	p	,000	,353				
Duygusal Denge	r	,149(**)	,052	,144(*)	1		
	p	,009	,365	,012			
Açık Görüşlülük	r	,428(**)	-,150(**)	,423(**)	-,079	1	
	p	,000	,008	,000	,167		
Toplam Çok Kültürlü Kişilik	r	,622(**)	,192(**)	,602(**)	,608(**)	,575(**)	1
	p	,000	,001	,000	,000	,000	

* Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır   ** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır
r: Pearson Korelasyon katsayısı,   p: Anlamlılık düzeyi

Çok kültürlü kişilik ölçeği ve çok kültürlü kişilik ölçeği boyutlarını oluşturan kültürel empati, esneklik, sosyal girişkenlik, açık görüşlülük ve duygusal denge

boyutları arasındaki ilişkinin ölçümüne yönelik korelasyon analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo 4.21’de verilmiştir. Korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, çok kültürlü kişilik ölçeğini oluşturan tüm boyutların (kültürel empati, esneklik, sosyal girişkenlik, açık görüşlülük ve duygusal denge) çok kültürlü kişilik ile 0,01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Buna göre, değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları; kültürel empati $r=0,622$; esneklik $r=0,192$; sosyal girişkenlik $r=0,602$; açık görüşlülük $r=0,575$ ve duygusal denge $r=0,608$ olarak belirlenmiştir.

Boyutlar arasındaki ilişki düzeylerine bakıldığında ise, kültürel empati boyutu ile, esneklik boyutu arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken ($r=-0,235$), kültürel empati ile sosyal girişkenlik ($r=0,306$) ve duygusal denge ($r=0,149$) ile açık görüşlülük ($r=0,428$) arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Esneklik boyutu ile sosyal girişkenlik ve duygusal denge boyutları arasında herhangi anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir. Ancak, esneklik ile açık görüşlülük boyutu arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=-0,150$) bulunmuştur. Sosyal girişkenlik boyutu ile duygusal denge boyutu arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki ($r=0,144$) tespit edilmişken, açık görüşlülük boyutu ile 0,01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönlü anlamlı ($r=0,423$) ilişkisi bulunmuştur. Bunun dışında duygusal denge ile açık görüşlülük boyutu arasında herhangi bir anlamlı ilişki elde edilmemiştir.

4.6.10.2. Kimlik Boyutlarının Korelasyon Analizi ile Test Edilmesi (H₉, H₁₀ Hipotezleri)

Tablo 4.22: Çok Kültürlü Kimlik ve Çok Kültürlü Kimlik Boyutları Arasındaki İlişkinin Ölçümüne Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

		Sosyal Kimlik	Kolektif Kimlik	Toplam Çok Kültürlü Kimlik
Sosyal Kimlik	r	1		
	p			
Kolektif Kimlik	r	,282(**)	1	
	p	,000		
Toplam Çok Kültürlü Kimlik	r	,807(**)	,794(**)	1
	p	,000	,000	

* Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır
r: Pearson Korelasyon katsayısı,

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır
p: Anlamlılık düzeyi

Kimlik ile kimlik ölçeğinin boyutlarını oluşturan sosyal kimlik ve kolektif kimlik boyutlarının arasındaki ilişkinin ölçümüne yönelik korelasyon analizi gerçekleştirilmiş ve analiz sonuçları Tablo 4.22’de verilmiştir. Korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, kimlik ile kimlik boyutlarını oluşturan sosyal kimlik ($r=0,807$) ve kolektif kimlik ($r=0,794$) boyutları arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra boyutların kendi aralarındaki ilişkiye bakıldığında, sosyal kimlik ile kolektif kimlik arasında yine 0,01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki ($r=0,282$) olduğu görülmüştür.

4.6.10.3. Temel Modelin Tüm Değişkenleri ile Korelasyon Analizi

Tablo 4.21 ve tablo 4.22’de verilen korelasyon analizi sonuçlarının dışında bağımlı değişken olan kültürlerarası iletişim de dahil olmak üzere temel modelde yer alan tüm değişkenler arasındaki korelasyon analizi ile incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonuçları tablo 4.23’de yer almaktadır. Tablo 4.23’de yer alan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, kültürlerarası iletişim ile toplam çok kültürlü kişilik arasında 0,01 anlamlılık düzeyine göre pozitif yönlü ($r=0,384$) bir ilişki tespit edilmiştir. Aynı zamanda kültürlerarası iletişim ile toplam kimlik arasında da 0,01 anlamlılık düzeyine göre pozitif yönlü ve ($r=0,309$) anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Çok kültürlü kişilik

boyutları bağlamında incelendiğinde, kültürlerarası iletişim ile kültürel empati ($r=0,416$), sosyal girişkenlik ($r=0,334$) ve açık görüşlülük ($r=0,321$) arasında 0,01 anlamlılık düzeyine göre pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Kültürlerarası iletişim ile duygusal denge boyutu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemişken, esneklik boyutu ile 0,05 anlamlılık düzeyinde negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki ($r=-0,128$) bulunmuştur.

Kimlik boyutları açısından incelendiğinde ise, kültürlerarası iletişim ile sosyal kimlik ($r=0,283$) ve kolektif kimlik ($r=0,211$) boyutları arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde göre pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Tablo 4.23: Temel Modelin Tüm Değişkenleri ile Korelasyon Analizi

		KE	ES	SG	DD	AG	TÇKK	SK	KK	TK	Kİ
Kültürel Empati (KE)	r	1									
	p										
Esneklik (ES)	r	-,235(**)	1								
	p	,000									
Sosyal Girişkenlik (SG)	r	,306(**)	-,053	1							
	p	,000	,353								
Duygusal Denge (DD)	r	,149(**)	,052	,144(*)	1						
	p	,009	,365	,012							
Açık Görüşlülük (AG)	r	,428(**)	-,150(**)	,423(**)	-,079	1					
	p	,000	,008	,000	,167						
Toplam Çok Kültürlü Kişilik (TÇKK)	r	,622(**)	,192(**)	,602(**)	,608(**)	,575(**)	1				
	p	,000	,001	,000	,000	,000					
Sosyal Kimlik (SK)	r	,255(**)	-,069	,118(*)	-,156(**)	,182(**)	,092	1			
	p	,000	,228	,038	,006	,001	,105				
Kolektif Kimlik (KK)	r	,097	-,155(**)	,132(*)	-,044	,185(**)	,070	,282(**)	1		
	p	,090	,007	,021	,445	,001	,219	,000			
Toplam Kimlik (TK)	r	,221(**)	-,139(*)	,156(**)	-,126(*)	,229(**)	,102	,807(**)	,794(**)	1	
	p	,000	,015	,006	,027	,000	,074	,000	,000		
Kültürlerarası İletişim (Kİ)	r	,416(**)	-,128(*)	,334(**)	,108	,321(**)	,384(**)	,283(**)	,211(**)	,309(**)	1
	p	,000	,025	,000	,059	,000	,000	,000	,000	,000	
* Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır		** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır									
r: Pearson Korelasyon katsayısı,		p: Anlamlılık düzeyi									

Hipotezlerin değerlendirilmesi için yapısal modelin analiz edilmesi sonucunda bölüm 4.6.6 da belirtilen hipotezlere ilişkin sonuçlar Tablo 4.24’de verilmektedir.

Tablo 4.24: Araştırma Modeline İlişkin Hipotezlerin Kabul/Red Durumu

Hipotez	Hipotezin İçeriği	Kabul/Red
H ₁	Çok kültürlü kişilik ve kimlik ile kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul
H ₂	Çok kültürlü kişilik boyutları ile (kültürel empati, esneklik, açık görüşlülük, sosyal girişkenlik ve duygusal denge) kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul
H ₃	Kimlik boyutları ile (sosyal kimlik ve kolektif kimlik) kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır.	Kabul
H ₄	Çok kültürlü kişilik üzerinde kültürel empati boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.	Kabul
H ₅	Çok kültürlü kişilik üzerinde esneklik boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.	Kabul
H ₆	Çok kültürlü kişilik üzerinde açık görüşlülük boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.	Kabul
H ₇	Çok kültürlü kişilik üzerinde sosyal girişkenlik boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.	Kabul
H ₈	Çok kültürlü kişilik üzerinde duygusal denge boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.	Kabul
H ₉	Kimlik üzerinde sosyal kimlik boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.	Kabul
H ₁₀	Kimlik üzerinde kolektif kimlik boyutunun pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi vardır.	Kabul

SONUÇ VE ÖNERİLER

20.yüzyılın ortalarında ortaya çıkan kültürlerarası iletişim kavramı, Hall (1959) Sessiz Dil kitabıyla alan yazında yerini almıştır. 2. Dünya Savaşı sonrasında yeniden şekillenen Avrupa ülkelerine, uluslararası göçün yaygınlaşmasıyla birlikte yoğun göçmen akımı başlamıştır. Sanayileşmiş Avrupa ülkelerine ve rüya ülke Amerika'ya dünyanın her yerinden binlerce insanın eğitim ve çalışma yaşamına dâhil olmak için gerek kanuni gerekse kanuni olmayan yollarla göçü günümüzde hala devam etmektedir. Engellenemeyen bu göçler elbette ana ülke (göç edilen) kültürünü, diğerlerinin "ötekiler" (göç edenler) kültürleriyle karşı karşıya getirmekte ve kültürlerarası iletişimi ve etkileşimi zorunlu hale getirmektedir. Her ne kadar kültürlerin birbiriyle etkileşimi uzun süre devam etse de, değer yargılarındaki değişim ve etkileşimler daha kısa sürmektedir ve değer yargılarındaki bu değişim zamanla ana kültürü melezleştirmektedir.

Farklı kültürlerden gelen çocuklar/gençler ilk olarak, ana kültürün eğitim sistemine dâhil edilmekte ve ana kültürün temel değerleri onlara öğretilmektedir. Burada bir asimilasyon durumu söz konusu olabilmekte, özellikle çocukların üzerinde yapılan uygulamalarla ana kültürü tamamen benimsemiş, kendi kültürünü alt kültür olarak gören bireylerin yetişmesi sağlanmaktadır. Kültürlerarası iletişim çalışmalarının birçoğu özellikle eğitim üzerine yapılmaktadır. Yapılan akreditasyon çalışmalarıyla günümüzde ilkokuldan üniversiteye kadar olan tüm çocuklar/gençler başka ülkelerde eğitim alabilmekte ve eğitim aldıkları bu ülkelerin kültürleriyle tanışmaktadır. Kendi kültürünü diğer kültürlerden gelen çocuklarla/gençlerle karşılaştırmakta ve yeni bir kültür yaratım aşamasında bulunmaktadır. Bu kültür içinde etnisite, dil, din, sosyal farklılıklar, cinsiyet vb. gibi kavramların etkisi geniş çaplı olmakta ve ortaya melezleşmiş, hiçbir ülke kültürüne birebir uymayan yeni kültür tanımlarını ortaya çıkarmaktadır.

Eğitim hayatlarını melez bir kültürle tamamlayan bireylerin kendini göstereceği alan çalışma hayatı olacaktır. Çalışma hayatı elbette ki, eğitim hayatı gibi olmayacak; daha fazla bileşenle karşılaşılacak önemli bir alandır. Bu bileşenler öncelikle örgütlenme sürecinde karşımıza çıkacak ve ekiplerin oluşturulması sırasında önemli bir rol oynayacaktır. Ekiplerin hangi şartlara, hangi durumlara ve hangi ortamlara uygun olarak hazırlanacağı ve örgütlenme içerisine nasıl dâhil edileceği en önemli konulardan

biridir. Çünkü farklı kültürlerden oluşan bireylerle oluşturulan ekiplerde ana kültür mü yoksa melez kültürün mü rol oynayacağı, kurum kültürünü oluştururken hangi unsurlara dikkat edileceği yöneticiler tarafından dikkatli bir şekilde programlanmalıdır. Tüm bu unsurların ortaya çıkaracağı yeni durumları çözmekte kullanılacak ana mekanizma kültürlerarası iletişim olmaktadır. Kültürlerarası iletişimin açık, net, anlaşılır, hoşgörüyeye dayalı olması zorunlu hale gelmektedir. Açık, net, anlaşılır, dengeli, girişken ve hoşgörülü ilişkiler kurulması öncelikle bireylerin kişilik özelliklerini akla getirmektedir. İlk planda kişiliğin sonrasında ise kimliğin kültürlerarası iletişime katkıları yadsınamaz seviyede gerçekleşmektedir. Bireylerin kişilik özelliklerinin iletişime katkıda bulunması, toplumsal yaşamda kişiliğin yanında kimliğinde iletişime katkıları bir hayli geniş çapta yansımaktadır. Bu sebeplerle, çok kültürlülüğün kişilik ve kimlik üzerindeki etkileri de büyük olmaktadır. Çok kültürlü kişilik ve çok kültürlü kimlik kavramları alan yazına 21.yüzyılın başlarında girmiş ve günümüzde eğitim ve çalışma hayatına yönelik araştırmalarda sıklıkla adından söz ettirmektedir.

Alan yazında kültürlerarası iletişim ile ilgili oldukça çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalar; kültürlerarası iletişim süreci, çok kültürlülüğün iletişime etkisi, kişilik ve kültürlerarası iletişim, çok kültürlü kimliğin iletişime etkileri, eğitimde kültürlerarası iletişimin önemi, çok kültürlü öğrenciler, çok kültürlü yöneticiler gibi alt başlıklardan oluşmaktadır. Ancak kültürlerarası iletişimin çalışma hayatındaki bireylerin kişilik ve kimlik özellikleriyle beraber inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma ile kültürlerarası iletişimi etkileyen başlıca faktörler olarak; kişilik özelliklerinden açık görüşlülük, esneklik, sosyal girişkenlik duygusal denge ve kültürel empati ile çok kültürlü kimlik temellerinden kolektif ve sosyal kimlik faktörleri ortaya koyulmuş ve bu faktörlerin yapılan istatistiki analizlerle kültürlerarası iletişimi etkiledikleri kanıtlanmıştır. Bu sonuç, kültürlerarası iletişim ile ilgili alan yazında önemli bir boşluğu doldurmakta ve bilimsel alanda bu çalışmanın özgünlüğünü göstermektedir.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında bu çalışmanın temel amacı kültürlerarası çeşitliliğe sahip ülkemizde kültürlerarası iletişim, çok kültürlü kişilik ve kimliklerin özellikle farklı millet, farklı dil, farklı din ve farklı kültürlerin en yoğun şekilde karşılaştığı havayolu işletmelerindeki sektör başarısına katkı derecesini belirleyebilmektir. Bu temel amacın yanında araştırmanın alt amaçları ise; havayolu

işletmelerinde kültürlerarası iletişimin önemini ortaya çıkarmak, işletme çalışanlarının çok kültürlü kişilik özelliklerinin sektöre katkıları, işletme çalışanlarının çok kültürlü kimlik özelliklerinin sektöre katkıları, çalışanlar ve yolcular arasındaki kültürlerarası iletişimin seviyesini ölçmektir.

Çalışmanın amaçları doğrultusunda İstanbul Atatürk ve Sabiha Gökçen, Ankara Esenboğa ve İzmir Adnan Menderes uygulama alanı olarak belirlenmiştir. Çalışma kapsamında anket uygulamasında Dumlupınar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonundan proje desteği sağlanmış ve bir anketör firmadan hizmet alınmıştır. Haziran 2015 tarihinde hizmet alınan anketör firma saha çalışmasına başlamış ve kasım ayı sonunda sonuçlar elimize ulaşmıştır. Hizmet alınan anket firmasından 308 anket elde edilmiştir.

Toplanan veriler üzerinden öncelikle ölçeklerin güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Buna göre ölçeklerin alpha (α) değerleri şu şekilde gerçekleşmiştir; Kimlik ölçeğinin alt boyutları olan sosyal kimlik α katsayısı 0,87 ve kolektif kimliğin α katsayısı 0,79 olarak bulunmuştur. Bu değerlerde alt boyutlara ait ölçeklerin güvenilir olduğunu göstermektedir. Çok kültürlü kişilik ölçeği güvenilirlik katsayısı 0,81 olup, ölçek yüksek derecede güvenilirlerdir. Toplam çok kültürlü kişilik ölçeğinin alt boyutlarının Cronbach's alpha değerleri ise; kültürel empati boyutu için α katsayısı 0,75, esneklik boyutu için α katsayısı 0,71, sosyal girişkenlik için α katsayısı 0,62, duygusal denge için α katsayısı 0,75, açık görüşlülük için α katsayısı 0,78'dir. Bu değerler tüm alt boyutların oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Kültürlerarası iletişim ölçeğinin α katsayısı 0,927 olarak bulunmuştur. Kültürlerarası iletişim ölçeği yüksek derecede güvenilirlerdir.

Kültürlerarası iletişim ölçeğine uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin uyum iyiliği indeksleri $X^2=1660.28$, $X^2/sd= 3.15$, $RMSEA=0.084$, $CFI=0.92$, $IFI=0.92$, $NNFI=0.92$ ve $NFI=0.91$ olarak bulunmuştur. Bu ölçeğin faktöryel yapısını gösteren modelin gözlenen değişkenleriyle faktörleri arasındaki ilişkiyi gösteren katsayılar incelendiğinde, tüm katsayıların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. DFA ile hesaplanan uyum iyiliği değerleri dikkate alındığında, ölçeğin daha önce belirlenen yapısının toplanan eldeki verilerle genel olarak uyum sağladığına karar verilmiştir. Çok kültürlü kişilik ölçeğine uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin uyum iyiliği indeksleri $X^2=2267.73$, $X^2/sd= 3.25$,

RMSEA=0.073, CFI=0.91, IFI=0.90, NNFI=0.95 ve NFI=0.90 olarak bulunmuştur. Bu ölçeğin faktöryel yapısını gösteren modelin gözlenen değişkenleriyle gizil değişkenleri arasındaki ilişkiyi gösteren katsayılar incelendiğinde, tüm katsayıların istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. DFA ile hesaplanan uyum iyiliği indeksleri dikkate alındığında, ölçeğin daha önce belirlenen yapısının eldeki verilerle genel olarak uyum gösterdiği görülmüştür.

Analiz için Lisrel 8.71 for Windows paket programı ile AMOS v23 paket programı kullanılmıştır. Yapılan YEM, regresyon ve korelasyon analizi sonucunda araştırma hipotezleriyle ortaya konulan ilişkiler şu şekilde gerçekleşmiştir:

- Çok kültürlü kişilik ile kültürlerarası iletişim arasındaki $p < 0,01$ anlamlılık düzeyinde ($t = 4.795$) olduğu ve bu iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş ve H_2 hipotezi kabul edilmiştir. Atatürk, Sabiha Gökçen, Esenboğa ve Adnan Menderes havaalanlarında yapılan araştırmada çok kültürlü kişilik boyutlarının kültürlerarası iletişimi olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır. Nitekim ortaya çıkması gereken perspektif bu yönde olmalıdır. Yapılan araştırmalarla kişiliğin kültürlerarası iletişim üzerindeki etkisinin son derece güçlü olduğu kanıtlanmıştır. Çok kültürlü kişilikle beraber kimliğin kültürlerarası iletişime katkısının ölçüldüğü H_3 hipotezinde de durum aynıdır. Havaalanlarından elde edilen verilerle yapılan YEM analizi sonucunda kimlik ile kültürlerarası iletişim değişkenleri arasında $p < 0,01$ anlamlılık düzeyinde ($t = 2.847$) olduğu ve bu iki değişken arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuş ve H_3 hipotezi kabul edilmiştir. Kimlik boyutları da kültürlerarası iletişimi olumlu yönde etkilemektedir.
- Çok kültürlü kişilik ve boyutları ile çok kültürlü kimlik analizi ve boyutlarının kültürlerarası iletişim ile olumlu bir ilişki içinde olduğu ($R = 0,520$; $R^2 = 0,270$; $p = 0,000$) görülmektedir. Bu bağlamda araştırmanın temel hipotezi olan “ $H_1 =$ Çok kültürlü kişiliğin ve çok kültürlü kimlik ile kültürlerarası iletişim arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki vardır” hipotezi kabul edilmektedir. Çok kültürlü kişilik ve boyutları ile çok kültürlü kimlik ve boyutları olmak üzere toplam yedi değişkenin toplam varyansın açıklama oranının %27 olduğu görülmektedir. Çok kültürlü kişilik ve boyutları ile çok kültürlü kimlik ve boyutları olarak ele alınan

değişkenler ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise kültürlerarası iletişim ile en yüksek düzeyde ilişki içerisinde olan çok kültürlü kişiliğin boyutu olarak *kültürel empati* ($p=0,000$ ve $p<0,05$) olduğu anlaşılmaktadır. Çok kültürlü kişilik boyutu olan kültürel empati boyutundan sonra diğer boyutlara oranla kültürlerarası iletişim ile en fazla ilişki içerisinde olan boyut, yine çok kültürlü kişilik boyutlarından olan *sosyal girişkenlik* ($p=0,002$ ve $p<0,05$) iken, bu boyutu izleyen çok kültürlü kimlik boyutu olan *sosyal kimlik* ($p=0,003$ ve $p<0,05$) boyutudur. Kültürlerarası iletişim ile anlamlı ilişkisi olmayan değişkenler ise; çok kültürlü kişilik boyutlarından esneklik ($p=0,677$ ve $p>0,05$), duygusal denge ($p=0,200$ ve $p>0,05$) ve açık görüşlülük iken ($p=0,131$ ve $p>0,05$), çok kültürlü kimlik boyutu ($p=0,059$ ve $p>0,05$) olan kolektif kimliktir. Anketi yanıtlayan havaalanı çalışanlarının esneklik boyutuyla ilgili 8 sorunun 7'sinde cevap ortalamaları $\bar{X}=2,00-2,70$ arasındadır. Bu durum düşündürücüdür. Kural, plan, program ve düzenle ilgili sorularda denekler olumsuzya yakın cevaplar vermiştir. Bu durum ortaya şunu çıkarmaktadır. Havaalanı çalışanlarının düzenli çalışma saatleri yoktur ve kendilerine daha önceden verilen plan ve programlara uyumsuzluk durumu sık yaşanmaktadır. Bu sebeple havaalanı çalışanlarının düzensizlik, plan/programsızlık durumları ortaya çıkmakta ve bu durum esnek davranmalarını engellemektedir. Yaşadıkları düzensizlik durumu aynı zamanda duygusal dengelerinde de problemler ortaya çıkartmaktadır. Bu sebeplerden dolayı kültürlerarası iletişimde problemler yaşanmaktadır.

- Korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, çok kültürlü kişilik ölçeğini oluşturan tüm boyutların (kültürel empati, esneklik, sosyal girişkenlik, açık görüşlülük ve duygusal denge) çok kültürlü kişilik ile 0,01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Buna göre, değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları; kültürel empati $r=0,622$; esneklik $r=0,192$; sosyal girişkenlik $r=0,602$; açık görüşlülük $r=0,575$ ve duygusal denge $r=0,608$ olarak belirlenmiştir. H_4 , H_5 , H_6 , H_7 , H_8 hipotezleri kabul edilmiştir.
- Korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, kimlik boyutlarını oluşturan sosyal kimlik ($r=0,807$) ve kolektif kimlik ($r=0,794$) boyutları arasında 0,01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra boyutların kendi aralarındaki ilişkiye bakıldığında, sosyal kimlik ile kolektif

kimlik arasında yine 0,01 anlamlılık düzeyinde pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki ($r=0,282$) olduğu görülmüştür. H_9 , H_{10} hipotezleri kabul edilmiştir.

- Çok kültürlü kişilik boyutları ile çok kültürlü kimlik boyutları olarak ele alınan değişkenler ayrı ayrı değerlendirildiğinde ise kültürlerarası iletişim ile en yüksek düzeyde ilişki içerisinde olan çok kültürlü kişiliğin boyutu olarak *kültürel empati* ($p=0,000$ ve $p<0,05$) olduğu anlaşılmaktadır. Çok kültürlü kişilik boyutu olan kültürel empati boyutundan sonra diğer boyutlara oranla kültürlerarası iletişim ile en fazla ilişki içerisinde olan boyut, yine çok kültürlü kişilik boyutlarından olan *sosyal girişkenlik* ($p=0,002$ ve $p<0,05$) iken, bu boyutu izleyen çok kültürlü kimlik boyutu olan *sosyal kimlik* ($p=0,003$ ve $p<0,05$) boyutudur. Kültürlerarası iletişim ile anlamlı ilişkisi olmayan değişkenler ise, çok kültürlü kişilik boyutlarından esneklik ($r=0,677$ ve $p>0,05$), duygusal denge ($r=0,200$ ve $p>0,05$) ve açık görüşlülük iken ($r=0,131$ ve $p>0,05$), kimlik boyutu ($r=0,059$ ve $p>0,05$) olan kolektif kimliktir.

Yapılan bu analizlere göre, tüm hipotezler kabul edilmiş, kültürlerarası iletişimin sağlanmasında çok kültürlü kişiliğin kimliğe göre daha fazla etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmanın geneline bakıldığında bu alanda yapılan çalışmalarla paralel sonuçlara ulaşıldığı gözlemlenmektedir. Çok kültürlü kişilik ve kimliğin kültürlerarası iletişim kavramına etkisi bu çalışmada ölçülmüş; Herrera (2012) “Multicultural Personality, Hardiness, Morale, Distress and Cultural Stress in U.S. Service Members”, McGinty (2011) “Intercultural Effectiveness and Personality as Predictors of Performance in Multicultural Workers” çok kültürlü kişilikle ilgili yapılmış tez çalışmalarındaki sonuçlarla benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ayrıca kimlik ile kültürlerarası iletişim arasındaki ilişki Hong vd. (2010) “Multicultural Identities” çalışmasında incelenmiş ve benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Daha öncede değinildiği gibi üç kavramı beraber ele alan çalışma alan yazında bulunmamaktadır.

Çok kültürlü kişilik, kimlik ve kültürlerarası iletişim arasındaki ilişki, özellikle uluslararası yolcu taşımacılığı yapılan havaalanlarında incelenmiştir. Farklı kültürlerin çok fazla karşılaştığı ortam olan havaalanlarında çalışanlar üzerinde uygulanan araştırmada pilot, host/hostes, müşteri ilişkileri ve bilet satışta çalışan bireyler arasından seçilmiş 308 kişiden alınan sonuçlar kişiliğin kültürlerarası iletişimi kimliğe göre daha fazla etkilediği yönündedir.

Uygulayıcılara öneriler (havaalanı, liman, turizm sektörü vb.):

- Özellikle demografik sonuçlara bakıldığında eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin (lisans ve lisansüstü %55,52'si lisans mezunu ve %5,52'si yüksek lisans mezunudur) bu sektörlerde çalıştığı gözlemlenmektedir. Bu bireylerin farklı kültürlerle sadece ülkemizde değil, diğer ülkelerde de karşılaşması ve deneyim kazanabilmesi için aralıklı olarak farklı ülkelerde istihdam edilmelidirler. Çünkü yapılan araştırmada farklı bir ülkede yaşadınız mı? Sorusuna katılımcıların sadece %14'ü evet yanıtını vermiştir.
- Kültürlerarası iletişimin en önemli şartı yabancı dil konusunda daha fazla pratik yapılmalı ve farklı dillerinde öğretilmesi konusu gündeme getirilmelidir. (sadece İngilizce bilenler %97,4)
- Bireylerin farklı bir ülkede uzun süre yaşamamış olması, kültürlerin karşı karşıya gelmesi durumunda alt kimlikleri ortaya çıkardığından olası yanlış anlamaların önüne geçmek için hizmet içi eğitimlerin fazlaştırılması gerekmektedir. (örn. Siyahi, Hristiyan, Müslüman vb. ayrımı)
- Özellikle önemli görevlere üçüncü kültür bireylerinden işe alım yapılarak esnek bir çalışma ortamı yaratılmalıdır. Bunun sebebi, üçüncü kültür bireylerinin melez bir kültüre sahip olması ve gerektiğinde daha açık ve esnek bir şekilde olaylara yaklaşımlarını göstermeleridir.

Araştırmacılara öneriler:

- Alan yazında özellikle çok kültürlü kişilik ve kimlik çalışmalarına pek fazla rastlanmadığından dolayı araştırmalarını kültürlerarası empati ve kültürlerarası adaptasyon konularına yönlendirebilirler
- Kültürlerarası melezleşme konusunda ülkemiz araştırma yapmak için çok uygundur. Melezleşme konusu özellikle etnik, ırksal, dil ve dinsel açılardan incelenmeli ve alan yazına katkıda bulunulmalıdır.
- Son yıllarda ülkemiz yoğun olarak çevre ülkelerden göç almaktadır. Bu göçlerin topluma nasıl etki ettiği psikolojik ve sosyolojik olarak incelenmelidir. Kültürlerarası psikoloji kavramının mutlaka üniversitelerde öğretilmesi gerekmektedir. Bu kavram aynı zamanda çalışma hayatının da temel lokomotifidir.

KAYNAKÇA

- Abbe, A. at all. (2007). Developing Cross-Cultural Competence İn Military Leaders. Paper presented at the Conference of Pedagogy for the Long War: Teaching for Irregular Warfare, *Marine Corps Teaching and Education Command and the U.S. Naval Academy*, Arlington, VA.
- Adler, A. (2008). *İnsanı Tanıma Sanatı*, (Sipal K., Çev). İstanbul: Say.
- Akça, G. (2005). Modernden Postmoderne Kültür ve Kimlik, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Guz, Sayı 15.
- Aksakal, E. (2014). Kültürel Kimliğin İnşa Sürecinde Melez Bir Kavram Olarak Alevilik, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı: 53;215-232.
- Aksu, N. (2008). *Örgüt Kültürü Bağlamında Farklılıkların Yönetimi Ve Bir Uygulama* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Akyıldız, H. (2006). Freud'çu, Liberal ve Marksist Kişilik Kuramlarının Türevi Olarak Toplum, İktisat ve Siyaset Teorileri, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:11 ;1-23.
- Alioğlu, N. (2011). İnanna'dan Leyla'ya: Kültürlerarası İletişim Bağlamında Doğum ve Ölüm (mak), *Kültürlerarası İletişim Bağlamında İnsana Dair Duygular ve Ritüeller*, Mora Necla (ed), Basım 1:47-76, İstanbul: Nobel.
- Altınköprü, T. (2003). *Şahsiyet Analizi*, İstanbul: Hayat.
- Anık, M. (2011). *Çok kültürlü Bir Toplumda Kimlik Algısı: İsveç'te Yasayan Türk Göçmenleri Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Ashforth, B. vd. (2008). Identification in Organizations: An Examination of Four Fundamental Questions, *Journal of Management*, Vol.34: 325–374.
- Aşkın, M. (2007), Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, ISSN 1304-4990

- Aycan, Z. (1997). Expatriate Adjustment as a Multifaceted Phenomenon: Individual and Organizational Level Predictors, *The International Journal of Human Resource Management*, 8:434-456.
- Aycan, Z. (2000). *Türkiye’de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları*, Yayınları, 1.Baskı, Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Aydın, S. (1999). *Kimlik Sorunu, Ulusallık ve Türk Kimliği*, Ankara: Öteki.
- Aytaç, S. (2000). *İnsanı Anlama Çabası*, Bursa: Ezgi.
- Bahar, H.İ. (2005). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal.
- Barret-Lennard, G.T. (1981). The Empathy Cycle; Refinement of A Nuclear Concept, *Journal of Counseling Psychology*, 28:91-100.
- Barlı, Ö. (2008). *Davranış Bilimleri ve Örgütlerde Davranış*, 3.Baskı, İstanbul: Aktif.
- Barna, L. M. (1985). Stumbling Blocks in Intercultural Communication, Ed: L. A. Samovar, R. E. Porter, *Intercultural Communication: A Reader* (Fourth Edition). Belmont, California: Wadsworth Publishing Company.
- Barna, L. M. (1998). Stumbling Blocks in Intercultural Communication, Ed: Milton J.Bennett, *Basic Concepts of Intercultural Communication Selected Readings*, Yarmouth, Maine: Intercultural Press.
- Bartone, P. T. (2005). The Need for Positive Meaning in Military Operations: Reflections on Abu Ghraib, *Military Psychology*, 17:315–324.
- Barutçugil, İ. (2011). *Kültürlerarası Farklılıkların Yönetimi*, 1. Baskı, İstanbul: Kariyer.
- Baumeister, R. Vd. (1985). Two Kinds of Identity Crisis. *Journal of Personality*, Vol. 53: 407–424.
- Baymur, F. (1994). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılap.
- Bekiroğlu, O. (2011). *Kültürlerarası İletişim Bağlamında Türk Basınında Etnik Kimliklerin Sunumu: Ermenilere İlişkin Haberlerin Nicel ve Nitel Analizi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Berry J.W. & Poortinga Y. H. vd. (2015). *Third Edition Cross-Cultural Psychology Research and Applications*, (Tosun L.P. Çev.). Üçüncü Basımdan Çeviri Kültürlerarası Psikoloji Araştırma ve Uygulamalar, Ankara: Nobel.
- Berry, J.W. (2001). A Psychology of Immigration, *Journal of Social Issues*, Vol. 57: 615-631.
- Bhabha, K. H. (2004). *The Location Of Culture*, London: Routledge.
- Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*, İzmir: Ege.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*, İstanbul: Sistem.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*, Ankara: Aşına Kitaplar.
- Binark, M. (2006). Kültürlerarası İletişim Çalışmalarının Türkiye Haritası. Sorulması Gereken Sorular, *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültür ve İletişim Dergisi*, Issn 1301-7241. 9.Sayı.
- Bostancı, N. (1998). Etnisite, Modernizm Ve Milliyetçilik, *Türkiye Günlüğü*, S. 50: 38-55.
- Bovee, C.L. & Thill, J.V. (1989). *Business Communication Today*, New York:Random House.
- Brannen, M. Garcia D. & David T. (2009). Biculturals as Natural Bridges for Intercultural Communication and Collaboration, *Paper Presented at the International Workshop on Intercultural Collaboration*, Palo Alto, CA:207-210.
- Brannen, M. Garcia D. & David T. (2010). Bicultural Individuals in Organizations: Implications and Opportunity, *International Journal of Cross Cultural Management*, Vol. 10: 5–16.
- Britt, T.W. Amy A. & Paul B. (2001). Deriving Benefits From Stressful Events: The Role of Engagement in Meaningful Work And Hardiness, *Journal of Occupational Health Psychology*, 6: 53-63.
- Brummett B.at all (2007). Psychosocial Wellbeing and A Multicultural Personality Disposition, *Journal of Counseling & Development*, 85: 73 – 81.

- Buckingham, D. (2008). *Introducing Identity, Youth, Identity, And Digital Media*, Ed. David Buckingham, Cambridge: The Mit Press.
- Calero, H. H. (2005). *The Power Of Nonverbal Communication: How You Act Is More Important Than What You Say*. Los Angeles, Ca: Silver Lake Publishing.
- Can, E. (2012). *Uluslararası İşletmecilik*, 4. Baskı, İstanbul: Beta.
- Can, H. vd. (2006). *Örgütsel Davranış*, İstanbul: Arıkan Basım Yayımları.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür*, II. Cilt, (Kılıç E. Çev.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chaney, L. H. & Jeannette, M. (2011). *Intercultural Business Communication*, 5th Ed., New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Cheng, C. at all. (2008). Connecting the Dots Within: Creative Performance and Identity Integration, *Psychological Science*, Issue Number,11, Vol. 19:1178–1184.
- Chung, R. at all. (2002). The Relationship Of Culture And Empathy İn Cross-Cultural Counseling, *Journal Of Counseling And Development*, Issue2, Vol 80: 154-160.
- Cooley, H. C. (1909). *The Significance Of Communication, Social Organization: A Study Of The Larger Mind*, (pp. 61-65). New York, Ny: Charles Scribner's Sons, Xvii: 426.
- Coşkun, H. (2004). Kimlik Ölçeğinin Bir Türk Örneğinde Geçerlik Ve Güvenirlilik Çalışması, *Türk Psikologlar Dergisi*, 7(14): 49-60.
- Cüceloğlu, D. (2003). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*, İstanbul: Remzi.
- Çağlar, İ. ve Kılıç S. (2006). *Genel İletişim*, Ankara: Nobel.
- Çakır, M. (1991). Die Rolle von Kultur und Identität beim Erwerb des Deutschen als Zweitsprache, *Publikationsreihe der Anadolu Univ*. Eskişehir.
- Çaycı, B. ve Karagülle A. E. (2016). İletişimin Dijitalleşmesi ve Kültürel Melezleşme, *Global Media Journal TR Edition*, 6 (12) Bahar/Spring:570-586.

- Çetin, F.ve Varoğlu, A. K. (2009). Özellikler Bağlamında Girişimcinin Beş Faktör Kişilik Örüntüsü, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 8(2): 51-66.
- Demir, Ö. ve Acar M. (1998), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ankara: Vadi.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal Kimlik Kuramı, Temel Kavram ve Varsayımlar, *Ankara Üniversitesi İletişim: Araştırmaları Dergisi*, 1. Sayı:123-144.
- Devos, T. & Thuyloan Vu, (2014). Implicit Multicultural Identities, *The Oxford Handbook of Multicultural Identity* (Ed. Verónica Benet-Martínez, Ying-yi Hong), chp.11, Published in the United States of America by Oxford University Press.
- Dicleli, A. B. Akkaya S. (2000). *Konuşa Konuşa İletişim Sırları*, İstanbul: MESS.
- Dodd, C. H. (1998). *Dynamics of Intercultural Communication*, 5th ed. Physical Description, Boston, McGraw-Hill.
- Dökmen, Ü. (2000). *İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul: Sistem.
- Dönmezer, S. (1999). *Toplumbilim*, İstanbul: Beta.
- Dubrin, A. (1994). *Applying Psychology: Individual and Organizational Effectiveness*, Prentice-Hall, Englewood Cliffs New Jersey.
- Durna, U. (2005). A Tipi ve B Tipi Kişilik Yapıları ve Bu Kişilik Yapılarını Etkileyen Faktörlerle İlgili Bir Araştırma, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 19, Sayı 1: 276-289.
- Dursun, İ. T. (2013). Örgüt Kültürü ve Strateji İlişkisi: Hofstede'nin Boyutları Açısından Bir Değerlendirme, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:4.
- Enç, M. (1984). *Ruh Sağlığı Bilgisi*, İstanbul: İnkılap.
- Erbaş, S. (2011). *İşletmelerde Kültürel Farklılıkların Yönetiminde Halkla İlişkilerin Rolü ve Türkiye'deki İşletmeler Üzerine Bir Uygulama*, (Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Erdem, R. ve Çukur, C. Ş. (2007). *Kültürel Bağlamda Yönetişel – Örgütsel Davranış*, 1. Basım, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

- Erdem, R. ve Günlü E. (2006). İletişim Eğilimlerinin Yüksek Bağlam-Düşük Bağlam Ayırımı İle İncelenmesi: Hastane Çalışanları Örneği, *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, Cilt:9, Sayı 2, Ankara.
- Erdoğan, İ. (1994). *İşletmelerde Davranış*, İstanbul: Beta.
- Eren, E. (2004). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*, İstanbul: Beta.
- Eroğlu, F. (1998). *Davranış Bilimleri*, İstanbul: Beta.
- Eroğlu, F. (2004). *Davranış Bilimleri*, 6. Baskı, İstanbul: Beta.
- Esses, V. at all. (2005). *Prejudice and Discrimination*. Ed: in Chief: Charles Spielberger, *Encyclopedia of Applied Psychology*, Elsevier Academic Press.
- Fitzsimmons, S. R. (2013). Multicultural Employees: A Framework for Understanding How They Contribute to Organizations, *Academy of Management Review*, Vol. 38, No. 4: 525–549.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji Nedir?*, , (Çelebi, N. çev.). Konya: Selçuk Üniversitesi, Yayın No: 75.
- Fishbein, H. D. (2002). *Peer Prejudice and Discrimination* (Second Edition), Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Francesco, A. M. & Gold B. A. (2005). Communication, *The Management of International Organizational Behavior* (Second Edition). Pearson. Prentice Hall.
- Fromm, E. (1993). *Erdem ve Mutluluk*, (Yörükân A. çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Gawronski, B. et all. (2006). Are 'Implicit' Attitudes Unconscious?, *Consciousness and Cognition, an International Journal*, 15(3):485–499.
- Gelfand, M. J., Erez M. & Aycan Z. (2007). Cross-cultural Organizational Behavior, *Annual Review of Psychology*, 58: 479-514.
- Gencer T. Z. (2011). Çok Kültürlü Toplumlarda İletişim: Divriği Örneği, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, Sayı:1, ISSN: 2146-3301

- Giddens, A. (2000). *Sosyal Bilimler, Sosyoloji, Bilim*, (Yayına Hazırlayan: Cemal Güzel, Hüseyin Özel), 1. Baskı, Ankara: Ayraç.
- Glazer, S. Stetz, T. & Izso, A. L. (2004). Effects of Personality on Subjective Job Stres: A Cultural Analysis, *Personality and Individual Differences*, Vol. 37: 645-658.
- Göka, E. (2006). *İnsan Kısım Kısım: Toplumlar, Zihniyetler, Kimlikler*, Ankara: Aşına.
- Gökçe, O. (1993). *İletişim Bilimine Giriş*, Ankara: Turhan.
- Gökçe, O. (1998). *İletişim Bilimine Giriş*, Ankara: Turhan.
- Gökler, B. (2013). Gezi Parkı Eylemleri ve Gençlik: Bireysel ve Toplumsal Kimlik, *Çocuk Ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*: 20 (2).
- Göral, R. (2007). *Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri*, Konya: Yücedemedia.
- Greenwald, A. G. & Banaji, M. (1995). Implicit Social Cognition: Attitudes, Self-Esteem, And Stereotypes, *Psychological Review*, 102(1): 4-27.
- Griffin T. M. (2008). Effective Intercultural Communication, *Effective Multicultural Teams: Theory and Practice*, Springer Scienc Business Media, , 174-177.
- Gudykunst, W. B. & Nishida T. (2001). Anxiety, Uncertainty, and Perceived Effectiveness of Communication Across Relationshipsand Cultures, *International Journal of Intercultural Relations*, 25: 55-71.
- Guibernau, M. & Rex, J. (1997). *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration*, Oxford: Blackwell Publishers.
- Guibernau, M. (1997). *20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler*, (Domanıç N. çev.). İstanbul: Sarmal.
- Guilford, J. P. (1959). *Personality*, New York: Mcgraw-Hill.
- Güney, S. (2001). *Yönetim Ve Organizasyon*, Ankara: Nobel.
- Güney, S. (2006). *Davranış Bilimleri*, Ankara: Nobel.
- Güney, S. (2007). "Örgüt Kültürü", Ed. Salih Güney, *Yönetim ve Organizasyon*, 2.Baskı, Ankara: Nobel.
- Gürgen, H. (1997). *Örgütlerde İletişim Kalitesi*, İstanbul: Der.

- Güvenç, B. (1999). *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi.
- Güvenç, B. (2015). *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Boyut.
- Habermas, J. (1979). *Communication And The Evolution Of Society*, Boston: Beacon Press.
- Hair, J. F. Et all (1998). *Multivariate Data Analysis, Fifth Edition*, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Hall, E. (1976). *Beyond Culture*, New York: Doubleday.
- Hammer, M. R. Bennett, M. J. & Wiseman R. (2003). Measuring Intercultural Sensitivity: The Intercultural Development Inventory”, *International Journal of Intercultural Relations*, 27: 421-443.
- Harlak, H. (2000). *Önyargılar Psikososyal Bir İnceleme*, İstanbul: Sistem.
- Hazır, M. (2010). *Amerikan Çok Kültürlülüğü ve Meluncan Kimliği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Heper, A. (2010). Kültürlerarası İlişki Bağlamında İnsan Onuru, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, "Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar - V" Sempozyum İstanbul Barosu - Hfsa Bildiriler / 2, (13-17 Eylül 2010, İstanbul), 24. Kitap, İstanbul Barosu Yayınları, ss.15-28, İstanbul.
- Herrera, C. J. (2012). *Multicultural Personality, Hardiness, Morale, Distress And Cultural Stress İn U.S. Service Members*, Phd Diss. University Of Tennessee.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context, *Psychology and Culture*, 2(1).
- Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values*, London: Sage Publications.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences*, Second Edition, London: Sage Publications,.
- Hofstede, G. (1980). Motivation, Leadership, and Organization: Do American Theories Apply Broad?, *Organizational Dynamics*, Surfimer, AMACOM, a division of American Management Associations. All rights reserved. 0090-2616/80/0014-0042/\$02.00/0.

- Hofstede, G. (1983). National Cultures in Four Dimension: A Research-Based Theory of Cultural Differences Among Nations, *International Studies of Management and Organization*, Cilt:13, Sayı:2: 46-74.
- Hofstede, G. (1994). Management Scientists are Human, *Management Science*, Cilt: 40, Sayı: 1.
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing Cultures: The Hofstede Model in Context, *Online Readings in Psychology and Culture*, Cilt: 2, sayı: 1, <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1014>, Erişim Tarihi: 19.01.2015.
- Hogan R., Rossiter C. & Catling C. (2018). Cultural Empathy İn Midwifery Students: Assessment Of An Education Program, *Nurse Education Today*, 70:103-108.
- Hong, Y. at all. (2000). Multicultural Minds: A Dynamic Constructivist Approach to Culture and Cognition, *American Psychologist*, 55(7):709–720.
- Hong, Y. at all. (2010). Multicultural Identities, *Handbook of Cultural Psychology*, (edit. S. Kitayama, D. Cohen), The Guilford Press, New York, 323-346.
- Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*, Berkeley: University of California Press.
- House, R. J., at all. (2004). *Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*, Beverly Hills, CA: Sage.
- Işık Ş. (2012). *Kültürlerarası İletişim Bağlamında Cumhuriyet Üniversitesi Temelinde Gençlerin Almanya'ya ve Alman Toplumuna Bakışları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- İçli, G. (2002). *Sosyolojiye Giriş*, İstanbul: Anı.
- İnaç, H. (2010). *Avrupa Birliği Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*, Bursa: MKM.
- İslamoğlu, A. H. ve Alnaçık Ü. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 4. Baskı, İstanbul: Beta.

- Jameson, D. A. (2007). Reconceptualizing Cultural Identity And Its Role In Intercultural Business Communication, *Journal of Business Communication*, Volume 44, Number 3, July, 199-235.
- Jandt, F. A. (1998). *Intercultural Communication*, (Second Edition), California: Sage Publications.
- Kalaycı, Ş. (2010). *Faktör Analizi, SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, 5. Baskı, Ankara: Asil.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü, *Journal Of Yaşar University*, 17(5): 2886-2899.
- Kartarı, A. (2001). *Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim*, 1.Baskı, Ankara: Ürün.
- Kartarı, A. (2006). *Farklılıklarla Yaşamak Kültürlerarası İletişim*, 2.Baskı, Ankara: Ürün.
- Kartarı, A. (2013). *Kültürlerarası İletişim*, No:1778, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayını.
- Kealey, D. J. (1989). A Study of Cross-Cultural Effectiveness: Theoretical Issues, Practical Applications, *International Journal of Intercultural Relations*, 13: 387-428.
- Kealey, D. J. (2002). Research On İntercultural Effectiveness And İts Relevance To Multicultural Crews İn Space, *Paper Presented At The Canadian Space Agency International Workshop On Group Interactions*, Banff, Alberta, Canada.
- Kılıçbay, M. A. (2003). *Kimlikler Okyanusu, Doğu-Batı*, "Kimlikler, Sayı: 23, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- Kim, D. et all. (1998). High-Versus Low-Context Culture: A Comparison of Chinese, Korean, and American Cultures, *Psychology & Marketing*, 507-521.
- Kim, M. S. & Hubbard E. A. (2007). Intercultural Communication in the Global Village: How to Understand "The Other", *Journal of Intercultural Communication Research*, 36 (3): 223-235.

- Kim, Y. Y. (2002). Adapting to an Unfamiliar Culture: An İnterdisciplinary Overview, In W. B. Gudykunst, & B. Mody (Eds.), *Handbook of İnternational And Intercultural Communication* (2nd ed., 259–273). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Koçel, T. (2010). *İşletme Yöneticiliği*, 12. Baskı, İstanbul: Beta.
- Koptagel, İ. G. (1991). *Tıpsal Psikoloji: Tıpta Davranış Bilimleri*, Ankara: Güneş.
- Korkmaz, A. ve Erdoğan İ. (1994). *Popüler Kültür ve İletişim*, 1 Baskı, Ankara: Ümit.
- Köknel, Ö. (1983). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*, İstanbul: Altın Kitaplar.
- Kymlicka, W. (1998). *Çok Kültürlü Yurttaşlık (Azınlık Haklarının Liberal Teorisi)*, (Yılmaz, A. çev.), İstanbul: Ayrıntı.
- Landis, D. & Wasilewski, J. H. (1999). Reflections on 22 Years of The İnternational Journal of İntercultural Relations And 23 Years in Other Areas of İntercultural Practice, *International Journal of Intercultural Relations*, 23:535-574.
- Lasswell, H. D. (1948). *The Structure And Function Of Communication İn Society, The Communication Of Ideas*, New York: The Institute For Religious And Social Studies.
- Lee, S., Sobal J. & Frongillo, E. A (2003). Comparison of Models of Acculturation: The Case of Korean Americans, *Journal of Cross-Cultural Psychology*, Vol. 34: 282-296.
- Luthans, F. (1995). *Organizational Behavior*, Inc-NewYork: McGraw-Hill.
- Macionis, J. (2012). *Sosyoloji*, (Tacoğlu, T. çev.), Ankara: Nobel.
- Maddi, S. R. (2002). The Story of Hardiness: Twenty years of Theorizing, Research and Practice, *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, 54: 175–185.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim Sanat.
- Martin, J. & Nakayama T. (2005). *Experiencing Intercultural Communication: An İndroduction* (Second Edition), New York: McGraw Hill.

- Matsumoto, D., Leroux, J. & Charlot, R. (2001). Development and validation of A Measure of Intercultural Adjustment Potential in Japanese Sojourners: The Intercultural Adjustment Potential Scale (ICAPS)", *International Journal of Intercultural Relations*, 25: 483-510.
- McGinty, S. A. (2011). *Intercultural Effectiveness And Personality As Predictors of Performance in Multicultural Workers*, (Master of Arts in Psychology), San Diego State University, In Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree.
- Meşe, G. (1999). *Sosyal Kimlik ve Yaşam Stilleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Moore A. M. & Barker, G. G. (2012). Confused or Multicultural: Third Culture Individuals' Cultural Identity, *International Journal of Intercultural Relations*, 36: 553– 562.
- Mor, M. E. B. (2005). *Managing Diversity: Toward A Globally Inclusive Workplace*, Sage Publication.
- Morgan, C. T. (1999) *Psikolojiye Giriş*, (Arııcı H. vd. çev), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Morrison, T. & Conaway, W. A. (2006). *Kiss, Bow, or Shake Hands* Avon, MA: Adams Media.
- Motowidlo, S. J. & Borman W. C. (1978). Relationships Between Military Morale, Motivation, Satisfaction, and Unit Effectiveness, *Journal of Applied Psychology*, 63: 47-52.
- Motowidlo, Stephan J., at all. (1976). Motivation, Satisfaction, and Morale in Army Careers: A Review Of Theory And Measurement, (ARI Tech. Rep. TR-76-A7). Arlington, Va.: U.S. Army Research Institute for the Behavioral and Social Sciences. (NTIS No. AD-AO36390)
- Mulhall, P.at all. (2017). Contemporary Scientists Discuss the Need for Openness and Open-Mindedness in Science and Society, *Res Sci Education*, 47:151–1168, DOI 10.1007/s11165-016-9554-6.

- Murji, K. (2003). *Dictionary of Race, Ethnicity and Culture, Prejudice*. Ed: G. Bolaffi, R. Bracalenti, P. Braham, S. Gindro, Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Mutlu, E. (2012). *İletişim Sözlüğü*, 6. Baskı, Ankara: Sofos Basın-Yayın.
- Neuliep, J. W. (2006). *Intercultural Communication: A Contextual Approach*, (3rd Edition). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Nguyen, A., Mihtu D. & Benet-Martínez, V. (2010). Multicultural Identity: What it is and why it Matters, In R. J. Crisp (Ed.), *The Psychology Of Social And Cultural Diversity*, West Sussex, UK: Wiley-Blackwel, 187–114.
- No, S. & Hong, Y. (2004). Negotiating Bicultural Identity: Contrast and Assimilation Effects in Cultural Frame Switching, *Poster Presented at The 2004 Annual Conference of the Society for Personality and Social Psychology*, Austin, Texas.
- Oğuz, Y. (2002). Kültürlerarası İletişimde Engeller. Bir Örnek Çözümleme: Savulun Battal Gazi Geliyor, *Kurgu Dergisi*, 19: 25-33.
- Oksaar, E. (2008). *Kültürlerarası İletişim Bağlamında Kültür Kuramı*, (Selçuk, A. çev.), Konya: Çizgi.
- Oktay, M. (1996). *İletişimciler İçin: Davranış Bilimlerine Giriş*, İstanbul: Der.
- Oskay, Ü. (1992). *İletişimin Abc'si*, İstanbul: Ercan Ofset.
- Önür, N. (2001). Küreselleşme Ulus Devlet ve Değişen Ulusal Kimliklerde Medyanın Rolü, *Sosyoloji Dergisi*, Sayı: 8-9, İzmir.
- Özdamar, K. (2010). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi Çok Değişkenli Analizler – 2*, 7. Baskı, Eskişehir: Kaan.
- Özgül T. vd. (2005). Kültürlerarası İletişim ve Öteki Kavramının Günümüz Dünyasında Yeri ve Önemi, *Journal of İstanbul Kültür University*, 129-137.
- Özkırmı, U. (1999). *Milliyetçilik Kuramları*, İstanbul: Sarmal.
- Parameswaran, R. (2002). Local culture in global media: Excavating colonial and material discourses in National Geographic, *Communication Theory*, Vol.12: 287-315.

- Parekh, B. (2002). *Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, (Tanrıseven, B. çev.), Ankara: Phoenix.
- Park, R. E. (1938). Reflections on Communication and Culture, *American Journal of Sociology*, Volume 19, Number 2:187-205.
- Pedersen, P. (2008). A Response to “Social Privilege, Social Justice, and Group Counseling: An Inquiry”: Inclusive Cultural Empathy and the Search for Social Justice, *The Journal for Specialists in Group Work*, 33:4: 370-376.
- Peterson, J. C. at all. (2011). Self-Efficacy in Intercultural communication: The Development and Validation of a Sojourner’Scale, *Journal of International and Intercultural Communication*, Routledge, 1-20.
- Philipsen, G. (1997). *A Theory Of Speech Codes*, Developing Communication Theories, Albany: State University Of New York Press.
- Pittinsky, T. L., Shih, M. & Ambady, N. (1999). Identity Adaptiveness: Affect Across Multiple Identities, *Journal of Social Issues*, 55(3): 503–518.
- Ponterotto, J. at all, (2007). Multicultural Personality Dispositions And Psychological Wellbeing, *The Journal of Social Psychology*, 147: 119–135.
- Pratt, M. G. & Foreman, P. O. (2000). Classifying Managerial Responses to Multiple Organizational Identities, *Academy of Management Review*, Vol. 25, No:1: 18–42.
- Roccas, S. & Brewer, M. B. (2002). Social Identity Complexity, *Personality and Social Psychology Review*, Vol. 6, No. 2: 88–106.
- Rogers, S. & MCGovern, J. (2002). Attitudes toward the Culturally Different: The Role of Intercultural Communication Barriers, Affective Responses, Consensual Stereotypes and perceived Threat, *International Journal of Intercultural Relations*, 26: 609-631.
- Rudman, L. A. (2004). Sources of Implicit Attitudes, *Current Directions in Psychological Science*, 13(2): 79–82.

- Rudmin, F. W. (2003). Critical History of The Acculturation Psychology of Assimilation, Separation, Integration, and Marginalization, *Review of General Psychology*, 7(1): 3–37.
- Sabuncuoğlu, Z. (1984). *Çalışma Psikolojisi*, Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Samovar, L. A., Porter, R. E. & McDaniel E. R. (2007). *Communication Between Cultures*, Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Sargut, A. S. (2001). *Kültürlerarası Farklılaşma Ve Yönetim*, 2. Baskı, Ankara: İmge.
- Sargut, A. S. (2010). *Kültürlerarası Farklılaşma ve Yönetim*, 3.Baskı, Ankara: İmge.
- Sarı, E. (2004). Kültürlerarası İletişim: Temeller, Gelişmeler, Yaklaşımlar, *Folklor/Edebiyat*, Cilt: X, Sayı: 39: 1-31.
- Schermerhorn, J., Hunt, Jr. J. & Osborn R. (1997). *Organizational Behavior*, New York: John Wiltey&Sons.Inc.
- Selçuk Sönmez, S. (2011). *Küresel Dönüşümün Kimlik Boyutu: Öteki'nin İnşası*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Selçuk, A. (2005). Kültürlerarası İletişim Açısından Gündelik İletişim Davranışları, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:13, Konya.
- Shaffer, M. A. at all. (2006). You can take it with you: Individual differences and expatriate effectiveness, *Journal of Applied Psychology*, 91: 109-125.
- Shimoni, B. & Bergmann H. (2006). Managing in a Changing World: From Multiculturalism to Hybridization, *Academy of Management Perspectives*, S.20(3): 76-89.
- Sığrı, Ü. Ve Tığlı M. (2006). Hofstede'nin Belirsizlikten Kaçınma Kültürel Boyutunun Yönetim- Örgütsel Süreçlere ve Pazarlama Açısından Tüketici Davranışlarına Etkisi, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt XXI, Sayı 1.
- Silah, M. (2000). *Sosyal Psikoloji*, 1. Baskı, Ankara: Gazi.

- Simkhovych, D. (2009). The Relationship Between Intercultural Effectiveness and Perceived Project Team Performance in The Context of International Development, *International Journal of Intercultural Relations*, 33: 383-390.
- Soysal, A. (2008). Çalışma Yaşamında Kişilik Tipleri: Bir Literatür Taraması, *Çimento İşveren Dergisi*, Vol. 22, No. 1: 5-19.
- Spitzberg B. H. & Changnon, G. (2009). Conceptualizing Intercultural Competence, *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*, USA: SAGE Publications, , 8-9.
- Subaşı, N. (2005). Kültürel Kimliğin Melezleşme Sorunsalı ve Alevi Modernleşmesi, (ed. Pultar G. ve Erman T.) *Türkiye Kültürleri* , İstanbul: Tetragon Yayınları,.
- Sussman, N. M, (2000). The Dynamic Nature of Cultural Identity Throughout Cultural Transitions: Why Home is not so Sweet, *Personality and Social Psychology Review*, Vol. 4, No, 4: 355-373.
- Sümer, H. C. (2000). Performans Değerlendirmesine Tarihsel Bir Bakış ve Kültürel Bir Yaklaşım. *Türkiye'de Yönetim, Liderlik ve İnsan Kaynakları Uygulamaları* İçinde: Aycan Z. (ed.), 57-90. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar, *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6):49-74.
- Sürgevil, O. (2008). Farklılık Kavramına ve Farklılıkların Yönetimine Temel Oluşturan Sosyo-Psikolojik Kuramlar ve Yaklaşımlar, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:11, Sayı:20
- Şimşek, M., Akgemci T. ve Çelik, A. (2001). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*, Ankara:Nobel.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş, Temel İlkeler ve Lisrel Uygulamaları*, Ankara: Ekinoks..
- Tacar, P. (1996). *Kültürel Haklar Dünyadaki Uygulamalar Ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi*, 1.Baskı, Ankara: Gündoğan.
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*, Cambridge: Cambridge University Press.

- Talas, M. (2008). *Çok Kültürlülük Kıskaçında Ulus Devlet Ve Türkiye*, Doğu Kütüphanesi, 1. Baskı, İstanbul.
- Temel Eğinli, A. ve Yeygel Çakır S. (2011). Toplum Kültürünün Kurum Kültürüne Yansımaları, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 3, No 2, ISSN: 1309-8012.
- Tezcan, M. (1995). *Sosyolojiye Giriş*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tınar, M. Y. (1999). Çalışma Yaşamı ve Kişilik, *Mercek Dergisi*, Sayı: 14, Mess Yayınları, İstanbul.
- Tsai, J. L., Chentsova-Dutton Y. & Wong, Y. (2002). Why and How Researchers Should Study Ethnic Identity, Acculturation, and Cultural Orientation, In Gordon C. Nagayama Hall, Sumie Okazaki (Ed.), *Asian American Psychology: The Science of Lives in Context*,. Washington, DC: American Psychological Association, 41–65.
- Tuna Turhan, S. (2015). Kişisel Kimlik ve Kolektif - Millî Kimlik Bağlamında ‘Manasçı –Destancı’ ve ‘Manas Destanı, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 36.
- Turan, Ş. (1990). *Türk Kültür Tarihi*, Ankara: Bilgi.
- Tutar, H. (2003). **Örgütsel İletişim**, Ankara:Seçkin.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, (1998). Türk Dil Kurumu, Ankara.
- Uygur, N. (2003). *Kültür Kuramı*, 2. Baskı, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Ügeöz, P. (2003). *Kültürlerarası İletişim*, İstanbul: İstanbul Üstün Eserler Neşriyatevi.
- Van Der Zee, K. I. & Van Oudenhoven, J. P., (2000). The Multicultural Personality Questionnaire: A Multidimensional Instrument Of Multicultural Effectiveness, *In : European Journal Of Personality*, 14, 4: 291-309.
- Van Der Zee, K. I., Van Oudenhoven, J. P. & Grijjs, E. (2004). Personality, Threat, And Cognitive And Emotional Reactions To Stressful Intercultural Situations, *Journal of Personality*, 72: 1069–1096.
- Vatandaş, C. (2002). *Çok Kültürlülük*, 1.Baskı, İstanbul: Değişim.

- Verkuyten, M. & Wolf, A. (2002). Being, Feeling And Doing: Discourses And Ethnic Self-Definitions Among Minority Group Members, *Culture And Psychology*, Vol.8: 371-399.
- Vulpe T. At All. (2000). A Profile of the Interculturally Effective Person, Hull, Canada: *Centre for Intercultural Learning*, Canadian Foreign Service Institute.
- Wan, C. C. & Pony, Y. (2013). Cultural Knowledge, Category Label, and Social Connections: Components of Cultural Identity in the Global, Multicultural Context, *Asian Journal of Social Psychology*, 16: 247–259.
- Weber, M. (1997). *What is an Ethnic Group? The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration*, Ed. Montserrat Guibernau – John Rex, Oxford: Blackwell Publishers, 15 – 27.
- Weeks, J. (1998). *Farklılığın Değeri Kimlik*, (Sağlamer İ. Çev.), İstanbul: Sarmal.
- William P. A. (2003). *Organization Theory A Strategic Approach*, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 255-275.
- Yağbasan, M. (2009). Kültürlerarası İletişim ve Diyalogun Almanya Özelinde Analizi, *e-Journal of New World Sciences Academy*, Volume: 4, Number: 1, ISSN:1306-3111, Article Number: 4C0006.
- Yalçinkaya, T., Yalçinkaya A. ve Ay, E. (2016). Küreselleşme Sürecinde Akıl Oyunları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, Cilt: 9 Sayı: 43 Volume: 9 Issue: 43.
- Yanbastı, G. (1996). *Kişilik Kuramları*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Yanık, C. (2013).Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi, *Uludağ Üniversitesi Felsefe Dergisi "Kaygı"*, Sayı: 20, ISSN 1303-4251.
- Yılmaz, V. ve Çelik, H. E. (2009). *Yapısal Eşitlik Modellemesi-I*, Ankara: Pegem Akademi.
- Yörükoğlu, A. (2011). *Çocuk Ruh Sağlığı / Çocuk Yetiştirme Sanatı ve Kişilik Gelişimi*, 31.Baskı, İstanbul: Özgür.
- Zaharna, R. S. (1989). Self-Shock: The Double-Binding Challenge of Identity, *International Journal of Intercultural Relations*, Vol. 13, 501-525.

- Zaharna, R. S. (2000). Intercultural Communication and International Public Relations: Exploring Parallels, *Communication Quarterly*, Vol: 48,1. 85-100.
- ZEE, K. (vd), (2012). Multicultural Personality Questionnaire: Development of a Short Form, *Journal of Personality Assessment*, 95:1, 118-124.
- ZEL, U. (2001). *Kişilik ve Liderlik*, Ankara:Seçkin Yayıncılık.

Elektronik Kaynaklar:

Eppich, E. K. (2001). *The Progress of Culture* http://rhetoric.sdsu.edu/lore/1_3/progress_culture.htm, [15.02.2018].

Hymes, D. (1964). *Introduction: Toward Ethnographies of Communication*”, *American Anthropologist*, Volume66, Issue6, Part 2.
(https://anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1525/aa.1964.66.suppl_3.02a00010)

Jung, C. G. (1921). *Psychological Types*, *Get Any Book For Free On*, www.Abika.com [14/12/2018]

Kongar, E. (1997). *Küreselleşme ve Kültürel Farklılıklar Çerçevesinde Ulusal Kültür*, http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php, [16.04.2018].

Staiger, J. (1997). “Hybrid or inbred”, *The purity hypothesis and Hollywood genre history*, *Film Criticism*, www.highbeam.com/doc/1G1-19927506.html, [18.07.2018].

www.ataturkairport.com, [20.05.2018].

www.esenbogaairport.com, [01.06.2018].

www.adnanmenderesairport.com, [14.07.2018].

www.sabihagokcenairport.com, [16.05.2018].

DİZİN

- A**
Açıklık, 21, 126
- Ç**
Çok kültürlü kimlik, 99, 100, 117, 121, 133, 140, 143, 144, 142
Çok kültürlü kişilik, 19, 85, 86, 104, 108, 118, 119, 121, 122, 127, 132, 138, 139, 142, 144, 142, 144, 145, 146, 147, 148
Çok kültürlülük, 1, 53, 54, 55, 94
- D**
Duygusal denge, 22, 85, 123
- E**
Esneklik, 23, 118, 123, 126, 127, 128, 138, 139, 141, 142, 145
- İ**
İletişim, v, xiv, 25, 41, 46, 55, 56, 57, 58, 59, 66, 68, 69, 74, 89, 92, 115, 116, 128, 131, 133, 134, 136, 140, 145, 150, 152, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 163, 164, 166, 168, 169
- K**
Kimlik, 3, iv, v, 23, 27, 28, 30, 31, 33, 37, 38, 39, 98, 99, 104, 107, 117, 122, 134, 136, 138, 140, 143, 145, 150, 151, 152, 154, 157, 160, 162, 166, 168, 169
- Kişilik, iv, v, 5, 6, 7, 8, 9, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 85, 90, 118, 122, 123, 127, 133, 136, 138, 139, 141, 145, 150, 154, 155, 161, 166, 168, 169, 170
- Kolektif kimlik, 28, 29
- Kültür, v, 2, 11, 25, 41, 42, 44, 46, 48, 49, 50, 59, 60, 61, 63, 101, 150, 152, 153, 157, 161, 163, 164, 168, 171
- Kültürel empati, 85, 123, 127, 128, 139
- Kültürel farklılıklar, 3, 18, 19, 73
- Kültürel kimlik, 34, 35
- Kültürlerarası iletişim, v, 2, 18, 61, 63, 65, 67, 69, 75, 77, 78, 80, 81, 104, 115, 117, 120, 128, 134, 137, 138, 140, 143, 144, 145, 146, 147, 148
- M**
Melezleşme, 94, 149, 154, 167
- S**
Sosyal girişkenlik, 22, 123, 128, 142
Sosyal kimlik, 31, 33
- Ü**
Üçüncü kültür bireyleri, 98

